

วัฒนธรรมการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี : กรณีศึกษาศิลปอัตลักษณ์และความหมายแฝง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
พฤษภาคม 2554

วัฒนธรรมการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี : กรณีศึกษาศิลปอัตลักษณ์และความหมายแฝง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

พฤษภาคม 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัฒนธรรมการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี : กรณีศึกษาศิลปอัตลักษณ์และความหมายแฝง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
พฤษภาคม 2554

ชาติชาย อนุกุล. (2554). *วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี : กรณีศึกษา ศิลปอัตลักษณ์และความหมายแฝง*. ปริญญาโท ศศ.ด.(ศิลปวัฒนธรรมวิจัย).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ, รองศาสตราจารย์ พงษ์ คุ้มเศรษฐศิริ, อาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์.

จังหวัดลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนอาศัยมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมมาหลายสมัย เช่น ทวารวดี ลพบุรี อโยธยา รัตนโกสินทร์ จวบจนปัจจุบัน เนื่องจากมีการอพยพประชาชนเข้ามาหลายครั้งจากสาเหตุทางด้านสงคราม เศรษฐกิจและการเมือง ลพบุรีจึงมีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ความโดดเด่นทางศิลปวัฒนธรรมที่เห็นได้อย่างชัดเจนได้แก่กลุ่ม ไทยเบ็ญ ลาวแง้ว มอญ ลาวพวน และจีน

วิจัย เรื่อง นี้มุ่งเน้น ศึกษาวัฒนธรรมการห่อ ศิลปอัตลักษณ์ รูปแบบ ความงาม และความหมายแฝง ห่อของการห่อ แต่ละชาติพันธุ์ ในจังหวัดลพบุรี จากตัวอย่างการห่อที่เกี่ยวข้องกับการห่อของกิน การห่อของใช้ การห่อเกี่ยวกับพิธีกรรม โดยศึกษาจาก วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาและการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคม ที่เป็นผลกระทบจากภายนอก โดยใช้กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มไทยเบ็ญบ้านโคกสูง กลุ่มลาวแง้วบ้านหนองเมือง กลุ่มมอญบ้านบางขันหมาก กลุ่มไทยพวนบ้านหลุมข้าว และกลุ่มจีนบ้านหนองเต่า เป็นกลุ่มประชากรในการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ทุกกลุ่ม ชาติพันธุ์มีศิลปอัตลักษณ์ ในการห่อ เป็นของตนเอง ยกเว้นกลุ่มไทยเบ็ญที่ไม่ปรากฏความเป็นศิลปอัตลักษณ์อย่างเด่นชัด และพบว่ากลุ่มที่มีศิลปอัตลักษณ์ของตนเองมากที่สุดคือกลุ่มชาติพันธุ์จีน วัฒนธรรมการห่อบางอย่างได้สูญหายไปจากวิถีชีวิต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองวัฒนธรรมการห่อบางอย่างยังคงดำรงอยู่ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวัสดุ วัฒนธรรมการห่อบางอย่างมีความหมายแฝง เช่นการห่อข้าวต้มมัด การห่อคัมภีร์ การห่อขนมเป็นต้น ศิลปะความงามของการห่อแต่ละประเภทนั้น ขึ้นอยู่กับรูปทรง วัสดุ และวิธีการ วัฒนธรรมการห่อทุกกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ อาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน อาจได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน ปัจจุบันการห่อมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางการค้ามากกว่าประโยชน์ใช้สอย และใช้วัสดุประเภท พลาสติก โฟม กระดาษ เข้ามาแทน วัสดุจากธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์ ศิลปะและความงามการห่อ พบว่า การห่อส่วนใหญ่จะมีรูปทรง เรขาคณิตมากกว่ารูปทรงอิสระ สัดส่วนความงามได้มาจาก แนวคิด ทฤษฎีแบบสัดส่วนทองของไทย ที่อาจได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมหลวง ปัจจุบันรูปแบบการห่อได้นำมาใช้ สร้างงานศิลปะแบบหลังสมัยใหม่ ผ่านกระบวนการทางสัญญา ในสังคม เช่น การห่ออนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย การห่อเจดีย์ เป็นต้น

WRAPPING CULTURE OF ETHNIC GROUPS IN LOPBURI PROVINCE: A CASE STUDY
ON ART IDENTITIES AND IMPLIED MEANINGS

Presented in Partial Fulfillment of Requirements for the
Doctor of Arts and Culture Research
at Srinakharinwirot University

May 2011

Chartchai Anukool. (2011). *Wrapping Culture of Ethnic Groups in Lopburi Province: A Case study on Art Identities and Implied Meanings*. Dissertation, D.A. (Art and Culture Research). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.

Advisor Committee: Prof. Dr. Wiroon Tangjarern, Assoc. Prof. Prit Supasetsiri, Ajarn Jullatat Payakaranon.

The province of Lopburi has prehistorically been inhabited with civilization through the eras of Dhavaravadee , Lopburi, Ayutthaya, Rattanakosin up to present. Because of various migrations from wars, economy and politics, Lopburi have had many various cultures and traditions from different traits. The influential ethnic groups were Thai Berng, Thai Puan, Lao Ngaw, Mon, and Chinese.

This research aims to study the wrapping culture, wrapping identity, implied meanings, art identity, styles, and beauty of wrapping of ethnic groups in Lopburi province. The research is conducted by monitoring the way of life, traditions, ceremonies, beliefs, wisdom and contextual changes of the social life of these ethnic groups. Five ethnic groups in Lopburi Province were observed : the Thai Berng group Ban Khoksalung, the Lao Ngaw group Ban Nong Maung, Mon group Ban Bang Kanmark the Thai Puan group Ban Lumkaaw and the Chinese group Ban Nhong Tao were samples in this study.

The study has found that (1) every ethnic group in this study has its own art identity of wrapping culture except Thai Berng group do not appear unless a clear identity of art and the Chinese group has most identity of art, (2) some wrapping culture has been lost from their way of life due to social, economic and politic changes, (3) some groups have preserved their wrapping cultures basically intact, i.e. the styles and materials used have not changed, (4) some wrapping cultures have deeper implied meanings such as those of the Kao Toom Mud's, Manuscripts' etc. (5) the art and beauty of wrapping depends on the shapes, materials, and forms, (6) the wrapping culture of every group is firmly involved with the way of life, traditions, ceremonies, and beliefs of that particular group. (7) Currently the wrapping tends to serve commercial purposes rather than a practical or traditional one. These observed groups develop their packaging with modern materials such as plastic, foam, and paper instead of using natural materials.

According to this analysis, the arts and beauty of wrapping is found more in geometric shapes than free styles. The beauty ratio comes from beliefs and theories of Thai golden section that may have derived from the royal influences. At present, the wrapping form has been used in postmodern art in the sign social contracts such as wrapping the democracy monument and pagodas.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

วัฒนธรรมการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี : กรณีศึกษาศิลปอัตลักษณ์และความหมายแฝง

ของ

ชาติชาย อนุกุล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(ศาสตราจารย์ ดร. วิรุณ ตั้งเจริญ)

..... ประธาน
(ศาสตราจารย์พิเศษ อารี สุทธิพันธ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พงษ์ คุภเศรษฐศิริ)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. วิรุณ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พงษ์ คุภเศรษฐศิริ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สมศักดิ์ ชวาลาวัลย์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ ประธานควบคุม ปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริและ อาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ท่านทั้งสามได้เสียสละเวลาอัน มีค่า เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำวิจัยทุกขั้นตอน อีกทั้งยังทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ในการทำงานวิจัยภาคสนาม การลงชุมชนและรู้ ถึงคุณค่าของงานวิจัยที่จะช่วยให้การทำงานวิชาการมี คุณค่ามากขึ้น ท่านทั้งสามยังเป็นต้นแบบของอาจารย์ที่ทุ่มเทเวลาแรงกายแรงใจให้กับ บัณฑิตและงาน ด้านวิชาการอย่างเต็มที่ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ เป็นอย่างสูง

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตาม หลักสูตรศิลปวัฒนธรรมวิจัย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยรู้ว่าการศึกษาระดับปริญญาเอกนั้นมีคุณค่ามา ก่อตัว ผู้วิจัย ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ซึมซับขบวนการเรียนรู้ จาก ศาสตราจารย์ พิเศษอารี สุทธิพันธ์ ในด้านกระบวนการศิลปะ เรียนรู้ ทฤษฎีด้าน ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีสิน สืบวัฒนะ และอาจารย์ท่านอื่น ๆ อีกหลายท่านที่ ไม่ได้เอ่ยนาม ความรู้ดังกล่าวมีประโยชน์มากต่อผู้วิจัย และผู้วิจัยจะนำความรู้นี้ไปใช้ประโยชน์ต่อ ผู้อื่นในแวดวงการศึกษาเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการให้กับวงการศิลปะต่อไป

ท้ายสุดผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ที่ให้ข้อมูล วิจัยภาคสนามทุกท่าน พ่อ แม่ พี่น้อง ภรรยา และ ผองเพื่อน ที่คอยเป็นกำลังใจที่ดีตลอดระยะเวลาของการศึกษาและทำวิจัย

ชาติชาย อนุกุล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
คำถามหลักของการวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
ระเบียบวิธีวิจัย.....	8
2 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย	9
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวัฒนธรรมการห่อ.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์.....	20
แนวคิดเกี่ยวกับศิลปวัตถุลักษณะและศิลปะพื้นบ้าน.....	43
แนวคิดหลังสมัยใหม่และศิลปะหลังสมัยใหม่.....	49
แนวคิดเกี่ยวกับสัญวิทยาและความหมายแฝง.....	55
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	58
3 วิธีดำเนินการวิจัย	69
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	69
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	69
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	70
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	70
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	71
วัฒนธรรมการห่อของไทยเบ็ง.....	71
วัฒนธรรมการห่อของลาวแง้ว.....	93
วัฒนธรรมการห่อของมอญ.....	107
วัฒนธรรมการห่อของพวน.....	122
วัฒนธรรมการห่อของจีน.....	133

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
วิเคราะห์ภาพรวมวัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี.....	146
วัฒนธรรมการห่อกับกลุ่มชาติพันธุ์.....	146
วัฒนธรรมการห่อกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม.....	148
วัฒนธรรมการห่อกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี.....	149
วัฒนธรรมการห่อกับภูมิปัญญา.....	150
วัฒนธรรมการห่อกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง.....	153
วัฒนธรรมการห่อกับเศรษฐกิจพอเพียง.....	157
วัฒนธรรมการห่อกับวิทยาศาสตร์.....	159
วัฒนธรรมการห่อกับศิลปะและความงาม.....	161
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	176
สรุปผลการศึกษา.....	177
การอภิปรายผล.....	185
ข้อเสนอแนะ.....	192
ผลวิจัยที่มีผลกระทบต่อสังคม.....	192
นวัตกรรมอันเกิดจากการวิจัย.....	193
บรรณานุกรม	198
ภาคผนวก	205
ภาคผนวก ก ภาพการห่อที่พบในประเทศไทย ใบไม้ที่ใช้ห่อ การห่อแบบราชสำนัก.....	206
ภาคผนวก ข วิธีการห่อของกินแบบต่าง ๆ.....	242
ภาคผนวก ค ศิลปินกับงานศิลปะแนวห่อหุ้ม.....	253
ประวัติย่อผู้วิจัย	266

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 การห่อข้าวด้วยใบบัวและใบตอง	72
2 การห่อพริกเกลือ	73
3 ห่อข้าวกับพริกเกลือมัดด้วยผ้าขาวม้าสะพายไหล่ห่อน้ำใส่กระบอกลูกไม้ใผ่	73
4 ห่อหมากด้วยใบพลู	73
5 การห่อขนมแข่งด้วยใบตอง	74
6 ห่อหมกห่อไม้ใบตอง	74
7 ห่อถั่วพลาสติก	74
8 ขนมห่อใบตองและถั่วพลาสติก	74
9 ผลไม้ห่อด้วยโพลีและตาข่ายโพลี	74
10 ห่อยาเส้นและพลุ	75
11 ขนมจีบแป้งห่อหมู	75
12 ปลาหูกุ้งพลาสติกบนแผ่นโพลี	75
13 ขนมไทยห่อด้วยใบตอง พลาสติก	76
14 การห่อข้าวไข่ต้ด้วยใบลานของไทยเบ็ง	77
15 ห่อผลไม้ด้วยถั่วกระดาด	77
16 การแต่งกายของไทยเบ็งที่บางครั้งนิยมพกห่อเงินไว้ในย่าม	78
17 ห่อผ้าแดงมัดใส่หีบ	79
18 สมุนไพรเขากวางใช้ฝนทำยารักษาโรคเก็บไว้ในกระติบข้าว	79
19 ตำรายาเก็บไว้ในหีบ	80
20 ใต้ถุนบ้านห่อของใช้ด้วยถั่วพลาสติกแขวนไว้ที่สูง	80
21 ห่อข้าวไปนาใส่หม้อใส่กระบุงหรือใส่ย่าม	80
22 ห่อคัมภีร์ด้วยผ้าจีวร	81
23 พิธีรับท้องข้าว	81
24 เรียกขวัญข้าว	82
25 การห่อข้าวต้มมัดด้วยใบตองสดและใบตองตากแดดทำให้มีสีที่สวยงาม	82
26 การห่อข้าวต้มมัดด้วยใบตองทองหรือใบทองกวาว	83
27 การห่อข้าวต้มลูกโยนด้วยใบลาน	83
28 การห่อข้าวต้มลูกโยนด้วยใบอ้อย	83
29 การตักบาตรลูกอม	84
30 ห่อผมด้วยใบบัว	86
31 ห่อรูปเทียนด้วยใบตอง	86

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
32 ห่อสังฆภัณฑ์ด้วยกระดาษแก้ว.....	87
33 ห่อเงินเหรียญโปรยทานด้วยริบบิ้น.....	87
34 ห่อรูปเทียนด้วยผ้าและพลาสติก.....	87
35 ห่อขนม ข้าวต้มมัดด้วยใบตอง.....	94
36 ห่อหมกปลาใบตอง.....	94
37 ใบตองห่อกากมะพร้าวอุดปากกระบอกข้าวหลาม.....	94
38 ปัจจุบันห่อไพลาร้าด้วยพลาสติก.....	95
39 อดีตใช้ผ้าห่อทรายปิดปากไหกันแมลงวัน.....	95
40 ห่อของใช้ด้วยถุงปุ๋ย.....	95
41 ห่อไม้ตีฆ้องหรือกลองด้วยผ้าจีวร.....	95
42 ห่อของด้วยผ้าขาวม้า.....	96
43 ห่อสมุนไพรรูปพระคบ ด้วยผ้าขาวมัดด้วยด้ายสายสิญจน์.....	97
44 การห่อกรวยและการห่อบายศรีด้วยใบตอง.....	98
45 ห่อเงินโปรยทานด้วยริบบิ้น.....	99
46 ห่อเครื่องสังฆภัณฑ์ด้วยกระดาษแก้ว.....	99
47 ห่อผมด้วยใบบัว.....	99
48 ผ้าห่อคัมภีร์.....	100
49 ถุงบังใบใช้ห่อเสื้อผ้าคนตาย.....	102
50 ห่อรูปเทียนและเงินผูกบนปลายไม้กับธงขาว.....	102
51 กระจุกใช้แผ่นโลหะหรือเชือกห่อพัน.....	103
52 การห่อข้าวต้มด้วยใบมะพร้าว.....	108
53 ห่อข้าวต้มด้วยใบอ้อห่อขนมเทียนด้วยใบทองหลาง.....	108
54 ห่อข้าวป็นาดด้วยใบตอง.....	108
55 กะปิห่อด้วยใบตองอย่าง.....	109
56 ห่อกาละแมด้วยใบตองแห้ง.....	109
57 ห่อขนมกล้วย ขนมตาลด้วยใบตอง.....	109
58 ห่อกาละแมด้วยกาบหมากใบลานหรือใบทองหลางสด.....	109
59 อิฐเผาไฟจุ่มน้ำห่อด้วยผ้าขาวม้าใช้พระคบ.....	111
60 ผ้าสไบใช้ห่อเงิน.....	111
61 ผ้าขาวม้าใช้ห่อของเอนกประสงค์.....	111
62 ใบตองห่อยาสูบ.....	111

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
63 ผ้าฝ้ายห่อด้วยผ้าดิบสีขาว.....	111
64 ห่อขี้ไต้ด้วยใบลาน.....	111
65 ห่อผ้าและดอกไม้ในการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ.....	112
66 ใบตองห่อดอกไม้ไหว้พระวันสงกรานต์.....	112
67 ห่อเจดีย์แบบมอญ.....	113
68 ห่อพับบายศรี.....	113
69 เรือนของชาวมอญบางชั้นหมาก.....	113
70 พระพุทธรูปศิลปะแบบมอญใช้ใบตองห่อดอกไม้มาบูชา.....	114
71 การเลี้ยงผีมอญ.....	114
72 การรำผีโรงของมอญ.....	116
73 ห่อข้าวด้วยใบตอง.....	122
74 ห่อข้าวต้มมัด.....	122
75 ห่อขนมข้าวโพดด้วยเปลือกข้าวโพด.....	122
76 ห่อขนมด้วยใบตอง.....	122
77 ห่อข้าวเหนียวหนึ่งด้วยผ้าขาวบาง.....	123
78 ห่อข้าวหมากด้วยใบตอง.....	123
79 การห่อของกินเช่นข้าว หมู หรือเนื้อ.....	123
80 กระทงห่อขนม.....	123
81 ห่อข้าวเหนียวใส่แอบ (กระติบ).....	124
82 ห่อหมกหน่อไม้ด้วยใบตอง.....	124
83 ห่อแหนม.....	124
84 ห่อ ปลาสามพัก.....	124
85 ห่อเด็กแรกเกิดด้วยผ้าถุงเก่าหรือผ้าขาว.....	125
86 ห่อของใช้ด้วยถุงปุ๋ยและถุงพลาสติก.....	125
87 การทำบุญถึงบรรพบุรุษโดยนำห่อข้าวและห่อขนมกระยาสารท.....	127
88 ห่อเสื้อผ้าไปสวดที่วัด.....	128
89 ห่อดอกไม้รูปเทียนและขนมไหว้ด้วยใบตอง.....	128
90 อาหารถวายพระห่อขนมเทียนและขนมสมัยใหม่.....	128
91 ห่อข้าวต้มน้ำร้อนด้วยใบตอง.....	135
92 ห่อบ๊ะจ่างด้วยใบไผ่.....	135
93 ห่อหมกด้วยใบตอง.....	135

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
94 ห้อยจิ้นด้วยผ้าขาวบาง.....	135
95 ห่อขนมเทียนด้วยใบตองสด.....	135
96 ห่อขนมแข่งด้วยใบตองแห้ง.....	135
97 ห่อข้าวต้มบ๊ะจ่างด้วยใบไผ่.....	135
98 เกี่ยวใช้แบ่งห่อเนื้อสัตว์.....	135
99 ห่อกล้วยเตี๋ยวแห้งด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์.....	136
100 ซาลาเปาใช้แบ่งห่อเนื้อสัตว์.....	136
101 ห่อของใช้ด้วยผ้า.....	137
102 ห้อยจิ้น.....	137
103 ห่อชั้นหมากด้วยผ้าแพร.....	137
104 ห้อยจิ้น.....	137
105 ซาลาเปาใช้แบ่งห่อหมู.....	140
106 ของไหว้.....	140
107 ห่อกระดาษเงินกระดาษทอง.....	140
108 เรือนเครื่องผูก.....	164
109 หลังคาทรงจั่ว.....	164
110 รูปแบบจั่วลักษณะต่างๆ.....	165
111 สัตว์ส่วนพระพุทธรูปไทย.....	165
112 ตัวอย่างสัตว์ส่วนทองของไทย.....	166
113 หญิงสาวชาววังกับห่อขนม ภาพถ่ายในสมัยรัชกาลที่ 5.....	169
114 การห่อทรงนางที่อาจเลียนแบบจากจั่วทรงไทย.....	171
115 การห่อทรงพระที่อาจเลียนแบบจากสัตว์ส่วนเจดีย์.....	172
116 การห่อข้าวต้มมัดที่อาจเลียนแบบจากหมอนอิง.....	173
117 การห่อทรงกรวยอาจเลียนแบบมาจากส่วนยอดเจดีย์.....	173
118 การห่อขนมอาจเลียนแบบจากรูปทรงของเรือ.....	173
119 การห่อในปัจจุบัน.....	174
120 ข้าวต้มมัดในอดีตกับปัจจุบันสัญลักษณ์ของสังคมเชิงเตี๋ยว.....	175
121 ข้าวต้มปัจจุบันสัญลักษณ์ของสังคมเชิงเตี๋ยว.....	175
122 การห่อหุ้มโซฟาที่ออกแบบโดยได้แนวคิดจากลวดลายใบตอง.....	194
123 โซฟาลายใบตองกับการตกแต่งภายใน.....	194
124 สามล้อไทยกับลวดลายใบตอง.....	194

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
125 ศิลปะการห่อกับสังคมและการเมืองไทย.....	195
126 ศิลปะจัดวางภายในหอศิลป์กรุงเทพ.....	196
127 ศิลปะจัดวางหน้าหอศิลป์กรุงเทพ.....	197

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

เมื่อกล่าวถึงสภาพปัญหาด้านวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักจะพูดถึงการสูญเสียทางวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการถูกกลืนวัฒนธรรมจากกระแสวัฒนธรรมหลักที่มีอิทธิพลเหนือกว่า เช่น วัฒนธรรมจากตะวันตก วัฒนธรรมเกาหลี วัฒนธรรมญี่ปุ่น ในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน การกินอยู่ ภาษาพูด การแต่งกาย ฯลฯ รวมไปถึงกระแสวัฒนธรรมหลักจากรัฐที่เกิดจากการสถาปนารัฐชาติ ทำให้วัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อยถูกกลืนหายไปอย่างช้า ๆ สาเหตุจากการถูกละเลยทอดทิ้ง ขาดการเรียนรู้ และสืบทอด

การห่อเป็นวัฒนธรรม ของชนชาติไทยมีความสำคัญและเกิดสภาพสูญเสียอัตลักษณ์ เช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่กำลังจะถูกวัฒนธรรมต่างชาติกลืนกินจากสภาพสังคมบริโภคนิยมแบบสมัยใหม่ วัฒนธรรมการห่อนั้นผูกพันและพัฒนาควบคู่ไปกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์ก็ห่อหุ้มร่างกายเด็กทารกด้วยผ้า ด้วยความมตะนุถนอม ตอนตายก็ต้องห่อศพเพื่อกันอุจจารต มนุษย์รู้จักคิดค้นวิธีการ หาวสดในการห่อหุ้มร่างกาย ห่ออาหาร ห่อข้าวของเครื่องใช้ เพื่อต้องการเก็บรักษาหรือเคลื่อนย้ายวัตถุจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง หรือเพื่อบรรจุผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าเพื่อการพาณิชย์ที่มีมาช้านาน ดังจะเห็นได้จาก บันทึกการติดต่อค้าขายบนเส้นทางสายไหมของจีน ที่มีมาก่อนคริสตกาลว่า

“จีนพยายามเปิดเส้นทางการค้าเชื่อมไปอินเดียและดินแดนตะวันออกในช่วง 200 ปีก่อนคริสตกาล ความจริงแล้วเส้นทางสายไหมน่าจะเกิดก่อนหน้านั้น เพียงแต่มีบันทึกว่าจีนสมัยราชวงศ์ฮั่น จักรพรรดิให้ข้าหลวงคนหนึ่งเดินทางไปสำรวจเส้นทางค้าขาย จึงถือให้ปีนั้นเป็นปีที่ค้นพบเส้นทางอย่างเป็นทางการ เส้นทางสายไหมเริ่มจากฉางอาน คือเมืองซีอาน ซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงของจีนมานานเชื่อมไปยังเมดิเตอร์เรเนียนในยุโรป ลักษณะเส้นทางสายไหมมีทะเลทรายกับภูเขาสูงอยู่ มีแม่น้ำ น้ำบางสาย มีโอเอซิส มีแหล่งซึ่งทำให้คนอยู่ได้และกองคาราวานเดินทางได้ ความเจริญก็เผยแพร่มายังเขตค้าขาย มีการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนหีบหุ้ม เผยแพร่วัฒนธรรมบนเส้นทางสายไหม เช่น ศาสนาพุทธก็เผยแพร่ผ่านเส้นทางนี้ มีการค้นพบหลักฐานสำคัญของการเผยแพร่ศาสนาพุทธที่ เมืองตุนฮวง คือ ถ้ำเขียนภาพเกี่ยวกับศาสนาพุทธ มีลักษณะเป็นภาพม้วน เขียนบนผ้าไหม มีสีสันสวยงาม การค้านี้มุ่งหวังการแลกเปลี่ยนโลหะมีค่า อัญมณี หยก เครื่องเทศ เครื่องหอม ไม้ งาช้าง แต่ที่สำคัญ คือ ไหม ถูกค้นพบในจีนเมื่อ 3000 ปีก่อนคริสตกาล มีค่ามาก น้ำหนักเบา สวย ใส่สบาย โรมันถือว่าเป็นสินค้าชั้นดีมาจากจีน สินค้าต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้ขายเฉพาะในเส้นทางค้าขายสายหลัก ตามเส้นทางส่วนอื่น ๆ พวกปศุสัตว์เร่ร่อนก็นำสินค้ามาแลกเปลี่ยนใกล้ ๆ เส้นทางค้าขาย เช่น ทางตอนเหนือของเส้นทางสายไหมมีพวกปศุสัตว์กึ่งเร่ร่อน คือ ชาวสลาฟ ซื้อมาเป็นรัสเซียและยุโรปตะวันออก ก็ขายพวกขนสัตว์ อำพัน แร่ธาตุ ไม้จากทะเลหรือมหาสมุทรด้านเหนือ ส่วนอียิปต์ที่อยู่ใต้ลงมาก็ค้าขายฝ้ายและพรม เป็นต้น

เพราะฉะนั้นการติดต่อเชื่อมโยงจึงกระตุ้นให้เกิดการคำขึ้นทั่วภูมิภาค (ธีรยุทธ บุญมี. 2547: 224)

จากเส้นทางการค้าดังกล่าวควรทราบได้ว่าการติดต่อค้าขายสินค้าหลากหลายประเภท มีทั้งของมีค่าสูง เช่น อัญมณี ผ้าฝ้าย ไหม งาช้าง เครื่องเทศ เหล่านี้ล้วนต้องมีการห่อหุ้มสินค้าเพื่อปกป้องและป้องกันการเสียหาย แตกร้าวจาน เช่น ถ้วยชามสังคโลก ผู้วิจัยมีโอกาส ชมสารคดี พบว่าวิธีการห่อถ้วยชาม เครื่องปั้นดินเผาของจีนนั้น ในการขนส่งเคลื่อนย้ายไปทางเรือ ชาวจีนจะใช้ฟางข้าวในการห่อหุ้ม เพื่อมิให้ถ้วยชามเหล่านั้นแตก ร้าวได้ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นแต่ละชนชาติ แต่ละวัฒนธรรมอย่างประเทศ อียิปต์ ที่มีชื่อเสียงมากคือเรื่องการพัฒนาวัฒนธรรม ห่อศพ การทำมัมมี่ เพื่อรักษาศพมิให้เน่าเปื่อย ชาวอียิปต์เชื่อในโลกหลังความตาย ดังนั้นบันทึกไว้ว่า

ความเชื่อที่โดดเด่นของชาวอียิปต์คือ ความเชื่อในโลกหลังความตายซึ่งเป็นพลังอันแรงกล้าในการก่อสร้างพีระมิด ความเชื่อของชาวอียิปต์ เชื่อว่าทุกคนมีวิญญาณเป็นอมตะ เรียกว่า Ka มาจากเทพสูงสุด เป็นคนสร้างวิญญาณให้มนุษย์ เพราะวิญญาณเป็นอมตะจึงต้องสร้างหลุมฝังศพ เพื่อเก็บมัมมี่ คือเก็บรักษาศพ ห่อศพไว้ให้วิญญาณกลับมาอาศัยกลับสู่ร่างเดิม หากไม่มีร่างจะทำรูปปั้นไว้ให้ รูปปั้นของอียิปต์จึงมีลักษณะค่อนข้างแข็งทื่อ ตายตัว มีลักษณะมันคงถาวร บางทีอธิบายได้ว่า เพราะความกลัวเรื่องความตายอย่างมากและอยากลอกเลียนแบบเรื่องชีวิตความตายกับชีวิตปัจจุบันให้เหมือนกันถึงต้องทำให้ชัดเจน ง่าย เรียบ โดยเฉพาะพวกฟาโรห์ ภาพจะมีรูปแบบที่แข็งทื่อ มีขนาดกำหนดไว้แน่นอน นอนชัดเจน (ธีรยุทธ บุญมี. 2547: 139)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมการห่อเป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างมีอภิปฏิสัยได้ ทุกชนชาติ เชื้อชาติ ทุกเผ่าพันธุ์ ต่างมีวิธีการห่อที่มีลักษณะเฉพาะ มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เรียกว่าเป็นภูมิปัญญาที่มนุษย์แต่ละชาติพันธุ์ได้คิดค้นวิธีการและวัสดุขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยหรือเพื่อความเชื่อ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากแนวคิด ประเพณี ความเชื่อและวัสดุที่มาได้ในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน เรียกได้ว่าเป็นขนบนิยม พื้นบ้าน ที่มีลักษณะเฉพาะตัวมีความเรียบง่าย เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ดังผู้เชี่ยวชาญศิลปะพื้นบ้านชาวญี่ปุ่นได้นิยามความหมายของศิลปะพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. จะต้องเป็นผลงานของช่างนิรนาม ผลิตขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันของประชาชน ความงามที่ปรากฏภูมิ ได้เกิดจากความประสงค์ส่วนตัวของช่าง เพื่อแสดงออกทางศิลปะ แต่เป็นความพยายามของช่างที่ฝึกฝนและผลิตงานสืบต่อมาหลายชั่วอายุคน
2. สิ่งเหล่านั้นมีรูปแบบที่เรียบง่าย มีความงามที่เกิดจากวัสดุธรรมชาติ
3. สิ่งนั้นมีความเป็นธรรมชาติปรากฏอยู่มากกว่าความสละสลวย เพื่อความเป็นศิลปะ
4. สิ่งนั้นต้องแสดงลักษณะพิเศษเฉพาะถิ่นหรือเอกลักษณ์ของถิ่นกำเนิด
5. สิ่งนั้นต้องปราศจากอิทธิพลอุตสาหกรรม คือผลิตขึ้นด้วยมือเท่านั้น (ไซเอสี ยานากิ. ม.ป.ป.; อ้างอิงจาก วิบูลย์ ลีสุวรรณ. 2527: 8)

จากคำนิยามดังกล่าว การห่อจึงจัดเป็นขนบนิยม พื้นบ้านที่สร้างขึ้นเพื่อสนองต่อประโยชน์ใช้สอยมิได้มุ่งเน้นความงามแบบศิลปะ แต่มีความงามในความเรียบง่าย เช่น การห่อขนม การห่อข้าว

เป็นต้น ปัจจุบันวัฒนธรรมการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ กำลังจะสูญเสียบรรยากาศความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง อันเนื่องมาจากการไหลบ่าทางวัฒนธรรมต่างชาติดังที่กล่าวข้างต้น วัฒนธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยมเน้นการผลิตมาก ๆ และต้องการให้ผู้เสียมีความต้องการแบบมีรู้จัก ดังคำกล่าวที่ว่าสังคมทุกวันนี้เป็นสังคมแห่งการบริโภคทั่วโลกมีแต่ดนตรีที่เร่ร่อน คอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพสูง อินเทอร์เน็ต อาหารจานด่วน เอ็มทีวี แมคคิ นทอช และ แมคโดนัลด์ สิ่งเหล่านี้ได้จุดประกายประชาชนทั่วโลกให้รับวัฒนธรรมที่เหมือน ๆ กัน (เลน. 2547: 22)

จากเหตุที่ประเทศมหาอำนาจทำให้ทั่วโลกกลายเป็นวัฒนธรรมเดียวกันนั้นก็เพราะเหตุผลที่ว่าเป็นการง่ายที่จะควบคุมเรื่องการบริโภคอุปโภค เพื่อจะได้ผลิตสินค้า ออกมาเรื่อยๆ เมื่อคนกินเหมือนกัน แต่งตัวเหมือนกัน ใช้ชีวิตแบบเดียวกัน ความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงค่อย ๆ สูญหายไป จากปัญหาเรื่องวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดังกล่าวนั้นมีผู้กล่าวว่า ความอ่อนแอของ ภูมิปัญญาของสังคมไทย เกิดจากการครอบงำจากวัฒนธรรม ต่างชาติ การพัฒนาที่มุ่งการเป็นประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการทำลายวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคม เมื่อไร้ฐานราก สังคมจึงอ่อนแอ ชาติภูมิคุ้มกัน การฟื้นฟูวัฒนธรรมต้องผสมผสานมาตรการทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ ต้องใช้เวลาเพื่อให้สังคมซึมซับถึงคุณประโยชน์ ต้องให้ทุกคนตระหนักว่า วัฒนธรรมเป็นรากเหง้าของชีวิตและมีความสำคัญ (ภูษณ ปรียมานิช. 2545: 100-101) เมื่อ ขบวนการผลิตเปลี่ยน วิถีชีวิตเปลี่ยน ชีวิตที่บริโภคเกินพอดี ความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์มากขึ้น จึงเกิดปัญหาตามมาคือ เรื่อง บรรจุภัณฑ์ หีบห่อ การห่อ วัสดุต้องผลิตออกมาเพื่อสนองความต้องการและความสะดวกอย่างมาก และทำให้ไม่เสียหายง่าย รูปแบบ การห่อจึงเป็นรูปแบบที่เหมือนกัน ใช้วัสดุคล้าย ๆ กัน จากเดิมที่ วัสดุหาได้จากท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตน เช่นการห่อด้วยวัสดุธรรมชาติได้แก่ใบตอง ใบจาก ใบ บัวเปลี่ยนมาเป็นการห่อด้วยพลาสติก ห่อด้วยโฟม เป็นต้น

ในจังหวัดลพบุรีมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เนื่องจากเป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน นับแต่ยุค ก่อนประวัติศาสตร์ ยุค หินเก่า ยุคหินกลาง ยุคหิน ใหม่มีการขุดพบ ขวานหิน ภาชนะดินเผา เครื่องประดับและเครื่องมือเครื่องใช้เหล็กและสำริด สมัยทวารวดี พบคูเมือง หลุมศพ พระพุทธรูป สถูปเจดีย์ และลูกปัด ที่ใช้ประดับตกแต่งร่างกาย สมัย ขอมหรือ เขมร ปรากฏ สถาปัตยกรรม และเทวรูป สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทรง สร้างเมืองและ มีความเจริญด้านการทูตติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ อย่างมาก จากหลักฐาน บันทึกของชาว ฝรั่งเศส ดันกรงรัตนโกสินทร์มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เริ่มอพยพเข้าสู่จังหวัดลพบุรี เนื่องจาก ภาวะ สงคราม การกวาดต้อนผู้คนมาเป็นเชลยหรือการอพยพย้ายถิ่นฐานของคนอีสาน เพื่อเป็นแรงงานในการก่อสร้างเมือง ทำให้จังหวัดลพบุรีมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์อย่างน้อย 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลพบุรี บางกลุ่มอาศัยมาแต่ดั้งเดิมบางกลุ่มย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ได้แก่

1. กลุ่มไทยเบ็ง ไทยเจ็ง หรือไทยโค ราช เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยมาสมัย กรุงศรีอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ 22 – 23

2. กลุ่มแกว้ หรือลาวแกว้ มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เวียงจันทและหลวงพระบาง ได้อพยพมา โดยการถูกกวาดต้อนครั้งสำคัญ ตอนทำ สงครามกับเจ้าอนุวงศ์เวียงจันท พ.ศ. 2369 - 2371 มีการกวาดต้อนชาวลาวจากหัวเมืองพวน เมืองเชียงขวาง เมืองเวียงจันท เมืองหลวงพระบาง เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี และจังหวัดอื่น ๆ มีลาวแกว้ถูกกวาดต้อนมาในครั้งนั้นจำนวนมาก

3. กลุ่มมอญ มีการอพยพของชาวมอญมาในไทยหลายครั้ง ชุมชนมอญที่สำคัญในจังหวัดลพบุรีคือชุมชนมอญบางขันหมาก

4. กลุ่มลาวพวน หรือ ไทยพวน กลุ่มนี้เคยมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ประเทศลาวเมืองเชียงขวาง ได้อพยพมาหลายครั้ง ตั้งถิ่นฐานในเขตภาคกลางของไทยมานานนับแต่กรุงศรีอยุธยา จะอาศัยอยู่มากที่อำเภอบ้านหมี่

5. กลุ่มจีน เป็นกลุ่มที่เข้ามาอยู่อาศัยมานาน ชอบค้าขาย กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดลพบุรี แต่กลุ่มที่นำทำการศึกษาคือกลุ่มจีน ที่ตำบลหนองเต่าเป็นชุมชนจีนเก่าแก่ซึ่งยังคงรักษาวินัยธรรมไว้ได้เป็นอย่างดี

กลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่มดังกล่าวล้วนมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง การศึกษาวิจัยอัตลักษณ์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ เริ่มมีผู้สนใจ ทำการศึกษาไว้ในหลายประเด็น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีจะมีผู้ศึกษาไปแล้ว แต่ก็พบว่า ยังขาดข้อมูลอีกหลายประเด็นซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ไม่มีการศึกษาวัฒนธรรมการห่อของแต่ละชาติพันธุ์ ที่ผ่านมานั้นการศึกษาแบบกว้าง ๆ โดยมุ่งเน้นประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือการศึกษาประเพณีวัฒนธรรม ภาษา ดังเช่น การศึกษาภูมิหลังของชาวพวน (2530)ของเผด็จ บุญหนุน การศึกษาภาษามอญ ตำบลบางขันหมาก (2527) ของพรรณณิพจน์ ปานทองคำ การศึกษาภาษาพวน (2531) ของ อุทัยวรรณ ตันหยง เป็นต้น

2. การศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ผ่านมายังขาดข้อมูลด้านความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับวิถีการดำรงชีวิต มุมมองเรื่องโครงสร้างสังคม ความเชื่อ ความหมาย แฝงของการห่อมัดที่มีในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ดังนั้นจากข้อจำกัดดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี : กรณีศึกษาศิลปอัตลักษณ์และความหมายแฝง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไป

คำถามหลักของการวิจัย

1. แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีมีวัฒนธรรมการทออย่างไร
2. ศิลปอัตลักษณ์ รูปแบบและความงามของ การทอ ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดลพบุรีเป็นอย่างไร
3. การทอของ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดลพบุรีมีความหมายแฝงเชิงศิลปวัฒนธรรมอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการทอของกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาศิลปอัตลักษณ์ รูปแบบและความงามที่เกี่ยวกับการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี
3. เพื่อศึกษาความหมายแฝงที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาวัฒนธรรมการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีมี 5 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มไทยเบ็ง หรือไทยเต็ง บ้านโคกสูง
2. กลุ่มแก้ว หรือ ลาวแก้ว บ้านหนองเมือง
3. กลุ่มมอญ บ้านบางขันหมาก
4. กลุ่มลาวพวนหรือ ไทยพวน บ้านหลุมข้าว
5. กลุ่มไทยจีน บ้านหนองเต่า

ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเป็นชาติพันธุ์เก่าแก่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลพบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดลพบุรี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ด้านศิลปะ นวัตกรรมและกลุ่มเยาวชนผู้สนใจที่จะอนุรักษ์ สืบสานต่อไปหรือสามารถนำข้อมูลที่ได้รับไปออกแบบสร้างสรรค์บรรจุภัณฑ์ใหม่เพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับประเทศไทย
2. ได้ทราบถึงศิลปอัตลักษณ์ รูปแบบ ความงาม และวัสดุของการทอของกลุ่มชาติพันธุ์ในลพบุรี
3. สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและชาติพันธุ์ได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **วัฒนธรรมการทอ** หมายถึง การใช้สิ่งที่เป็นแผ่นหุ้มสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นวิธีการของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์พัฒนาภูมิปัญญาขึ้นเพื่อห่อหุ้มสิ่งของต่างๆในชีวิตประจำวัน เพื่อประโยชน์ใช้สอย เพื่อความงามหรือเพื่อจุดประสงค์อย่างอื่นตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี

2. **กลุ่มชาติพันธุ์** หมายถึง กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลพบุรีมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มมอญ กลุ่มลาวแง้ว กลุ่มลาวพวน กลุ่มไทยเบ็ง และกลุ่มไทยจีน

3. **ศิลปอัตลักษณ์** หมายถึง ศิลปะการทอที่สามารถบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ มีลักษณะเฉพาะ มีความแตกต่างด้านรูปแบบ วิธีการ ความเชื่อและวัสดุของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี

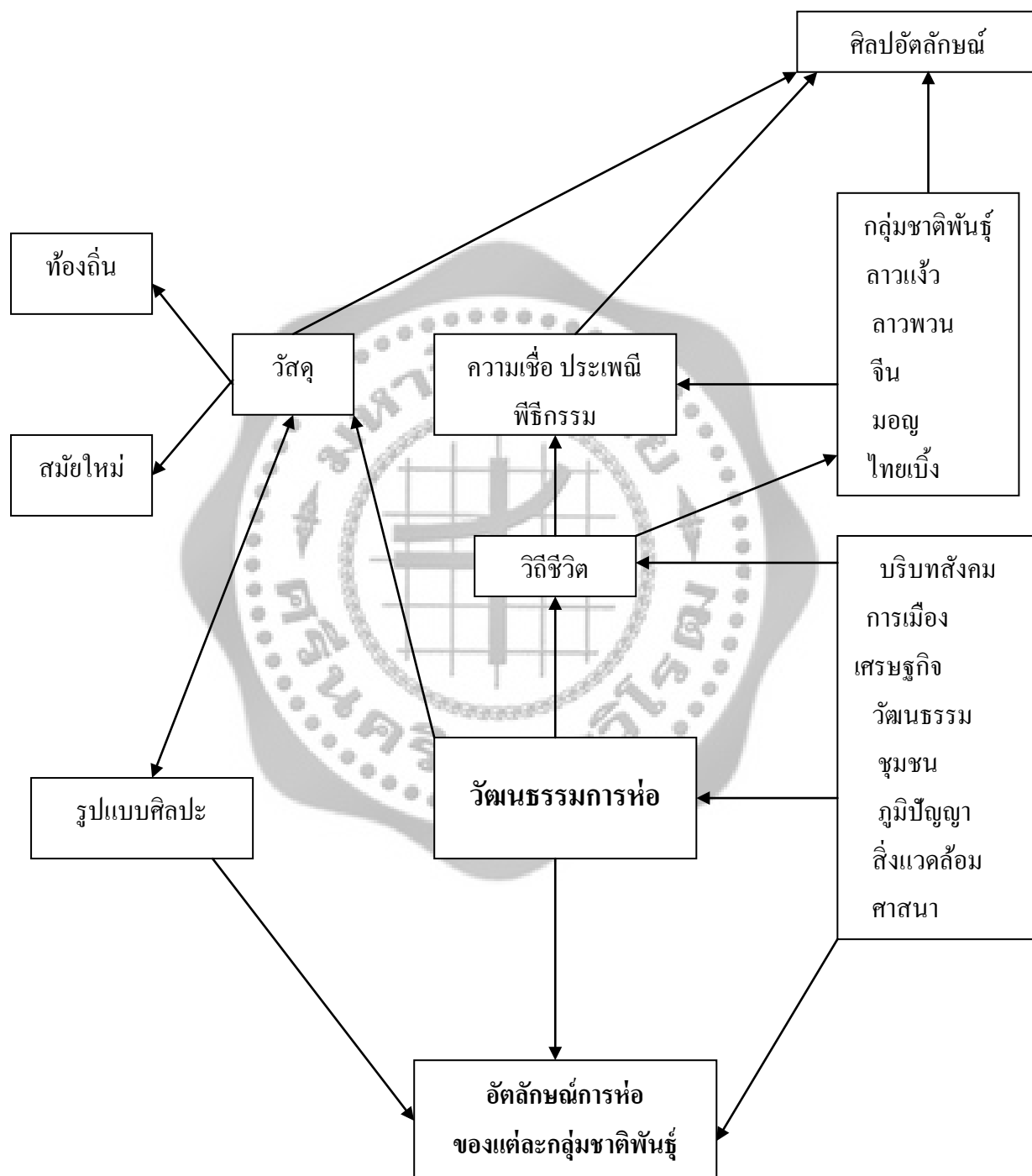
4. **ความหมายหลัก** หมายถึง ความหมายที่สามารถรับรู้และเข้าใจได้สำหรับคนส่วนใหญ่ เช่นเมื่อเรากล่าวถึงข้าวเหนียวบึ่ง ก็จะนึกถึงการนำเอาใบตองมาห่อข้าวเหนียวแล้วนำไปบึ่ง เป็นต้น

5. **ความหมายแฝง** หมายถึง ความหมายในแง่มุมอื่นที่มีนัยยะที่ต้องทำความเข้าใจลงไปในระดับวัฒนธรรม ความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ อาจมีเพื่อความสะดวกในการใช้งาน เพื่อความงามหรือเพื่อความเป็นสิริมงคล

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาเชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างและเลือกพื้นที่การศึกษาวิจัยแบบเฉพาะเจาะจง (Purpose Sampling) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิจัยภาคสนามเพื่อการเก็บข้อมูลเชิงลึก (Indepth Interview) ใช้วิธีวิทยา การวิจัยแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เป็นงานวิจัยที่เป็นวิจัยภาคสนาม ผสมกับกรณีศึกษา โดยใช้แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) แนวคิดเรื่องศิลปอัตลักษณ์ (Art Identity) แนวคิดศิลปะหลังสมัยใหม่ (Postmodern Art) และแนวคิดเรื่องสัญวิทยา (Semiology) เป็นแนวทางการศึกษา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี : กรณีศึกษาศิลปะ
อัตลักษณ์และความหมายแฝง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอ แนวคิด
ทางทฤษฎีกรอบใหญ่ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวัฒนธรรมการห่อ
2. แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์
3. แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะอัตลักษณ์และศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน
4. แนวคิดหลังสมัยใหม่และศิลปะหลังสมัยใหม่
5. แนวคิดเกี่ยวกับสัญวิทยาและความหมายแฝง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวัฒนธรรมการห่อ

ก่อนที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการห่อ จำเป็นต้องกล่าวถึงความหมายของ
คำว่าวัฒนธรรมเป็นอันดับแรก วัฒนธรรม เป็นคำที่ เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย ในสมัยจอมพล .
พิบูลสงคราม ราวปี พ.ศ. 2485 โดยได้รับอิทธิพลจากคำในภาษาอังกฤษ (Culture) ซึ่งมีรากศัพท์มา
จากภาษาละติน นำมาแปลความหมายให้เป็นภาษาไทย วัฒนธรรมในช่วงแรกอาจหมายถึงใน สิ่งที่ดี
สิ่งที่เป็นความเจริญอกงาม แต่ต่อมาความหมายของวัฒนธรรมเริ่มเปลี่ยนแปลงความหมายไปตาม
ยุคสมัย ปัจจุบันวัฒนธรรมอาจหมายถึงการกระทำของมนุษย์ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือไม่ก็
ตาม ดังจะเห็นได้จากสังคมสมัยใหม่ ที่วัยรุ่นมักไม่ชอบยึดทางปฏิบัติตามกรอบเดิมๆ ที่เคยทำมาใน
อดีต ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพ ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมแบบกว้าง ๆ ผู้วิจัยได้เสนอความหมาย
ต่างๆ ตามที่นักวิชาการกล่าวไว้ ดังนี้

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ แตกต่างกัน ตามช่วงเวลา
ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกในการก่อสร้างประเทศ จวบจนถึงการพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นสากลและการ
หวนกลับมาสู่ความเป็นตัวตนของแต่ละภูมิภาค

กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
(2552: ออนไลน์) ได้รวบรวมความหมาย ประเด็นแนวคิดที่เกี่ยวกับ"วัฒนธรรม" ไว้ในยุคแรก ดังนี้

วีระ บำรุงรักษา ได้เขียนไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นคำที่เกิดขึ้นในสมัยจอมพล .พิบูลสงครามเป็น
นายกรัฐมนตรี ซึ่งได้มองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ โดยมาจากคำเดิมภาษาอังกฤษคือ Culture ซึ่งใน
ตอนแรกพระมหากษัตริย์ แห่งวัดมหาธาตุได้แปลคำนี้ว่า ภูมิธรรม แต่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรง
เล็งเห็นว่าคำว่า ภูมิธรรม มีความหมายค่อนข้างคงที่ พระองค์ท่านทรงมีความประสงค์ให้คำนี้มี

ความหมายในลักษณะเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงทรงแปลใหม่เป็น วัฒนธรรม และได้มีการนำมาใช้สืบต่อมาจนปัจจุบัน ซึ่ง culture นี้มาจากรากศัพท์ภาษาละติน ว่า culture มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง อธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมนิสัยให้เกิดความเจริญอกงาม ส่วนคำว่า วัฒนธรรม เป็นคำสมาสระหว่างบาลีสันสกฤต มาจาก คำว่า วัฒนะ ที่มีความหมายว่า เจริญอกงาม รุ่งเรือง ส่วนคำว่า ธรรม ในที่นี้หมายถึงกฎ ระเบียบหรือข้อปฏิบัติ ซึ่งเมื่อรวมความแล้ว คำว่า วัฒนธรรม น่าจะหมายถึง ความเป็นระเบียบ หรือข้อปฏิบัติที่ทำให้เจริญรุ่งเรือง แต่ในทางปฏิบัติแล้ว มีผู้รู้ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรม อย่างหลากหลายยิ่งไม่ว่าในต่างประเทศหรือในประเทศ เช่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายวัฒนธรรมว่า สิ่งที่ทำให้ความเจริญอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมในการแต่งกาย หรือวิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมชาวเขา
จอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมของชาติเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเจริญอกงามใหญ่หลวงของชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก วัฒนธรรมไม่เป็นแค่เครื่องหมายภายนอก ไม่เป็นแค่เพียงสิ่งซึ่งอวดโลกว่าเป็นชนชาติเจริญเท่านั้น วัฒนธรรมมีผลลึกซึ่งเข้าไปถึงชีวิตจิตใจคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผลุงศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญอกงาม และความแข็งแรงมั่นคงของชาติบ้านเมือง

จากคำนิยามของวัฒนธรรมในยุคแรกจะพบว่าคำนิยามเกี่ยวกับวัฒนธรรมจะเน้นไปที่ประเด็นความเจริญ เพื่อสร้างภาพของประเทศไทยให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชน ในชาติ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเน้นความดี ความงาม ความเจริญ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยซึ่งประชาชนเองไม่มีส่วนในการนิยามความหมายแต่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งที่มาจากเบื้องบนเท่านั้น การนิยามความหมายของวัฒนธรรมที่เน้นส่วนรวมอันเป็นหนึ่งเดียว นี้ยังมีนักวิชาการเห็นด้วยกับแนวคิดนี้อีกหลายท่านเช่น

พระยาอนุมานราชธน ได้กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้น สร้างขึ้นเพื่อความเจริญอกงามในวิถีของส่วนรวม ถ้ายทอดกันไว้ เอาอย่างกันไว้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา ตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็น และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาได้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณี เป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ประยุตโต) ได้เคยให้ความหมายว่า วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรค์ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ หรือกล่าวสั้นๆได้ว่า วัฒนธรรม คือประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั่นเอง

สาโรช บัวศรีกล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงามและความเจริญในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่างๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบัน หรือว่าที่เราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยเราเอง ได้แก่ ศิลปกรรม มนุษยศาสตร์ การช่างฝีมือ การกีฬาและนันทนาการ และคหกรรมศาสตร์

นอกจากประเด็นแนวคิดของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชาติในยุคแรก ต่อมาการพัฒนาชาติจำเป็นต้องเน้นเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความดีความงามเท่านั้นแต่ วัฒนธรรมในความหมายถัดมาคือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สิทธิมนุษยชน ความเชื่อ ภูมิปัญญา ที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ

ประเวศ วะสี กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ พลังของสังคมทางภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

นิคม มูลิกะคามะ ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของคน เกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกันจนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้น มิใช่เพียงเรื่องของศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อต่างๆ

จากประเด็นที่กล่าวข้างต้น วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงความคิดความหมายที่สอดคล้องกับวิวัฒนาการของสังคมเศรษฐกิจและการเมืองที่อาจสรุปคร่าวๆ ได้ดังนี้

ในพ.ร.บ.วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2485ได้ให้ความหมาย วัฒนธรรม ว่าหมายถึง ลักษณะที่แสดง ความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของ ประชาชน ส่วนความหมาย วัฒนธรรม ตามแนวทาง ในการรักษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2529 กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึก นึกคิดในสถานการณ์ต่างๆที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถ แก่ไขและซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทย คือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกสรร ปรับปรุง แก่ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสังคม นอกจากนี้ยังว่า วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับปรุงและรักษาไว้ให้ เจริญ งอกงาม วัฒนธรรมเกิดจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิก ในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีต หรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่นๆ ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผน ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น และในปีพ .ศ. 2535 ได้ให้ความหมาย วัฒนธรรม ว่า หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3ด้านคือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสม และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่ สามารถ เรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตรกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การ วิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถวายทอด เสริมสร้างเอกลักษณ์ และแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างดุลยภาพแห่ง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสุข สันติ สุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

คณะกรรมการโลกว่าด้วยวัฒนธรรมและการพัฒนา (The World Commission on Culture and Development) ได้นำเสนอรายงานเรื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Our Creation Diversity) ต่อที่ประชุมสมัยสามัญของ ยูเนสโก เมื่อตุลาคม 2538 ว่า วัฒนธรรม เป็นปัจจัยในการถ่ายทอดพฤติกรรม และพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ เสรีภาพ และความเป็นผู้ตื่นตัวต่อความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตอยู่เสมอ และว่า วัฒนธรรม คือ พลัง จิตสำนึก อำนาจ ความรู้และความหลากหลายสำหรับชุมชนและสังคม ดังนั้น ปัญหาท้าทายมนุษยชาติปัจจุบัน คือ การปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และที่กำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคต โดยเฉพาะการปรับแนวคิดใหม่ พฤติกรรมใหม่ การจัดระเบียบสังคมใหม่ และการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาทั้งหลายบนพื้นฐานมิติทางวัฒนธรรม

เป็นที่น่าสังเกตว่าความหมายของวัฒนธรรมในยุคเริ่มแรก จะมุ่งเน้นไปที่การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ ในสมัยจอมพล ป . พิบูลสงคราม เป็นการมองวัฒนธรรมในมิติเดียวมากเกินไป อาจเป็นเพราะเป็นการปกครองแบบกึ่งประชาธิปไตยที่มีผู้นำค่อนข้างเผด็จการ ที่มุ่งเน้นนำประเทศไปสู่อารยธรรมแบบตะวันตก แต่ต่อมากลางเมืองสังคมเปลี่ยนแปลงไป จากจุดนี้เอง คำนิยามความหมายของวัฒนธรรมจึงเริ่มเปิดกว้าง ทำให้เห็นภาพ คำว่าวัฒนธรรม ได้ชัดเจนขึ้นกว้างขึ้น ไม่ได้จำกัดที่ชนชั้นผู้นำหรือสังคมชั้นสูงเท่านั้น วัฒนธรรมจึงหมายถึงความรู้ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นและชุมชนอีกด้วย ดังที่นักวิชาการสมัยใหม่ได้นิยามความหมายของคำว่าวัฒนธรรมดังนี้

1. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของส่วนรวม
2. วิถีชีวิตของมนุษย์โดยส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนรู้กันได้และเอาอย่างกันได้
3. สิ่งที่เป็นผลผลิตของส่วนรวม ที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน โดยรับช่วงเป็นประเพณีกันมา
4. ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ หรือการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ส่วนรวม ที่ปรากฏเป็นแบบเดียวกัน เช่น ภาษา ศิลปะ ความเชื่อ และประเพณี เป็นต้น
5. มรดกทางสังคม ที่สังคมรับและรักษาให้เจริญงอกงาม และถ่ายทอดเป็นมรดกสืบไป (สุวรรณ เพชรนิล. 2522: 5-6)

ความหมายของวัฒนธรรม อาจแบ่งได้เป็น 2 นัย คือ

1. ความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตและกระสวนแห่งพฤติกรรมและบรรดางานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ความรู้ เป็นต้น
 2. ความหมายตาม พ .ร.บ.วัฒนธรรมแห่งชาติ พ .ศ. 2545 หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน (สมศักดิ์ โชติเบญจมาภรณ์; และนวลฉวี สุขหลาย. 2532: 1)
- วัฒนธรรม คือ ธรรมเนียมหรือสิ่งที่เป็นความเจริญงอกงาม (เสถียร โกเศศ. 2514: 67)

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึงความคิด ศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ปรัชญา ศีลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อๆ มาเป็นเรื่องของการเรียนรู้ จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งถ้าสิ่งใดดีก็เก็บไว้ สิ่งใดควรแก้ไขก็แก้ไขกันให้ดีขึ้น เพื่อจะได้ส่งเสริมให้มีลักษณะที่ดีประจำชาติต่อไป ในลักษณะนี้วัฒนธรรมจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความ เจริญอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน (สมชัย ใจดี; และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. 2531: 1)

วัฒนธรรมในทัศนะของ ศรีศักร วัลลิโภดม มี 2 ความหมาย คือ

1. วัฒนธรรมหลวง หรือประเพณีหลวง (Great Tradition) เป็นวัฒนธรรมเพื่อการบูรณา การและจะพบเห็นในสังคมที่เป็นรัฐ เป็นประเทศชาติ มุ่งเน้นสิ่งที่เป็นศิลปวัฒนธรรม มรดกทางภูมิ ปัญญาและสิ่งที่ดีงามของชาติบ้านเมือง ของแผ่นดินที่จะต้องทำการอนุรักษ์ เช่น ประเพณีลอย กระทง ประเพณีสงกรานต์ วัดวาอาราม และปราสาทราชวัง รวมไปถึงภาษาและการแต่งการด้วย เนื่องจากสังคมมีคนหลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์หลายอาชีพ นับถือศาสนาและมีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ต่างกันอยู่ร่วมกัน จำเป็นต้องสร้างความเหมือนกันและความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน เช่น ใช้ภาษากลางร่วมกัน มีระบบการปกครองร่วมกัน ประเพณีอย่างเดียวกัน รวมทั้ง กฎระเบียบแบบแผนศิลปกรรมและลักษณะทางสัญลักษณ์อื่นๆ โดยรัฐหรือผู้มีอำนาจในการ ปกครองเป็นผู้จัดทำและกำหนดขึ้น

2. วัฒนธรรมราษฎร์ เป็นวัฒนธรรมระดับล่าง อาจเรียกได้ว่าเป็นชีวิตวัฒนธรรม เพราะ เป็นเรื่องของวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มคนต่างๆ ทั้งในเมืองและชนบท วิถีชีวิตของแต่ละ กลุ่มเป็นการเรียนรู้และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแหล่งที่อยู่ อาศัยและทำมาหากิน ส่งผล ทำให้รูปแบบวัฒนธรรมแต่ละถิ่นไม่เหมือนกัน อีกทั้งชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ก็เป็นปัจจัยทำให้ รูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมในท้องถิ่นแตกต่างกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2544: ความนำ)

วัฒนธรรมในความหมายด้านมานุษยวิทยามีแบบด้วย 3 คุณลักษณะ

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม อาจปรากฏเป็นผลทาง วัฒนธรรมแบบต่างๆ เช่น ระบบความเชื่อจากค่านิยมธรรมเนียมปฏิบัติวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ระบบ ภูมิปัญญา กฎระเบียบ ฯลฯ

2. วัฒนธรรมที่ผลิตขึ้นเป็นมรดกของกลุ่มนั้น จะต้องมีการถ่ายทอด และสืบทอด จากรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่ง

3. วัฒนธรรมต้องมีการดัดแปลง(Adaptive) เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปวัฒนธรรมมีการปรับเปลี่ยน ตัวเองใหม่ ให้เหมาะสมกับบริบทใหม่ หากปรับตัวได้ก็สามารถดำรงอยู่ได้(กาญจนา แก้วเทพ. 2544: 22)

ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมในเชิงองค์ประกอบ

1. วัฒนธรรม คือ ระบบความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ความเชื่อ (Cognition / Knowledge/ Belief /System)

2. วัฒนธรรม คือ ระบบอารมณ์ ความรู้สึก (Affection/ Structure of Feeling)

3. วัฒนธรรม คือ ระบบการประยุกต์ปฏิบัติ /ธรรมเนียมประเพณี (Conation/Performance/ Tradition) (กาญจนา แก้วเทพ. 2544: 17)

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น มิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำ (อมรา พงศาพิชญ์. 2534: 1)

วัฒนธรรม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (นิธิ เอียวศรีวงศ์. ม.ป.ป.; อ้างอิงจาก สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2549: สรุปการบรรยาย)

เช่นเดียวกันกับความคิดของ พระยาอนุนามราชชน ที่ อมรรัตน์ เทพกำปนาท (2552: ออนไลน์) ได้รวบรวมกล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ดังนี้

วัฒนธรรม อาจแบ่งอย่างกว้างๆ ได้ 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับปัจจัยสี่ และวัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ เรื่องศาสนา ศิลปะ วรรณคดี กฎระเบียบต่างๆ ที่ส่งเสริมในเรื่องจิตใจส่วน UNESCO ได้แบ่ง มรดกวัฒนธรรม ออกเป็น 2 ส่วนคือ Tangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ และ Intangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทรัพย์สินทางปัญญา ระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรมและวิถีชีวิต ซึ่งวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้ มีผู้เสนอว่าน่าจะใช้คำว่า วิถีชน จะเห็นภาพได้ชัดเจนกว่านอกเหนือจากความหมายข้างต้นแล้ว ยังมีข้อคิดเห็นของพระยาอนุนามราชชนที่เกี่ยวกับ วัฒนธรรม ที่น่าสนใจหลายประการ คือ วัฒนธรรมของชนชาติใด เมื่อมีความเจริญสืบต่อกันมานาน แล้วหยุดชะงัก ไม่มีการริเริ่มสร้างสรรค์โดยนำสิ่งใหม่มาเพิ่มหรือต่อชีวิตให้แก่สิ่งเก่า เพื่อให้การวิวัฒนาการต่อไป สิ่งนั้นก็เสื่อมลงหรือแม้จะมีการนำสิ่งใหม่มาเพิ่มเติม แต่ไม่รู้จักสลัดสิ่งเก่าในส่วนที่ไม่เหมาะกับยุคสมัยออก ก็เกิดอาการอึดอัดเคลื่อนไหวไม่สะดวก หรือหากนำสิ่งใหม่พอกสิ่งเก่าจนหนาเกินไป ผู้ที่เกิดใหม่ก็จะเกิดความรู้สึกเบื้อ เห็นวุ่นวาย และจะเกิดการปฏิเสททั้งหมด วัฒนธรรมไม่ว่าของชนชาติใด ย่อมคลี่คลายเป็นวิวัฒนาการไปตามเงื่อนไขที่มีอยู่ และเมื่อมีการติดต่อคบค้าสมาคมกันระหว่างชาติต่างๆ วัฒนธรรมย่อมมีการปะปนกันมากขึ้น จนเกิดเป็นวัฒนธรรมสากล ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แรง และต้องแข่งขันกัน ถ้าชาติใดไม่รับไว้ ก็อาจเป็นอันตรายในแง่ที่ว่าแข่งกับความเจริญของโลกที่รุดหน้ารวดเร็วกว่าไม่ทัน แต่การรับเอาวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมสากลที่ว่ามี หากเกินพอดีก็อาจจะถอนรากวัฒนธรรมเดิมของตนอันเป็นส่วนสำคัญที่คุ้มกันอันตรายและเป็นความเจริญของชาติมาเป็นเวลาช้านานหลายปีให้กร่อนและค่อยๆ หดไป ในที่สุดก็จะทำให้หมดบุคลิกลักษณะ ไม่มีรากฐานแห่งชาติของตนต่อไป เพราะวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ชาติ จะต้องเป็นวัฒนธรรมที่มีรากหยั่งลึก และมีอาการเคลื่อนไหวให้เป็นความเจริญก้าวหน้า ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เปรียบได้กับต้นไม้ที่แผ่กิ่งก้านสาขาได้กว้างขวางก็เพราะมีรากหยั่งลึก จึงไม่โค่นง่าย แต่รากลึกอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีส่วนอื่นๆ ของต้นไม้ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์เพื่อรับอากาศ แสงแดดและอาหารอื่น จากภายนอกมาด้วย ต้นไม้จึงจะเจริญเติบโต เช่นเดียวกับวัฒนธรรม ที่อาจต้องรับวัฒนธรรมสากลไว้ เพื่อแทรกซึมหล่อเลี้ยงวัฒนธรรมเดิมของตนให้

ก้าวหน้าไปตามสมัย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษาวัฒนธรรมเดิมหรือรากฐานของตนไว้ เพื่อให้เกิดความสมดุลจึงจะเจริญก้าวหน้าต่อไปได้

สำหรับวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ ถ้าวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดเป็นผลดี เพราะมีลักษณะที่สืบต่อจากของเก่า ทำให้ไม่ขาดตอน เหมือนต้นไม้เดิม แต่ผลดีใบใหม่ ให้ดูแปลก แต่ถ้าวัฒนธรรมใหม่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดอยู่ในผลเสีย เพราะสูญเสียบุคลิกลักษณะเดิมของตนไป กลายเป็นชาติที่ไม่มีอดีตหรือไม่มีชาติของตนได้ต่อไป

วัฒนธรรมไม่ว่าจะเก่าหรือใหม่ย่อมมีทั้งส่วนดีและไม่ดีอยู่ในตัว สิ่งเก่าไม่ใช่ว่าจะไม่ดีเสียหมด ขณะเดียวกันสิ่งใหม่ก็ไม่ใช่ว่าดีไปหมดเช่นกัน ท่านว่าสิ่งใดเป็นวัฒนธรรม สิ่งนั้นย่อมมีอายุ กล่าวคือถ้าคนยังนิยม สิ่งนั้นก็ยังคงอยู่ และยิ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขแห่งการศึกษา เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ของคนด้วย สิ่งใดเป็นวัฒนธรรมเมื่อมีอายุมานาน หากไม่มีการปรับปรุงให้ก้าวหน้า สิ่งนั้นก็เสื่อมความนิยม กลายเป็นความเก่าคร่ำคร่า พ้นสมัย และค่อย ๆ ตายไป หากจะฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ หรือต้องการป้องกันมิให้ความเก่าคร่ำคร่าเข้าครอบงำ ก็ต้องมีสิ่งใหม่เพิ่มเติม เพื่อให้แทรกซึมและประสานกับสิ่งเก่าให้กลายเป็นความพอดี สิ่งเก่านั้นก็จะมีชีวิตและมีความงอกงามเป็นวิวัฒนาการซึ่งอาจจะดีกว่าของเก่าก็ได้ และสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมเก่า แม้ดีแต่หมดอายุกลายเป็นอดีตไปแล้ว หากจะทำให้อดีตหวนคืนมาเป็นปัจจุบันคงไม่ได้ แต่ถ้าเราไม่ยอมทิ้งขว้างวัฒนธรรมนั้น ก็อาจเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์เป็นโบราณวัตถุ หรือหากจะฟื้นฟูชั่วคราว เพื่อสืบต่อชีวิตแห่งปรัมปราประเพณีอันเป็นความหลังของส่วนรวมไม่ให้ขาดตอน เพื่อให้มีสะพานเชื่อมอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ได้เห็นแบบอย่างเป็นเครื่องเตือนใจ ให้ระลึกถึงชาติภูมิอดีตของตนว่าเป็นมาและคลี่คลายมาได้อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขสิ่งในปัจจุบันที่เห็นว่าบกพร่องอยู่ก็สามารถทำได้ ท้ายสุดท่านกล่าวว่า ผู้มีวัฒนธรรมระดับสูง และมีความปรารถนาให้วัฒนธรรมแห่งชาติของตนมีวิวัฒนาการไปด้วยดี คือ ผู้ที่รู้จักตนในปัจจุบัน ว่าตนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อดีดและอนาคต ซึ่งเป็นกาลเวลาที่ต่อเนื่องเป็นกระแสเดียวกัน ที่ว่าหน้าที่ต่อดีดคือ เป็นผู้รู้คุณ มีกตัญญูต่อดีดที่ต่อบุรพการที่ได้มอบมรดกมีค่า คือ วัฒนธรรมไว้ให้กับตนซึ่งเป็นทายาทผู้สืบต่อ ตนจะต้องพิทักษ์รักษาและทำมรดกนั้นให้งอกงามทวียิ่งขึ้นกว่าเดิม และในคราวเดียวกัน ตนก็มีหน้าที่ต่ออนาคต คือ เป็นผู้สร้างสิ่งอันดีงามขึ้นไว้ เพื่อมอบเป็นมรดกของชาติ ให้แก่ลูกหลานซึ่งเป็นทายาท จะได้มีความเจริญพัฒนาต่อไป อย่าให้ลูกหลานกล่าวติได้ว่า ตนไม่ได้สร้างสิ่งที่ดีงาม มอบไว้แก่ลูกหลานเพื่อเป็นสมบัติต่อที่ให้มีชีวิตอยู่ดีต่อไป

จากข้อมูลดังกล่าวจะพบประเด็นของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่นำเอา วัฒนธรรมใหม่มาผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมมีการเลือกเฟ้นในสิ่งที่ดีนำมาพัฒนาให้เจริญงอกงามสืบสานกันต่อไปแต่ในประเด็นความคิดดังกล่าว ยังคงไม่เปิดกว้างมากนักกล่าวคือยังมองวัฒนธรรมแต่ในเฉพาะส่วนที่ดีเท่านั้น หากแต่ในความคิดแบบหลังสมัยใหม่มุมมองเกี่ยวกับวัฒนธรรมได้เปลี่ยนไปอีกระดับหนึ่ง ความคิดแบบหลังสมัยใหม่ได้มองว่าวัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่ดีหรือไม่ดีที่เกิดขึ้นในสังคมก็ตามดังเช่นคำพูดของ สุจิตต์ วงษ์เทศที่ว่าวัฒนธรรม คือ ผลผลิตของการสร้างสรรค์ของมนุษย์ไม่ว่าจะดีหรือเลว เป็นวิถีชีวิตทั้งหมด (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2549: สรุปการบรรยาย) ดังนั้นปัจจุบันจึงต้องทำใจเปิดรับวัฒนธรรมใหม่ๆซึ่งบางครั้งสังคมไทยอาจยังปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

กล่าวโดยรวม วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The Way of Life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่การกิน การอยู่ การแต่งกาย การทำงาน การพักผ่อน การแสดงอารมณ์ การสื่อความหมาย การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม การแสดงออกถึงความสุขความทุกข์ และหลักการดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงถึงวิถีชีวิตนั้นอาจมาจากชาวบ้านหรือราชการทำเป็น แบบอย่าง แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่แก้ปัญหาคือและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิม จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมตามยุคสมัย

จากความหมายของวัฒนธรรมดังกล่าวจะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีทั้งดีและไม่ดีก่อให้เกิดการปรับตัวรวมไปถึงการนิยามความหมายของคำว่าวัฒนธรรมด้วย

วัฒนธรรมในความหมายของผู้วิจัยคือ

สิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น คิดค้น กระทำขึ้น ร่วมกัน มีลักษณะเฉพาะในแต่ละประเทศ ในแต่ละสังคมแต่ละชุมชนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ มีการถ่ายทอด สืบไหล ผสมผสาน สามารถรับและส่งอิทธิพลต่อกันอย่างอื่น ๆ หากวัฒนธรรมนั้นมีพลังมากกว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หากสิ่งใดฝังรากลึก สิ่งนั้นก็เปลี่ยนได้ยาก วัฒนธรรมมีลักษณะคล้ายกับกระแส น้ำ หากเป็นวัฒนธรรมที่เข้มแข็งกว่าก็จะส่งอิทธิพลต่อวัฒนธรรมที่อ่อนแอ เหมือนกับน้ำจะไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ วัฒนธรรมบางอย่างเป็นเพียงปรากฏการณ์ ซึ่งผ่านมาแล้วไปอย่างฉาบฉวย บางอย่างมีการเปลี่ยนแปลง ผสมผสานกัน ปรับตัวเข้าหากัน บางครั้ง กลมกลืนกันจนไม่สามารถแยกแยะให้กระจ่างชัดได้ วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งดีหรือไม่ดีที่เกิดขึ้นในสังคมก็ตาม เป็นสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นวิถีชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการห่อ

ความหมายของการห่อ จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้อธิบายความหมายการห่อไว้ดังนี้

ห่อ ก. พันหรือหุ้มสิ่งของด้วยใบไม้ หรือกระดาษ เป็นต้น ลักษณะนามเรียกของที่หุ้มด้วยใบไม้หรือกระดาษ เช่น ขนมห่อหนึ่ง ข้าว 2 ห่อ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 1278)

การห่อแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

ตามภาษาแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1. คำนาม เช่น การห่อ ข้าวห่อ ห่อหมก
2. คำกริยา เช่น ห่อข้าว ห่อขนม
3. ลักษณะนาม เช่น ขนม 1ห่อ

แบ่งตาม วัสดุ ได้แก่

1. ไม้ เช่น ไม้ตอง ไม้เตย ไม้ไผ่ ไม้ลาน
2. กระดาษ เช่น ห่อของขวัญ ห่อปกหนังสือ ห่อยาสมุนไพร
3. ผ้า เช่น ห่อคัมภีร์ ห่อศพ
4. วัสดุสมัยใหม่ เช่น พลาสติก โฟม
5. วัสดุที่รับประทานได้ เช่น ผัดไทยห่อไข่ สาหร่ายห่อข้าว ใบชะพลูห่อเมี่ยง

การห่อในสำนวนไทย หรือคำประพันธ์

1. ผ้าขี้ริ้วห่อทอง
2. ห่อรัก
3. ปลาร้าห่อด้วยใบคา ใบก็เหม็นคาวปลาคละคลุ้ง
4. ห่อหุ้ม ร่างกาย ห่อหุ้มจิตใจ
5. ห่อเหี่ยว หมายถึง ซึมเศร้า

การห่อที่เป็นชื่อเพลง

หัวใจห่อรัก

จะเห็นได้ว่าการห่อนั้นใช้กับของกิน ของใช้ และพิธีกรรมมีทั้งลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้นอาจกล่าวสรุปถึงความหมายของคำว่า **วัฒนธรรมการห่อ** คือ

สิ่งที่มนุษย์ได้คิดค้นขึ้นเพื่อห่อหุ้มสิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอย เพื่อรวบรวมสิ่งของให้เป็นหน่วยไม่ให้เกิดกระจาย เพื่อปกป้อง ป้องกันสิ่งของไม่ให้แตกหักเสียหาย เพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้ายสิ่งของจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเช่นไหว้ เพื่อความสวยงาม หรือ เพื่อการปิดบังซ่อนเร้น ซึ่งมีการสืบทอดต่อกันมาด้วยความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และการอบรมสั่งสอน ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงวิธีใช้ วัสดุ รูปแบบ ไปตามกาลเวลา การห่อแฝงไว้ด้วยความหมายต่างๆ มากมาย เป็นความหมายที่ มองเห็นและ ไม่สามารถมองเห็นได้ มีความเป็นอัตลักษณ์ ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ต้องเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์เหล่านั้น

วัฒนธรรมการห่อเกี่ยวข้องกับชีวิตอย่างไรมีความสำคัญอย่างไร มีประเด็นที่ควรทำความเข้าใจซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้

วัฒนธรรมการห่อกับวิถีธรรมชาติ

ธรรมชาติมีการปกป้องตัวเองด้วยการห่อหุ้ม เช่น โลกก็มีชั้นบรรยากาศห่อหุ้มเพื่อป้องกันความร้อนจากแสงอาทิตย์ไม่ให้ผ่านเข้ามามากเกินไปหากไม่มีชั้นบรรยากาศป้องกันแล้วคงไม่มีสิ่งมีชีวิตใดอาศัยอยู่บนโลกได้ ต้นไม้ก็มีเปลือกสำหรับหุ้มลำต้น ผลไม้ก็มีเปลือกห่อหุ้มสิ่งที่บอบบางด้านใน เช่น ทุเรียน มะพร้าว มังคุด กล้วย ฯลฯ ส่วนมนุษย์นั้นเกิดมา ก็มีผิวหนังในการห่อหุ้มร่างกาย มีกะโหลกห่อหุ้มสมอง แต่ผิวหนังของมนุษย์บอบบางเกินกว่าจะป้องกันอันตรายได้ ดังนั้นมนุษย์จึงคิดค้นเสื้อผ้า หรือ เกราะมาคุ้มครองตนเอง บางครั้งมนุษย์อาจเลียนแบบการห่อหุ้มมาจากธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเป็นต้นกำเนิดสรรพสิ่งในโลกนี้ ธรรมชาติกับมนุษย์นั้นผูกพันกันมาในทุกยุคสมัย

สังคมไทยนั้นผูกพันกับธรรมชาติเช่นเดียวกัน คนไทยรู้จักนำวัสดุธรรมชาติมาห่อมัด สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น นำใบตอง ใบเตย ใบไม้อื่น ๆ มาห่อขนม – อาหาร และคิดประดิษฐ์ให้เกิดรูปร่างที่สวยงาม ยิ่งหากต้องใช้ในงานพิธีตามความเชื่อประเพณี เช่น การทำบุญ ยิ่งต้องเพิ่มความพิถีพิถันแสดงฝีมืออดทนในงานประเพณีใหญ่ๆ คนไทยรู้จักใช้วัสดุธรรมชาติอย่างทะนุถนอมจะสังเกตได้จากการตัดใบไม้ ที่จะนำมาห่อขนมหรือของต่างๆจะมีวิธีการตัดไม่ให้ต้นไม้ต้องตาย เช่น การตัดใบตองก็ต้องตัดให้เหลือหูใบตอง (ส่วนใบที่โคนก้าน) ติดอยู่กับต้นเล็กน้อย เพื่อให้ช่วยทำหน้าที่สังเคราะห์แสง เลี้ยงส่วนก้านและกาบไม้ให้เนาและเขียวแห้ง ถ้าตัดใบตองถูกวิธีต้นกล้วยจะดูสวยงามต้นอวบอ้วน นสมบูรณ์ดี (มณีรัตน์ จันทนะพะลิน . 2531: 7) จะเห็นได้ว่าการใช้ธรรมชาติแบบรู้จักใช้ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืนพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รู้จักใช้อย่างพอดี เป็นวิถีธรรมชาติแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง แม้ว่าปัจจุบันจะสามารถผลิตวัสดุสังเคราะห์ขึ้น มาแทนวัสดุธรรมชาติ แต่วิถีที่ใช้วิทยาศาสตร์ก็ยังเป็นอันตรายต่อธรรมชาติ แวดล้อม ก่อให้เกิดสารพิษ หรือถ้าทำลายไม่ถูกวิธีก็เกิดมลพิษกับสภาพแวดล้อม ทำให้เสียความสมดุลของธรรมชาติ ดังนั้น วิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติ คือ การใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ใบตอง ใบมะพร้าว ใบเตย ใบบัว ซึ่งสามารถย่อยสลายกลับเป็นปุ๋ยสู่ธรรมชาติได้ดั้งเดิมจึงเป็นวิถีที่ยั่งยืน ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2534: 87-89)ได้กล่าวถึงการห่อกับวิถีชีวิตไว้ในหลายประเด็นดังนี้

วัฒนธรรมการห่อกับวิถีชุมชนในอดีต

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอาศัยอยู่เป็น กลุ่ม เป็นครอบครัว เป็นชุมชน วัฒนธรรมเกิดจากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จากความต้องการปัจจัย 4 คือ ความต้องการอาหาร ความต้องการเครื่องนุ่งห่ม ความต้องการยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย วิถีชุมชนจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของในการดำรงชีวิตเช่น ข้าว เหลือ ภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ เมื่อกลุ่มหนึ่งไม่สามารถผลิตของบางสิ่งได้ การห่อจึงเกิดขึ้นเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยน เป็นเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้นไม่เพียงแต่วัฒนธรรมการห่อมัดที่แตกต่างกันแต่ละกลุ่มชน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอื่นๆ ในวัฒนธรรมการห่อของแต่ละชุมชน เช่น

การห่อกับเพศ ยุคก่อนประวัติศาสตร์เชื่อว่าผู้ชายมีหน้าที่ล่าสัตว์ หาอาหาร รวมถึงคิดค้นเครื่องมือในการล่าสัตว์อีกด้วย เช่น หอก ธนู ขวานหิน เป็นจุดเริ่มต้นของวิศวกรรมด้านเทคโนโลยี แต่ก็มีนักวิชาการบางท่านไม่เชื่อว่าผู้ชายจะเป็นผู้สร้างอาวุธ เช่น ขวานหิน เพราะการกะเทาะหิน ขัดหิน เป็นเรื่องของความละเอียดอ่อน น่าจะเป็นฝีมือผู้หญิงมากกว่า แต่ข้อสันนิษฐานนี้ก็ยังไม่หาข้อสรุปไม่ได้ แต่ในเรื่องของการเก็บพืชผัก รากไม้ ผลไม้ สัตว์ขนาดเล็ก น่าจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง เมื่อเก็บอาหารเหล่านั้นมาได้ เช่น ขูดเผือก ขูดมันได้ จะต้องนำกลับไปพัก จึงเป็นต้นกำเนิดของการห่อหรือสร้างบรรจุภัณฑ์ขึ้นมา บรรจุภัณฑ์ดังกล่าวอาจทำจากวัสดุธรรมชาติใกล้ตัวได้แก่เถาวัลย์ ใบไม้ เช่น ปาล์ม ใบตอง ฯลฯ แต่วัสดุที่เป็นใบไม้ไม่มีความคงทนจึงคิดค้นวัสดุอย่างอื่นมาใช้เช่นนำ หวายหรือตอกมาสานเป็นกระบุง ตะกร้า ชะลอม เป็นการสร้างสรรค์ของผู้หญิงที่เป็นภูมิปัญญาสืบทอดกันมา ผู้หญิงเวลามีลูกก็นำผ้ามาห่อหุ้ม มัดให้รัดกับตัวแทนการอุ้ม และสามารถผ่อนแรงได้ ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าวัฒนธรรมการห่อ ผูกพันมากับเพศหญิงมากกว่าเพศชาย สิ่งเหล่านี้กลายเป็นวัฒนธรรมสืบทอดต่อกันมา ปัจจุบันวัฒนธรรมแบบนี้ไม่มีให้เห็นแล้วในสังคมเมือง

การห่อกับการถนอมอาหารและการทำอาหาร นอกจากการห่อสิ่งของเพื่อจะนำกลับไปยังที่พักแล้ว การห่อยังเป็นวิธีการหนึ่งในการเก็บรักษาและเป็นสิ่งประกอบอาหารได้อีกด้วย เช่น ข้าวต้มมัด ขนมใส่ไส้ ห่อหมก การห่อแหนม การห่อปลาต้มฟัก การห่อกอละแม เป็นตัวอย่างที่พอเห็นได้ในวัฒนธรรมภาคกลาง สำหรับภาคเหนือก็มี “ถั่วเน่า” เป็นถั่วเหลืองหมักแล้วห่อด้วยใบตอง ใช้เป็นเครื่องปรุงอาหารเก็บไว้ได้นาน แหนมซึ่งห่อด้วยใบตองให้แน่นมัดด้วยตอกจนก๊วเป็นข้อคล้ายข้าวต้มมัด เพื่อไม่ให้มีช่องว่าง และให้อากาศเข้าไปได้น้อยสุด การห่อหมวยก็ห่อเช่นเดียวกัน การปรุงอาหารก็เป็นหน้าที่ของผู้หญิง แต่เปลี่ยนแปลงไป จากการพัฒนาของสังคม วัตถุนิยม เป็นสังคมที่เร่งรีบ การห่อมัดแบบเก่าจึงลดคุณค่าลงไปอาจเป็นเพราะเสียเวลา จึงหันมาใช้วัสดุสังเคราะห์เข้ามาแทนที่ เช่น พลาสติก โฟม กระดาษ หรืออื่นๆ

การห่อกับพิธีกรรม

ตามประเพณีไทยดั้งเดิม มีวัฒนธรรมการห่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมากมาย พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการห่อมัดนี้ไม่ใช่เรื่องมง่ายไร้สาระ โดยแท้จริงความหมายของพิธีกรรมต่างๆ ล้วนมีหน้าที่ทางสังคมแฝงอยู่ เช่น ประเพณีเดือนเก้า ชาวนาในบางท้องถิ่นกำหนดให้เป็นวาระให้อาหารเป็นทานห่ออาหารด้วยใบตองแขวนไว้ตามต้นไม้อุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่ตาย แบ่งอาหารส่วนหนึ่งใส่บาตรเลี้ยงเจ้าพลแต่พระสงฆ์ ประเพณีต่างๆ เหล่านี้มีความผูกพันกับชุมชนชาวนา แต่รวมไปถึงประเพณีหลวงของราชสำนักด้วยเช่นกัน ดังนั้น วัฒนธรรมการห่อมัดจึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับ ประเพณี พิธีกรรม ชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นวิถีชุมชน เช่น ประเพณีการเกิดและประเพณีการตายที่ต้องเกี่ยวข้องกับการห่อมัดศพ

การมัดตราสังและการห่อศพ คือ การนำศพใส่โลงต้องทำพิธีมัดตราสังด้วยด้ายสายสิญจน์ โดยนิยมมัดเป็น 3 เปราะ คือ ที่คอ ที่มือ และที่เท้า โดยมีผู้แต่งคำโคลงอธิบายปริศนาธรรมของการมัด 3 เปราะ ดังนี้

มีบุตรห้วงหนึ่งเกี่ยว	พันคอ
ทรัพย์ผูกบาทคอ	ห้วงไว้
ภริยาเยี่ยงอย่างปอ	จึงรัดมือนา
สามห้วงใครพันได้	จึงพันสงสาร

เสร็จแล้วจะเอาผ้าขาวผืนใหญ่ห่อตัวศพโดยขมวดไว้ด้านศีรษะ เพื่อสะดวกเวลาเปิดเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพก่อนเผา แล้วเอาด้ายดิบขนาดหัวแม่มือมัดเป็นเปราะๆ ให้แน่นอีก 5 เปราะ เป็นปริศนาธรรมเช่นกัน หมายถึง นิรวรณ 5 คือ 1.กามฉันทะ 2.ความพยาบาท 3.ความง่วงเหงาหาวนอน 4.ความฟุ้งซ่าน 5.ความลังเลใจ ซึ่ง 5 ประการนี้ ก็คือ กิเลสเครื่องเศร้าหมอง เป็นสิ่งขวางกั้นจิตไม่ให้หลุดพ้นไปจากวัฏสงสารได้ นอกจากนี้สาเหตุที่ต้องมัดศพอย่างแน่นหนาเชื่อกันว่าในสมัยโบราณยังไม่มียาสำหรับฉีดศพ จึงต้องมัดไว้ให้ตึงเพื่อไม่ให้ผ้าซับเลือดและน้ำเหลือง และป้องกันโลงแตกเพราะศพขึ้นอืดอีกด้วย (ชลัท; และ ป้าน ฅ มินเซน. 2548: ออนไลน์)

ปัจจุบันพิธีกรรมต่างๆ ที่คนในชุมชนเคยทำร่วมกันเริ่มหายไป เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความแตกแยก ความล่มสลายของความเป็นชุมชนที่เคยอยู่กันอย่างเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ที่เป็นหัวใจของสังคมไทยนับแต่อดีตเป็นต้นมา

การห่อกับวิถีศิลปะ

การห่อนั้นนอกจากประโยชน์ใช้สอยที่สามารถเคลื่อนย้ายส่งของจากที่หนึ่งไปที่หนึ่ง และสามารถที่จะถนอมอาหาร ปรุงอาหารได้ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการห่ออีกประการหนึ่งคือ ความเป็นศิลปะ คือความประณีต ละเอียดอ่อน หรือการวางแผน ขั้นตอน การจัดวาง จังหวะ สัดส่วน เหล่านี้ คือความงดงามที่เป็นผลพลอยได้ นอกจากประโยชน์ใช้สอย ศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อความงามและประโยชน์ใช้สอย ดังนั้นวัฒนธรรมการห่อที่มีมาคู่กับวิถีชีวิตไทย จึงเป็นผลงานศิลปะที่มีความงามอยู่ในตัวเอง มีคุณค่าต่อชีวิต เพราะการสร้างงานศิลปะโดยแท้จริงไม่ใช่สร้างเพื่ออวดตนเอง แต่มันไปตามครรลองธรรมชาติที่มนุษย์มีศักยภาพติดตัวมาแต่เกิด

การห่อของไทยในอดีต

จากหลักฐานการบันทึกของชนชาติไทยตั้งแต่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีคนไทย รู้จักใช้วัสดุธรรมชาติเช่นใบตองมาประดิษฐ์เป็นกระทง ดังนั้นจึงน่าจะคิดต่อไปว่าคนไทยสมัยสุโขทัยอาจจะรู้จักใช้ใบตองมาห่อของกิน หรือรู้จักใช้ใบไม้อื่นๆมาห่อของกินของใช้แล้วในสมัยนั้น ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติมีชาวต่างชาติมากมายหลายภาษาเช่น จีน โปรตุเกส ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น อังกฤษ อาหรับ หีบห่อในราชสำนักอาจมีความประณีตแต่ชาวบ้านที่อยู่แบบธรรมชาติคงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะหาวัสดุใกล้ตัวมาห่อหุ้มสิ่งของเช่นไม้ไผ่ ปอ ป่าน ใบตอง ใบลาน เป็นต้น รวมถึงผ้าทอมือในสมัยอยุธยาชาวบ้านยังคงไม่นำกระดาษมาห่อสิ่งของ เพราะกระดาษเป็นของสูงใช้ในการเขียนยาตำราหลวงหรือไม่ก็ ใช้ในการบันทึกใบบังการต่างๆ เท่านั้น การห่อของใช้อาจใช้ผ้าเป็นวัสดุหลัก ไปตลาดซื้อเนื้อหรือหมูก็ใช้ใบตองฉีกห่อแล้วมัดด้วยเชือกปอกกล้วย ปัจจุบันยังพอมองให้เห็นอยู่บ้างในบางพื้นที่ การห่อมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุมากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 เพราะมีโรงพิมพ์ผลิตกระดาษออกมามากมายกระดาษจึงไม่ใช่ของสูงอีกต่อไปชาวบ้านจึงรู้จักนำกระดาษที่เหลือใช้มาห่อหุ้มสิ่งของ จากนั้นต้น พ.ศ.2500 วัสดุสมัยใหม่เริ่มเข้ามามีบทบาทในการห่อสิ่งของเครื่องใช้เช่นพลาสติก โฟมเป็นต้นมา ทำให้วัสดุธรรมชาติเสื่อมความนิยมลงไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์

แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography)

กลุ่มชาติพันธุ์เป็นเรื่องวัฒนธรรมและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมรอง (Subculture) กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อยร่วมกัน คือ มีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาระบบสัญลักษณ์และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ร่วมกัน กลุ่มชาติพันธุ์จะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมใหม่ ๆ (งามพิศ สัตย์สงวน. 2543: 32)

เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้อพยพอาศัยในสังคมใหม่ มีจิตสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสูง แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ อาจมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมหลัก เพื่อให้ถูกยอมรับจากสังคม ทำให้สูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดิมของตน ในอเมริกา นักวิชาการพยายามอธิบายกระบวนการบูรณาการ ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ปรากฏว่ามีแนวคิดอยู่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเรียกว่า The Melting Pot หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ จะสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไปในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปและจะผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมใหญ่ (Hess, Markson; & Sten. 1988) ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า Cultural Pluralism (พหุทางวัฒนธรรม) หมายถึง การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะพยายามรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้และมีความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน และเพิ่มความตระหนักถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมากยิ่งขึ้น (งามพิศ สัตย์สวงน . 2545: 34)

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้นประเด็นแรกได้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 มิติคือวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรอง กลุ่มชาติพันธุ์คือกลุ่มคนที่มีความคิดความเชื่อเหมือนกันมีอุดมการณ์เดียวกัน แต่ถูกหลอมรวมด้วยวัฒนธรรมหลักจนสูญเสีย ความเป็นตัวตนบางอย่างไป ประเด็นที่สองแนวคิดความหวงแหนวัฒนธรรมแล้วการถูกกลืนวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสมัยใหม่ ความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จึงเกิดขึ้น ผู้เขียนมองว่าแนวคิดนี้เพิ่งเริ่มเกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้ ทำให้แนวคิดการรื้อฟื้นความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยชัดเจนขึ้น วัฒนธรรมของกลุ่มต่าง ๆ มีบทบาทในการอธิบายตัวเองมากขึ้นดังกรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีเป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี

มีหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีที่บ่งบอกถึงการมีอยู่ของกลุ่มคนหรือชุมชนซึ่ง ตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักมาอย่างน้อยราว 3,000 – 4000 ปี โดยจากการขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่บริเวณ บ้านมะนาวหวาน และบ้านหนองบัว ของกรมศิลปากร ในช่วงปี พ .ศ. 2539 – 2540 รวม 18 แห่ง ได้ระบุข้อมูลว่า มีการตั้งถิ่นฐานที่เก่าแก่ที่สุดในยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย โดยมีการค้นพบภาชนะดินเผา ภาชนะสำริด ขวานหินขัด ชี้อัน เครื่องประดับร่างกาย ในแหล่งโบราณคดี บ้านชัยบาดาล บริเวณ ตำบลชัยบาดาล อำเภอชัยบาดาล และแหล่งโบราณคดี หนองมันม้าและบริเวณใกล้เคียง บริเวณ ตำบลมะนาวหวาน อำเภอพัฒนานิคม และแหล่งโบราณคดี บ้านหนองบัว บริเวณ ตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม

นอกจากนั้น ยังมีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องในยุคต่อมา เช่น สมัยทวารวดี สมัยรับอิทธิพลเขมร สมัยอยุธยา ซึ่งมีแหล่งโบราณคดีบางแหล่งแสดงให้เห็นถึงกลุ่มชุมชนที่มีเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น เทคโนโลยีการถลุงแร่ โดย ศรีศักร วัลลิโภดม (2539) ได้กล่าวถึงลักษณะของความเป็นแหล่งชุมชนโบราณในบริเวณลุ่มน้ำลพบุรี – ป่าสัก ว่า ภูมิประเทศของบริเวณลุ่มน้ำลพบุรี – ป่าสักส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูง มีทั้งที่ราบรูปพัด และที่ราบขั้นบันได ที่มีทั้งชั้นสูง ชั้นกลาง และชั้นต่ำ บริเวณดังกล่าวมีทั้งเขาและภูเขาสลับซับซ้อนจนมีลักษณะเป็นหุบเขาในตัวเอง และมีแหล่งแร่ธาตุสำคัญ โดยเฉพาะแร่เหล็กและทองแดง อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดมีแหล่งชุมชนโบราณ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนระดับหมู่บ้าน ชุมชนโบราณเหล่านี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากชุมชนเกษตรอื่นๆ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่อยู่ในที่สูงซึ่งไม่เหมาะแก่การทำเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่เหมาะต่อการปลูกข้าวอันจะเป็นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการอยู่อาศัยที่จนเกิดมีพัฒนาการเป็นชุมชนและเมือง แต่ชุมชนในบริเวณลุ่มน้ำลพบุรี - ป่าสัก เหล่านี้มีลักษณะคล้ายกับชุมชนโบราณในแอ่งโคราชซึ่งมีพัฒนาการทางสังคมเศรษฐกิจเป็นชุมชนถลุงแร่ ทำให้เชื่อได้ว่า ชุมชนโบราณในบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก - ลพบุรี และชุมชนในแอ่งโคราช ต่างก็เป็นชุมชนอุตสาหกรรมถลุงแร่ที่มีความสัมพันธ์ติดต่อกัน อยู่ร่วมกันในสมัยเดียวกัน โดยเฉพาะผู้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำป่าสัก - ลพบุรีในช่วงแรกๆ น่าจะเป็นผู้ที่ผ่านมาจากอีสานก่อน

การเป็นแหล่งอารยธรรมดั้งเดิมดังกล่าวก็ยังคงมีอิทธิพลต่อลักษณะบางประการที่ปรากฏในชุมชนบริเวณนี้ รวมทั้งชุมชนบ้านโคกสูง คือ

1. ความสำคัญของการเป็นแหล่งประกอบกิจการ มถลุงเหล็กที่สำคัญในอดีต โดยมีหลักฐานที่ปรากฏเห็นชัดในปัจจุบัน คือ เศษขี้แร่ และท่อเหล็กที่มีความยาวประมาณ 2-3 คืบ ตกอยู่ตามพื้นทั่วไป (ศรีศักร วัลลิโภดม. ม.ป.ป.; อ้างอิงจาก ชนิกา วัฒนคีรี. 2537) เฉพาะในกรณีของบ้านโคกสูง มีการขุดพบขี้แร่เหล็กในบริเวณหมู่บ้านและหนองใหญ่ ซึ่งเป็นขี้แร่ที่เหลือตกค้างมาจากการถลุงแร่เหล็กในอดีต เดิมในบริเวณนี้เป็นที่ดอน น้ำท่วมไม่ถึง ซึ่งในภาษาถิ่นจะเรียกพื้นที่ลักษณะนี้ว่า โคน ทำให้เกิดการประสมคำเป็นชื่อเรียกชุมชนในบริเวณนี้ว่า โคนถลุงแร่ และต่อมาเรียกสั้นลงว่า โคนถลุง จนในปัจจุบันอาจเกิดการกลายเสียงเรียก เป็นชื่อชุมชนโคกสูง ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

2. การค้นพบโบราณวัตถุ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นเศษภาชนะดินเผา ที่บ้านเกาะพระแก้ว โดยกรมศิลปากร ในปี พ.ศ.2538 - 2539 รวมทั้งในบริเวณวัดโคกสำราญมีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ยุคอิทธิพลวัฒนธรรมเขมร เป็นชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมโบราณซึ่งทำจากหินทราย และหินศิลาแลง ตัดเป็นสี่เหลี่ยม ซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าว ได้ส่งผลให้พื้นที่บริเวณบ้านโคกสูงได้รับการให้ความสำคัญในฐานะ สถานที่อยู่โบราณซึ่งเคยมีอารยธรรมดั้งเดิมปรากฏอยู่ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ใน “รายงานการศึกษา เรื่อง มรดกวัฒนธรรมไทยเบิ่ง ลุ่มน้ำป่าสัก ในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก” (ภูธร ภูมะธน, 2541) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเป็นแหล่งชุมชน และชุมทางสำคัญในอดีต ที่ทำให้กลุ่มชุมชนในบริเวณนี้มีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ใกล้เคียง ในฐานะที่เป็นเหมือนประตูเข้าออกระหว่างภูมิภาค ทั้งในแง่ของความเป็นเส้นทางสำคัญในการเดินทาง และเส้นทางติดต่อค้าขาย กล่าวคือ ที่ตั้งของเมืองชัยบาดาล และเมืองบัวชุมเป็นเส้นทางผ่านทางน้ำจากแม่น้ำ ป่าสักตอนบน จากหล่มสัก เพชรบูรณ์ วิเชียรบุรี ผ่านลงมาเพื่อเดินทางติดต่อไปยังสระบุรี อยุธยา และกรุงเทพฯ ตามลำดับ และเมืองชัยบาดาลยังเป็นเมืองชุมทางของการเดินทางทางบก จากภาคกลางไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น โคราช ชัยภูมิ ฯลฯ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง

“ไทยเทิง” หรือ “ไทยเบ็ง” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ประเทศลาว ในสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จะกระจายกันตั้งถิ่นฐานอยู่ตามภาคอีสานของไทยในแถบจังหวัดนครราชสีมาหรือเหนือขึ้นไป เช่น ที่อำเภอจตุรัส อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ และอีกหลายอำเภอของจังหวัดอื่นๆ ที่มีชายเขตติดกับจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มชนนี้ถึงแม้จะเป็นลาวแต่ภาษาพูดจะแตกต่างไปจากภาษากลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มอื่น คนไทยทางภาคอีสานจะเรียกพวกชนกลุ่มนี้ว่าเป็นพวกที่พูด ภาษาไทยโคราช ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็น ภาษาพูดที่ผสมผสานกันระหว่างภาษาอีสานและภาษาไทยภาคกลางดังจะเห็นได้จากการที่มีการใช้คำศัพท์คล้ายกัน ระหว่างภาษาไทยอีสานกับภาษาไทยภาคกลางชาวไทยเบ็ง ในเขตจังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มชาวไทยเบ็ง ที่อพยพโยกย้ายมาจากแถบโคราช จึงพบได้ว่าชาวไทยเบ็ง ที่นี่ ยังคงมีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีบางอย่างที่ยังคงคล้ายกันกับ ชาวไทยเทิงที่โคราช เช่น ชอบร้องและฟังเพลงโคราช เป็นต้น ชาวไทยเบ็งได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ตำบลบ้านดิลงและในแถบลุ่มแม่น้ำป่าสัก ที่ตำบลโคกสูง และตำบลมะนาวหวาน

(พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์, ข้อมูลจัดแสดง”นิทรรศการพิเศษ ชาวไทยเบ็งลุ่มน้ำป่าสัก”, พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์, ไม่ระบุวันที่)

ไทยเบ็ง ไทยเทิง หรือไทยโคราช เป็นกลุ่มชนพื้นถิ่นอีกกลุ่มหนึ่ง ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก อำเภอพัฒนานิคม อำเภอชัยบาดาล อำเภอโคกสำโรงและอำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี และยังตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในจังหวัดอื่น ๆ อีกได้แก่ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ ราชบุรี ปทุมธานี (2538: 16) อธิบายว่าไทยเบ็งคือ กลุ่มชนที่ใช้ภาษาไทยกลาง เพียงแต่สำเนียงเพี้ยน เหนือเท่านั้น มีภาษาไทยลาวปนอยู่บ้าง แต่คำพื้นฐานทั่วไปตรงกับภาษาไทยกลาง ชาวไทยเบ็งมีขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมคล้ายกลุ่มชนไทยภาคกลาง แต่ยังมีลักษณะบางอย่างที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน เช่น ภาษา ความเชื่อ เพลงพื้นบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ การละเล่นรวมทั้งการทอผ้า

เรือนที่อยู่อาศัยของชาวไทยเบ็ง

เรือนของชาวไทยเบ็งแบบดั้งเดิม เป็นเรือนหลังคาทรงจั่ว ใต้ถุนสูงแบบเรือนไทย เพื่อประโยชน์ การอยู่อาศัยในฤดูน้ำหลาก ความชาญฉลาดในการสร้างเรือนของชาวไทยเบ็ง คือสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นส่วนประกอบของเรือนได้อย่างสวยงาม เช่น ฝาเรือนแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือน ฝาค้อ ซึ่งพบมากในพื้นที่อำเภอโคกสูง เป็นการนำใบจาก ต้นค้อ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีลักษณะคล้ายต้นปาล์มหรือต้นหมากจะขึ้นอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก นำมาเรียงทับอยู่บนฝาค้อที่ทำจากไม้ไผ่ แล้วขัดทับด้วยไม้ไผ่ขวางอีกชั้นหนึ่ง นับเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเบ็งอย่างแท้จริง ต่อมาบ้านของชาวไทยเบ็งเปลี่ยนแปลงไปเป็นบ้านทรงปั้นหย่าทำจากไม้เนื้อจริงเนื้อแข็ง ใต้ถุนทำคอกวัวคอกควาย ปัจจุบันมีการสร้างบ้านสองชั้นมีหลายห้อง มุงด้วยกระเบื้อง สังกะสีชั้นล่างก่อด้วยปูนซีเมนต์ ไทยเบ็งนิยมปลูกเรือนใต้ถุนสูง เช่นเดียวกับบ้านในชนบททั่วไป ใต้ถุนบ้าน

สามารถใช้ประโยชน์ได้นานับประการ เหมือนกลุ่มชนอื่น ๆ ญาติพี่น้องจะปลูกบ้าน ในบริเวณใกล้เคียงกัน ผู้ชายเมื่อแต่งงานแล้วจะออกมาอยู่ในครอบครัวหรืออยู่บ้านของฝ่ายหญิง ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย คนในครอบครัวค่อนข้างอบอุ่น โดยมีผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว สมัยก่อนมีอาชีพทำไร่ ทำนาเป็นหลัก ปัจจุบันทำไร่นาน้อยลง คนในวัยหนุ่มสาวจะละทิ้งบ้านเรือนเข้าไปทำงานในเมือง ในครอบครัวจึงพบเฉพาะคนรุ่นยาย หลาน ชาวไทยเบ็ญ มีรูปร่างลักษณะเหมือนคนไทยทั่วไป ผิวสองสี พูดเสียงเหน่อเล็กน้อย ความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย อุปนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ ใจบุญสุนันทา รักสนุก ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน

การแต่งกายของชาวไทยเบ็ง

ชาวไทยเบ็งเป็นคนเรียบง่าย จึงมีการแต่งกายแบบธรรมดา แต่ละคนมีเสื้อผ้าเท่าที่จำเป็น ผ้าที่นิยมใช้มักจะเป็นผ้าฝ้ายมากกว่าผ้าที่ทอจากเส้นใยอื่น ๆ ถ้าเป็นการแต่งกายในโอกาสพิเศษ อาจจะใช้ผ้าฝ้ายที่ทอปนกับผ้าไหม แบบเสื้อเป็นแบบเรียบ ๆ ใช้ได้นาน การ แต่งกายของกลุ่มชนนี้มีลักษณะดังต่อไปนี้

ชาวไทยเบ็งดั้งเดิมนิยมใช้ผ้าฝ้ายเป็นเครื่องแต่งกายซึ่งเหมาะสมกับสภาพอากาศร้อน เนื่องจากผ้าฝ้ายมีคุณสมบัติดูดซับเหงื่อได้ดีหญิงชาวไทยเบ็ง นุ่งผ้าโจงกระเบน ผ่าถุง และใช้ผ้าแถบคาดอก เมื่ออยู่บ้านจะสวมเสื้อ อคอกระเช้าหรือคอกระโจม และใส่เสื้อแขนสามส่วนสีขาวในโอกาสพิเศษ ใช้ผ้าขาวม้าเป็นผ้าสไบเมื่อไปวัด ผู้หญิงสูงอายุนิยมผมทรงดอกกระพุ่ม ไว้จอนยาวทั้งสองข้าง ส่วนหญิงสาวนิยมไว้ผมยาวประบ่า ชายชาวไทยเบ็ง สวมเสื้อคอพับ เสื้อคอกลม กับกางเกงจีน โจงกระเบน หรือโสร่ง ใช้ผ้าขาวม้าเคียนเอง คาดศีรษะ ชายชาวโคกสูงนิยมสะพายย่ามจนเป็นเอกลักษณ์ ถ้าพบคนสะพายย่ามในแถบนี้จะทราบได้ทันทีว่า ต้องเป็นชาวไทยเบ็งจากโคกสูงอย่างแน่นอนจากคำบอกเล่าการไปงานศพจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าสีทั่วไปตามสะดวก ไม่มีประเพณีที่ต้องแต่งชุดดำหรือขาว ซึ่งลักษณะ นี้สอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนาที่เชื่อว่า การเกิด การตาย เป็นเรื่องปกติไม่จำเป็นต้องแสดงความทุกข์ด้วยการแต่งดำ อันเป็นประเพณีที่มาภายหลัง (สุรชัย เสือสูงเนิน. 2548: 26)

บ้านโคกสูงในปัจจุบัน

จากข้อมูล “เอกสารจากองค์การบริหารส่วนตำบล ข้อมูลในปี พ.ศ. 2543” (องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสูง ไม่ระบุปีที่พิมพ์) ได้บรรยายลักษณะของตำบลโคกสูงไว้ว่า ตำบลโคก สูง อยู่ห่างทางทิศเหนือของอำเภอพัฒนานิคม ระยะห่างตัวอำเภอประมาณ 18 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดตำบลม่วงค่อม อำเภอชัยบาดาล
ทิศใต้	จรดตำบลพัฒนานิคม ตำบลมะนาวหวาน อำเภอพัฒนานิคม
ทิศตะวันออก	จรดตำบลแก่งผักกูด ตำบลมะกอกหวาน และอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสัก
ทิศตะวันตก	จรดตำบลดีลัง อำเภอพัฒนานิคม ตำบลวังเพลิง อำเภอโคกสำโรง

ตำบลโคกสูง มีเนื้อที่ประมาณ 181.25 ตารางกิโลเมตร หรือ 113,125 ไร่ แบ่งเป็น หมู่บ้าน 11 หมู่ โดยเป็นหมู่บ้านในเขต อบต. เต็มทั้งหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 10,835 คน เป็นหญิง 5,494 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 60 คน/ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไป ทางทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตก ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง สลับกับห้วยเล็กๆ มีภูเขา เตี้ยๆ หลายลูก เช่น เขาขวาง เขาเตียน เขากกตะโก เขาขโมยปล้น เขาพลวง และเขาพระยาเดินธง ส่วนภูมิประเทศทางทิศตะวันออก เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก เดิมตำบลโคกสูงขึ้นกับเมืองไชยบาดาล(ชัยบาดาล) มาโดยตลอด จนกระทั่ง พ.ศ. 2505 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งอำเภอพัฒนานิคมน จึงได้แยกตำบลโคกสูงมาขึ้นกับอำเภอพัฒนานิคมนตั้งแต่นั้นมา แต่หากมองพัฒนาการของการเกิดขึ้นของชุมชนบ้านโคกสูงที่อยู่รวมกลุ่มกัน ก็อาจกล่าวได้ว่า ขอบเขตของกลุ่มชุมชนที่เรียกได้ว่าเป็นโคกสูงในความรับรู้ของชาวบ้านทั่วไปจะเป็นกลุ่มบ้านหมู่ 1,2,3,4,5,6,7,8,11 อันเป็นกลุ่มบ้านเรือนที่เกาะกลุ่มกันตั้งแต่แรกเริ่มก่อนที่จะมีการแบ่งเขตการปกครองใหม่

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวแง้ว

กลุ่มชาวไทยลาวอีกกลุ่มหนึ่ง ที่กระจายกลุ่มอาศัยอยู่ทั่วไปในจังหวัดลพบุรี และจังหวัดสระบุรี คือกลุ่มลาวแง้ว คนไทยลาวกลุ่มนี้มีถิ่นฐานสำคัญใน จังหวัดลพบุรี ที่บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ บ้านห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง บ้านท่าแค บ้านท่าศาลา บ้านดงน้อย อำเภอเมืองลพบุรี และมีถิ่นฐานในจังหวัดสระบุรี ที่บ้านน่ายาว บ้านตาลเสี้ยน บ้านส้มป่อย อำเภอพระพุทธบาท และบ้านโดนน้อย อำเภอหนองโดน มีผู้ระบุว่าลาวแง้ว คือชื่อกลุ่มชนที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่นครเวียงจันทน์ และเป็นชื่อที่ชาวไทยพวนเรียกชื่อชนกลุ่มนี้ (ชัชวาล สุคันธวิภาติ . 2539: 26) อย่างไรก็ตาม มีข้อสงสัยอีกว่าสำเนียงการพูดของชาวลาวแง้วนั้นใกล้เคียงกับชาวหลวงพระบางเช่น นกกัน คนกลุ่มนี้จึงน่าจะ มีถิ่นฐานเดิมแถบหลวงพระบางต่อมาทางใต้จนถึงแถบนครเวียงจันทน์ด้วยลาวแง้ว คงถูกกวาดต้อนครัวเรือนมาอยู่ในที่ราบภาคกลางประเทศไทยพร้อม ๆ กับไทยพวนที่มีถิ่นฐานเดิมแถบเมืองเชียงขวาง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของนครเวียงจันทน์ ประวัติการกวาดต้อนครัวเรือนลาวเวียงจันทน์ครั้งใหญ่ที่ปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์ไทยคือ

1. เมื่อ พ.ศ. 2321 ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปตีเวียงจันทน์ เมื่อตีได้ให้กวาดต้อนชาวเวียงจันทน์มาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองชั้นใน คือ ลพบุรี สระบุรี นครนายกและจะเข้เชิงเทรา

2. เมื่อ พ.ศ. 2371 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 ระบุว่า เมื่อเจ้าพระยาราชสุภาวดี (ต่อมาเป็นเจ้าพระยาบดินทรเดชาที่สมุหนายก) กลับจากเสด็จราชการปราบเจ้าอนุวงศ์ เวียง จันทน์แล้ว ได้กวาดครัวเวียงจันทน์มาด้วย ครัวเมืองเวียงจันทน์ครั้งนั้นโปรดให้อยู่ในเมืองลพบุรีบ้าง เมืองสระบุรีบ้างเมืองสุพรรณบุรีบ้าง เมืองนครไชยศรีบ้าง

ประวัติลาวแก้วบ้านหนองเมือง

บ้านหนองเมือง ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี บ้านหนองเมืองเป็นชุมชนกลุ่มใหญ่มีสามหมู่บ้าน คือหมู่ที่ 2,3,6 เมื่อสมัยก่อนกว่า 200 ปีมาแล้ว บ้านหนองเมืองเคยเป็นชุมชน ชุมชนหนึ่งดังมีหลักฐานปรากฏให้เห็นคือ เนินวัดเก่ามีซากอิฐ ซากปรักหักพังหลงเหลืออยู่ ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นลาวแก้วที่อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว ครั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 มีกลุ่มชนต่าง ๆ ได้อพยพแยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานหาที่ทำมาหากิน และมีกลุ่มชน 3 กลุ่มได้อพยพมาด้วยคือ

- กลุ่มที่ 1. กลุ่มกำนันชม ย้ายมาจาก “ช่องแค”
- กลุ่มที่ 2. กลุ่มแม่เฒ่าลิ้ม ย้ายมาจากบางน้ำเปรี้ยว ลพบุรี
- กลุ่มที่ 3. กลุ่มหนองบัวขาว ย้ายมาจาก “หนองบัวขาว ลพบุรี”

ชุมชนกลุ่มที่หนึ่งกลุ่มที่สองได้อพยพมาเจอกัน ได้พบเนินเจดีย์เก่าสันนิษฐานว่าคงเป็นวัดเก่า ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ว่าสร้างขึ้นในสมัยใด เคยเป็นชุมชนอยู่ก่อนแล้ว เป็นป่าต้นไม้ขึ้นคลุมทึบ จึงได้หยุดพักและได้รวมกันตั้งกลุ่มบ้านขึ้น สมัยก่อนนั้นสภาพภูมิประเทศยังเป็นป่า ราบลุ่ม น้ำท่วมในฤดูฝน จึงเรียกว่า “บ้านหนองเมือง” อยู่ทางด้านทิศเหนือของเนินเจดีย์ ห่างประมาณ 300 เมตร และต่อมาก็ได้มีชนกลุ่มที่สามอพยพมาจากหนองบัวขาวลพบุรีมาสมทบเพิ่มขึ้นอีก รวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่ มีนายชม แพรสี เป็นหัวหน้าหมู่บ้านและต่อมาได้เป็นกำนันคนแรกของหนองเมือง เมื่อมีหมู่บ้านขึ้นประชากรเพิ่มขึ้น จึงได้กันสร้างวัดขึ้นเพื่อใช้ทำกิจกรรมทางศาสนา วัดนี้สร้างขึ้นทางตอนเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งรวมกลุ่มใหญ่กว่าเรียกว่า “วัดหนองบัวขาว” ปัจจุบันเป็นสถานที่ที่ทำการสถานีอนามัยขนาดใหญ่ ตำบลหนองเมือง ตั้งขึ้นได้ไม่นานก็ต้องร้าง เพราะไม่มีพระอยู่จำพรรษา กำนันชมจึงได้ย้ายไปสร้างวัดใหม่ขึ้นอีก ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ห่างจากเนินเจดีย์เก่ามาทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 150 เมตร เรียกว่า “วัดใต้” แต่ต้องร้างอีก อันเนื่องมาจากพระภิกษุที่จำพรรษาอยู่นั้นมีความประพฤตินอกรีต ผิดวินัยสงฆ์เป็นอย่างมากเพราะอยู่ห่างจากหมู่บ้าน กำนันชมจึงให้ย้ายวัดเข้ามาสร้างอยู่ใจกลางหมู่บ้านตราบนานเท่าทุกวันนี้ เนินเจดีย์สันนิษฐานว่าเป็นวัดเก่าไม่สามารถยืนยันได้ว่าสร้างขึ้นมาในสมัยใด ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ มีอายุ 90 ปีขึ้นไปและยังจำความได้ เล่าให้ฟังว่า บนเนินนั้นเป็นองค์เจดีย์ใหญ่ ป่าไม้ขึ้นปกคลุมทึบ ปัจจุบันเคยขุดพบพระพุทธรูป และมีซากปรักหักพังเป็นซากอิฐเก่าแก่อยู่มากมายปัจจุบันเป็นที่ทำการ บ้านพักเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ตำบลหนองเมือง

การปกครอง

ตำบลหนองเมืองเป็นตำบลหนึ่งในจำนวน 21 ตำบลของอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี แบ่งการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านห้วยกรวด บ้านนาจาน หมู่ที่ 2,3,6 บ้านหนองเมือง หมู่ที่5 บ้านสระมะเกลือ บ้านน้ำป่า หมู่ที่7 บ้านหนองแก บ้านหนองกระเบียนน้อย

อาณาเขต

ตำบลหนองเมืองตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอบ้านหมี่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอเป็นระยะห่างประมาณ 6 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลหนองกระเบียนและตำบลชอนม่วง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบ้านกล้วย บ้านทรายและตำบลหินปัก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลดอนดึง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลห้วยแก้ว

จำนวนครัวเรือน

จำนวน 1,225 ครอบครั

จำนวนประชากร ปี 2546

จำนวน 4,616 คน

จำนวนพื้นที่

61.285 ตารางกิโลเมตร หรือ 38,306.25 ไร่

การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำนาข้าวเป็นหลัก นอกจากนั้นก็ยังมีการทำสวนส้มในบริเวณพื้นที่ด้านหน้าของตำบล ที่ติดกับคลองชลประทาน และมีการทำพืชไร่และสวนป่าในเขตของตำบล

ศาสนา

ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธมีวัดทางพุทธศาสนา จำนวน 6 วัด ได้แก่ วัดหนองเมือง วัดห้วยกรวด วัดนาจาน วัดน้ำป่า วัดสระมะเกลือและวัดหนองแก

ในการทำงานของสมาชิกกลุ่มได้ดำเนินการโดยนำผลผลิตมารวมกันเพื่อทำการจำหน่ายให้กับพ่อค้า ซึ่งทำให้มีอำนาจต่อรองของกลุ่มหลังจากขายผลผลิตได้แล้วก็จะเฉลี่ยเงินส่วนหนึ่งเข้ากองกลางเพื่อใช้เป็นทุนในการบริหารกิจกรรมของกลุ่มต่อไป

สำหรับกลุ่มชมรมผู้สูงอายุจัดตั้งขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน พร้อมทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุจะทราบดี ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุให้มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ เช่น การเล่นองโยว การเส็งกลอง

สินค้าพื้นเมือง

1. ผ้าทอ
2. ปลาข้าวปลาดตะเพียน
3. ส้มเขียวหวาน

ประเพณีที่สำคัญในตำบล

1. ประเพณีสงกรานต์ (สงกรานต์)
2. ประเพณีบุญพระเวส (งานเทศน์มหาชาติ)
3. ประเพณีวันกตัญญู (รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่)

คำขวัญประจำตำบล

ถิ่นหนองเมืองเมืองนาอยู่ หลวงปู่ที่เลื่อมใส

ข้อมูลจากตำบลหนองเมือง พ.ศ.2546 (พยอม ทองแผ่น. 2552)

ลักษณะที่อยู่อาศัยของลาวแง้ว

ตัวอย่างที่ได้เห็นจากหมู่บ้าน นั้นคือเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านในที่ราบมีลำน้ำไหลผ่าน พื้นที่รอบ ๆ หมู่บ้านคือที่ราบลุ่มใช้เป็นที่ทำนา กลางหมู่บ้านคือวัด และรอบ ๆ วัดคือเรือนของชาวลาวแง้วที่สร้างชิด ๆ กัน โดยมีรั้วรอบกันเขตบ้านแต่ละหลัง ลักษณะของเรือนอาศัย เป็นเรือนใต้ถุนสูงมีรูปแบบที่แตกต่างกันสองแบบ คือเรือนใต้ถุนสูงแบบทรงไทย มีฝาเพ็ชหรือฝาปะกน หลังคาจั่วค่อนข้างแหลม ตกแต่งขอบจั่วด้วยแผ่นไม้บ้านลมและตัวหงา เรือน บางหลังมีฝากันด้านในที่แกะสลักหรือฉลุอย่างงดงาม สำหรับรูปแบบเรือนอีกแบบคือ เรือนแฝดหลังคาทรงจั่ว ที่ไม่สูงชะลูดมากและไม่ตกแต่งขอบจั่วด้วยไม้บ้านลมและตัวหงา เรือนแบบนี้จะพบเห็นได้มากแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือแถบฝั่งลำน้ำโขง หรืออาจจะเรียกได้ว่าเรือนทรงลาว ใต้ถุนเรือนมีแคร่ไม้วางสำหรับพักผ่อนหรือรับแขกวางก็ทอผ้าและเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ พื้นที่รอบ ๆ บ้านปลูกพื้นที่เป็นประโยชน์ เช่น ฝั มะขาม มะพร้าว รวมทั้งผักสวนครัว บรรยากาศของหมู่บ้านร่มรื่น

อุปนิสัย ชาวลาวแง้วรักสงบ ซื่อสัตย์ รักความสะอาด รักสวยรักงาม ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ชาวลาวแง้วยังฝึกฝัวิชากร นิยมส่งลูกให้เล่าเรียนสูง ๆ ในหมู่บ้าน นมีโอกาสมพบตำราเก่า ๆ เช่น สมุดข่อย ไบลานจารอักษรไทยน้อยเขียนเรื่องนิทานทางโลก และไบลานจารอักษรธรรมนิยมบันทึกเรื่องราวพิธีกรรมและเรื่องพุทธศาสนาเป็นประจักษ์พยานให้รับรู้ ว่าชาวลาวแง้วเป็นกลุ่มคนเจริญมาตั้งแต่สมัยโบราณ บ้านเรือนตั้งอยู่ชิดกันล้วนเป็นเครือญาติมีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ชุมชนลาวแง้วในปัจจุบันยังคงปรากฏกลิ่นอายของชุมชนไทยแบบดั้งเดิมที่ชีวิตไม่รีบร้อน ฝังพาธรรมชาติ สงบ อารมณ์ดีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

การแต่งกายของชาวลาวแง้ว

ผู้หญิง สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบ นุ่งผ้าชิ้นมัดหมี ต่อหัวต่อตีนชิ้น สวมเสื้อคอปิด ผ่าอก แขนเสื้อทรงกระบอก ห่มสไบไหม ทรงผมดอกกระพุ่ม อดีตนิยมตัดผมสั้นทรงดอกกระพุ่ม ใช้ น้ำมันละหุ่งผสมเครื่องหอมชโลมเส้นผม สำหรับแบ่งผัดหน้า ใช้รากขมิ้นตำผสมกับเมล็ดละหุ่งนิยม

ให้พันด้ายด้วยการกินหมาก หากมีงานสำคัญ ๆ ผู้หญิงจะสวมเสื้อแขนกระบอกคอปิด ใช้สไบสีเขียว สีสีเดียวหม่ม เป็นผ้าไหมสีขาวที่ซื้อจากชาวอีสานทอขายบ้าง ใช้สไบแพรจีนบ้าง ผ้านุ่งต้องเป็นผ้าชั้นมัดหมี่ต่อตีนชั้น หรือบางครั้งนุ่งโจงกระเบน จะสะพายย่ามขิดใบเล็กใส่หมากพลูหรือของมีค่าติดตัวไป หากไปทำงานในนาในไร่จะนุ่งชั้นผ้ายี่ดำ หากอยู่กับบ้านนุ่งชั้นต่อตีนชั้น หรือนุ่งโจงกระเบนสวมเสื้อชั้นในห้าตะเข็บ เป็นเสื้อผ่าอกรัดรูปติดกระดุมหรือใช้ผ้าแถบพันตัว และเหน็บเกาะหน้าอก เด็กผู้หญิงนุ่งชั้นธรรมดาไม่มีหัวและตีนชั้น สำหรับเด็กเล็ก ๆ พอหัดเดินได้จะสวมตะปิ้งทำด้วยเงินมีของเล่นเป็นตุ๊กตาผ้า เรียกว่า อีตึง

สำหรับการแต่งกายของชาวลาวแก้ว ชายตัดผมทรงมหาดไทยใส่น้ำมันและเครื่องสำอางเหมือนผู้หญิง ใส่เสื้อที่ตัดเย็บด้วยผ้าปานแขนสามส่วนหรือแขนยาว นุ่งผ้าถุง กางเกงขาก้วยหรือโจงกระเบน และคาดทับด้วยผ้าขาวม้า ใส่แหวนเกลี้ยงและห้อยผ้าเปี้ยว ชุดที่กล่าวมานี้ใช้ได้ทุกงานทุกพิธีกรรม ถ้าอยู่กับบ้านจะนุ่งผ้าถุงหรือกางเกงขาก้วย ไม่สวมเสื้อ คงมีเพียงผ้าขาวม้าพาดไหล่ (ชัชวาล สุคนธรวิภาติ. 2539: 22)

กลุ่มชาติพันธุ์มอญ

กลุ่มไทยรามัญหรือมอญในตำบลบางขันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งอพยพมาจากตอนใต้ของประเทศพม่า อันเนื่องมาจากภัยของสงคราม ระหว่างไทยกับพม่า ไทยรามัญหรือมอญได้อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารแห่งพระมหากษัตริย์ราชเจ้า กรุงสยามสืบมาได้หลายชั่วอายุคน กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่หลายจังหวัดของประเทศไทย อาทิ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น ชาวไทยรามัญหรือชาวมอญยังคงเอกลักษณ์ประเพณีและวัฒนธรรมหลายประการของตนไว้ และได้กลายเป็นสิ่งที่สร้างเอกลักษณ์และชื่อเสียงให้แก่ท้องถิ่นนั้นในที่สุด เช่น ชาวไทยรามัญที่อำเภอพระประแดง ยังคงรักษาประเพณีสงกรานต์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และทางจังหวัดสมุทรปราการก็ได้ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีที่ดั้งเดิมนี้ได้ สิ่งนี้ได้สร้างเอกลักษณ์สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดสมุทรปราการจนเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป

ชาวไทยรามัญหรือชาวมอญในจังหวัดลพบุรีก็เช่นเดียวกัน ยังรักษาความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเอาไว้หลายประการ เช่น การสร้างบ้านเรือน การบูชาบรรพบุรุษ การฟ้อนรำ การไว้ทรงผมโก๊ะ (ผมเปีย) ของเด็ก การไว้ผม มวยของผู้หญิงสูงอายุ ฯลฯ ชาวมอญที่ตำบลบางขันหมากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลพบุรี มีจำนวนประชากรราวพันครัวเรือน ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสงบและสันติ มีความยึดมั่นในพระพุทธศาสนายึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่น รักและภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมมีความสามัคคีในหมู่ชาติพันธุ์มอญด้วยกัน นอกจากนี้ชาวมอญบางขันหมากยังรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อบางประการของพวกเขา ที่ได้กลายเป็นเอกลักษณ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทยไปในที่สุด อาทิ การไว้ผมโก๊ะ ซึ่งกลายเป็นทรงผมเด็กไทยโบราณที่ทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทยชื่นชอบ แม้กระทั่งชาวต่างประเทศก็ชื่นชม ฉะนั้นกลุ่มชาติพันธุ์มอญบางขันหมากจึงพร้อมที่จะอนุรักษ์สืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้เอาไว้ให้คงอยู่กับจังหวัดลพบุรี และประเทศไทยสืบไป (กิตติ กรอบเพชร; และบุปผา ทิพย์สภาพกุล. 2540: 15)

การเข้ามาเมืองไทยของชนมอญมากันหลายวิธี

1. เข้ามาฐานะเชลยสงคราม เช่น เมื่อ พ .ศ. 2138 พระนเรศวรยกทัพไปตีพม่าได้สำเร็จ เลยกวาดต้อนชาวมอญมา

2. หนีออกจากกองทัพพม่า เนื่องจากพม่าเกณฑ์มอญให้เข้ารับในกองทัพจนเบื่อหน่าย เลยหนีออกมาอยู่ในเมืองไทยเพื่อทำมาหากิน

3. เข้ามาฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง เมื่อถูกพม่ายึดเมืองได้ บุคคลสำคัญจะต้องถูกจับฆ่า เป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นหนีออกนอกประเทศ

การเข้ามาของมอญที่สำคัญ 7 ครั้ง สมัยอยุธยา 5 ครั้ง คือ 1. สมัยพระมหาธรรมราชา 2. สมัยพระนเรศวร 3. สมัยพระเจ้าปราสาททอง 4. สมัยพระนารายณ์มหาราช 5. สมัยพระเจ้าบรมโกศ 6. สมัยกรุงธนบุรี และ 7. สมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การเข้ามาสมัยอยุธยาได้รับพระราชทาน ที่ดินให้ทำมาหากินอยู่บริเวณชานเมือง สมัยธนบุรี ให้ไปอยู่ที่ปากเกร็ด นนทบุรี และที่สามโคก ปทุมธานี สมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัยให้ไปอยู่ที่สมุทรปราการหลังจากนั้นจึงค่อยแยกย้ายอพยพ ไปทำมาหากิน ย้งถิ่นที่ใกล้เคียง เมื่อถิ่นเดิมคับแคบ สำหรับชาวมอญบางชั้นหมากนั้น ไม่ปรากฏ หลักฐานว่าได้พระราชทานถิ่นที่อยู่ใกล้ที่เมืองลพบุรี จึงสรุปไม่ได้ว่า มอญลพบุรี อพยพต่อ เนื่องมาจาก ปทุมธานี อยุธยาหรือมาจากเมืองมอญ แล้วมาอยู่ลพบุรีโดยตรง เพียงแต่คำยืนยันของ ชาวบางชั้นหมากเอง กล่าวว่า บรรพบุรุษของพวกเขาอพยพมาจากเมืองมอญหลายชั่วอายุคนแล้ว รับทราบโดยการบอกเล่าสืบต่อกันมา (พรรณฉวี พจน์ ปานทองคำ. 2527: 112-113)

ประวัติมอญบางชั้นหมาก

มอญบางชั้นหมากมาตั้งถิ่นฐานที่ เมืองลพบุรีเมื่อใดไม่สามารถระบุได้เพราะไม่ปรากฏ หลักฐานแน่ชัดว่าอยู่อาศัยหรืออพยพมาที่เมืองลพบุรี ครั้งใดสมัยใด ต่างจากชนชาวมอญใน ประเทศไทยในท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีหลักฐานการย้ายถิ่นฐานแน่ชัด ได้รับพระราชทานที่อาศัยในการ อพยพเข้าสยามประเทศในแต่ละครั้ง แต่สันนิษฐานได้ว่าน่าจะอาศัยอยู่ก่อนปีพุทธศักราช ๒๓๙๓ ซึ่งน่าจะอพยพมาก่อนหน้านี้ ในนิราศรักลพบุรี ๑ ที่กล่าวว่าเป็นนิราศเรื่องสุดท้ายที่สุนทรภู่ได้แต่ง ไว้เมื่อประมาณปี ๒๓๙๐ โดยประมาณ กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า ก่อนเดินทางกลับคุณเจ้ากรม แวะ “วัดเกาะแก้ว” ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดมณีชลขันธ์” เล่าว่าวัดนี้มีเจดีย์ใหญ่ ผู้สร้าง เป็นคนมี ผู้สำเร็จวิชา คงหมายถึงเจดีย์หลวงพ้อแสงนั่นเอง ในการเดินทางกลับผู้แต่งออกเรือจากท่าแจ้ พาย ผ่านท่าฉนวน บ้านชั้นหมาก ซึ่งเป็นบ้านมอญเล่าถึงมอญอย่างมีทัศนะเชิงลบเช่นตอนที่ว่า

แต่บุราณท่านว่ามอญขี้ซอ้นนัก

ถึงผัวรักคงนอกใจไม่ไฝ่หา

ถ้าได้ไทยมันไม่คล่องต้องวิญญา

คงเที่ยวหานอกร้ากระหน่ำไป

ชาวมอญบ้านบางขันหมากในปัจจุบันยังรักษาวัฒนธรรมประเพณีและเอกลักษณ์ต่าง ๆ ของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ยังคงใช้ภาษามอญพูดเป็นภาษาพื้นบ้านมีการสวมดนตรีไหว้พระ เป็นสำเนียงภาษามอญ ยังรักษาเอกลักษณ์การแต่งกาย การมวยผมแบบมอญในสตรีชาวมอญผู้สูงอายุ และยังคงรักษาจารีตประเพณีความเชื่อต่าง ๆ ของตนไว้

การแต่งกายของชาวมอญบ้านบางขันหมาก

การแต่งกายของชาวมอญ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแต่ไม่แตกต่างจากชาวไทยเท่าใดนักซึ่งในปัจจุบันมีความกลมกลืนทางวัฒนธรรมประเพณีระหว่างไทยและมอญจารีตภาพคนต่างภาษา ที่วัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม กล่าวถึงการแต่งกายของชาวมอญว่า

นุ่งผ้าตารางริ้ว	ชาวอัง วะแฮ
พันโพกเกล้าแต่งกาย	ใส่เสื้อ
มอญมักสักไหล่หลัง	ลงเลข ยันต์นา
พลอยทับทิมหน้าเนื้อ	นับถือ

การแต่งกายของชายชาวมอญนิยมสวมผ้าถุง เรียกว่า **เกล็ด** ส่วนผ้าผืนยาวที่นุ่งเวลาออกงานสำคัญเรียกว่า **เกล็ดอะเหล็น** แปลว่า นุ่งยาวหรือผ้าลอนชายส่วนเสื้อเป็นเสื้อมคอกลมผ่าอกตลอดแขนกระบอก มีกระดุมผ้า หรือเชือกผูกเข้ากันหรือเสื้อมคอกลมสี่สันแขนสั้น สมัยก่อนนิยมโพกศีรษะ ต่อมาตัดสั้นแบบสมัยนิยมการแต่งกายของหญิงชาวมอญนิยมสวม **นีน** คล้ายผ้าถุงของผู้ชาย แต่ลายของผู้หญิงละเอียดและสวยงามกว่าและวิธีการนุ่งต่างกัน สวมเสื้อมตัวในคอกลมแขนกุดตัวสั้น แค่อวเล็กพอดีตัว สีสดสวมทับด้วยเสื้อแขนยาวทรงกระบอก เป็นผ้าลูกไม้เนื้อบางสีอ่อนมองเห็นเสื้อมตัวใน ถ้ายังเป็นสาว แขนเสื้อจะยาวถึงข้อมือ หากมีครอบครัวแล้วจะเป็นแขนสามส่วน หญิงมอญนิยมเกล้าผมมวยก่อนต่ำลงมาทางด้านหลัง โดยมีเครื่องประดับ 2 ชั้น บังคับไม่ให้ผมมวยหลุดคือโลหะรูปตัวยูคว่ำแคบ ๆ และโลหะรูปปีกกาตามแนวอนภาษามอญเรียกว่า **อะหนัดไซ่ก** และ **อะเหลียงไซ่ก** จากนั้นประดับด้วย **แหมะเกวี่ยปาวซ่ก** รอบมวยผม ภายหลังเมื่ออยู่เมืองไทยนานเข้า ผู้หญิงมอญก็รับเอาอิทธิพลการแต่งตัวแบบผู้หญิงชาวไทย เข้าไปร่วมด้วยและหันมาแต่งกายตามสมัยนิยมอย่างไทย สุนทรภู่กล่าวไว้ในนิราศภูเขาทองถึงการแต่งกายของผู้หญิงมอญที่ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ดังนี้

ถึงเกร็ดยานบ้านมอญแต่ก่อนเก่า	ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา
เดี๋ยวนี้มอญถอนไรจุกเหมือนตุ๊กตา	ทั้งผัดหน้าจับเขมาเหมือนชาวไทย

อีกบทที่สุนทรภู่ได้พรรณนาการนุ่งผ้าของหญิงชาวมอญที่สามโคกในนิราศพระบาทว่า

“เห็นมอญแต่งตัวเดินมาตามทาง
 ตาโถงถูงอ้อมลงกรอมสัน
 เป็นแยบยลเมื่อยกขยับย่าง
 เห็นขาขาววาวแวบอยู่หว่างกลาง
 ทั้งผัดหน้าจับเขม่าเหมือนชาวไทย”

สิ่งสำคัญของคนมอญเมื่อเข้าวัดคือมักคล้องผ้าสไบ เรียกว่า **หยาดโต๊ต** ใช้ได้ทั้งชายหญิง แต่โดยมากชายสูงอายุมักใช้ผ้าขาวม้า วิธีห่มคือพาดจากไหล่ซ้าย ไปด้วยหลังอ้อมไ้รักแร้ขวาแล้ว ขึ้นไปทับบนไหล่ซ้าย หากไปงานรื่นเริงเที่ยวเล่นก็ใช้คล้องคอแทนหรือพาดลงมาตรง ๆ บนไหล่ซ้าย การแต่งกายของชาวมอญบ้านบางชั้นหมากคล้ายกับชาวมอญทั่วไปในอดีตชาวมอญบางชั้นหมากเมื่อไปงานสำคัญมักนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอตั้งแขนกระบอกมีผ้าแพรเบี่ยงสำหรับผู้หญิง และผ้าพาดบ่าสำหรับผู้ชายเมื่ออยู่บ้านผู้ชายมักนุ่งผ้าถุงหรือกางเกงไม่สวมเสื้อ ขณะที่ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงหรือโจงกระเบนและห่มผ้าแถบรัดอก ถ้าเป็นหญิงสูงอายุจะนิยมสวมเสื้อห้าตะเข็บซึ่งเป็นเสื้อคอกระเช้าเข้ารูปตัวสั้นตัดเย็บให้มี 5 ตะเข็บ ผ้าหน้าติดกระดุมเป็นเสื้อสีขาว ผู้หญิงจะนิยมนุ่งผ้าซิ่นหรือผ้าถุง แต่เดิมเป็นผ้าฝ้าย ผ้าทอมือ ทอเป็นผ้าพื้นย้อมสีต่าง ๆ ตามอัธยาศัย ผ้าถุงของหญิงมอญบางชั้นหมาก จะมีเอกลักษณ์สำคัญคือจะต่อผ้าแถบสีแดงกว้างประมาณ 3 นิ้ว ตอนบนตอนล่างของผ้าถุงเสมอ เวลานุ่งจะเหน็บเอวเป็นผ้าฝ้ายเดิมไม่คาดเข็มขัดเมื่อสวมเสื้อทับจะมองไม่เห็นผ้าแดงที่ต่อด้านบนผ้าถุง มักนิยมนุ่งผ้ายาวกรอมเท้า

เสื้อนิยมสวมเสื้อขาวตัดจากผ้าฝ้ายเป็นเสื้อคอกลมแขนกระบอกยาว 7 ส่วน หรือยาวถึงปลายแขนก็ได้ตัดเย็บแบบง่าย ๆ ต่อแขนตรง ๆ เป็นเสื้อตัวปล่อยไม่ยาวมากนัก สวมแล้วชายเสื้ออยู่ประมาณสะโพกบน เสื้อผ้าหน้ามีสาบเย็บแบบมีสามด้านในวนตั้งแต่รอบคอลงมาถึงด้านหน้า เดิมทีใช้เชือกผูกให้ติดกันแบบง่าย ๆ ต่อมาผูกเชือกบ้างติดกระดุมบ้างที่สำคัญของเสื้อหญิงมอญบางชั้นหมากต้องมีกระเป๋าส่อน 2 ใบ รูปกระเป๋าด้านบนโค้งมนค่อนข้างยาว วปากกระเป๋าล้วงจากสาบเสื้อด้านหน้าทางซ้ายไปหนึ่ง ล้วงจากตะเข็บข้างขวาของเสื้ออีกใบหนึ่ง ผ้าที่ชาวมอญบางชั้นหมากใช้ในการแต่งกายนอกจากจะเป็นผ้าที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่นซึ่งเป็นผ้าฝ้ายแล้วยังมีการซื้อหามาจากต่างถิ่น เช่น ผ้าลาวจากอีสาน ผ้าโคราช โดยในแต่ละปีจะมีขบวนของนายฮ้อยควาย ผู้มีอาชีพต้อนฝูงวัวควาย และสินค้าประเภทผ้าไหมสำหรับสตรีผ้าโจงกระเบนไหมหางกระรอกและอื่น ๆ นำมาขายจนเป็นที่นิยมของชาวมอญบางชั้นหมากและคนไทยในละแวกนี้

นอกจากนี้ ผ้าโจงกระเบนใหม่ยังเป็นที่นิยมใช้เป็นผ้าถุงสำหรับนาค โดยการนุ่งแบบจีบหน้านาง มีการขอมยืมกันใช้จากบ้านต่อบ้านสำหรับใช้ในพิธีบวชนาคของหมู่บ้านนี้ เพราะถือว่าสวยงามผู้ชายนิยมไว้ผมทรงมหาดไทยและเริ่มเปลี่ยนแปลงสู่ยุคทันสมัยในรัชกาลที่ 5 และในอดีตเคยมีความเชื่อว่าถ้าผู้ชายใส่ต่างหูข้างซ้ายจะได้ลูกสาว ตุ่มหูเป็นระย้าด้วยเงินหรือทอง ซึ่งผู้ชายนิยมใส่ไปงานบวชนาคด้วย แต่ในปัจจุบันไม่พบเห็นความเชื่อดังกล่าวอีกแล้ว ส่วนสตรีมอญนิยมใส่ต่างหูแบบพักทองแบบระย้า นิยมสวมสร้อยไปงานบุญใหญ่ ๆ มอญบางชนหมากนิยมใช้สไบที่เป็นผ้าฝ้ายสีขาว หรือผ้าที่ถักด้วยไหมพรม และผ้าแพรจีนเนื้อละเอียด มีลายในตัวซึ่ง มีการซื้อหาจากแหล่งร้านค้าในตลาด นิยมเรียกว่า ผ้าแพรสีทอง โดยเฉพาะเวลาเข้าวัดร่วมในงานบุญต่าง ๆ มักพบสตรีผู้สูงอายุชาวมอญบางชนหมากพาดผ้าสไบแทบทุกคนเพราะเชื่อกันว่าการคล้องผ้าสไบมีอาานิสงส์ในการทำบุญเพิ่มขึ้น เมื่อไปวัดจะใช้สไบพาดเฉียงไหล่เวลาราบพระจะปล่อย ชายข้างหนึ่งลงมารองกราบ ซึ่งในปัจจุบันเยาวชนมีการติดต่อสังคมภายนอกมากขึ้น ชิมชั้วัฒนธรรมต่างชาติมากขึ้น ลีมาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ธรรมเนียมการปลูกเรือนของชาวมอญที่บ้านบางชั้นหมาก ลพบุรี

สำหรับธรรมเนียมเกี่ยวกับที่พักอาศัยของชาวมอญ โดยเฉพาะในเขตบ้านบางชั้นหมากส่วนมากยังคงเชื่อถืออยู่กับเรื่องของทิศและเคล็ดบางอย่างอยู่มาก ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ในการปลูกสร้างเรือน ต้องถือตามฤกษ์ยาม ที่ได้มาจากคำนวณทางโหราศาสตร์ของ “บะขมะ” หรือ “พ่อหมอ” และตามปมการปลูกเรือนของมอญ ซึ่งมีกล่าวไว้ในตำราที่ชาวมอญเรียกกันว่า “โลกะสิทธิ” ซึ่งกำหนดไว้ตั้งแต่การเลือกพื้นที่สำหรับปลูกเรือนไปจนถึงการเข้าอยู่อาศัย
2. ตำแหน่งของเสาเอกของเรือนแต่ละหลัง จะต้องตั้งอยู่ที่มุมตัวเรือนด้านตะวันออกและเสาเอกของเรือนชาวมอญจะถือกันว่าเป็นที่สถิตของวิญญาณบรรพบุรุษในตระกูลหรือนามสกุลของเจ้าของเรือน ที่ยังคงคอยอยู่ดูแลและช่วยเหลือลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ชาวมอญเรียกกันทั่วไปว่า “กะโหลกฮ้อย” และเสาเอกซึ่งจะต้องตั้งอยู่ทางมุมเรือนทางด้านทิศตะวันออกและต้องตั้งอยู่ที่มุมของด้านสกัดของตัวเรือน (ด้านที่เป็นส่วนจั่วเรือน) มักจะเรียกเสานี้ว่า “เขี้ยะยางกะโหลกฮ้อย”
3. เรือนของแต่ละครอบครัว จะต้องมียุ้ง ๆ หนึ่งไว้เป็นเขตของผีเรือนหรือ “กะโหลกฮ้อย” ซึ่งมอญจะต้องเรียกห้องนี้ว่า “ในเรือน” ห้องนี้จะกั้นขึ้นในเขตของเสาเอกของเรือนและเป็นสำหรับเช่นไหว้ของบุคคลในตระกูล คนอื่นที่ได้นับถือผีเดี ยวกัน (ตระกูลหรือนามสกุลเดียวกัน) จะเข้าไปในห้องดังกล่าวโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของเรือนไม่ได้ ถ้าจำเป็นจะต้องเข้าไป เจ้าของเรือนจะต้องจุดธูปบอกกล่าวกับเสาเอกเสียก่อน ถ้าไม่ทำการบอกกล่าว จะทำให้คนในเรือนเจ็บป่วยหรือโชคร้ายซึ่งมอญถือว่าเป็นการผิดผีอย่างหนึ่ง
4. เรือนของเขย ที่จำเป็นต้องปลูกอยู่ในเขตบ้านของพ่อตา ห้ามปลูกในพื้นที่ด้านตะวันออกของเรือนพ่อตา ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “เรือนใหญ่” เพราะถือว่าเป็นการไม่เคารพและข่มผีเรือนของข้างพ่อแม่ภรรยา

5. ในรายที่ยกเรือนใหญ่ให้เขยครอบครอง เขยที่เข้าอยู่อาศัยจะต้องเปลี่ยนเอาเสาเอกหรือเสาผีเรือนของเจ้าของเรือนเดิมออกไป และหาเสาใหม่มาใส่แทน ส่วนเสาเดิมนั้นจะต้องนำไปมอบให้วัด ไม่ควรเก็บไว้ที่ในเขตบ้าน ถือว่าดี ถ้าเขยที่มาอยู่ในเรือนที่ได้รับจากพ่อตา และเขยก็นับถือผี ซึ่งชาวมอญที่เป็นชายทุกคน ตามธรรมเนียมจะถือว่าเป็น ผู้ที่สืบผีในตระกูลของตน โดยเฉพาะลูกชายคนโตในครอบครัวนั้น ๆ ก่อนเข้าอยู่อาศัยจะต้องทำพิธีเชิญผีในฝ่ายตนให้มาอยู่ในเรือนที่อยู่อาศัยด้วย

6. การต่อขยายส่วนของพะไล (พาไล) เรือนออกไปทั้งสองข้าง ถือกันว่าเป็นสิ่งไม่ดี เพราะตรงกับลักษณะของเรือนประเภทอัปมงคล คือเป็นเรือนแบบแรงกระพือปีกอยู่ไปก็ไม่เจริญ

7. เรือนที่จะปลูกขึ้น ควรกำหนดส่วนทั้งในส่วนกว้างและส่วนยาว ให้มีเศษเหลืออยู่บ้าง เช่น กว้าง 3 วา 1 ศอก กับ 5 นิ้ว เป็นต้น ถือว่าเป็นเคล็ดทำให้เจ้าเรือนได้เป็นเศรษฐีเรือนใหญ่ มีทรัพย์และบริวารมาก

8. ไม่ควรสร้างเรือนหรือยุง ในกลางพื้นที่ระหว่างเรือนของญาติพี่น้องที่ถือผีเรือนสกุลเดียวกันเพราะจะทำให้อยู่ไม่สงบ ด้วยผีเรือนเคียด

9. เรือนครัวและยุง ไม่ควรปลูกตั้งให้แนวของจั่วไปตรงกับแนวของจั่ว ออกไก่และสันหลังคาของเรือนใหญ่ เพราะถือเป็นลักษณะที่อัปมงคลต่อการอยู่อาศัย จัดว่าไม่ดีเพราะเข้าลักษณะของเรือนที่ปลูกสร้างแบบ “ลูกแทงแม่”

นอกจากธรรมเนียมที่มีความเชื่อกับ “ผี” และเคล็ดต่าง ๆ แล้ว ชาวมอญโดยทั่วไปยังเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของทิศหัวนอนด้วย เพราะเชื่อว่าทิศในการหันนอนจะแยกกันระหว่างคนเป็นกับคนที่ตายไปแล้ว คนเป็นจะต้องหันหัวนอนไปทางทิศตะวันออก (“เปี้ยะไม้ก”) และทิศใต้ (“อะเริงจา”) เท่านั้น ส่วนคนตายจะต้องหันหัวของศพไปทางทิศตะวันตก (“ปะรอด”) กับทิศเหนือ (“โมจา” หรือ “สะโมจา”) โดยสะดวกความเชื่อเรื่องทิศหัวนอนนี้มีผลทำให้การวางตำแหน่งของส่วน “ในเรือน” ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเรือน และส่วนชานและบันไดขึ้นลง มักตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเรือนเสมอ แม้ในปัจจุบันตำแหน่งของบันไดได้เปลี่ยนไปอยู่ในทิศทางของเส้นทางสัญจรที่เข้ามาถึงยังตัวเรือน แต่ฝาเรือนในส่วนทางทิศเหนือก็ยังคงทำเป็นฝาแบบลาลอง เช่น ฝาขัดแตะ ฝากระทุ้ง เพื่อสะดวกในการรื้อถอนเพราะตามธรรมเนียมของมอญบ่งว่า ถ้ามีคนตายในเรือน นอกจากจะต้องตั้งศพให้หันหัวไปทางทิศเหนือแล้ว การนำศพออกจากเรือนเพื่อไปประกอบพิธีเผาหรือฝัง จะต้องนำออกทางทิศเหนือเท่านั้น

ธรรมเนียมในการปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวมอญที่ลพบุรีนี้ นอกจากจะได้จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่แล้ว ยังถอดความมาจาก “ตำราการปลูกเรือน” ที่จารึกเป็นภาษามอญในสมุดข่อยของ นายไฟ คุ่มครอง และที่จารลงในใบลานของ นายทองแดง เขยชม ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว โดยมี นายสมบุรณ์ สุขจิต ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว นายน้ำ บานเย็น นายไฟ คุ่มครอง ช่วยกันแปลและถอดความ นอกจากนั้นยังได้เก็บมาจาก “ตำราโลกะสิทธิ” ของพระครูปิยะธรรมธาดา อดีตเจ้าอาวาสวัดกลาง ปัจจุบันมรณภาพแล้ว โดยท่านอาจารย์ได้แปลและสรุปความเพื่อเทียบเรื่องและธรรมเนียมควบคู่กันไปด้วย การถอดความเรื่องนี้ได้ทำขึ้นเมื่อประมาณเดือนตุลาคม พ.ศ. 2520 – เมษายน 2521 ซึ่งมีขั้นตอนนับแต่การเลือกพื้นที่สำหรับปลูกเรือน จนถึงการเข้าอยู่อาศัยในเรือนที่ปลูกใหม่ (เทอดศักดิ์ มหาเรือนทรง. 2526: 55 – 57)

ประเพณีการเลี้ยงผี

ประเพณีการเลี้ยงผีของชาวมอญบ้านบางขันหมาก หมายถึงการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ โดยจะมีการนำอาหารคาวและหวาน รวมถึงผลไม้ มาไหว้บรรพบุรุษของตน เพียงแต่ว่ามีปฏิบัติที่เคร่งครัดมาก เนื่องจากชาวมอญบ้านบางขันหมาก นอกจากเป็นผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าแล้ว ยังมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่นอีกเช่นกัน การเลี้ยงผีจะจัดขึ้นในช่วงเดือนหกของไทย ของทุกปีแต่จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมนั้น ก็แล้วแต่ตระกูลจะกำหนดขึ้น แต่จะไม่ตรงกับวันพระ จะจัดทำขึ้นที่บ้านต้นผี คือบ้านลูกชายคนโตของตระกูลนั้น ๆ เนื่องจากบ้านนั้นได้รับการรักษาผี ซึ่งประกอบไปด้วย ผ้านุ่ง สไบ ผ้ามัด สไบ ผ่าโพกศีรษะ รวมถึงแหวนผีหนึ่งวงและเครื่องประดับต่าง ๆ ซึ่งแขวนเก็บไว้ที่เสาเอกภายในเรือนใหญ่ของบ้าน เมื่อถึงวันเลี้ยงผีของแต่ละตระกูล ผู้ใช้นามสกุลเดียวกัน ต้องนำเครื่องเซ่นไหว้มาพร้อมกันที่บ้านต้นผีทุกคน

การเลี้ยงผีของแต่ละตระกูลนั้นจะแตกต่างกันไป บางตระกูลจะมีการเลี้ยงในทุก ๆ ปีก็มี บางตระกูล 3 ปี เลี้ยงหนึ่งครั้งก็มี และเครื่องเซ่นที่ใช้ก็ต่างกันไปแล้วแต่จะใช้อะไรบ้าง แต่ที่เหมือน ๆ กันก็คือ กล้วยน้ำว่า ข้าวเหนียว มะพร้าวอ่อน ขนมบัวลอย เป็นต้น พอถึงเวลาบ่าย ๆ ของวันที่จะเลี้ยงผี ญาติพี่น้องต่างก็จะพากันนำเครื่องเซ่น มาจัดลงใส่ภาชนะตั้งเรียงกันในเรือน แล้วจุดธูปบอกเล่ากับวิญญาณของบรรพบุรุษให้มารับรู้ถึงสิ่งที่ลูกหลานได้จัดทำขึ้น เสร็จแล้วก็จะมีการสนทนากันระหว่างญาติ ๆ ที่มาร่วมกันเลี้ยงผี ซึ่งถือว่าเป็นวันรวมญาติพี่น้องวันหนึ่ง แต่บางบ้านจะมีมโหรีเครื่องสายมาบรรเลง และมีผีบรรพบุรุษเข้ามาประทับร่างทรงด้วย พอเมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะบอกลาอาหารที่ใช้เซ่นไหว้ เพื่อที่จะแบ่งปันส่วนให้ทุก ๆ คนที่มา เชื่อกันว่าอาหารทั้งหมด ถ้าได้บริโภคเข้าไปแล้วจะเป็นยารักษาโรคได้และเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ประเพณีรำผีโรง

การรำผี หมายถึง การรำรำผีที่มีการอัญเชิญวิญญาณให้มาเข้าประทับร่าง

การรำผีโรง หมายถึง การรำรำผีที่มีการอัญเชิญวิญญาณให้เข้ามาประทับร่างและรำรำผีในปะรำ พิธีที่ปลูกขึ้น ประเพณีการรำผีโรง จะมีการจัดทำขึ้นได้ ก็เนื่องจากเหตุหลายปัจจัย เช่น การกระทำผิดกฎระเบียบของวงศ์ตระกูล การเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นในวงศ์ตระกูล เพื่อให้หายจากโรค เพื่อให้อยู่ดีมีสุข เมื่อสมความปรารถนาที่กล่าวไว้ ก็จะจัดการรำผีโรงขึ้นในวันที่เลี้ยงผีของตระกูลตนเองในช่วงเดือนหก การรำผีโรงจะต่างกับการเลี้ยงผีก็คือ การเลี้ยงผีจะจัดทำขึ้นตามขั้นตอนที่กล่าวไว้ข้างต้น ส่วนการรำผีโรงต้อง มีการสร้างปะรำพิธีที่ทำด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยใบจาก กลางลานบ้านหันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีปีพาทย์เป็นเครื่องบรรเลงในการรำ มีเจ้าพิธีที่ต้องเชิญมาประกอบการรำผี ซึ่งมอญเรียกว่า ไต้

การรำผีโรง จะเริ่มขึ้นในช่วงเช้าของวันที่กำหนดจัดขึ้น โดยนำเครื่องเซ่นไหว้ที่จัดใส่จานบ้าง ถาดบ้างไปวางไว้บนที่ตั้งที่ได้จัดเตรียมไว้ในปะรำพิธี จากนั้นผู้ทำพิธีจะตั้งขันครูและรำไหว้ครูในปะรำพิธี เครื่องที่ใช้ประกอบการรำผีมีติดาบ 2 เล่ม ไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ ที่ปาดหัวท้ายสลักข้างกันให้แหลม 2 อัน เหมือนไม้หาบพ่อนข้าว ใบหว้ามัดเป็นกำ 2 กำ เมื่อไหว้ครูในปะรำเสร็จแล้ว ผู้ทำพิธี

พร้อมผู้เป็นต้นผีหรือญาติพี่น้องจะขึ้นไปบนเรือนใหญ่เพื่ออัญเชิญผีเรือนลงมาปะรำพิธีที่ปลูกไว้ เมื่อลงมาในปะรำพิธีแล้ว ก็จะเริ่มประกอบพิธีโดยการรำนั้นจะเป็นขั้นตอนไปจนจบ การรำกว่าจะเสร็จก็ประมาณเย็น ๆ หรือบางครั้งก็ถึงมืด เนื้อ จากขั้นตอนการรำมีมากในปะรำพิธีนั้นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง เช่นคนละนามสกุล หรือไม่โชญาติจะเข้าไปในปะรำพิธีไม่ได้ยกเว้นไว้ แต่เขาจะเชิญเข้าไป ด้วยการนำหมากพลูมาให้จึงจะเข้าไปในปะรำพิธีได้ คนอื่น ๆ สามารถดูอยู่บริเวณรอบ ๆ ภายนอกปะรำพิธีได้เท่านั้นและการรำนั้นจะตั้ง ่องทำทุกอย่างให้เสร็จภายในวันเดียว (ปัทมา ขำดี . 2552: สัมภาษณ์)

กลุ่มชาติพันธุ์พวน

ชาวพวนหรือไทยพวน เป็นชนกลุ่มน้อยที่ตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนในท้องที่หลายแห่งใน จังหวัดลพบุรีเช่นที่หมู่บ้านถนนใหญ่ อำเภอเมือง ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง และที่ตำบลบ้านทราย ตำบลบ้านกล้วย ตำบลหินปัก ตำบลหินปัก ตำบลโพนทอง ตำบลบางกระพี้ ตำบลหนองทรายขาว และตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ เป็นต้น ชาวพวนเหล่านี้ได้โยกย้ายมาจากเชียงขวาง และหลวงพระบางมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทยประมาณร้อยกว่าปีมาแล้ว

สุภิตร์ อนุศาสตร์(2524: 85-91)ได้ศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์พวนไว้ดังนี้

ไซเดนฟาเดน (Seidenfaden) ได้กล่าวถึงเรื่องราวของชาวพวนว่า ทางตะวันออกเฉียงใต้ของหลวงพระบาง และทางตะวันออกเฉียงเหนือของเวียงจันทน์เป็นที่ราบสูงเชียงขวางอาณาเขต 400 ตารางกิโลเมตรของที่ราบสูงนี้ล้อมด้วยภูเขา ในอดีตดินแดนแห่งนี้ ได้ก่อตัวเป็นรัฐเล็ก ๆ รัฐหนึ่ง มีพลเมืองหนาแน่นและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ตามหลักฐานที่ปรากฏชนกลุ่มนั้นน่าจะเป็นพวกอินโดนีเซียน ต่อมาชนกลุ่มนั้นคงจะถูกขับไล่ และถูกกลืนวัฒนธรรมโดยคนไทยพวกหนึ่ง คนที่ถูกขับไล่กลุ่มนั้นคือ พวน (Phuans) หรือ (Phu - uns) นั้นเอง

ลีบาร์ (Lebar) ได้กล่าวถึงพวน พวนเป็นคำที่พวกชาวพื้นราบใช้เรียกผู้ที่พูดภาษาไทยพวกหนึ่งที่ อยู่เมืองเชียงขวางทางตอนเหนือของลาว แต่เดิมเคยเป็นรัฐเล็ก ๆ ที่มีเจ้าปกครอง คำว่าพวนนี้ยังใช้เรียกคนไทยจากเมืองพวนในจังหวัดเชียงขวางซึ่งได้อพยพมาทางตะวันตกเมื่อสองส ามศตวรรษที่แล้ว ไปอยู่ตำบลใกล้เคียงเมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบาง พวกอพยพมานี้ยังคงรักษาความผูกพันทางเครือญาติกับพวกที่อยู่ถิ่นเดิมไว้จากหลักฐานดังกล่าวพอสรุปได้ว่าชาวพวนบางส่วนตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเชียงขวางในประเทศลาว และชาวพวนจำนวนหนึ่งได้อพยพไปอยู่ฝั่งเวียงจันทน์และหลวงพระบาง

มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ชาวพวนเข้ามาเกี่ยวข้องกับไทยว่าก่อนการกบฏของเจ้าอนุ ที่ราบสูงตรังนิน (Tran - ninh Plateau) ได้ตกอยู่ในความปกครองของเจ้าอนุเวียงจันทน์ หลังจากเวียงจันทน์ได้พ่ายแพ้แก่ญวนแล้ว เจ้าอนุก็ได้ไปสวามิภักดิ์ต่อญวนต่อมาไทยจับเจ้าอนุและปราบเมืองเวียงจันทน์ได้ ก็พยายามที่จะทำให้เมืองต่าง ๆ มาอยู่ในความปกครองของไทย ซึ่งก็ทำไม่ได้สำเร็จเป็นครั้งคราว เพราะเมื่อเวลาล่วงเลยไป เมืองเหล่านั้นก็มักจะไปอยู่ในความปกครองของญวนอีก เนื่องจากอาณาเขตและสภาพเศรษฐกิจของเมืองเหล่านั้นใกล้ชิดกับญวนมากกว่า ในปี พ .ศ. 2363 เจ้าอนุ ผู้นำพวนได้มาสวามิภักดิ์ต่อไทยร่วมมือกับไทยจับเจ้าอนุไว้ได้ จึงทำให้ญวนแค้นเคืองมาก ถึงกับยกกองทัพไปตีเมืองพวนเจ้าน้อยถูกฆ่า เมืองพวนถูกผนวกอีก ในต้นปี พ.ศ. 2327 ไทยได้ส่งกองทัพไปตีเมืองพวนกลับคืนมาได้ และได้กวาดต้อนผู้คนอพยพมาเมืองไทยด้วย

บราวน์ (Brown) ได้กล่าวถึงพบว่าชาวพวนจะอยู่กระจัดกระจายแถบภาคกลางของไทย ส่วนใหญ่อยู่รอบเมืองลพบุรี ชาวพวนเหล่านี้เป็นลูกหลานของพวนกลุ่มใหญ่ที่กวาดต้อนมาจากลาวเมื่อประมาณ 150 ปีเศษมาแล้ว

ชาวพวนมีรูปร่างหน้าตาคล้ายลาวเผ่าอื่น ๆ จะต่างกันก็ตรงที่มีผิวขาวกว่า ดังนั้นชาวพวนจึงได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มชนที่มีสาวสวย ชาวพวนในจังหวัดลพบุรีส่วนมากจะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอบ้านหมี่ คนทั่วไปจึงรู้จักอำเภอบ้านหมี่ในฐานะเป็นดินแดนแห่งสาวงามและมีชื่อเสียงในด้านการทอผ้ามัดหมี่ด้วย โดยทั่วไปชาวพวนเป็นผู้ที่มีนิสัยใจคอสุภาพ อ่อนโยน มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีความสัมพันธ์และเกี่ยวดองกันฉันญาติพี่น้อง และไม่นิยมให้บุคคลที่ไม่ใช่พวนมาสู้อยู่กินหรือแต่งงานด้วย ชาวพวนเป็นคนรักสงบ ซื่อสัตย์ มีความศรัทธายึดมั่นในพระพุทธศาสนาและยังเป็นผู้ที่มีความกตัญญูเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี ประเพณีในรอบปีที่ชาวพวนได้ยึดถือปฏิบัติตามแบบที่บรรพบุรุษได้ยึดถือสืบมา ดังนี้

เดือนอ้ายบุญข้าวจี

เดือนยี่บุญข้าวหลาม

เดือนสามบุญกำฟ้า

เดือนห้าบุญสงกรานต์

เดือนหกทำบุญหมู่บ้าน

เดือนแปดบุญเข้าพรรษา

เดือนเก้าบุญห่อข้าว (สารทพวน)

เดือนสิบเอ็ดตักบาตรเทโว

เดือนสิบสองใส่กระจาดเทศน์มหาชาติ

นอกจากงานบุญในรอบปีแล้ว ยังมีประเพณีและการเล่นที่ชาวพวนยึดถือและปฏิบัติสืบกันต่อมาอีกหลายอย่าง เช่น การแห่บั้งไฟ (บั้งไฟ) การสู้ขวัญ การลงข่วง การเส็งกลอง ประเพณีงันเฮือนดี เป็นต้น ประเพณีตลอดจนการเล่นเหล่านี้บางอย่างก็เลิกไปแล้ว เช่น การเส็งกลอง ซึ่งเป็นการเล่นที่เล่นกันในวันสารท (เดือนเก้า) การเส็งกลองก็คือการแข่งขันตีกลองนั่นเอง หากกลองใครดังกว่าคนนั้นก็เป็นผู้ชนะ การเส็งกลองในปัจจุบันไม่นิยมเล่นกันแล้ว หรือประเพณีงันเฮือนดีก็เป็นประเพณีที่ไม่นิยมกระทำกันในปัจจุบันที่จริงประเพณีนี้เป็นประเพณีที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คำว่า "งันเฮือนดี" หมายถึงการมาอยู่เป็นเพื่อนบ้านที่ตั้งศพ เพื่อไม่ให้เจ้าภาพต้องเศร้าโศกมากจนเกินไป โดยเพื่อนบ้านจะทยอยมาตั้งแต่พลบค่ำเพื่อฟังพระอภิธรรม เมื่อฟัง พระอภิธรรมแล้วหนุ่มสาวจะแยกตัวไปเล่นกีฬาพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น เสือกินวัว เป็นต้น ส่วนคนแก่ทั้งหญิงชายจะจับกลุ่มฟังนิทานพื้นบ้าน ซึ่งจะมีพระหรือฆราวาสที่มีเสียงดี ๆ อ่านเป็นภาษาพวน นิทานที่เล่าจะมีหลายเรื่อง เช่น เรื่องปลาบู่ทอง จำปาสีตัน การะเกด ท้าวกำกาดำ ฯลฯ ถ้าผู้อ่านเป็นผู้ที่มีความสามารถมีลีลาการพูดโน้มน้าวจิตใจคนฟัง สามารถออกท่าทางตามท้องเรื่องด้วยคนฟังก็ยิ่งสนุก การอยู่เป็นเพื่อนศพด้วยวิธีนี้นับเป็นสิ่งบันเทิงแบบง่าย ๆ แต่ผลที่ได้รับมีมากเกินกว่าที่จะคาดคิดกล่าวคือหนุ่มสาวได้รู้จักสนิทสนมกัน ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ที่ฟังนิทานก็จะได้รับคติ ข้อคิด ข้อเตือนใจที่มีสอดแทรกไว้ในนิทาน จึงเท่ากับว่าเป็นการอบรมจิตใจของผู้ฟัง และสามารถนำคติข้อคิดดังกล่าวไปสั่งสอนลูกหลานได้อีกด้วย ประเพณีงันเฮือนดีนี้บางที่เพื่อนบ้านจะอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพจนถึงสว่างแล้วจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน และจะมาอีกในวันต่อไปซึ่งแล้วแต่เจ้าภาพจะตั้งศพสวดกี่วัน

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาวพวนอีกสิ่งหนึ่งคือ “ภาษา” ชาวพวนเป็นผู้มีภาษาเป็นของตัวเอง ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ชาวพวนในปัจจุบันยังพูดและใช้ภาษาพวนติดต่อสื่อสารในหมู่พวกเดียวกัน เป็นที่น่าเสียดายว่าในปัจจุบันภาษาพวนจะเหลือแต่ภาษาพูดเท่านั้น ส่วนภาษาเขียนไม่ค่อยมีใครเขียนได้ หรือแม้แต่การอ่านหนังสือผูกที่เขียนเป็นภาษาลาวก็หาคนพวนที่อ่านออกได้น้อยเต็มที ผู้ที่สามารถอ่านภาษาลาวได้ในปัจจุบันมักจะมีอายุมาก ๆ ทั้งสิ้น สำหรับภาษาพูดนั้นลักษณะโดยทั่วไปจะคล้ายคลึงกับภาษาถิ่นเหนือของไทย หากจะพิจารณาภาษาพูดของชาวพวนและนำมาเปรียบเทียบกับภาษาไทยภาคกลางจะพบว่ามีความแตกต่างกันมากทั้งในเรื่องวงศัพท์และระบบเสียง เช่น เสียง ร ในภาษาไทยกลางพวนจะออกเป็นเสียง ฮ เช่น รัก – ฮัก ริม – ฮิม ฯลฯ หรือคำที่ประสมสระโไอในภาษาไทยกลางภาษาพวนจะออกเป็นเสียงเออ เช่น หัวใจ - หัวเจอ โคร - เผอ ไหน - กะเลอ ฯลฯ หรือสระเสียงยาวในภาษาไทย ภาษาพวนจะออกเสียงสั้นโดยเฉพาะคำที่สะกดในมาตราแม่กก เช่น เปียก - เปียะ ลวก - ลัวะ ฯลฯ เป็นต้น

อาชีพของชาวพวนส่วนใหญ่แต่เดิมจะทำ นา ทำไร่ ส่วนมากจะนิยมทำนามากกว่า เมื่อว่างเว้นจากการทำนาหญิงชายชาวพวนจะหางานอื่นมาทำ เพื่อหารายได้เข้าครอบครัว ของ บางอย่างก็ทำไว้ใช้สอยเอง เช่นผู้ช ายก็จักสานกระบุง ตะกร้า สำหรับกระบุงนั้นชาวพวนนิยมใช้กระบุงครึ่งท่อนใส่ถาดอาหารไปทำบุญที่วัด ส่วนผู้หญิงก็มัก กะทอผ้าไว้ใช้เองบ้าง จำหน่ายบ้าง ผ้าทอที่มีชื่อคือผ้ามัดหมี่ และผ้าขาวม้าลาย – ไล่ปลาไหล ในปัจจุบันการทอผ้ามัดหมี่และการทอผ้าขาวม้าของชาวพวนโดยเฉพาะที่อำเภอบ้านหมี่เป็นที่เลื่องลือกลายเป็นสินค้าที่ขึ้นหน้าตา ในบางปีการทำนาไม่ค่อยได้ผลดีจึงทำให้ชาวพวนบางท้องถิ่นที่เช่นที่อำเภอบ้านหมี่บางตำบล เช่น ตำบลบ้านทราย จะยึดการเจียรระไนพลอยเป็นอาชีพอีกด้วย นอกจากนี้ในปัจจุบันชาวพวนนิยมส่งลูกหลานเรียนหนังสือ ดังนั้นหนุ่มสาวชาวพวนส่วนหนึ่งก็ยึดอาชีพการรับราชการอีกด้วย ชาวพวนส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ แม้แต่เรื่องอาหารการกิน ก็เป็นแบบง่าย ๆ เช่นกัน อาหารประจำของชาวพวนแทบทุกครัวเรือนคือ น้ำพริก ปลาร้า ผักจิ้ม โดยทั่วไปจะนิยมทำปลาร้าเก็บไว้กินในครอบครัวอาหาร ที่ชาวพวนนิยมทำเป็นประจำเมื่อเวลาว่างมีงานบุญในเดือนต่าง ๆ คือ ขนมจิ้นกับข้าวหลาม และโดยมากมักนิยมให้หนุ่มสาวช่วยกันทำ จึงทำให้เข้าใจว่าคงต้องการให้หนุ่มสาวได้ใกล้ชิด ได้รู้จักกันซึ่งจะมีผลในเรื่องการเลือกคู่ครองด้วยก็ได้ แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีในหมู่คณะอีกด้วย

ในเรื่องความเชื่อนั้นจะพบว่าชาวพวนมีความเชื่อเรื่องผีโดยเฉพาะผี ประจำหมู่บ้าน ดังจะเห็นได้จากชาวพวนทุกหมู่บ้านจะต้องมีศาลประจำหมู่บ้าน ศาลนี้จะเรียกกันว่า “ศาลเจ้าปู่บ้าน” บ้าง “ศาลตาปู่” บ้างชาวพวนเชื่อกันว่าเจ้าปู่บ้านจะเป็นผู้รักษาหมู่บ้านและลูกบ้าน เมื่อชาวพวนในหมู่บ้านจะเดินทางไปไหนมักจะขอให้เจ้าปู่บ้านช่วยคุ้มครองด้วย และเพื่ อเป็นการตอบแทนพระคุณชาวพวนจะกระทำพิธีเลี้ยงเจ้าปู่บ้านในเดือน 6 ของทุกปี ในพิธีจะมีลูกศิษย์ที่เรียกว่า “เจ้าจ้ำ” เป็นผู้ปรนนิบัติจัดอาหารที่ลูกบ้านนำมา และเป็นร่างทรงให้เจ้าปู่บ้านเข้าประทับ เพื่อจะได้พูดคุยนั่งสนทนา สั่งสอน ตักเตือนลูกบ้านด้วย นอกจากนี้ชาวพวนยังมีความเชื่อที่ได้รับการปลุกฝังสืบต่อกันมาอีกมากมาย เช่น เรื่องการทำบุญบ้านใหม่ จะต้องทำติดต่อกัน 3 ปี ๆ ละครั้ง หรือการ

สร้างใหม่จะต้องให้เท่าหรือใหญ่กว่าบ้านเก่า หรือในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ซึ่งเป็นวันกำฟ้า ชาวพวนทุกคนจะต้องหยุดทำงาน 1 วันหากใครฝ่าฝืนทำงานจะถูกสาปแช่ง บางบ้านถึงกับถือเครื่องครัดออกไปอีกว่าหากผู้ใดทำงานในวันนี้จะถูกฟ้าผ่าตาย

เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวพวนบางตำบลเช่นที่ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง ชีวิตจะผูกพันกับสระน้ำที่วัดหลุมข้าวมาก เมื่อมีงานมงคลมักจะต้องมีพิธีการที่เกี่ยวข้องกับสระน้ำนี้ ด้วย เช่น การอุปสมบทก็จะนิยมนำนาคมาแห่รอบสระน้ำ จึงทำให้เข้าใจว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากความขาดแคลนน้ำในบางฤดูเป็นสำคัญ เมื่อน้ำเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับชีวิตและชาวพวนที่นี้ก็อาศัยน้ำสระน้ำอบ กิน ดังนั้นเมื่อมีงานหรือพิธีการใด ๆ ก็อดที่จะระลึกถึงมิได้ ชาวพวนส่วนใหญ่จะนับถือผีปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว และมักจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี การทำบุญในเดือนนี้บางที่เรียกว่าบุญกระยาสารท หากบ้านใดไม่ทำบุญกระยาสารท ถือว่าเป็นบาป บรรพบุรุษจะอดอยาก และจะสาปแช่งว่าไม่มีความมั่งคั่งร่ำรวย คุณ จะทำให้เจ็บป่วย ยากจน และมีอันเป็นไป แต่ถ้าบ้านใดกระทำถูกต้องตามประเพณีก็จะอยู่เป็นสุข ทำมาค้าขึ้น ประเพณีนี้จะเริ่มกระทำกันตั้งแต่เข้ามิด คือเมื่อถึงเช้าวันแรม 15 ค่ำประมาณ 03.00 – 04.00 น. แต่ละบ้านจะนำห่อใบตองหรือกระทงใบตอง 2 ห่อ ห่อหนึ่งใส่ขนมกระยาสารท อีกห่อหนึ่งใส่ข้าวเหนียวหนึ่ง ปลาเค็ม เนื้อเค็ม และอื่น ๆ ตามแต่จะหาได้ และนำไปวางหน้าพระอุโบสถ หรือตามใบเสมารอบพระอุโบสถ เพื่อให้ปู่ย่าตายายมารับเอาไป เมื่อวางของแล้วก็รีบกลับบ้านเตรียมอาหารคาวหวานไปถวายพระที่วัด อาหารที่ขาดไม่ได้คือกระยาสารท ซึ่งส่วนมากจะนิยมทำกันเอง ไปถวายพระที่วัดพร้อมกับเขียนชื่อญาติโยมที่ตายไปแล้วลงในแผ่นกระดาษไปใส่ไว้ในบาตรที่ทางวัดจัดไว้ให้ เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้วก็จะทำพิธีอุทิศส่วนกุศลและแผ่ ๑ ชื่อญาติโยมจึงเสร็จพิธี สำหรับก ะยาสารทที่ชาวบ้านนำมาทำบุญในวันนี้มีมากมาย จึงมีการแบ่งนำไปถวายพระตามวัดอื่น ๆ ที่ไม่ใช่วัดพวนด้วย ในวันนี้ชาวพวนที่ตำบลบ้านทรายอำเภอบ้านหมี่ได้ขยายพิธีออกไปอีก คือหลังจากทำบุญเสร็จแล้วนักเรียนจะนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปคารวะผู้เฒ่าผู้แก่ที่มารับศีล ผู้เฒ่าผู้แก่จะให้ศีลให้พร นักเรียน และจะมีการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนอีกด้วย งานที่ขยายออกไปนี้ เพิ่งจะเริ่มทำเมื่อ พ.ศ. 2520 นี้เอง

ในปัจจุบัน ชาวพวนทุกกลุ่มในจังหวัดลพบุรียังมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นยังคงสภาพความเป็นสังคมเกษตรกรรมอย่างชัดเจน งานบุญของชาวพวนส่วนใหญ่มักมีความเกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่น ประเพณี กำฟ้า จัดเป็นงานบุญที่มีความหมายแก่ชาวพวนมาก ชาวพวนจะหยุดทำงานมาทำบุญเพื่อขอพรจากเทพดาบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล (“กำ” ในภาษาพวน หมายถึงการเคารพสักการะ “ฟ้า” หมายถึงเจ้าแผ่นดิน ผู้อยู่สูงเทียมฟ้าได้เทพดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจมองเห็น) หรือประเพณีการ เทศน์มหาชาติก็จะเกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกัน กล่าวคือในวันเทศน์มหาชาติ ประมาณเวลา 01.00 – 02.00 น. มัคทายกจะตีฆ้องร้องป่าวไปตามบ้านเพื่อรับข้าวเหนียวสุกที่ปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ ซึ่งชาวบ้านเตรียมไว้จนครบทั้งหมู่บ้าน ข้าวเหนียวนี้เรียกว่า “ข้าวพันก้อน” มัคทายกจะนำข้าวเหนียวใส่ภาชนะไปวางใกล้ ๆ ธรรมมาสน์ที่พระเทศน์ เมื่อพระเทศน์จนครบ 13 กัณฑ์แล้ว ชาวบ้านจะแบ่งข้าวพันก้อนนี้ไป แล้วนำไปวางไว้ตามทุ่งนาบ้าง ที่กระสอบข้าวสารบ้าง เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้ข้าวปลาอาหารบริบูรณ์

แม้ว่าชาวพวนจะมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นก็ตาม แต่เพราะความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจสังคมที่ เปลี่ยนไป ก็มีผลทำให้ลักษณะสังคมของชาวพวนเปลี่ยนไป จากเดิมด้วย เช่น ภาษาพูด หนุ่มสาวพวนในปัจจุบันนิยมพูดภาษาไทยแม้ว่าจะอยู่ในหมู่เดียวกัน หรือประเพณีบางอย่างก็มีการปรับปรุงให้สอดคล้อง กับสภาพเศรษฐกิจ เช่น ประเพณีใส่กระจาด เทศน์มหาชาติ แต่เดิมจะทำกันทุกปี มีการใส่กระจาดและเลี้ยงดูกันทุกบ้าน ในปัจจุบันทางวัด ต้องการปัจจัยเพื่อก่อสร้างหรือทำประโยชน์อื่นตามความจำเป็น จึงให้มีการใส่กระจาดกันที่วัด และ จะนิยมทำบุญด้วยเงินมากกว่าสิ่งของ หากปีใดเศรษฐกิจไม่ดีเช่นทำนาไม่ได้ผลก็มักจะงดใส่กระจาด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสังคมวัฒนธรรมพวนจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ แต่ก็ยังมี ชาวพวนรุ่นหนุ่มสาวอีกจำนวนไม่น้อยที่พยายามจะ “อนุรักษ์” วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนด้วยการ ประชาสัมพันธ์ ส่งข่าวสารในหมู่ชาวพวนด้ วยกัน จึง นับได้ว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจและดี ดตามศึกษา ไม่น้อย (สุกิตร์ อนุศาสตร์. 2524: 85 - 91)

ประวัติลาวพวนบ้านหลุมข้าว

ลาวพวน ได้อพยพมาจากราชอาณาจักรลาว เมืองเชียงขวาง การอพยพของลาวพวนมาสู่ ไทย พวนได้อพยพมาจากฝั่งลาว สู่ไทย 5 ครั้งด้วยกัน

การอพยพครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2321 สมัยแผ่นดินพระเจ้าตากสินมหาราช กรุงธนบุรี โปรดให้ทัพไทยตีเมืองหลวงพระบาง ครั้งนั้นได้นำพระแก้วมรกต และพระบางมาไว้กรุงธนบุรี พร้อมกับนำ ลาวพวนลงมา เป็นการอพยพครั้งแรก โปรดให้ตั้งถิ่นฐาน อยู่ตามหัวเมือง คือเมือง สระบุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองเพชรบุรี และเมืองจันทบุรี

การอพยพครั้งที่ 2 พ.ศ. 2338 สมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์ โปรดให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ สระบุรี พระนครศรีอยุธยา และราชบุรี

การอพยพครั้งที่ 3 สมัยพระพุทธเลิศล้านภลัย รัชกาลที่ 2 โปรดให้ตั้งถิ่นฐาน ที่พนัสนิคม

การอพยพครั้งที่ 4 พ.ศ. 2372 สมัยพระนั่งเกล้า รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าให้ตั้งถิ่นฐานที่ อ.บางปลาม้า จ. สุพรรณบุรี และ อ. เมือง จ. อ่างทอง และครัวเมืองเวียง มีจำนวนมากที่สุดโปรด ให้ตั้งถิ่นฐานที่ จ.ลพบุรี อ.เมือง อ.บ้านหมี่ อ.โคกสำโรง จ. ลพบุรี จ.สระบุรี จ.สุพรรณบุรี จ.นครปฐม จ. กาญจนบุรี เมืองพนัสนิคม

การอพยพครั้งที่ 5 พ.ศ. 2378 สมัยรัชกาลที่ 3 ครั้งที่เป็นการเก็บครัวเรือนที่เหลือและ ไทยได้นำเอา พระพุทธรูปสำคัญๆ ของเวียงจันทน์ มาเป็นจำนวนมาก เช่น พระเสริม พระใส พระสุข พระสรงน้ำขลย ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ หล่มเก่า เมืองหล่มสัก อ .วิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ และชาว ไทยพวนที่อยู่กรุงเทพ มีถิ่นฐาน อยู่ที่สะพานมอญ ปากคลองตลาด แถววัดโสมนัส วัดคอกหมู ตลอดจนริมคลองสระเกศ วัดบางไส้ไก่อ และแถวบางยี่ขัน

การอพยพนอกจากสมัครใจเข้ามาเองแล้ว ยังมาตามเกณฑ์แม่ทัพใหญ่พระสงฆ์เป็นผู้นำทาง หนึ่งชนบทรรมนิยมประเพณีของชาวไทยพวน เนื่องจากอพยพลงมาปะปนกับคนไทยภาคกลาง จึงมีการเปลี่ยนแปลง ไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ไทยพวนบ้านหลุมข้าว ได้อพยพมาในรัชกาลที่ 3 ได้อพยพ มาอยู่เมืองพรหมบางน้ำเขียวและดอนคา จ. สิงห์บุรี ต่อมาได้พากันไปหาไม้มาแปลงเฮือน (สร้างบ้าน) จนมาถึงบ้านหลุมข้าวมีคลองน้ำสระใหญ่ น้ำแห้งขุดตลอดปี จึงพากันขุดดินดู พบเมล็ดข้าวสีดำ นับเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์

ครูบาทหลวงพ่อจันทา และหลวงพ่อยา จึงได้ชักชวนชาวไทยพวน จากบ้านโคก กระเทียม และดอนคา บางน้ำเขียว อพยพมาอยู่ เพราะสถานที่เดิมคับแคบไม่เหมาะสมที่ทำมาหากิน เพราะช่วงฤดูฝนน้ำหลากแรงทำนาไม่ได้ผล จึงเสาะหาทำเลใหม่ จึงได้มาพบตรงบริเวณบ้านหลุมข้าว แหล่งนี้มีพืชอุดมสมบูรณ์ เพราะมีลำคลองใหญ่ไหลผ่าน เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะในการทำ นาทำไร่ เหมือนบ้านเดิมในแขวงเมือง เชียงขวางจึงได้ใช้ชื่อวัดและชื่อบ้าน ตามชื่อเดิมเป็นอนุสรณ์ให้ปรากฏ หลวงพ่อจันทาเป็นเจ้าของาวาสวัดบ้านหลุมข้าว รูปแรกปี พ .ศ. 2450 หลวงพ่อยามีฝีมือทางการก่อสร้าง ก็ช่วยกันสร้างโบสถ์ ศาลา กุฏิ วิหารจนมาถึง พ.ศ. 2457 ประชาชนจึงอพยพมาอยู่กันมากขึ้น เจ้าอาวาสองค์ที่ 2 คือหลวงพ่อบัวภา องค์ที่สาม หลวงพ่อภูมิ (นิยติพรมจรรย์) องค์ที่ 4 หลวงพ่อสมยศ (พระครูสุกิตยาภิวัฒน์) องค์ที่ 5 หลวงพ่อบาล (พระครูศีลสาร) องค์ปัจจุบันตั้งโรงเรียนประชาบาล และเปลี่ยนชื่อวัด เรียกว่าวัดธัญญะนิตยาราม โรงเรียนตั้งเมื่อ พ.ศ. 2465 ชื่อโรงเรียนวัดธัญญะนิตยาราม บัวภาภูมิราษฎร์

ไทยพวน มีภาษา วัฒนธรรมภูมิปัญญา เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง มีความสามัคคีเป็นคนขยันขันแข็ง ชอบทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม มีความเอื้อเฟื้อ รักเพื่อนพ้อง ไทยพวนขยันขันแข็ง ไม่ดูดายในการทำมาหากิน เพราะได้รับคำอบรมจากบรรพบุรุษว่า

อย่านอนตื่นสาย อย่านายทำกิน
อย่าหมีเงินน้อย อย่าคอยวาสนา

การแต่งกาย ผู้ชายนุ่งกางเกงขาก๊วย เสื้อก๊วยเฮง ผ้าขาวม้าผูกเอว ถ้าไปงานพิธีมงคล หรือทำบุญ จะใส่เสื้ออยู่กับบ้าน เป็นเสื้อจีบรอบอก มีแขนตามบาเรียกเสื้อ คอกระແຫ່ງ (คอกระเช้า) หรือห่มสไบเฉียง นุ่งผ้าซิ่นทอ จะต่อชายซิ่นมีลายสวยงามทั้งข้างล่างและข้างบน ถ้าไปในที่ชุมชนหรือวัดหรืองานมงคลต่างๆ ก็จะมีเสื้อคอกลมแขนกระบอก ใส่เสื้อนอกไปในงานพิธีต่างๆ

ผู้หญิงที่มีสามีแล้ว ใส่เสื้ออยู่กับบ้าน เป็นเสื้อจีบรอบอก มีแขนทาบบาเรียกเสื้อ คอกระແຫ່ງ (คอกระเช้า) หรือห่มสไบเฉียง นุ่งผ้าซิ่นทอ จะต่อชายซิ่นมีลายสวยงาม

หญิงสาว นุ่งผ้าซิ่นทอ ซิ่นชายล่าง จะมีชายต่อสวยงาม จะใช้ผ้าสไบ เอี้ยงตุ้ (คาดอก)
(ข้อมูลจาก อบต. บ้านหลุมข้าว. 2551)

กลุ่มชาติพันธุ์จีน

กลุ่มวัฒนธรรมไทยจีน มักจะรวมกลุ่มกันค้าขายตั้งอยู่แออัดตัวเมือง เช่น ในตลาดของอำเภอต่าง ๆ ที่จังหวัดลพบุรี ส่วนมากจะรวมกันเป็นสมาคม มีการตั้งศาลเจ้า ตลอดจนจวนฮ้างฮ่วยตามธรรมเนียมจีน ส่วนมากจะเป็นคนจีนแต่จิว ชนรุ่นลูกหลานยังคงมีวัฒนธรรมจีนเหลืออยู่บ้าง แต่ไม่ค่อยเด่นชัดมากเท่ารุ่นบรรพบุรุษ เพราะบางส่วนมักจะกลมกลืนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมตามแบบสมัยใหม่ คนจีนในตำบลหนองเต่า หนองเต่าเดิมเป็นตำบลเดียวกันกับตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ตำบลพุดามีอาณาเขตกว้างขวาง ทิศเหนือจดตำบลหนองทรายขาว อำเภอบ้านหมี่ ทิศใต้ จดตำบลโคกกระเทียม อำเภอเมืองลพบุรี ทิศตะวันออกจดบ้านเขาสะพานนาคร อำเภอโคกสำโรง ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านชี อำเภอบ้านหมี่ มีหมู่บ้านรวมกันทั้งหมด 15 หมู่บ้าน นับว่าเป็นตำบลใหญ่ในอำเภอบ้านหมี่ตำบลหนึ่ง ต่อมาทางราชการได้แบ่งตำบลพุดา ออกเป็น 2 ตำบล โดยให้บ้านตลาดหนองเต่าและหมู่บ้านฝั่งตะวันตกทางรถไฟทั้งหมดเป็นอีกตำบลหนึ่ง ชื่อว่าตำบลหนองเต่า เขตการปกครอง นับแต่ริมคลองชลประทานหลังตลาดเข้ามา เป็นตำบลหนองเต่า ส่วนนอกริมคลองทางตะวันออก เป็นตำบลพุดา ตำบลหนองเต่าจึงมีอาณาเขต ทิศเหนือจดตำบลหนองทรายขาว อำเภอบ้านหมี่ ทิศใต้จดตำบลโคกกระเทียม อำเภอเมืองลพบุรี ทิศตะวันออกจดตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านชี อำเภอบ้านหมี่

จำนวนเนื้อที่ ประมาณ 84 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ตลาดหนองเต่า หมู่ที่ 2 บ้านหนองเต่าหมู่ที่ 3 บ้านหนองเลา หมู่ที่ 4 บ้านโคกสูง หมู่ที่ 5 บ้านลาด หมู่ที่ 6 บ้านหนองพักทอง หมู่ที่ 7 บ้านหนองเกี่ยวแฝก หมู่ที่ 8 บ้านสระกระเบื้อง โรงเรียนประชาบาลสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอยู่ 4 แห่ง อยู่ที่วัดพานิชธรรมการาม 1 แห่ง มีสถานอันอานามัย 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่ตลาดหนองเต่า พลเมืองในตำบลหนองเต่ามีพลเมือง 4986 คน โดยพื้นที่ ตำบลหนองเต่า เป็นที่ราบเตียนไม่มีป่า ไม่มีภูเขา เหมาะแก่การทำนา และทำพืชไร่ มีคลองชลประทาน ผ่านท้องที่นี้หลายแห่งราษฎรในท้องที่นี้ จึงมีการทำนา ทำสวน ทำไร่ กันเป็นส่วนมาก ค้าขายมีส่วนน้อย

ชาวหนองเต่า เป็นคนมีเชื้อชาติเดิมลาวพวนบ้าง ลาวแฉ่งบ้าง คนจีนบ้าง คนไทยบ้าง เดิมทีเป็นคนลาวพวน ลาวแฉ่ง เมื่อครั้งอพยพจากเวียงจันทน์และหลวงพระบาง ซึ่งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง เข้ามาอาศัยทำมาหากินอยู่ในประเทศไทย แล้วต่อมาพากันเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่ภาคกลาง มีอยุธยา สิงห์บุรี พรหมบุรี อ่างทอง และลพบุรี โดยเฉพาะที่ลพบุรีมีโคกลำพาน โคกกระเทียม ทำแค พวกที่มาอยู่ในท้องที่ตำบลโคกกระเทียม ตำบลท่าแค เห็นว่าพื้นที่รกร้างว่างเปล่า จึงพากันขยับขยายแยกย้ายเข้ามาหากินตลอดมา เมื่อมีบ้านเรือนอยู่อาศัยเป็นหลักฐานเจริญขึ้น ภายหลังได้มี คนไทยและคนจีนพากันเข้ามาทำการค้าขายอยู่ประจำมาจนทุกวันนี้ ตำบลหนองเต่านี้มีนามว่าตำบลหนองเต่า ก็เพราะว่ามีหนองน้ำแห่งหนึ่ง อยู่ข้างทางรถไฟตอนใต้ตัวสถานีหนองเต่า เป็นหนองน้ำลึก เป็นลำหนองไปจดเขตตำบลโคกกระเทียม มีป่าจิก ป่าอ้อย ป่าเลา น้ำขังอยู่ตลอดไม่แห้ง หนองน้ำนี้มีเตาซุ่มผัดปกติ ชาวบ้านไปตักน้ำที่หนองแห่งนี้พบแต่เต่า ไปหาผักหาปลา ก็พบแต่เต่ากันแทบหลีกไม่พ้น จึงได้เอานามหนองเต่านี้มาเป็นชื่อตำบลหนองเต่าสืบมา ชาวบ้านตลาดหนองเต่า มีนิสัยอ่อนโยน เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ตั้งหน้าประกอบอาชีพโดยเฉพาะชาวตลาดหนองเต่า มีคนไทยคนจีนเป็นส่วนมาก ประกอบอาชีพทางการค้าขาย (พิน ปานรัตน์. 2550: 87-89)

3. แนวคิดเกี่ยวกับศิลปอัตลักษณ์และศิลปะพื้นบ้าน

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Identitas เดิมใช้คำว่า Idem ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน คำว่าอัตลักษณ์ เป็นคำที่ใช้กันโดยทั่วไปในศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา โดยมีจุดเริ่มต้นและพัฒนาขึ้นมาในสำนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ โดย จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead 1863-1931) ที่ได้กล่าวถึงตัวตนว่าเป็นสมรรถนะอันเป็นของมนุษย์โดยเฉพาะในการที่จะคำนึง ถึงธรรมชาติและสังคมรอบตัวผ่านการสื่อสารและภาษาโดยตัวตนนั้นเกิดจากการได้รับอิทธิพลมาจากสองแนวทาง คืออิทธิพลจากสังคมโดยตรงและอิทธิพลของตัวเองผ่านกระบวนการที่มีขั้นตอน 2 ด้าน ที่ปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาด้านหนึ่งคือ “ Me ” อันเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในสังคมขณะที่ “ I ” จะทำหน้าที่ในการเชื่อมร้อย “ Me ” ที่หลากหลายเข้าด้วยกัน

ความหมายของอัตลักษณ์โดยพื้นฐานนั้นจะเกี่ยวข้องกับความหมายที่ซ้อนทับคาบเกี่ยวกันอยู่ระหว่างตัวตนหรืออัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับสังคม ซึ่งหมายถึงโครงสร้างทางสังคมที่กำหนดพฤติกรรมการแสดงออกที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกบุคคลต่อคนอื่น ๆ ในสังคมกับอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความคิดและการตีความของปัจเจกบุคคลในการนิยามและให้ความหมายของตัวเองเมื่อสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว อัตลักษณ์จึงมีมิติที่ซ้อนทับระหว่างโครงสร้างสังคมที่กำหนดปัจเจก กับ การนิยามของปัจเจกในฐานะผู้กระทำการ อัตลักษณ์ไม่ใช่ความหมายที่มีอยู่แล้วโดยอัตโนมัติในตัวมันเองหรือกำเนิดขึ้นพร้อม ๆ กับคนหรือสิ่งของแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาสาระสำคัญของความหมายอัตลักษณ์ จึงเป็นทั้งจิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากนิยามว่าตัวเองคือใครมีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่นในสังคมอย่างไร และใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงออกทางอัตลักษณ์ดังกล่าว

อัตลักษณ์มีได้ทั้งในระดับปัจเจกและบุคคล และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม ในระดับปัจเจกบุคคลหนึ่งอาจจะหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเองเช่น เพศ ชาติ ช่างชั้นสังคม อาชีพ เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้นถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งเป็นพื้นฐานของความคิดเหมือนกันของกลุ่มย่อมมีความแตกต่าง จากกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตน ทักษะและสำนวนภาษาของ สจวร์ท ฮอลล์ (Stuart Hall, 1997) อัตลักษณ์เป็นเพียงชิ้นส่วนหลายๆชิ้นที่ถูกประกอบขึ้นมาในบริบทต่างๆนั้นหมายความว่าในบริบทสถานการณ์อย่างหนึ่งอาจมีการเชื่อมต่อและการแสดงออกในลักษณะหนึ่ง แต่เมื่อบริบทเปลี่ยนแปลงไปอาจจะมีการเชื่อมต่อและแสดงออกในอีกรูปแบบหนึ่ง เขา จึงสรุปว่าอัตลักษณ์เป็นผลรวมของวาทกรรมหลากหลายชุดที่อาจขัดแย้งหรือส่งเสริมกัน อัตลักษณ์จึงมีขอบเขตที่เลื่อนไหล ยืดหยุ่นเป็นเวทีของการต่อรอง หยิบยืม ตีความและต่อสู้ ในกระบวนการของการนิยามและให้ความหมาย (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. 2548: 30-32)

อัตลักษณ์เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นตัวตน หรือสิ่งซึ่งแสดงถึงลักษณะทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชนอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทำให้สมาชิกในสังคมต้องพยายามปรับตัว และดำรงตนให้สอดคล้องเหมาะสม ก่อให้เกิดเป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ ธรรมเนียมประเพณีของสังคม มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาและมีการพัฒนาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนในสังคม

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2542) อธิบายความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” ว่าหมายถึงสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นพวกเรา แตกต่างจากเขา พวกเขาหรือคนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเราพวกเรา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมี “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” เกิดขึ้นควบคู่กันไป การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลายไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต สันนิษฐานว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ณ ช่วงเวลาเดียวกันมีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในเชิงการค้าขายแลกเปลี่ยน สิ่งของ จนถึงการรบราฆ่าฟันกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหยิบยืมและผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ดังนั้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการรักษาความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกัน กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้าง “ความเหมือน” และ “ความต่าง” จึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่อย่างสิ้นเชิงและการหยิบยืมบางส่วนทางวัฒนธรรมของคนอื่นมาทำให้เป็นของเรา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมาใช้ได้ดีในยุคหนึ่ง เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปอัตลักษณ์ดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้ผล เนื่องจาก กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีการปรับตัว ด้วยเหตุนี้เมื่ออัตลักษณ์เก่ามีพลังน้อยลง อัตลักษณ์ใหม่จึงถูกสร้างขึ้นมาทดแทน อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัวและไม่หยุดนิ่ง การสืบทอดและผลิตอัตลักษณ์ใหม่จึงเกิดขึ้นได้เสมอภายใต้กาลเวลาและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป

ลักษณะทางชาติพันธุ์ หมายถึง เครื่องหมายที่นำมาใช้สื่อถึงสำนักทางชาติพันธุ์ เครื่องหมายเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีความคงเส้นคงวา แต่สามารถปรับเปลี่ยนไปได้เรื่อย ๆ เพื่อรักษาสำนักทางชาติพันธุ์ของตนเองไว้ให้ได้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่คนภายนอกสามารถรับรู้ได้ผ่านการมองเห็น รับฟังหรือสัมผัส และในบางช่วงเวลาอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้น อาจทำหายหรือประนีประนอมกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่แวดล้อมโดยกระบวนการทั้งหมดเป็นไปเพื่อรักษาสำนักทางชาติพันธุ์ของกลุ่มตนให้ดำรงอยู่ต่อไป

อัตลักษณ์ เป็นออกเป็น 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์ระดับปัจเจก (Individual Identity) และอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) อัตลักษณ์ร่วมเกิดจากการมีความทรงจำร่วมของสังคม อันเป็นความทรงจำที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความทรงจำและประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสื่อที่ถูกสร้างขึ้นผ่านการคัดสรรและตีกรอบอดีตเพราะประวัติศาสตร์เกิดขึ้นโดยการรวบรวมตามแนวทางของรัฐหรือชนชั้นสูงผ่านการวิเคราะห์และวิพากษ์เพื่อนำเสนอประวัติศาสตร์นั้นโดยผ่านภาษา เพื่อให้ก่อตัวเป็นภาพตัวแทนของอดีตที่ทุกคนในกลุ่มชนมีอยู่ร่วมกันและก่อให้เกิดการพัฒนาไปเป็นการมีอัตลักษณ์ร่วม ซึ่งจะทำให้เกิดความสงบในการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนและไม่สามารถแยกออกจากสถานภาพของปัจเจกในกลุ่มสังคมได้ กลุ่มชนชาวบ้านหรือกลุ่มของประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จะต้องมี

ลักษณะร่วมอย่างเดียวกันอย่างน้อยที่สุดหนึ่งอย่าง ซึ่งลักษณะร่วมกันจะเป็นอะไรก็ได้ เช่น อาชีพ ภาษา ศาสนา ฯลฯ แต่สิ่งที่สำคัญคือกลุ่มที่มีลักษณะร่วมกันนี้จะต้องมีประเพณีบางอย่างซึ่งเรียกกันได้ว่า เป็นของกลุ่มตัวเองโดยที่สมาชิกของกลุ่มไม่จำเป็นต้องรู้จักสมาชิกอื่น ๆ ทั้งหมด แต่เขาจะต้องรู้ว่าประเพณีอย่างนั้นเป็นประเพณีของกลุ่มตน ประเพณีเฉพาะของกลุ่มคือ อัตลักษณ์ที่ทำให้กลุ่มมีเอกลักษณ์ของตัวเองที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ (เสกสรร สรรสรพิสุทธิ์. 2546: 28-30)

จากประเด็นที่กล่าวมาอาจพูด ได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ คือกลุ่มสังคมหรือชุมชนที่มี วัฒนธรรมย่อยร่วมกัน มีระบบความคิดความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมเป็นของตนเอง และ วัฒนธรรมนั้นมีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ และอัตลักษณ์ก็คือลักษณะ เฉพาะที่แสดงความเป็นตัวตนหรือสิ่งบางอย่างที่บ่งบอกถึงลักษณะทางชาติพันธุ์ ดังนั้นทั้งคำ ว่าชาติพันธุ์และอัตลักษณ์จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก นั่นหมายถึงอัตลักษณ์เป็น สิ่งที่แสดงออกถึงลักษณะของชาติพันธุ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือหรือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะ ทำให้ชุมชนหรือกลุ่มสังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น ประเพณีและพิธีกรรมซึ่งเป็นอัต ลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้มีความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน

การห่อจัดอยู่ในประเภทศิลปะพื้นบ้านที่มีความเรียบง่าย การรู้จักวัสดุพื้นถิ่นมา ประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์และความงาม จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2551) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ศิลปะพื้นบ้านในประเด็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น การรักษาและถ่ายทอดความรู้ ของศิลปะ พื้นบ้านไว้ดังนี้

ต้นทางความรู้ของชาวบ้านในการสร้างงานศิลปะพื้นบ้านนั้น

1. เกิดจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ฤดูกาล เป็นต้นทางในการแก้ปัญหาเพื่อให้ความเป็นอยู่ ปลอดภัยเป็นปกติ ธรรมชาติมีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ เช่น เป็นที่ราบลุ่ม ป่าเขาแห้งแล้ง หรือฝนชุก มนุษย์จึง รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแต่ละพื้นที่ สัมพันธ์เป็นประสบการณ์ ก่อให้เกิดองค์ความรู้และปัญญา

2. ปรับเปลี่ยนและเลียนแบบสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น มนุษย์ไปพบเห็นรังนกจึงเกิดแรงบันดาลใจโดยนำเอาวัลย์ กิ่งไม้มาสาน ผูกมัด เป็นภาชนะใส่ของหรือนำดินมาหุ้ม และนำไปเผาไฟ ทำเป็นหม้อ ไห ชามต่าง ๆ

3. การรู้จักสังเกตธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิต เมื่อมนุษย์ใช้ก้อนหิน กลม ๆ ในแม่น้ำขวางป่าสัตว์ที่มากินน้ำในลำธาร มนุษย์รู้จักสังเกตว่าก้อนหินแบบขรุขระสามารถ สร้างรอยแผลให้กับสัตว์ได้มากกว่าหินกลม ๆ จึง เกิดรูปแบบเครื่องมือเครื่องใช้แบบหิน กะเทาะ เกิดขึ้น

4. จินตนาการจากสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ เราจะพบว่าเด็กเล็ก ๆ ที่เกิดใหม่ยังขาดจินตนาการ จะมีเพียงความรู้สึก เช่น หิว หรือเจ็บปวดเท่านั้น เมื่อเริ่มโตขึ้น การเรียนรู้จึงก่อให้เกิดจินตนาการ เช่น เมื่อมนุษย์ เห็นกิ่งไม้หรือใบไม้แห้งลอยน้ำมามนุษย์รู้จัก สังเกต จึงจินตนาการเอากิ่งไม้เยอะ ๆ มาผูกมัดรวมกัน เป็นแพที่สามารถลอยน้ำได้ ต่อมาจึงพัฒนารูปแบบมาเป็นเรือลักษณะต่าง ๆ เมื่อเห็นสัตว์ต่อสู้กันด้วยเล็บหรือเขี้ยว มนุษย์ยุคแรกจึงนำเอาเล็บสัตว์ เขาสัตว์ เป็นอาวุธติดตัว ต่อมาจึงคิดค้นวัสดุอื่นเข้ามาเป็นอาวุธแทนเช่นหิน ไม้ โลหะ แต่ยังใช้รูปแบบของธรรมชาติ เช่น กระดุกสัตว์ ก้างปลา เขาสัตว์ที่แหลมคม เป็นต้นแบบทำเป็นมีด หอก ดาบ เป็นต้น

5. ประสบการณ์ การลองผิดลองถูกเพื่อประโยชน์ใช้สอยและความสะดวกสบาย เช่น เมื่อมนุษย์เริ่มรู้จักวิธีการเพาะปลูก มนุษย์ใช้มือขุดดินให้เป็นหลุม แต่ก็ไม่ค่อยได้ผล เพราะเจ็บมือ จึงคิดวิธีหาไม้มาขุด มาทำคราด เหล่านี้ล้วนเกิดจากประสบการณ์และการทดลองทั้งสิ้น

การทรงไว้ซึ่งความรู้ เมื่อมีประสบการณ์มากขึ้นเกิดเป็นองค์ความรู้ ทำอย่างไรให้องค์ความรู้นั้นคงอยู่ได้มนุษย์มีวิธีการหลายวิธีเช่น

1. จดจำไว้ในความทรงจำ มนุษย์มีความสามารถในการจำและการลืม มนุษย์จะจำในสิ่งที่ควรจำเท่านั้นหากมนุษย์จดจำสิ่งที่ผ่านมาทั้งหมดในชีวิต อาจจะทำให้สับสนและเลือนลางได้ เปรียบกับต้นไม้ที่เติบโตงอกงาม จำเป็นต้องทิ้งใบเก่าออกไปบ้าง

2. การทรงความรู้ไว้โดยการปฏิบัติ การปฏิบัติที่สามารถทำให้จำได้ดีคือ การทำซ้ำบ่อย ๆ จึงจะก่อให้เกิดความชำนาญ หรือทักษะเกิดขึ้น หากไม่ทำซ้ำ ๆ อาจจะไม่ลืมได้

3. การทรงความรู้ โดยการคิดทำเป็นสูตรสำเร็จ เช่น การจักสาน ก็จะมีสูตร เช่น ยก 2 ชม 3 ยก 4 ชม 3 ทุกที่ กลับมาที่นี้ ยก 4 ชม 2 หรือสูตรการยาเรือก็จะใช้วิธีการยาข้างนอก ยาชั้นยาจอกให้ยาต้านใน เป็นต้น

การถ่ายทอดความรู้ เมื่อเกิดองค์ความรู้ ย่อมต้องเกิดการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้ความรู้ นั้นคงอยู่ การถ่ายทอดความรู้นั้นอาจทำได้หลายทาง เช่น

การถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในครอบครัว พ่อหรือแม่ถ่ายทอดให้ลูก ซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลา พ่อมีหน้าที่อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การทำมาหากิน เนื่องจากพ่อได้บวชเรียนมาแล้ว ส่วนแม่จะสอนเรื่องกิริยามารยาท การบ้านการเรือน การเย็บปักถักร้อย เป็นต้น

การถ่ายทอดในสังคมระหว่างหมู่บ้านการแลกเปลี่ยนความคิด รูปแบบของภูมิปัญญาต่าง ๆ

ลักษณะเด่นและคุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน

1. รูปทรง รูปแบบของศิลปะพื้นบ้านมีความเรียบง่ายมีลักษณะตรงไปตรงมาในการใช้สอย เช่น ย่าม กระบุง ตะกร้า ผลิตตามประโยชน์ใช้สอย
2. รูปทรงเป็นรูปพื้นฐานง่าย ๆ เช่น ภายในของบ้านไทยจะไม่ซับซ้อนเปิดโล่ง
3. รูปทรงเป็นไปตามกระบวนการสร้างสรรค์ เช่น โถ่งต้องปั้นให้กลม กระจาดต้องกว้าง

ลักษณะเด่นทางวัสดุ

ใช้วัสดุดิบจากธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งหาได้ง่ายและต้นทุนต่ำ เช่น ไม้ไผ่ หวาย และยังคงต้องรักษาธรรมชาติของวัสดุนั้น ๆ เช่น เถาวัลย์ต้องนำมาพัน ขัดหรือสาน ต้องรักษาสีผิวคงเดิมตามธรรมชาติ

ลักษณะเด่นของวิธีการสร้างสรรค์

ใช้วิธีการเรียบง่ายไม่ซับซ้อน เช่น ผูก รัด มัด สอด ขัด ถัก กมัด ฯลฯ ปัจจุบันการห่อบางอย่างใช้วัสดุที่เป็นอันตราย เช่น การใช้ แมกนีเซียมกระดากมาใช้ในการห่อ ขนนมที่ใช้ใบตอง ซึ่งอาจเกิดอันตรายได้หากรับประทานเข้าไปและ ใช้กำลังจากมือมากกว่าใช้เครื่องทุ่นแรง

กระบวนการและวิธีการสร้างสรรค์

ใช้ทักษะประสบการณ์มากกว่าใช้หลักการหรือทฤษฎี ผลงานจะมีความแตกต่างกันในชิ้นงาน จะไม่ใช่พิมพ์เดียวกัน ลวดลายไม่เหมือนกันในแต่ละชิ้น

คุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

1. แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านในการสร้างสรรค์สิ่งใช้สอยต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยทำเป็นปกติหรือพัฒนาให้ดีขึ้นตามลำดับ
2. แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ระดับพื้นฐาน รู้จักวัสดุธรรมชาติที่ได้จากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว นำวัสดุเหล่านั้นมาปรับใช้ในชีวิต ทำให้สามารถดำรงอยู่ได้มีกินมีใช้มีอยู่แบบพอเพียง
3. แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของคนพื้นบ้านตามที่นึกคิด เข้าใจผ่านงานศิลปหัตถกรรม
4. แสดงความเป็นเอกลักษณ์พื้นถิ่นพื้นบ้านของที่นั้น ๆ ได้ดี ศิลปะพื้นบ้านเป็นภาพลักษณ์ที่เป็นภาพรวมของวัฒนธรรมสังคม
1. เป็นพันธะสัมพันธ์ความเป็นเผ่าพันธุ์ร่วมกัน เช่น การแต่งตัว ที่อยู่อาศัย
2. เป็นฐานจิตใจให้เกิดความอบอุ่นของเครือญาติในสังคม
3. เป็นการสร้างค่านิยมที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่สร้างความแปลกแยกไปจากธรรมชาติ
4. เป็นกรอบการกำหนดความพอเหมาะพอควรในการดำรงชีพ
5. เป็นการส่งเสริมให้เกิดการนับถือความเป็นผู้มีประโยชน์ ที่สามารถช่วยตัวเองได้ ด้วยตนเอง มีคุณค่าในตัวเอง ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น นับถือตนเองได้

ความเสื่อมของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

1. มาจากต้องการพัฒนาวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบสากล ยกกระดับคนให้กินอ ยู่ดีขึ้น ในระยะเวลา 40 – 50 ปี ที่ผ่านมา กรมการพัฒนาชนบท ต้องการเข้าไปในหมู่บ้านให้มากที่สุด
2. ชาวของเครื่องใช้ใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ของใช้เก่า ๆ
3. ผลิตรภัณฑ์มวลรวมทางอุตสาหกรรม ผลิตมาก เกิดสิ่งอุปโภคบริโภค ราคาถูก เรียบง่าย เข้ามาแทนที่ เช่น กระมังพลาสติก ตู้พลาสติก จานพลาสติก เป็นต้น
4. ระบบการศึกษาในอดีตมีวิชาหัตถศิลป์ แต่ไม่มีการต่อยอดหลังจากเรียนจบแล้ว ปัจจุบันมีการยกเลิกวิชาเหล่านี้ ทำให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมหมดไป

5. การเปลี่ยนแปลงของสังคม การปรับวัฒนธรรมตามสังคมภายนอก เช่น การกิน การนอน การแต่งกาย ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ
6. ศิลปะพื้นบ้าน ปัจจุบันถูกระบบทุนนิยมเข้ามาจัดการ ระบบการผลิตแบบชาวบ้านที่ต้องทำตามคำสั่ง
7. การชี้หน้าของระบบทุนนิยม เปลี่ยนแปลงรูปแบบเดิมของชาวบ้าน เช่น ทำให้เลิกลงหรือนำไปใช้เพื่อจุดประสงค์อย่างอื่น
8. เศรษฐกิจ การครองชีพเปลี่ยนไป รายได้ไม่พอ ต้องหาเงินเพิ่มไม่มีเวลาสร้างงาน ศิลปะหัตถกรรม เน้นสุขนิยม
9. ขาดการสืบทอด ไม่สนใจ ไม่ศรัทธา เรียนรู้ ผิดคน
10. คนต้นแบบหมดไป เริ่มหาคนทำยาก ไม่มีหลัก ฐาน ตำรา วิชาการเหลือตกทอดมา มีการจดจำ
11. วัสดุที่ผลิตเริ่มหมดไป
12. ขาดแคลนวัตถุดิบ เช่น ฝ้าย หวาย กก คล้า ปอ ไม้ ดิน ไม่มีการปลูกเพิ่มหรือทดแทน
13. ขาดการประชาสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชาวบ้าน
14. ค่านิยม ทัศนคติ สมัยนิยมเปลี่ยน
15. ราคาของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านบางอย่างแพงเกินไป เช่น ผ้าไหม
16. ไม่เข้ากับยุคสมัยหรือการตกแต่งบ้าน

(จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. 2553: สรุปการบรรยาย)

จากแนวคิดเรื่องศิลปะพื้นบ้านดังกล่าว สอดคล้องกับวัฒนธรรมการห่อคือ การห่อที่นั้นเกิดจากการแก้ปัญหาเรื่องการขนย้าย การรวบรวมไม่ให้เกิดกระจายหรือการเก็บรักษาสิ่งของ โดยเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่นหรือวัสดุใกล้ตัวมาใช้ มีรูปทรงที่เรียบง่าย วิธีการที่เรียบง่าย เช่น การห่อการพับ การสอด การมัด การกลัดหรือพันเป็นต้น มีวิธีการสืบทอดกันภายในครอบครัวใช้ทักษะความจำ ประสบการณ์มากกว่า ทฤษฎี ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมการห่อเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ควรอนุรักษ์ไว้ประเภทหนึ่ง

4. แนวคิดหลังสมัยใหม่และศิลปะหลังสมัยใหม่

การกำหนดความงามของวัฒนธรรมการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ต้องใช้แนวคิดของศิลปะหลังสมัยใหม่เข้ามาเกี่ยวข้องนั่นคือ แนวคิดที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์และแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านที่ในอดีตมองว่าเป็น ศิลปะชั้นต่ำ การแบ่งแยกศิลปะสูงต่ำนั้นมิมีมานับแต่สมัยเรอเนาซองค์ จวบจนปัจจุบัน แต่แนวคิดนี้ถูกลบล้างโดยแนวคิดหลังสมัยใหม่ ที่ต่อต้านการแบ่งแยกทางศิลปะว่ามีศิลปะชั้นสูง ศิลปะชั้นต่ำ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจ แนวคิดหลังสมัยใหม่เพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์ศิลปะความงามของวัฒนธรรมการห่อ

ในปัจจุบันคำว่า “หลังสมัยใหม่” Postmodern หรือแนวคิดแบบลัทธิหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในวงการต่างๆ เช่น วงการศิลปะ วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ดนตรี สังคม ภาพยนตร์ แฟชั่น เทคโนโลยี หรือวงการอื่นอีกหลายวงการ คำว่าหลังสมัยใหม่ยังถูกนำไปใช้ในการเรียกปรากฏการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันอีกด้วย ดังนั้นความคิดแบบหลังสมัยใหม่นี้จึงมีความสำคัญและความจำเป็นที่เราต้องทำความเข้าใจ หากแต่นักวิชาการหลายท่านก็ยังไม้อาจนิยามหรือให้คำจำกัดความได้อย่างชัดเจนมากนัก เนื่องจากความหมายของคำว่าหลังสมัยใหม่นี้ค่อนข้างคลุมเครือ

หากจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับลัทธิหลังสมัยใหม่ สิ่งที่จะทำให้เราเข้าใจได้ดีก็คือการย้อนกลับไปมองลัทธิสมัยใหม่ (Modernism) เนื่องจากความคิดแบบหลังสมัยใหม่ เป็นการสืบเนื่องความคิดมาจากลัทธิ สมัยใหม่ แต่ความคิดบางอย่างอาจไม่ตรงกัน บางครั้งต่อต้านและปฏิเสธความคิดของลัทธิสมัยใหม่ บางครั้งบางอย่างเป็นการพิจารณาทบทวนของเดิมว่าเป็นจริงหรือไม่อย่างไร แนวคิดหลังสมัยใหม่นี้อาจจะถูกมองว่า เกิดจากการพัฒนาจนถึงขีดสุดหรือถึงจุดอิมิตัวของลัทธิสมัยใหม่ แต่โดยความจริงแล้วความคิดแบบสมัยใหม่ก็ยังมีอยู่และคงดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน มาทำความเข้าใจกับความคิดสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ดังนี้

ยุคสมัยใหม่และศิลปะสมัยใหม่

คำว่า สมัยใหม่มาจากคำในภาษาละตินว่า “Modo” ซึ่งหมายถึงปัจจุบัน ยุคสมัยใหม่เกิดขึ้นและดำรงอยู่เป็นเวลาประมาณ 3 ศตวรรษ คือ ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ช่วงปลายยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ยุคสมัยใหม่หมายถึง ยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ เป็นช่วงเวลาที่ความรู้ของมนุษย์ได้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ที่มีการค้นพบแนวคิดทฤษฎีใหม่ๆ มากมาย ด้วยความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตก และการหลุดพ้นออกจากกรอบความคิดทางศาสนา ซึ่งความรู้ต่างๆ ที่ค้นพบได้รับการยอมรับและเชื่อถือ อย่างกว้างขวางว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการศึกษาธรรมชาติและ การเข้าถึงความจริง ส่งผลให้มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์ จากธรรมชาติและควบคุมธรรมชาติได้ ด้วยความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ และเชื่อได้ว่ามันจะเป็นหนทางที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความเจริญ ยุคสมัยใหม่จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ยุคสว่างทางภูมิปัญญา”

อย่างไรก็ตามความเป็นสมัยใหม่ที่ชัดเจนที่สุดอีกอย่างหนึ่งคือ การเกิดระบบคิดที่อิงหลัก เหตุผลและกระบวนการพิสูจน์ทดลองแบบวิทยาศาสตร์ มาแทนที่ระบบคิดที่อิงกับหลักศาสนาถือ เป็นการปลดปล่อยมนุษย์ออกจากความมกมายและการครอบงำของศาสนา มีคำพูดที่ถูกพูดถึงอยู่เสมอในยุคนสมัยใหม่ เช่นคำว่า “ เสรีภาพ ” “ อิสระภาพ ” หรือ “ ปัจเจกภาพ ” การมองความจริงของความคิดสมัยใหม่มีลักษณะสำคัญอยู่สองประการคือ หนึ่งความคิดสมัยใหม่เชื่อมั่นในการมีอยู่ของความจริง และ สอง ความคิดสมัยใหม่เชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์และวิธีการที่มนุษย์สร้างขึ้นว่าจะสามารถทำให้ มนุษย์เข้าถึงความจริงได้ ทำหน้าที่ที่มีต่อความเป็นจริงที่เป็นฐานคิด ส่งผลไปถึงทำที่ที่มีต่อสิ่งอื่นๆ ทั้งระบบรวมทั้งศิลปะด้วย ความรู้ที่อยู่ในฐานะการเป็นภาพตัวแทน ของความจริง ความคิดเช่นนี้ส่งผลต่อวงการศิลปะคือ ศิลปะก็อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ทางภาษาแบบหนึ่ง ดังนั้นศิลปะจึงถูกคาดหวังว่าเป็นสิ่งแทนค่าความจริงได้ ความเชื่อในความเป็นวิทยาศาสตร์ของมนุษย์ส่งผลไปยังแนวคิดอื่นๆ เช่น ประจักษ์นิยม ปฏิฐานนิยม ปราบกฎการณ์นิยม อัตถิภาวะนิยม ศาสตร์แห่งการตีความ และเสรีนิยม ดังที่กล่าวมาความรู้แบบยุคแล้วจึงเป็นความรู้ที่ยึดติดกับวิทยาศาสตร์ที่มุ่งมั่นสู่ความจริงและมุ่งสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแต่ต่อมาแนวคิดนี้ถูกหักล้างโดยคิดหลังสมัยใหม่ (อันธิมา แสงชัย. 2547: 8-10)

ศิลปะสมัยใหม่

จากความคิดของสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นวิทยาศาสตร์ และส่งผลกระทบต่อระบบอื่นๆ ดังนั้น ศิลปะเองก็ดำเนินตามแนวทางของความคิดนี้เช่นกัน วิรุณ ตั้งเจริญ (2547: 38) ได้กล่าวถึงศิลปะสมัยใหม่ ดังนี้ ในบริบทของลัทธิสมัยใหม่หรือศิลปะสมัยใหม่ แสดงนัยถึงสื่อ دلใจหรือแรงบันดาลใจที่สัมผัสได้รู้เห็นได้ สัมพันธ์กับปรัชญาสายประจักษ์นิยม (Empiricism) กุสตาฟคูเบท ศิลปินสัญนิยมก็เคยบอกว่า “ฉันเขียนภาพเทพธิดาไม่ได้ เพราะไม่เคยเห็นเทพธิดา” เทพเจ้า จิต วิญญาณ ไสยเวทย์ จึงอยู่นอกเหนือความสนใจของพวกทัศนศิลป์ ศิลปินสมัยใหม่จึงหันมาสนใจภาพความจริงบนโลกมนุษย์ที่สัมผัสได้ (Realism) สนใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมตามองค์ความรู้ใหม่ในเชิงวิทยาศาสตร์ (Impressionism) สนใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในสังคม (Expressionism) สนใจสีสันทนพื้นภาพ (Fauvism) สนใจการปรับเปลี่ยนรูปทรงบนพื้นภาพ (Cubism) สนใจปรากฏการณ์ของสังคมอุตสาหกรรม (Futurism) สนใจกระสวนในสมองตามจิตวิทยาเก สตอลท์ (De Stijl) สนใจจิตใต้สำนึกตามจิตวิทยาวิเคราะห์ (Surrealism) และอีกมากมายซึ่งล้วนเป็นการเข้าไปสู่ความเป็นจริงในเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Approach) ที่ประจักษ์ได้สัมผัสได้อธิบายได้

ปัจจุบันแนวความคิดแบบสมัยใหม่ได้เดินทางมาถึงจุดอิมตัว หรืออาจจะ ถือได้ว่าเป็นปลายยุคสมัยใหม่ ซึ่งเป็นระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ยุคหลังสมัยใหม่ กลุ่มแนวความคิดแบบหลังสมัยใหม่มีความคิดต่อต้าน หรือสอบทานความคิดแบบสมัยใหม่ ว่าสิ่งที่ผ่านมามีสิ่งที่ความคิดสมัยใหม่สร้างเอาไว้มันเป็นจริงหรือไม่ ความคิดแบบหลังสมัยใหม่ไม่ได้ ปฏิเสธความเป็นจริง แต่กลับมองว่าความจริงทางวิทยาศาสตร์เป็นเพียงวิธีการค้นพบความรู้ความเข้าใจแบบหนึ่งเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงในโลกนี้มีวิธีการหาคำตอบอีกมากมายหลายวิธีเหล่านี้คือจุดกำเนิดของลัทธิหลังสมัยใหม่

ความคิดหลังสมัยใหม่

ความคิดหลังสมัยใหม่มีลักษณะแบบการตั้งคำถามตั้งข้อสงสัย ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในสาขาต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ ปรัชญา ศิลปะ ฯลฯ ที่ผ่านมาการสร้างความรู้ขึ้นมาเพื่ออธิบายความจริงชุดหนึ่งนั้นก็ถูกต้องแต่ก็ยังมีวิธีการค้นพบและเข้าถึงความจริงอีกหลายวิธี ความคิดหลังสมัยใหม่มองว่า คำอธิบายต่างๆ เกี่ยวกับความจริงที่มีอยู่ทั้งหมดนั้น เป็นกลุ่มเฉพาะ หรือกลุ่มในวงกว้างที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้นความจริงจึงเป็นไปได้ที่จะมีความแตกต่างกัน เนื่องจาก มันอิงอยู่บนฐานคิดของคนต่างกลุ่ม และต่างเหตุการณ์ ความจริงจึงเป็นความรู้ความเข้าใจที่มีลักษณะสัมพันธ์ และความจริงเฉพาะเท่านั้นสภาพสังคมปัจจุบัน แหล่งข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีทางอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้ความรู้ต่างๆ อยู่ในลักษณะ “ล้าความจริง” เป็นความจริงที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นและก่อให้เกิดสังคมและการสื่อสารในรูปของการจำลอง ด้วยอาศัยศักยภาพของการผลิตที่ไม่จำกัดของ ข้อมูลข่าวสารในโลกปัจจุบัน “ความจริง” จึงถูกผลิตซ้ำตลอดเวลาและสามารถผลิตได้เท่าเทียมหรือดีกว่าต้นฉบับ จึงเกิดการยุบตัวของเส้นแบ่งเขตของสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะจริงหรือไม่ต่างก็ถูกยอมรับในฐานะของสิ่งสร้างเช่นเดียวกัน และเป็นการมองความจริงซึ่งไม่แบ่งระหว่างภาพปรากฏ กับความจริง (อันธิมา แสงชัย. 2547: 45)

จะเห็นได้ว่าโลกแห่งการสื่อสารในปัจจุบันได้ทำลายเส้นขอบเขตแห่งวัฒนธรรมและความรู้ เทคโนโลยีสร้างให้เกิดความหลากหลายรวดเร็ว ดังนั้นจึงสัมพันธ์กับการสร้างผลงานศิลปะหลังสมัยใหม่เช่นกัน

ศิลปะหลังสมัยใหม่

จากแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากความคิดสมัยใหม่สู่หลังสมัยใหม่ซึ่งต่อต้านรูปแบบศิลปะเดิมๆ ที่เชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์ แสงสี เทคโนโลยี มาสู่รูปแบบทางศิลปะที่หลากหลายไม่คำนึงถึงรูปแบบแนวคิดทฤษฎีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ในอดีต ต่อต้านลัทธิประโยชน์นิยม (Functionalism) ปฏิเสธที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อนำไปใช้สอยหรือเพื่อประดับตกแต่ง

วิรุณ ตั้งเจริญ (2547: 42) พูดถึงผลงานศิลปะหลังสมัยใหม่ว่า ศิลปะหลังสมัยใหม่อาจจะต่อต้านหรือไม่เห็นด้วยกับการที่ศิลปะจะต้องเป็นสิ่งถาวร (Durability) ศิลปะอาจเกิดขึ้นชั่วคราว ศิลปะอาจไม่เกี่ยวข้องกั บกาลเวลา ในอดีต จิตรกรรม ประติมากรรมอาจเกี่ยวข้องกับพื้นฐานการปฏิบัติเช่น พื้นฐานการวาดภาพ หลักการกระบวนการต่างๆ แต่ศิลปินหลังสมัยใหม่อาจไม่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานเหล่านั้นเลยก็ได้ศิลปินหลังสมัยใหม่มีแนวโน้มที่จะผลักดันศิลปะให้ พันกรอบของแบบแผนประเพณีนิยม พิพิภภัณฑ์ บ้าน อาคารธุรกิจ ศิลปะไม่จำเป็นต้องเป็นวัตถุสะสมในพิพิภภัณฑ์หรือคอลเลกชันส่วนตัว ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งนิทรรศการตามแผนเดิมไม่จำเป็นต้องเป็นวัตถุที่ไปแขวนหรือไปติดตั้งเบื้องหน้า ผู้คนจะต้องไปห้อมล้อมชื่นชมอย่างเป็นกิจลักษณะ ศิลปะอาจอยู่ร่วมกับเราในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในสังคมมากกว่าการแยกกันอยู่ดังที่ผ่านมา

บางครั้งศิลปะหลังสมัยใหม่อาจแสดงความคิดที่อยู่เหนือวัตถุศิลปะในชีวิตประจำวันหรือเป็นสื่ออย่างหลากหลายความคิดหรือหลากหลายความรู้สึกสัมผัสในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เปิดกว้างศิลปะนี้อาจใช้หลอดไฟนีออน คอมพิวเตอร์ อร์ ร่างกายศิลปะ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ใช้เป็นสื่อสำหรับการนำเสนอศิลปะเชื่อมโยงระหว่างศิลปะและศิลปะเป็นไปอย่างใกล้ชิด

ได้มีการให้คำจำกัดความของศิลปะหลังสมัยใหม่จากนักวิชาการศิลปะ มีมุมมองในสี่ประเด็นดังต่อไปนี้ว่า

1. ศิลปะหลังสมัยใหม่เป็นการผลิตซ้ำและปฏิเสธความเป็นต้นฉบับ
2. ศิลปะหลังสมัยใหม่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนทางวัฒนธรรม
3. ศิลปะหลังสมัยใหม่คือความหลากหลาย การผสมปนเปและการปฏิเสธเอกภาพ
4. ศิลปะหลังสมัยใหม่อยู่ในรูปของสินค้าเพื่อบริโภคและตอบสนองมวลชน

เปรียบเทียบความคิดสำคัญของสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่

ทำที่ที่มีต่อ	สมัยใหม่	หลังสมัยใหม่
ความจริง	ความจริงมีอยู่ ความจริงรู้ได้	ไม่เชื่อมั่นในความจริง ความจริงหรือวาทกรรม
ความรู้	เชื่อในตัวผู้รู้ เชื่อในวิธีการหาความรู้ เชื่อในความรู้	ไม่เชื่อในความเป็นองค์ประกอบของมนุษย์ ไม่เชื่อในระเบียบวิธีต่างๆ ไม่เชื่อในความรู้
คุณค่า	คุณค่ามีอยู่และมีเกณฑ์เข้าถึงได้ ตัดสินคุณค่าได้	คุณค่าของอำนาจวาทกรรมไม่อาจตัดสินได้อย่างถาวร

สุนทรียศาสตร์และศิลปะ

สมัยใหม่	หลังสมัยใหม่
1. ศิลปะคือการริเริ่มสร้างสรรค์ความเป็นต้นฉบับและอัจฉริยภาพของศิลปิน	1. ศิลปะคือการผลิตซ้ำ และปฏิเสธความเป็นต้นฉบับ
2. ศิลปะมีท่าทีแบบวิทยาศาสตร์และเชื่อมั่นในความเป็นสากล	2. ศิลปะมีลักษณะเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนทางวัฒนธรรม
3. ศิลปะต้องมีเอกภาพและการลดทอนไปสู่ความบริสุทธิ์	3. ศิลปะมีความหลากหลายมีการผสมปนเปและปฏิเสธเอกภาพ
4. ศิลปะมีตรรกะภายในตัวเองไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น	4. ศิลปะไม่มีตรรกะเฉพาะตัวเองแต่มุ่งสนองการบริโภคและมวลชน

(อันธิมา แสงชัย. 2547: 69)

โครงสร้างที่แตกต่างระหว่างสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่

SCHEMATIC DIFFERENCED BETWEEN MODERNISM AND POSTMODERNISM

สมัยใหม่ MODERNISM	หลังสมัยใหม่ POSTMODERNISM
โรแมนติก สัญลักษณ์ ROMANTICISM / SYMBOLISM	ลักษณะตรงกันข้าม PARAPHYSICS / DADAISM
มีจุดมุ่งหมายชัดเจน PURPOSE	เล่นๆ สบายๆ PLAY
วางแผนออกแบบ DESIGN	การเปลี่ยนแปลง CHANGE
ผลงานสำเร็จ ART OBJECT, FINISHED WORD	ขบวนการ การแสดงออก PROCESS, PERFORMANCE
มีช่องว่าง DISTANCE	การมีส่วนร่วม PARTICIPATION
การสร้างสรรค์ การรวมกัน CREATION, TOTALIZATION	กระจาย หรือทำลาย DECONSTRUCTION
แบ่งประเภท ขอบเขต GENRE, BOUNDARY	ตัวบท ไม่มีขอบเขต TEXT, INTERTEXT

ศูนย์กลาง จุดเด่น CENTERING	ไม่จำเป็นต้องมี DISPENSAS
การคัดเลือกของดี เลือกเฟ้น SELECTION	การรวมกัน COMBINATION
ลึก DEPTH	เปลือก ผิวหน้า SURFACE
ตีความ ให้ความหมาย INTERPRETATION	ต่อต้าน การให้ความหมาย AGAINST INTERPRETATION
อธิบาย บรรยาย พรรณนา NARRATIVE	ไม่พรรณนา บรรยาย ANTI - NARATIVE
ตัวสัญลักษณ์ SIGNIFIED	คนให้ความหมาย SIGNIFIER
ประวัติศาสตร์ยิ่งใหญ่ GRANDE HISTOIRE	ประวัติศาสตร์ไม่มีค่า PETITE HISTOIRE

(HASSAN. 1985: อ้างจาก วิรุณ ตั้งเจริญ; และคณะ. 2545: 68)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าศิลปะสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่มีความแตกต่างเป็นอย่างมากในเรื่องของกระบวนการคิด ปรัชญา หรือความเชื่อ อาจ มองประเด็น ได้ดังนี้ ศิลปะหลังสมัยใหม่มีอิสระในการใช้สื่อที่หลากหลายไม่ยึดติดรูปแบบ มีเสรีภาพ ไม่แบ่งแยกประเภทของงานศิลปะ คนให้ความหมายไม่ใช่ศิลปิน แต่เป็นผู้เสพผลงานที่จะให้คุณค่าต่อผลงานนั้น ศิลปะจะบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน ศิลปะไม่สามารถอยู่อย่างโดดๆ ได้ ศิลปะหลังสมัยใหม่ไม่เชื่อในรูปแบบความคิด ที่เป็นหนึ่งเดียวที่เป็นสากล แต่เชื่อในความหลากหลาย ให้ความสำคัญกับเรื่องเชื้อชาติ ชนชาติ ชนชั้น เพศ ท้องถิ่น ความแตกต่างแต่ละท้องถิ่นเห็นความสำคัญในลักษณะเฉพาะของชุมชนดังนั้นการห่อที่จัดเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีรูปแบบความงามต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น เน้นแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ที่ว่า เน้นการผลิตซ้ำ มีความซับซ้อนทาง วัฒนธรรม มีความหลากหลาย มุ่งเน้นการบริโภค คและมวลชน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่มาวิเคราะห์ในประเด็นด้านความงามดังกล่าว

5. แนวคิดเกี่ยวกับสัญวิทยาและความหมายแฝง

ความหมายของสัญวิทยา

สัญวิทยา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์นี้อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ฯลฯ หรือหมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทนของจริง ตัวจริง ในตัวบท และในบริบทหนึ่ง ๆ

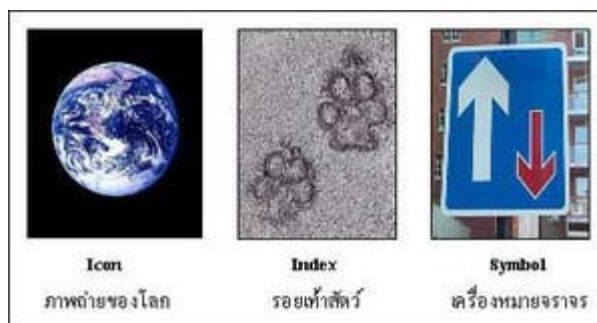
คำว่าสัญวิทยาหรือสัญศาสตร์ (Semiology และ Semiotics) ทั้งสองคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกคำเดียวกันคือ Semeion ที่แปลว่า Sign หรือสัญลักษณ์ ซึ่งสัญวิทยาหรือสัญศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเครื่องหมายและสัญลักษณ์ ทั้งสองคำนี้ต่างมีเอกลักษณ์และถูกรวมอยู่ในระบบของเครื่องหมาย ซึ่งรวมถึงการศึกษาว่าความหมายของมันถูกสร้างและถูกเข้าใจอย่างไร บางครั้งนักสัญวิทยาทำการตรวจสอบว่า สิ่งมีชีวิตสร้างความหมายและปรับใช้ที่เหมาะสมอย่างไรในโลก ทฤษฎีสัญศาสตร์ในระดับทั่วไปจะกล่าวถึงเครื่องหมาย ที่ศึกษาในแง่ของการสื่อสารของสารสนเทศ ในสิ่งมีชีวิต Semiotics เป็นคำที่นักปรัชญาชาวอเมริกัน Charles Sanders Peirce (ค.ศ.1839–1914) เป็นผู้ริเริ่มใช้และทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ส่วนคำว่า Semiology เป็นคำที่ตั้งขึ้นโดยนักภาษาศาสตร์ Ferdinand de Saussure (ค.ศ. 1857-1913) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายคนนำเอาแนวคิดเรื่องสัญวิทยาไปพัฒนาต่อ ซึ่งจะกล่าวถึงอีกคนได้แก่ Roland Barthes (ค.ศ. 1915-1980) ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสัญศาสตร์และสัญวิทยานั้นมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกัน นั่นคือการศึกษาวิธีการสื่อความหมาย ขั้วตอนและหลักการในการสื่อความหมายตลอดจนเรื่องการทำความเข้าใจในความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ

รูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์

การศึกษาเกี่ยวกับสัญศาสตร์จะเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ เพื่อดูว่าความหมายถูกสร้างและถูกถ่ายทอดอย่างไร ซึ่ง Saussure อธิบายว่าในทุก ๆ สัญลักษณ์ ต้องมีส่วนประกอบทั้ง 2 อย่างได้แก่

1. รูปสัญลักษณ์ (Signifier) คือสิ่งที่เราสามารถรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส เช่นการมองเห็น ตัวอักษร รูปภาพ หรือการได้ยินคำพูดที่เปล่งออกมาเป็นเสียง (acoustic-image)
2. ความหมายสัญลักษณ์ (Signified) หมายถึงความหมาย คำนิยามหรือความคิดรวบยอด (concept) ที่เกิดขึ้นในใจหรือในความคิดของผู้รับสาร

ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์แต่ละตัวนั้นเกิดขึ้นโดยตรรกะว่าด้วยความแตกต่าง (the logic of difference) หมายถึง ความหมายของสัญลักษณ์แต่ละตัวมาจาก การเปรียบเทียบว่าตัวมันแตกต่างจากสัญลักษณ์ตัวอื่นๆ ในระบบเดียวกัน ซึ่งหากไม่มีความแตกต่างแล้ว ความหมายก็เกิดขึ้นไม่ได้ ทั้งนี้ความต่างที่ทำให้ค่าความหมายเด่นชัดที่สุดคือความต่างแบบคู่ตรงข้าม (binary opposition) เช่น ชาว-ดำ ดี-เลว ร้อน-เย็น หรืออธิบายอีกอย่างคือ ความหมายของสัญลักษณ์หนึ่งเกิดจากความไม่มี หรือไม่เป็นของสัญลักษณ์อื่น (สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์. 2544: ออนไลน์)

ตัวอย่างของสัญลักษณ์ประเภทต่าง ๆ

ประเภทของสัญลักษณ์

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์แต่ละตัวนั้นเกิดขึ้นโดยการพิจารณาที่ตรรกะของความแตกต่างนั้นก็ได้มีการเสนอการจัดประเภทของสัญลักษณ์ โดย Peirce ได้กำหนดเอาไว้เป็น 3 ประเภท ซึ่งแบ่งตามความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ดังนี้

1. รูปเหมือน (icon) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์เป็นเรื่องของความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับสิ่งที่มันบ่งถึง เช่นภาพถ่าย ภาพเหมือน ภาพยนตร์และแผนภาพ เป็นต้น

2. ดรรชนี (index) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์เป็นผลลัพธ์หรือเป็นการบ่งชี้ถึงบางสิ่งบางอย่าง เช่นรูปกราฟที่แสดงผลลัพธ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รอยเท้าของสัตว์ที่ประทับลงบนพื้นดิน หรือดรรชนีที่อยู่ท้ายเล่มของหนังสือที่บอกให้เราทราบถึงข้อความที่เราต้องการจะค้นหา คุณสมบัติอีกประการที่น่าสังเกตของสัญลักษณ์ประเภทดรรชนีก็คือ เมื่อเราเห็นรูปสัญลักษณ์ประเภทดรรชนี ความหมายสัญลักษณ์ที่เรานึกถึงไม่ใช่สิ่งที่เรามองเห็นในขณะนั้น เช่นตัวอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นคือรอยเท้าสัตว์ที่เมื่อเราพบ เราไม่ได้นึกถึงรอยเท้าในขณะนั้น แต่เรานึกไปถึงตัวสัตว์ที่เป็นเจ้าของรอยเท้าเท่านั้น

3. สัญลักษณ์ (symbol) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ ที่แสดงถึงบางสิ่งบางอย่างแต่มันไม่ได้มีความคล้ายคลึงกับสิ่งที่มันบ่งชี้เลย ซึ่งการใช้งานเป็นไปในลักษณะของการถูกกำหนดขึ้นเองซึ่งได้รับการยอมรับจนเป็นแบบแผน (Convention) และต้องมีการเรียนรู้เครื่องหมายเพื่อทำความเข้าใจ หรือเป็นการแสดงถึงการเป็นตัวแทน (representation) ซึ่งสังคมยอมรับความสัมพันธ์นี้ ตัวอย่างเช่นเครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ หรือการสวมแหวนนิ้วนางข้างซ้าย แสดงถึงการแต่งงาน เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี การจำแนกประเภทของสัญลักษณ์ทั้งสามแบบก็ไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน เช่นในกรณีรูปสัญลักษณ์ของคำว่า “Xerox” ในภาษาอังกฤษซึ่งความหมายสัญลักษณ์ของมันก็คือยี่ห้อของเครื่องถ่ายเอกสาร แต่รูปสัญลักษณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นความหมายสัญลักษณ์ของ “การถ่ายเอกสาร” ในสังคมไทย เป็นต้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545)

ความหมายตรงและความหมายแฝง

ในการทำงานของขั้นตอนการแสดงความหมายของสัญลักษณ์นั้นจะมีความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ตลอด เวลา ซึ่ง Barthes ได้ให้แนวคิดในการวิเคราะห์ความหมาย 2 ชนิดคือ

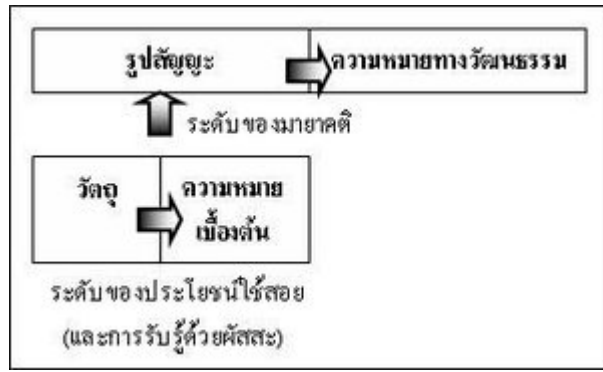
1. ความหมายตรง (Denotation) เป็นระดับของความหมายที่เกี่ยวข้องกับความจริงระดับธรรมชาติ เป็นความหมายที่ผู้ใช้สามารถเข้าใจได้ตรงตามตัวอักษรจัดอยู่ในลักษณะของการอธิบายหรือพรรณนา (Descriptive level) และเป็นความหมายที่เป็นที่รับรู้และเข้าใจได้สำหรับผู้รับสารส่วนใหญ่ ยกตัวอย่างเช่นเมื่อเรากล่าวถึงช้าง ก็จะนึกถึงลักษณะของสัตว์ที่มีรูปร่างใหญ่ มีงาและงวง เป็นต้น การอธิบายความหมายของคำศัพท์ในพจนานุกรมก็เป็นความหมายโดยตรงเช่นกัน

2. ความหมายแฝง (Connotation) เป็นการตีความหมายของสัญลักษณ์โดยเป็นระดับที่พ่วงเอาปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับอารมณ์ความรู้สึกของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ความหมายแฝงหรือความหมายในระดับที่สองนี้สร้างขึ้นบนพื้นฐานของความหมายตรงของสัญลักษณ์ตัวเดียวกัน ซึ่งกระบวนการเกิดขึ้นของความหมายแฝงนี้เกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์ในความหมายระดับแรกถูกนำไปใช้เป็นรูปสัญลักษณ์โดยมีการผูกโยงรวมเข้ากับความหมายใหม่ จึงเกิดเป็นความหมายแฝง ซึ่งกระบวนการนี้เองที่ Barthes ใช้อธิบายการเกิด Myth (มายาคติ) ซึ่ง Barthes ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวไว้ดังนี้ “มายาคติเป็นระบบสื่อความหมายซึ่งมีลักษณะพิเศษตรงที่มันก่อตัวขึ้นบนกระแสการสื่อความหมายที่มีอยู่ก่อนแล้ว จึงถือได้ว่า มายาคติเป็นระบบสัญลักษณ์ในระดับที่สอง สิ่งที่เป็นหน่วยสัญลักษณ์ (ผลลัพธ์จากการประกอบของรูปสัญลักษณ์กับความหมาย) ในระบบแรก กลายมาเป็นเพียงรูปสัญลักษณ์ในระบบที่สอง ขอย้ำในที่นี้ว่า วัสดุสำหรับสร้างวาทะแห่งมายาคติ (เช่น ภาษา ภาพถ่าย ภาพวาด โปสเตอร์ พิธีกรรม วัตถุ ฯลฯ) ไม่ว่าในเบื้องต้นนั้นจะมีความแตกต่างหลากหลายเพียงใดก็ตาม แต่ครั้งเมื่อถูกจับยึดโดยมายาคติแล้ว ก็จะถูก ทอนให้เหลือเป็นเพียงรูปสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงสิ่งอื่นเสมอ ” ซึ่งการแสดงกระบวนการทำงานของมายาคติจะแสดงในรูป อย่งไรก็ดี การสื่อความหมายในระดับของความหมายแฝงนี้มีแนวโน้มในการสื่อความหมายที่แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับระดับของการสื่อความหมาย โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับได้แก่

ระดับของปัจเจก (individual connotations) ในการทำความเข้าใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลนั้นเป็นการเรียนรู้วิธีการมองโลกและการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับโลก ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้เองที่จะทำให้บุคคลมีความเข้าใจและให้นิยามต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเหมือนหรือ แตกต่างกันได้ ซึ่งเรียกว่าประสบการณ์ ยกตัวอย่างเด็กหญิงที่ได้กลิ่นดอกกุหลาบเป็นครั้งแรกพร้อมกับมีประสบการณ์ที่น่ากลัว ในเวลาต่อมาหากเธอได้มองเห็นหรือได้กลิ่นดอกกุหลาบ ก็อาจเป็นการเตือนความจำให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัวขึ้นมาอีก ซึ่งการมองเห็นหรือได้กลิ่นดอก กุหลาบนี้เป็นการนำพาการสื่อความหมายส่วนตัวสำหรับเด็กผู้หญิงคนดังกล่าว ดังนั้นการมอบดอกกุหลาบจึงอาจเป็นการสร้างความกลัวมากกว่าที่จะเกิดความรู้สึกซาบซึ้งในความรัก สิ่งที่ควรระมัดระวังในการวิเคราะห์ใน

เชิงสัญลักษณ์ (semiotic analysis) สำหรับการสื่อความหมายระดับ บนี้คือ เนื่องจากการเป็นการสื่อความหมายแบบส่วนตัว จึงอาจไม่ได้สื่อความหมายแตกต่างกันไปตามความหมายปกติดังที่คนอื่นๆ มีส่วนร่วมในความหมายนั้น

ระดับของวัฒนธรรม (cultural connotations) การสื่อความหมายในระดับนี้แสดงถึงการที่วัตถุในวัฒนธรรมได้พ่วงเอาความสั มพันธ์และการสื่อความหมายเข้ามาในตัวมันและมีส่วนร่วมในการให้ความหมายกับผู้คนในวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่นการมอบดอกกุหลาบ ที่คนให้การยอมรับในเชิงวัฒนธรรมเข้าใจร่วมกันว่าเป็นการแสดงถึงความรัก (สมเกียรติ ตั้งนโม. 2550. ออนไลน์)

แสดงการทำงานของมายาคติ (วรรณพิมล อังคศิริสรพ. 2544: 11)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมงานวิจัยที่มีผู้เคยทำมาแล้ว ไม่พบการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีดังนั้นผู้วิจัยจึงพยายามสำรวจงานวิจัยในส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใกล้เคียงอยู่ 2 กลุ่มได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ อุตสาหกรรมเช่นไทยเบ็ง ลาวแก้ว มอญพวน และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการห่องานที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์คือ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ อุตสาหกรรม

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมไทยเบ็งลุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก เป็นการศึกษาวัฒนธรรมและมรดกวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ที่จะต้องอพยพย้ายถิ่นไปสร้างที่อยู่ใหม่ภายในปีพ.ศ.2540-2541

สมมติฐานของการศึกษา คือ พื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตรอยต่อ ของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีเส้นทางติดต่อระหว่างภูมิภาคทั้งสอง จากสภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยคือมีช่องเขาขาดทำให้การเดินทางติดต่อสะดวก ฉะนั้น ผู้คนที่อยู่อาศัยในพื้นที่แถบนี้ย่อมมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตน เป็นลักษณะวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง เพราะเป็นชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งสองภูมิภาค และอยู่อาศัยมายาวนาน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวในปัจจุบันคือ ชุมชนไทยเบ็ง หรือ

ในบางครั้งจะเรียกว่า ไทยเทิง หรือไทยโคราช มีชุมชนใหญ่อยู่ในบ้านมะนาวหวาน บ้านโคกสูง (อำเภอพัฒนานิคม) และบ้านชัยบาดาล (อำเภอชัยบาดาล) จากหลักฐานเอกสารประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุสถานกำหนดได้ว่าเป็นชุมชนไทยที่อาศัยมานานอย่างน้อยตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 22-23 และด้วยเหตุที่เป็นเส้นทางผ่านทั้งทางบกและทางน้ำ (แม่น้ำป่าสัก) ไปยังหัวเมืองอื่นๆ ในเวลาต่อ ๆ มา ที่สำคัญคือกลุ่มไทยลาว ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านมะกอกหวาน บ้านท่ากรวด บ้านแก่งผักกูด เป็นต้น ชุมชนไทยเบิ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสักมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมกับชุมชนไทยเบิ่งใกล้เคียง เช่น บ้านดีลัง บ้านสระโบสถ์ บ้านเพ็ญยศ บ้านโคกสูง บ้านบัวชุม และเมืองนครราชสีมา

สมมติฐานที่สองคือ ชุมชนไทยเบิ่งในพื้นที่ที่ศึกษาย่อมมีเอกลักษณ์ในเรื่องของประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา สังคม สถาปัตยกรรมและผลงานทางวัฒนธรรม เช่น ภาษาและวรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรีและการละเล่นเพลงพื้นบ้าน การละเล่นทั่วไปและกีฬา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนไทยเบิ่งในพื้นที่ที่ศึกษามีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนตนจริง บางลักษณะวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์ทั่วไปเป็นแบบของชุมชน ไทยภาคกลาง แต่บางอย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ของชุมชนไทยเบิ่ง ซึ่งมีลักษณะผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและวัฒนธรรมไทยโคราช กล่าวคือ มีประเพณีชีวิตที่สอดแทรกวัฒนธรรมอันดั้งเดิม เช่น ความกตัญญู ความสามัคคี ความมีน้ำใจเสียสละ ความเอื้อเฟื้อ ความเห็นอกเห็นใจ มีประเพณีท้องถิ่นเนื่องในพุทธศาสนา ตระกูล และประเพณีเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอาชีพ และประเพณีเกี่ยวข้องกับความเชื่อ สำหรับความเชื่อ นั้นมีการเชื่อถือโหราศาสตร์ ภูตผีปิศาจและไสยศาสตร์

ภูมิปัญญาต่าง ๆ ได้แก่ อาชีพที่ได้อาศัยประโยชน์จากสภาพแวดล้อม ธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียง เช่น การทำไร่ การทำลาน ส่วนอาชีพอื่น ๆ คือ การทำไร่ ทำนา หาลา โดยเครื่องมือประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำจากไม้ไผ่ เครื่องมือดำรงชีวิตบางชิ้น เช่น ตะกร้าถือ มีรูปแบบคล้ายกระบุงขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน การทอผ้า นิยมผ้าฝ้าย ทำลวดลายผ้าเป็นลายตารางรูปสี่เหลี่ยม ปกติจะทอไว้ใช้เอง เช่น ผ้าเย็บที่นอน หมอน ผ้าถุง ผ้าขาวม้า ยาม ปัจจุบัน บางครอบครัวทอไว้ขาย เช่น ผ้าขาวม้าและย้อม แต่เดิมการทำผ้าของชาวไทยเบิ่งได้เตรียมการทอผ้าเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่ปลูกฝ้าย ปั่นด้าย ย้อมสีด้ายฝ้าย ไม้ ปัจจุบันซื้อเส้นด้ายย้อมสีสำเร็จรูปมาทอ การแต่งกายใช้ผ้าฝ้าย เอกลักษณ์ในการแต่งกายคือสตรีสูงอายุนุ่งโจงกระเบนและสะพายย่าม รูปแบบลักษณะเฉพาะในเวลาไปทำงาน อาหาร นิยมกินอาหารสุก กินเนื้อปลา กินผักพื้นเมือง กินข้าวเจ้า นิยมกินอาหารใส่กะทิหรือทอด อาหารของชาวไทยเบิ่ง เป็นอาหารที่ถูกสุขภาพและหาได้ง่ายในท้องถิ่น สำหรับยานพาหนะคือเรือและเกวียนมีหลายรูปแบบ เรือซุดที่มีชื่อเรียกว่าเรือพายม้า เป็นเรือที่เหมาะใช้ในแม่น้ำป่าสักเพราะสามารถครูดไปกับท้องน้ำที่มีกรวดทรายหรือตอไม้โดยเรือไม่ชำรุด ส่วนเกวียนนิยมใช้เกวียนมีรูปแบบเดียว วกกับที่นิยมใช้ในภาคกลางแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คือเกวียนที่มีแปรงยึดล้อและมีไม้กำพองทอดยาว ภูมิปัญญาต่าง ๆ ทั้งหมดดังกล่าวเกิดจากการรู้จักใช้พื้นความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตโดยอาศัยประโยชน์จากธรรมชาติใกล้ตัวและกลมกลืนกับธรรมชาติ

สังคม เป็นสังคมสงบสุข มีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดีต่อกัน สมาชิกในสังคมมีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือกัน มีการดูแลรักษาสุขภาพ รักษาความสะอาดชุมชนและที่อยู่อาศัยมีหมอหลายประเภทรักษาโรค เช่น หมอยาสมุนไพร หมอตำแย หมอรักษาโรคให้กำลังใจ เช่น หมอน้ำมนต์ สังคมไทยเบ็ญเป็นสังคมมีประสพกา วรรณและเรียนรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพอนามัย สถาปัตยกรรม มีเอกลักษณ์ของกลุ่มชนคือสร้างเรือนยกเสาสูงแบบเรือนไทย มีหน้าต่างประตูขนาดเล็ก บางครั้งสลักอกเลาประตูเป็นลวดลายแบบง่าย ๆ ฝาเรือนคือฝาฟาก ฝาค้อ โดยเฉพาะฝาค้อเป็นฝาที่ไม่อาจหาได้ ณ ที่อื่น ๆ เพราะต้นค้อที่นำมากรุแผงทำฝานั้นเป็นพืชพื้นถิ่นแถบลุ่มแม่น้ำป่าสัก

ผลงานทางวัฒนธรรมที่ได้ศึกษาคือ ภาษา ชาวไทยเบ็ญมีภาษาพูดคล้ายกับภาษาไทยภาคกลางแต่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างไป และนิยมลงท้ายประโยคด้วยคำว่า เบ็ญ เดี้ง เหว่ย ด็อก มีผู้เรียกภาษานี้ในชื่ออื่นว่า ภาษาไทยเด็้ง หรือ ภาษาไทยโคราช วรรณกรรมเก่าแก่ที่พบเขียนด้วยอักษรไทยเป็นส่วนใหญ่ เขียนบนสมุดไทย ได้แก่ นิทาน นิยาย คำสอนและคติธรรม ตำรายา ตำราหมอดู และกฎหมาย เป็นต้น มีรูปแบบอักษรอื่นที่พบบ้างคืออักษรขอม เขียนบนสมุดไทยเป็นคาถาหรือจารบนใบลานเป็นบทเทศน์ของพระภิกษุ ศิลปกรรม ของ ชาวไทยเบ็ญที่ได้ศึกษาในที่นี้ได้แก่ พระพุทธรูป ธรรมาสน์ จิตรกรรม พบว่ามีลักษณะละม้ายคล้ายแบบศิลปกรรมของภาคกลาง แต่มีลักษณะพื้นถิ่นปะปนอยู่ด้วยมาก ศิลปกรรมแบบนี้ เช่น พระพุทธรูปจะเป็นแบบที่เคยมีผู้ระบุชื่อเรียกว่าสกุลช่างนครราชสีมา ศิลปกรรมบางชิ้นมีอายุเก่า แก่ถึงราวพุทธศตวรรษที่ 11แต่คงเคลื่อนย้ายนำมาจากที่อื่น หรือเป็นหลักฐานโบราณคดีที่เก่าแก่ของชุมชนที่เคยอาศัยอยู่แถบนั้น แต่ที่สามารถกำหนดเป็นศิลปกรรมแบบไทยสมัยอยุธยาได้อย่างแน่ชัดนั้นมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 2-23

เครื่องดนตรี เป็นแบบสังคมชนบทไม่มีความซับซ้อนในการเล่นและการประดิษฐ์ ได้แก่ เป็ญ (บางครั้งเรียกจิ้งห่อง) ปี่ โทณ และกลองยาว เช่น เพลงหอมดอกมะไฟ เพลงพวงมาลัย เพลงระบำบ้านไร่ เพลงโนเน เพลงพิชฐาน เพลงซำเจ้าหงส์ และเพลงโคราช ในจำนวนเพลงพื้นบ้านเหล่านี้ เพลงโคราชได้รับความนิยมสูงสุดและยังมีผู้เล่นได้ บ้านจนถึงปัจจุบัน การละเล่นทั่วไป และกีฬาพื้นบ้านมีทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ มีลักษณะคล้ายกับชาวไทยภาคกลางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและชาวไทยโคราช เช่น มอญช้อนผ้า งูกินหาง ลูกช่วง เบ็ญริบ สะบ้า ต่อโกะและเพื่อให้เกิดการศึกษาเรื่องนี้เหลือเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ที่สำคัญก่อนที่สภาพภูมิประเทศจะเปลี่ยนไปกลายเป็นอ่างเก็บน้ำ คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาประวัติสถานที่ทุก ๆ หมู่บ้านในพื้นที่ที่จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนและนำมาเรียบเรียงไว้ในลักษณะนามานุกรม นอกจากนั้นยังได้สอบถามประวัติที่มาของการตั้งชื่อชุมชนนั้น ๆ ซึ่งสรุปได้ว่า ในพื้นที่ดังกล่าวมีการตั้งชื่อชุมชนโดยใช้ภาษาไทยเบ็ญ ภาษาไทยกลาง ภาษาลาว และภาษาเขมร ชื่อสถานที่ส่วนใหญ่ได้แรงบันดาลใจตั้งชื่อโดยใช้ชื่อต้นไม้ การศึกษาคราวนี้ คณะผู้ศึกษาได้มีโอกาสสำรวจพบหลักฐานโบราณคดีที่สำคัญของชาติในชุมชนแถบนั้นได้แก่ กลองมโหระทึกสัมฤทธิ์ชุดพลที่บ้านปึกีและจารึกบนฐานพระพุทธรูปอายุ พ.ศ. 2198 พบที่ชุมชนไทยเบ็ญบ้านสระโบสถ์

สุชัย เสือสูงเนิน (2548) ได้ทำวิจัยเรื่อง **การศึกษาศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง** ผลการวิจัยพบว่า งานหัตถกรรมและวิถีของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี เป็นหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นอดีตกาลแห่งวิถีชีวิตของผู้คน เช่น ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ งานหัตถกรรมพื้นฐานบ้านเป็นสิ่งที่ผูกพันกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะว่างานหัตถกรรมเป็นเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นเครื่องใช้ในการทำมาหากิน สรุปผลจากการศึกษาชิ้นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนคล้ายกับศิลปหัตถกรรมทั่วไปของไทย โดยจะมีบางชิ้นที่ผู้ผลิตมีความคิดสร้างสรรค์ งานของตนให้มีลักษณะโดดเด่นและประณีตเป็นลักษณะเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน การสืบทอดวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาต่าง ๆ มีเครื่องมือประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำด้วยไม้ไผ่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ด้านการทอผ้า สามารถทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน และนำวิธีการทอผ้าที่กระตุกเข้ามาใช้เพื่อความละเอียด ความประณีต และความคิดสร้างสรรค์ ประเด็นที่น่าจะศึกษาต่อไปได้แก่ งานประติมากรรมพื้นบ้านในพิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มชาวไทยเบิ่งในจังหวัดลพบุรี และการศึกษาการเล่นและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

ชาญวิทย์ ตริประเสริฐ (2548) **พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน การแสดงทางวัฒนธรรมและกระบวนการรื้อฟื้นความเป็นไทยเบิ่ง**

ชาญวิทย์ได้ ศึกษาการเกิดขึ้นและความเป็นไปของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบิ่ง โคกสูง และความสัมพันธ์ระหว่างพิพิธภัณฑ์กับบริบทสังคมแวดล้อมโดยเป็นการศึกษากระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมในบ้านโคกสูง ผ่านการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและกิจการ วัฒนธรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเนื่องมาจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

นนุช บุ่งเผ่าพันธ์ุ (2533) **ลักษณะของภาษาลาวแฉ่วที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี**

นนุช ได้ศึกษาวิเคราะห์ภาษาลาวแฉ่วซึ่งเป็นภาษาที่ชาวไทยเชื้อสายลาวที่อาศัยอยู่ในตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรีใช้พูดกันอยู่ ในการศึกษาลักษณะของภาษาลาวแฉ่ว ผู้วิจัยใช้การศึกษาระบบเสียง ระบบคำ วลีและประโยคการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะต่าง ๆ ของภาษา คือระบบเสียง กล่าวถึงหน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ หน่วยเสียงวรรณยุกต์ การนำหนักเสียงในคำ และลักษณะพยางค์ ระบบคำ อธิบายถึงลักษณะคำและหมวดคำต่าง ๆ กาญจนา ชินนาค (2543) **การศึกษาประเพณีและพิธีกรรมการรำผีมอญ บ้านวัดเกาะ ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**

การศึกษาประเพณีและพิธีกรรมการรำผีมอญ บ้านวัดเกาะ ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อที่จะศึกษาและทำความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ผ่านการศึกษาประเพณีพิธีกรรมรำผีมอญและเพื่อที่จะตอบคำถามดังกล่าว ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยา 2 แนวคิด มาใช้อธิบาย

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมกับพิธีกรรมรำผีมอญ คือแนวคิดเรื่อง โครงสร้างหน้าที่ของพิธีกรรมและแนวคิดสัญลักษณ์ของพิธีกรรม จากการศึกษาพบว่าพิธีกรรมรำผีมอญมีหน้าที่ทั้งหน้าที่ที่แจ่มชัดและหน้าที่แอบแฝง โดยหน้าที่ที่แจ่มชัดหรือหน้าที่โดยตรงคือ เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพและกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษเป็นเวทีพบกันของสมาชิกในสายตระกูลที่นับถือผีเดียวกัน และก่อให้เกิดกำลังใจแก่ผู้ที่ประกอบพิธีกรรมนี้ด้วย ส่วนหน้าที่ที่แอบแฝงหรือหน้าที่อ้อมนั้นก็คือ พิธีกรรมก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในระดับชุมชน และสายตระกูล อันนำมาซึ่งความกลมเกลียวและสามัคคีในหมู่คณะ ขณะเดียวกันก็สะท้อนว่าโครงสร้างทางสังคมชาวมอญเป็นสังคมที่มีการจัดระเบียบ ทางสังคมภายในโดยอาศัยความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นเครื่องมือ อีกทั้งยังเป็นสังคมที่มีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติสูง เมื่อวิเคราะห์โดยอาศัยการตีความตามสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมนี้พบว่า สัญลักษณ์ที่ปรากฏนั้นสะท้อนภาพของโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมของชาวมอญอย่างน้อย 2 ประการ คือ ประการแรก ข้าวของที่ใช้ในพิธีกรรมบางอย่าง เช่น ข้าวเหนียว ปลาช่อน ต้นกล้วย ฯลฯ อันเป็น ผลผลิตของสังคมเกษตรกรรม (ทำนา) นอกจากนี้การละเล่นบางอย่าง เช่น การชนไก่ ฯลฯ ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านของสังคมเกษตรกรรมก็สะท้อนว่า โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมของชาวมอญนั้น เป็นสังคมเกษตรกรรม ประการที่สอง เราพบว่าในพิธีกรรมนี้ผู้ที่มีบทบาทมากก็คือ ผู้หญิง โดยที่ผู้ประกอบพิธีและรำทรง ตลอดจนแสดงออกถึงอำนาจในการสั่งสอนและตักเตือนเพศชาย จากการวิเคราะห์ก็จะได้อธิบายว่า พิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่เปิดโอกาสให้เพศหญิงได้ปล่อยความกดดันต่าง ๆ ที่ประสบมาในโลกของความเป็นจริง เนื่องจากโครงสร้างสังคมของชาวมอญนั้น เพศชาย จะมีบทบาทมากกว่าเพศหญิง เพราะนอกจากจะเป็นผู้สืบสายตระกูลแล้วยังเป็นผู้สืบทอดผีบรรพบุรุษอีกด้วย ฉะนั้นพิธีกรรมที่จัดขึ้นจึงเป็นเวทีที่ผู้หญิงจะแสดงออกซึ่งอำนาจเหนือเพศชายนั่นเอง

เกศสิรินทร์ แพทอง (2546) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญ** อำเภอพระประแดง จากการศึกษาพบว่า

1. อัตลักษณ์ทั่วไป สามารถแบ่งออกได้เป็นอัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยสิ่งบ่งชี้ความเป็นมอญคือ ประเพณี ภาษาและการแต่งกาย ลักษณะนิสัยเด่นของชาวมอญ คือ ชอบทำบุญ ยึดหลักศาสนาเป็นแกนของชีวิต รักสงบ มีน้ำใจ

2. อัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญพระประแดง คือ อัตลักษณ์ทางประเพณี อัตลักษณ์ด้านนิสัยการทำบุญ ยึดหลักศาสนา นิยมการเข้าวัด และอัตลักษณ์ทางภาษา

3. การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ พบว่า อัตลักษณ์ที่ปรับเปลี่ยน คือ การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย พิธีกรรมต่าง ๆ ความเชื่อค่านิยม การละเล่น ดนตรี ศิลปะ อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไปเกือบหมด คือ ภาษา ภูมิปัญญาด้านยารักษาโรคและภูมิปัญญาด้านอาชีพ และการนับถือผี

4. วิธีการในการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญ มีทั้งวิธีการในลักษณะรูปธรรมและนามธรรม ดังนี้ การจัดทำหนังสือ แผ่นพับ การจัดแสดงโชว์ การจัดนิทรรศการ การสร้างแหล่งรวบรวมข้อมูล การบรรจุในหลักสูตร การรณรงค์ผ่านสื่อต่าง ๆ ปลูกฝังโดยการเล่าประวัติ ให้เห็นเป็นตัวอย่าง ใช้

ความเชื่อทางพิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติสืบทอด ส่งเสริมผลักดันให้มีส่วนร่วมในการจัดงาน การชู้ให้กล้วย และการลงโทษทางสังคม ใช้การประสาธัมพันธ์แบบปากต่อปาก เน้นแก่นหาในการปลุกกระตมบุคคลสำคัญที่มีส่วนสำคัญ คือ กลุ่มชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ และพระในชุมชน

5. การสนับสนุนการดำรงรักษา ด้านความรู้ ความเข้าใจ คือกลุ่มชาวบ้าน และหน่วยงานรัฐอาวุโสในชุมชน การสนับสนุนด้านเงินทุน องค์กร วัสดุอุปกรณ์ คือ ชาวบ้าน และหน่วยงานรัฐ บริษัทเอกชน การสนับสนุนด้านแรงงาน คือชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พลังที่สำคัญก็คือกลุ่มชาวบ้าน

6. แนวโน้มในการดำรงรักษา ภาษาคงหมดไป ประเพณีคงสืบทอดต่อไป อัตลักษณ์ทางสังคมคิดว่าคงเหนียวแน่นอยู่ ความเชื่อต่าง ๆ ก็คงจะต้องเปลี่ยนแปลงไป การแต่งกายก็คงยังมีให้เห็นตามช่วงประเพณี ด้านอาหารก็คงยังมีอยู่ต่อไป ส่วนแนวโน้มในสถาบันที่ดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญ พบว่า สถาบันครอบครัวมีบทบาทลดลง โรงเรียนจะมีบทบาทมากขึ้น หน่วยงานรัฐ องค์กร การปกครองท้องถิ่นมีบทบาทน้อยลงถ้าชาวบ้านต่อต้าน เอกชนเข้ามาให้การสนับสนุนมากขึ้น

7. ปัญหาอุปสรรค คือ การไม่ประสานงานกัน การขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้าน สภาพแวดล้อม สังคมที่มีความเจริญมากขึ้น ในท้ายที่สุดผู้วิจัยมีความเห็นว่า ต่อไปเชื้อชาติมอญคงจะค่อย ๆ หดลง การดำรงเผ่าพันธุ์คงไม่มี มอญคงกลายเป็นเพียงตำนาน แต่การที่จะดำรงรักษาอัตลักษณ์ต่าง ๆ ไว้ก็คงขึ้นอยู่กับชาวมอญในชุมชนนั้น ๆ ว่ามีพลังในการดำรงรักษาได้มากน้อยแค่ไหน

พัชรินทร์ ม่วงงาม (2547) การธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญกรณีศึกษาหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี:

ผลการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของชาวมอญหมู่บ้านศาลาแดงเหนือมีความเป็นอยู่เรียบง่าย เนื่องจากมีการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ถึงแม้ว่าในปัจจุบันความเจริญจากสังคมภายนอกจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้คนชุมชนแต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความเป็นชุมชนมอญดั้งเดิมได้ทั้งหมด เพราะว่ามีวัฒนธรรมนั้นเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจะพิจารณาจากความรู้สึกเป็นคนมอญ ผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนบทบาทของวัดศาลาแดงเหนือ และความเลื่อมใสศรัทธาต่อพุทธศาสนาของชาวมอญได้ทำให้วัฒนธรรมและประเพณีทางด้านศาสนายังคงความเป็นเอกลักษณ์ชุมชนแห่งนี้

นอกจากนี้ จากการศึกษพบว่าวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น ภาษา การแต่งกาย การประกอบอาชีพ ของคนในชุมชนแห่งนี้มีความเป็นเอกลักษณ์ลดน้อยลง เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น นโยบายการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นสากลทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไป หรือระบบการศึกษาแผนใหม่ทำให้มีการใช้ภาษามอญในชีวิตประจำวันลดน้อยลง อย่างไรก็ตามชาวมอญหมู่บ้านศาลาแดงเหนียยังมีแนวทางในการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตลอดจนมีผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

กฤษณ์ท์ แสนทวี่ (2520) ลำพวน : การวิเคราะห์การสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์ชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

การศึกษาวิจัย ลำพวน การวิเคราะห์การสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์ชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อหาหนทางในการธำรง รักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทยพวน ประเภทลำพวนและเพื่อให้ได้คำตอบหรือแนวทางในการผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดทางวัฒนธรรมของสื่อพื้นบ้านทั้งในด้านองค์ประกอบการสื่อสารอันได้แก่ หมอลำ หมอแคน เนื้อหาในการขับลำพวน ช่องทางหรือโอกาสในการแสดงและผู้ชมผู้ฟัง

ผลการศึกษาพบว่า เงื่อนไขปัจจัยภายในที่เอื้ออำนวยต่อการสืบทอดนั้นเป็นเรื่องของเนื้อหาสาระที่ถูกถ่ายทอดในลำพวนสามารถปรับเปลี่ยนประยุกต์ได้อย่างหลากหลายตามสถานการณ์และสภาวะปัจจุบันรวมถึงช่องทางหรือโอกาส พื้นที่ในการแสดงที่เอื้ออำนวยในทุกโอกาสและทุกสถานที่สำหรับจิตวิญญาณ คุณค่า ทางภาษา วรรณศิลป์ และการให้คติสอนใจที่จำเป็นต้องรักษาไว้จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ โดยผู้ที่เป็นหมอลำพวนต้องเข้าใจและใช้ภาษาพวนในการสื่อสารได้ดี

นอกจากนี้ควรเพิ่มหน้าที่ด้านอื่น ๆ เช่น หน้าที่ในการรักษาอัตลักษณ์ ส่วนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดลำพวน ครอบครัวต้องปลูกฝังลูกหลานเยาวชนไทยพวนให้มีทักษะความเข้าใจในภาษาพวนเนื่องมาจากภาษาพวนคือภาษาที่ใช้ขับลำพวนที่เป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวไทยพวน

ปิยะพร วามะสิงห์ (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง **ความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวน** ผลการวิจัยพบว่า ลาวพวนในอำเภอบางพลี จังหวัดนครนายกเป็นชุมชนลาวพวนที่มีขนาดใหญ่ ผลจากการศึกษาพบว่าความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวนจะมีผลต่อสังคมโดยการเกิดการรวมตัวของลาวพวนในท้องถิ่นและต่างถิ่น อันก่อให้เกิดการช่วยเหลือในระหว่างลาวพวนด้วยกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อส่วนรวม โดยก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างลาวพวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทอ

สำหรับการศึกษาด้านการทอนั้นโดยส่วนใหญ่มักจะเป็นการศึกษาในด้านรูปแบบ วัสดุของบรรจุภัณฑ์ ประโยชน์การทอ เป็นต้น

อภิสิทธิ์ ไล่ศัตรูไกลและคณะ(2543) **หีบห่อจากวัสดุธรรมชาติ : การศึกษางานออกแบบเพื่อการอนุรักษ์**

วัตถุประสงค์การวิจัย โครงการนี้ เป็นการศึกษาพัฒนา การออกแบบหีบห่อในภาคใต้โดยจำแนกตามลักษณะทางกายภาพของประเภทอาหาร วัสดุในการทำหีบห่อ กรรมวิธีในการผลิตหีบห่อการแปรรูปวัสดุธรรมชาติ โครงสร้างของหีบห่อ คุณสมบัติของวัสดุและหีบห่อ ประโยชน์ การใช้สอย การขนส่งบรรจุภัณฑ์ สภาพภูมิอากาศ ระยะเวลาในการเก็บรักษา และกลยุทธ์ทางการตลาดของหีบห่อ ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีผลต่อแนวคิดรูปแบบของหีบห่อวัสดุธรรมชาติในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัยโดยการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูล พื้นฐานด้านสภาพ สังคมภูมิประเทศและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อใช้ในการจัดทำเครื่องมือการรวบรวมข้อมูล ภาคสนามโดยวิธีการสังเกตและสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญจากผู้ จำหน่าย ผู้ผลิตตามแหล่งข้อมูลคือตลาดและแหล่งผลิตจากพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้ คือ ชุมพร ระนอง พังงา ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี พัทลุง กระบี่ ตรัง นครศรีธรรมราช สตูล ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส รวมตัวอย่างที่รวบรวมได้ทั้งสิ้น 333 ข้อมูล

ผลจากการวิจัยพบว่า การใช้วัสดุธรรมชาติในการหีบห่ออาหารของคนในภาคใต้มีมานาน และได้สืบทอดไปยังรุ่นลูกหลาน โดยมีการเลือกสรรชนิดวัสดุที่หลากหลาย ส่วนใหญ่เริ่มจากวัสดุที่อยู่ ตามธรรมชาติบริเวณที่ใกล้เคียงที่พักอาศัยเป็นหลัก และสามารถเลือกใช้ส่วนต่าง ๆ ของพืชที่นำมา ทำหีบห่อตามความเหมาะสมของประเภทอาหารได้อย่างลงตัว ได้ประโยชน์ทั้งการคุ้มครองป้องกัน การนับจำนวน การทำสัญลักษณ์ในการจำหน่าย การจัดเรียง ซ้อน การนำพาในการขนส่ง การแสดง ตนของอาหารเพื่อเชิญชวนผู้บริโภคที่สามารถซื้อหาได้อย่างมั่นใจว่าเป็นชนิดอาหารที่ต้องการ รวมถึงเพิ่มกลิ่น สุนทรีย์ยะของรูปแบบห่อและรสชาติของอาหารจากวัสดุที่หีบห่อเพิ่มขึ้นด้วย วัสดุ ธรรมชาติดังกล่าวประกอบด้วยใบและกาบกล้วย ใบกะพ้อ ใบไผ่ ใบจาก ใบคลุ้ม ใบลาน ใบชิง ใบทั้ง ใบยางพารา กาบหมาก กระจูด หม้อข้าวหม้อแกงลิง เป็นต้น กรรมวิธีการห่อที่พบสามารถจำแนกตามรูปแบบห่อเป็น 5 กลุ่มคือ

1. รูปแบบการห่อโดยวิธีการพับ การม้วน การพัน หรือเย็บซึ่งมีทั้งประเภทกึ่งทรงรูป สามเหลี่ยม และทรงสี่เหลี่ยม
2. รูปแบบการรองรับ เป็นการใช้อุณลักษณะของพืชที่เป็นแผ่นเรียบแบน แทนภาชนะ รองรับอาหารการพับม้วนเป็นกระทง
3. รูปแบบบรรจุ เป็นการมีส่วนของพืชเป็นที่บรรจุอาหารตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตอาหารไป จนถึงขั้นขนส่งเพื่อขายเป็นชิ้นเดียวกัน
4. รูปแบบเสียบหีบ ใช้หีบห่อเป็นเพียงแกนให้อาหารยึดติดเท่านั้นเพื่อประโยชน์ในการ จัดเรียงอาหารให้เป็นกลุ่มก้อน สะดวกในการปิ้งย่างและจำหน่ายเป็นชุด ๆ รวมถึงการแสดงตนของ อาหารเป็นกลุ่มอย่างสวยงาม
5. รูปแบบผูกมัด รัดร้อย เป็นการนำส่วนของพืชที่เป็นเส้นมาใช้ประโยชน์ทั้งการผูกมัด รัดเดี่ยว มัดเป็นพวงและผูกมัดเป็นกำ

ลักษณะที่หลากหลายของรูปแบบที่ห่อนี้ ยังสามารถเอื้อต่อประโยชน์ต่อการใช้สอย การ ขนส่ง การเก็บรักษา ตลอดจนกลยุทธ์ทางการตลาดอีกด้วย สำหรับการศึกษาด้านโครงสร้างของหีบ ห่อ พบว่า หีบห่อจากวัสดุธรรมชาติในรูปแบบห่อ ส สามารถใช้ประโยชน์ทั้งส่วนเส้นใบตามทางยาว และทางขวาง หรือแนวทแยงมาวางขัดกัน ช่วยให้ห่อมีความแข็งแรง แน่นหนาขึ้น ไม่แตกหรือฉีก ขาดง่าย และใช้ความแข็งของเส้นก้านใบเป็นโครงสร้างของหีบห่อเลย ได้แก่ ใบจากห่อขนมจาก เป็นต้น

จึงเห็นได้ว่าผู้ใช้วัสดุธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่นของภาคใต้สามารถนำคุณลักษณะของพืช ส่วนต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยของหีบห่อ การขนส่ง การจำหน่าย และมีกรรมวิธีที่ส่งผลถึงความรู้สึกที่ปลอดภัยในการบริโภค การเก็บรักษาและกลยุทธ์ทางการตลาดได้ อย่างเหมาะสมกับคุณลักษณะของอาหารในวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มคนในภาคใต้

การศึกษาวิจัยของอภิสิทธิ์ ไส้ศัตรูไกลและคณะ จึงถือได้ว่าเป็นงานวิจัยที่ใกล้เคียงกับงานวิจัย ที่ทำมากที่สุดต่างกันในที่กลุ่มประชากรและวัตถุประสงค์เท่าที่นั้นส่วนงานวิจัยเรื่องการห่อด้านอื่น ๆ ที่พบ ในประเด็นใกล้เคียง เช่น อรพิน เกิดชูชื่น (2542) การห่อผลชมพูพันธุ์เพชรบุรี เพื่อป้องกันการ ทำลายจากแมลงวันผลไม้

ในการศึกษาการห่อผลชมพูพันธุ์เพชรบุรีเพื่อป้องกันการทำลายจากแมลงวันผลไม้ โดยใช้ วัสดุห่อผลชมพู 4 ชนิด คือ ถุงกระดาษหนังสือพิมพ์ ถุงกระดาษเหนียวสีน้ำตาล ถุงพลาสติกหิ้ว และถุงผ้า (รีเมย์) นอกจากจะเป็นการป้องกันการทำลายจากแมลงวันผลไม้ แล้วยังสามารถปรับปรุง คุณภาพของชมพูพันธุ์เพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่าไม่พบการระบาดของแมลงวันผลไม้ในชมพูที่ ได้รับการห่อด้วยวัสดุทุกชนิด ส่วนการห่อผลด้วยถุงพลาสติกจะทำให้เกิดการร่วงของผลมาก ปริมาณ soluble solids มีมากที่สุดในการห่อด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์และถุงผ้ารีเมย์ นอกจากนี้ยัง พบว่าชมพูที่ห่อด้วยถุงผ้ารีเมย์มีความเหมาะสมที่สุดเนื่องจากให้สีและรสชาติเป็นที่นิยมของผู้ชิม

ชุตินา เวทการ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บรรจุภัณฑ์พื้นบ้านไทยภาคเหนือ ” มี จุดประสงค์เพื่อศึกษา รวบรวมรูปแบบและวิธีการผลิตบรรจุภัณฑ์พื้นบ้านไทยภาคเหนือ ในจังหวัด ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน แพร่ และน่าน จำนวน 36 อำเภอ จำนวนตัวอย่าง ทั้งสิ้น 136 ชิ้น สามารถจำแนกรูปแบบบรรจุภัณฑ์ได้ 3 ประเภท คือ บรรจุภัณฑ์ที่ผลิตจากใบพืช ก้านใบพืช และลำต้น พืช มีการห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ในรูปแบบ ห่อ ผูก มัด รัด ร้อยเป็นรูปแบบต่างๆ อย่างสวยงาม มีความเป็นธรรมชาติ มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีการออกแบบได้อย่างเหมาะสมกับ การใช้สอย สามารถแสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสินค้าบางอย่างได้

ชุตินา เวทการ (2533) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาถึงปัญหาการใช้บรรจุภัณฑ์พื้นบ้านไทย ภาคเหนือ ภาคเหนือ ในจังหวัดลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ และน่าน พบว่า ผู้บริโภคที่ นิยมใช้บรรจุภัณฑ์จากวัสดุสังเคราะห์มากกว่าบรรจุภัณฑ์พื้นบ้านเห็นว่ามีความสะดวกและหาได้ ง่าย ส่วนผู้ที่นิยมเลือกใช้บรรจุภัณฑ์แบบพื้น บ้านจะคำนึงถึงความปลอดภัยต่อสุขภาพและ สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัสดุและรูปแบบของบรรจุภัณฑ์พื้นบ้าน จากการสำรวจเก็บข้อมูลมี ข้อสังเกตว่าบรรจุภัณฑ์จากวัสดุสังเคราะห์ได้มีการใช้อย่างแพร่หลายเข้าไปในท้องถิ่นต่างๆ แม้ใน ชนบทที่ห่างไกลก็มีการใช้กันมากเกินคว ามจำเป็นในขณะเดียวกับบรรจุภัณฑ์พื้นบ้านได้ลด ความสำคัญลง

ชุตติมา เวทการ (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง การบรรจุหีบห่อสินค้าแบบพื้นบ้านไทยภาคกลาง การวิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบรรจุหีบห่อสินค้าแบบพื้นบ้านไทยในเขตภาคกลางรวม 22 จังหวัด คือ สุโขทัย พิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ ชัยนาท อุทัยธานี สิงห์บุรี ลพบุรี อ่างทอง สระบุรี นครนายก สุพรรณบุรี อยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร นครปฐม สมุทรปราการ สมุทรสงคราม โดยพบว่าสินค้าที่พบในเขตอำเภอเมืองและอำเภอรอบนอกไม่แตกต่างกัน ทั้งในด้านรูปแบบ และสัดส่วน มีการใช้วัสดุสังเคราะห์มากกว่าวัสดุธรรมชาติ ส่วนมากจะใช้บรรจุสินค้าประเภทอาหารที่มีทั้งอาหารสดและอาหารแห้งและอาหารที่ปรุงสำเร็จแล้ว วัสดุที่ใช้มากที่สุดคือใบตองกล้วย ส่วนพืชอื่นๆ ได้แก่ ใบเตย ใบจาก ใบมะพร้าว และใบบัว ได้นำเอาวัสดุธรรมชาติมาใช้ ได้แก่ ไม้ก๊วย และดอก เชือกกล้วย และใบมะพร้าวมาผูกมัดสินค้า การบรรจุหีบห่อสินค้าแบบพื้นบ้านไทยภาคกลางมีหลากหลายรูปแบบนั้น มีปัจจัยที่มีตัวกำหนด ได้แก่ ประเภทของสินค้า การรักษาคุณภาพด้านรสชาติ กลิ่น รูปทรง ฯลฯ

รุจีพัชร โรจนกุล (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พลาสติกกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในย่านชุมชนต่าง ๆ ของจังหวัดนครปฐม ในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา” ได้กล่าวถึงผลของการสำรวจไว้ตอนหนึ่งของรายงานเกี่ยวกับการใช้บรรจุภัณฑ์จากวัสดุธรรมชาติในจังหวัดนครปฐมพบว่า มีบรรจุภัณฑ์ ที่ใช้ในการบรรจุสินค้าที่ใช้วิธีการ “ห่อ” โดยใช้ใบพืชได้แก่ ใบตอง ใบตาล ใบเตย ใบลาน ใบจาก ใบไผ่ ใบบัว ใบบอน รวมทั้งวิธีการยัดวัสดุที่ห่อหุ้ม หรือตัวสินค้าโดยตรงด้วยวิธีการมัด รัด ผูก ด้วยวัสดุประเภทเส้นใย เช่น ดอก ตอกฝั้นเกลียว เชือกปอ เชือกกล้วย ใบมะพร้าว ใยฝ้าย หวาย เถาวัลย์ เป็นต้น บางครั้งบรรจุภัณฑ์ยังทำหน้าที่เป็นภาชนะอีก เช่น กระบอกข้าวหลาม กระบอกน้ำตาลสด เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบบรรจุภัณฑ์ประเภทจักสานที่ใช้ประโยชน์ในการบรรจุสินค้าอื่นๆ อีก ได้แก่ เข่ง กระบุง เป็นต้น บรรจุภัณฑ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ ยังคงพบเห็นกันอยู่ทั่วไปในจังหวัดนครปฐม ที่พบมากจะเป็นบรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุผลผลิตผลการเกษตร ประเภท เข่ง ตะกร้า เนื่องจากประชาชนมีอาชีพเกษตรเป็นอาชีพหลัก อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้บรรจุภัณฑ์ประเภทพลาสติกแล้วพบว่ามีการขยายตัวสูงมาก พบว่าก่อนการวิจัย 3 ปี มีร้านค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์พลาสติกเพิ่มขึ้นถึง 37.50 % ด้วยเหตุที่ว่าผู้บริโภคนิยมใช้เพราะ มีสีสดใส ใช้สะดวก น้ำหนักเบา ดูแลรักษาง่าย ราคาถูก บางอย่างใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้งเลย หาง่าย จากความนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติกในชีวิตประจำวันอย่างมาก ได้แก่ ปัญหาการอุดตันของท่อระบายน้ำเกิดท่วมขัง ขยะพลาสติกพัดปลิว ขยะพลาสติกที่ยากแก่การทำลายและมลพิษจากโรงงานพลาสติกในจังหวัดนครปฐมที่มีต่อดิน น้ำ และอากาศ

จรีรัตน์ นามประดิษฐ์ และคณะ (2545) การเจริญเติบโตของผลกระท่อนพันธุ์ปุยฝ้าย
ที่ได้รับและไม่ได้รับการห่อ : ลักษณะภายนอก

การศึกษาการเจริญเติบโตของผลกระท่อนพันธุ์ปุยฝ้ายที่ได้รับและไม่ได้รับการห่อ ณ
ตำบลคลองน้ำเค็ม อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ระหว่างเดือนมิถุนายน 2542 ถึง เดือนตุลาคม
2543 ทำการห่อผลเมื่ออายุได้ 9 สัปดาห์ ในด้านลักษณะภายนอก พบว่าผลที่ได้รับและไม่ได้รับการ
ห่อมีรูปแบบของการเติบโตเป็น single sigmoidal curve ผลเริ่มแก่ในสัปดาห์ที่ 15 และผลมีขนาด
ใหญ่สุดเมื่อมีอายุที่ 18 หลังติดผลเป็นต้นไป มีแนวโน้มว่าผลที่ได้รับ การห่อ มีขนาด น้ำหนัก
ปริมาตร และลักษณะภายนอกที่ดีกว่าผลที่ไม่ได้รับการห่อ

จากการศึกษา งานวิจัยที่ผ่านมา ทั้งสองกลุ่ม พบว่า จะตอบคำถามเกี่ยวกับชาติพันธุ์
อัตลักษณ์ ภาษา วิถีชีวิต ส่วน การวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมการห่อ ในเขตพื้นที่ภาคใต้จะทำการเก็บ
ข้อมูลเกี่ยวกับ บรรพบุรุษ จะตอบคำถาม เรื่องรูปแบบ วัสดุ หน้าที่ ผลของการห่อ และความ
ต้องการของ ประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของเทคโนโลยี แต่งานวิจัย ดังกล่าว ยัง
ไม่มีคำตอบชัดเจนในเรื่อง ของการเชื่อมโยงวัฒนธรรมการห่อ กับความเชื่อ ประเพณี
พิธีกรรม กับสังคม เศรษฐกิจ และบริบทอื่น ๆ รวมถึงความหมายที่แฝงอยู่ในวัฒนธรรมการห่อ
ผลจากการวิจัยที่ผ่านมาดังกล่าวข้างต้น ได้เป็นแนวทางที่จะทำให้ผู้วิจัยได้ทำ การวิจัยเรื่อง
วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตจังหวัดลพบุรี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดทำ การวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ในจังหวัดลพบุรีมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระจายตัวไป อยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือรูปแบบการห่อ ของแต่ละ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นชุมชน เก่าแก่ และมีความโดดเด่นทางอัตลักษณ์ มีการรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไว้อย่างเหนียวแน่น มี 5 กลุ่มชาติพันธุ์คือ

1. กลุ่มไทยเบ็ง บ้านโคกสูง อ.พัฒนานิคม
2. กลุ่มลาวแจ้ว บ้านหนองเมือง อ. บ้านหมี่
3. กลุ่มมอญ บ้านบางขันหมาก อ. เมือง
4. กลุ่มไทยพวน บ้านหลุมข้าว อ.บ้านหมี่
5. กลุ่มไทยจีน บ้านหนองเต่า อ. บ้านหมี่

กลุ่มตัวอย่างที่จะจัดการเก็บข้อมูลได้แก่

วิธีการห่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

การห่อของกิน

การห่อของใช้

การห่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จะใช้เครื่องมือในการทำการวิจัยได้แก่

1. การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
2. การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประวัติของกลุ่มชาติพันธุ์จะเก็บข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารและการสัมภาษณ์
2. รูปแบบการห่อเก็บข้อมูลจากการบันทึกภาพ
3. ความเชื่อ ความหมายของการห่อ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์
4. การใช้การห่อ เก็บข้อมูลจากการสังเกตและบันทึกภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์วัฒนธรรมการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
2. วิเคราะห์รูปแบบความงามศิลปอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
3. วิเคราะห์หาความหมายแฝงของการห่อในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ผลการวิจัยที่มีผลกระทบต่อสังคม

แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จะได้รับรู้ถึงวัฒนธรรมการห่อที่กำลังสูญหายจากการถูกกลืนทางวัฒนธรรม กระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมทางการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์โดยการอบรม สัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ก่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการห่อและช่วยสร้างแรงจูงใจในการลดปริมาณขยะอันเกิดจากการ ห่อด้วยวัสดุย่อยสลายยาก เช่น พลาสติก โฟม เป็นต้น

นวัตกรรมอันเกิดจากการวิจัย

1. การสร้างรูปแบบการห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ต่างๆด้วยลวดลายที่ออกแบบเป็นศิลปอัตลักษณ์ของไทย โดยได้แรงบันดาลใจจากการห่อหุ้มด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่นการออกแบบเบาะหุ้มโซฟาด้วยลวดลายใบตอง หรือลวดลายเครื่องจักสาน การออกแบบลวดลายรถยนต์ หรือรถสามล้อในรูปแบบความเป็นไทยโดยออกแบบเป็นลวดลายการห่อหุ้มด้วยวัสดุธรรมชาติเช่นใบตอง ใบบัว ใบตาล ใบลาน ซึ่งจะมีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างจากชาติอื่นๆ

2. โครงการ สร้างศิลปประดิษฐ์หรือ ประติมากรรม ลอยตัว จากรูปทรงการห่อ เช่นการห่อขนมทรงสูง การห่อข้าวต้มมัด การห่อข้าวใบบัว โดยขยายสัดส่วนให้สูง ขึ้นประมาณ 4 เมตร นำไปติดตั้งหน้าพิพิธภัณฑ์ศิลปหรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือศูนย์อาหาร เพื่อให้ผู้พบเห็นได้ตระหนักและนึกถึงความเป็นไทย สร้างความแปลกใหม่ให้พื้นที่ กลายเป็นความร่วมมือระหว่างตะวันตกและตะวันออก

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี กรณีศึกษา ศิลปวัตถุลักษณะและความหมายแฝง ผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งห้ากลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสำรวจ และสัมภาษณ์โดยได้สอบถามข้อมูลจากผู้รู้ในหมู่บ้าน เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการห่อ ซึ่งพบว่าเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย รวมถึงข้อมูล อื่นๆเช่นประวัติหมู่บ้าน อาชีพ วิถีชีวิต ต้นไม้ ใบไม้ ประเพณี พิธีกรรม เหล่านี้ล้วนเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ในการทำวิจัย รวมถึงการถ่ายภาพการห่อ บางอย่างที่ไม่ให้พบเห็นในชีวิตประจำวัน แต่ชาวบ้านได้หาวัสดุมาทำเป็นตัวอย่างให้บันทึกภาพไว้

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากการลงภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่างๆมา เรียบเรียงและวิเคราะห์ พบว่ามีประเด็นต่างๆในเรื่องวัฒนธรรมการห่อที่น่าสนใจมากมายในแต่ละ กลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาอัตลักษณ์ของการห่อ ความหมายแฝง ศิลปวัตถุลักษณะ และ วิเคราะห์ความงามวัฒนธรรมการห่อกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมการห่อกับศาสนา วัฒนธรรมการห่อกับ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมการห่อกับวิทยาศาสตร์เป็นต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง บ้านโคกสูง

ศิลปะการห่อที่พบในกลุ่มไทยเบิ้ง

การห่อของกิน

การห่อข้าว อาหารหลักของคนโคกสูงคือข้าวเจ้า น้ำพริกและผัก ทั้งผักต้มและผักดิบที่ หาได้ในท้องถิ่นเช่น ตำลึงต้ม หน่อไม้ต้ม บุกต้ม มะเขือต้ม ยอดกระถิน ผักแว่น ยอดอีหนูต้ม อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ที่เห็นได้ชัดคือพริกเกลือ ต้มยำอึ้ง ปูหลนหรือลาบปู แกงหัวเอื้อง แกงมัน เทียน แกงมันนก แกงมันเหลี่ยม แกงมันใหญ่ แกงแย้ใส่เพราะใส่ข้าวคั่ว (แต่้ม สลุงใจดี; อ้างอิงจาก สุรชัย เสือสูงเนิน. 2548) การห่อข้าวไปนานั้นใช้ใบไม้ได้หลากหลายชนิดทั้งใบตองกล้วย ใบบัว ข้าว ร้อนๆ ใส่ใบบัวหอมดี ใบไม้ในป่าเช่นใบเรียง ใบตองทอง ไปนาก็เก็บกลับมา ถูพลาสติกเพ็งมาที่ หลังจำไม่ได้ว่าอายุเท่าไรที่มีถุงถูพลาสติกใช้เมื่อก่อนใช้แต่ผ้าขาวม้า ไม่มีย้อม เมื่อห่อข้าวเสร็จก็ จะใช้ผ้าขาวม้าห่อมัดอีกทีหนึ่ง ผู้ชายมักผูกที่เอว ส่วนผู้หญิงจะใช้ห่อมัดแล้วสะพายไหล่ไป ย่อมเข้า มาที่หลัง ไปนากลับมาได้อะไรติดมือก็ห่อใส่ผ้าขาวม้ากลับมาเมื่อก่อนไปนาก็ใส่เสื้อแขนยาวทับเสื้อ หม่ากะແหล່งอีกที รองเท้าก็ทำด้วยหนังควาย เป็นรองเท้าแตะ ควายตายก็เอาหนังมาตัดให้พอดีกับ เท้าใช้หนังปาดเป็นเส้นเล็ก ๆ มัดให้กลมทำหูคืบ (เพาะ สลุงใจดี. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 1 การห่อข้าวด้วยใบบัวและใบตอง

การห่อข้าวด้วยใบบัว ใบตอง แล้วใช้ผ้าขาวม้าห่อ ผู้หญิงใช้สะพายไหล่ ผู้ชายใช้ผูกเอว

ห่อพริกเกลือ พริกเกลือเป็นอาหารหลักของคนไทยเบ็ญจโกศสูง เนื่องจากต้องออกไปทำไร่ทำนาเลี้ยงวัวเลี้ยงควายจึงจำเป็นต้องห่อข้าวไปกินช่วงกลางวัน สูตรพริกกับเกลือ เป็นอาหารเอนกประสงค์ของชาวไทยเบ็ญจโกศสูงจะห่อข้าวไปนาเพื่อเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย จะห่อข้าวกับพริกเกลือไปกินในป่าส่วนประกอบก็จะมี พริก เกลือ กระเทียม ใบมะกรูด ตำปนกันใส่เม็ดก่ำจัดเป็นพีชเม็ดเล็ก ๆ กินแล้วซ่าซึ้นอยู่ตามเขา พวงใหญ่ บางบ้านชอบใส่ พริกกะเกลือจะไม่ใส่น้ำตาล กินกะข้าวได้ พริกเมื่อก่อนปลูกเองบางครั้งเอาข้าวไปแลกเอา ทุกอย่างใช้ข้าวแลกหมด(เพาะ สลุงใจดี. 2551: สัมภาษณ์) เสร็จแล้วห่อด้วยใบตองกล้วยบางคนอาจผสมปลาป่นลงไปด้วยเพื่อเพิ่มความอร่อย

ภาพประกอบ 2 การห่อพริกเกลือ

ภาพประกอบ 3 ห่อข้าวกับพริกเกลือมัดด้วยผ้าขาวม้าสะพายไหล่ห่อน้ำใส่กระบอกไม้ไผ่

ภาพประกอบ 4 ห่อหมากด้วยใบพลู

ภาพประกอบ 5 การห่อขนมเซ่งด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 6 ห่อหมกหน่อไม้ใบตอง

ภาพประกอบ 7 ห่อถุงพลาสติก

ภาพประกอบ 8 ขนมห่อใบตองและถุงพลาสติก

ภาพประกอบ 9 ผลไม้ห่อด้วยโฟมและตาข่ายโฟม

ภาพประกอบ10 ห่อยาเส้นหมากและพลู

ภาพประกอบ 11 ขนมจีบแป้งห่อหมู

ภาพประกอบ 12 ปลาทูล่อพลาสติกบนแผ่นโฟม

ห่อแหนมด้วยใบตอง

ห่อของกินด้วยพลาสติกและโฟม

ภาพประกอบ 13 ขนมไทยห่อด้วยใบตอง พลาสติก

วิถีชีวิตในอดีตชาวไทยเบ็้งกินอยู่แบบเรียบง่ายไม่ค่อยกินหมูกินไก่ กินน้ำพริกกินปลาเป็นหลักข้าวของเครื่องใช้ก็นิยมนำไปแลกกันไม่ค่อยได้ใช้เงิน

เมื่อก่อนแม่น้ำป่าสักมีเรือเอาของมาขาย กะปิ น้ำปลาตราห่าน เป็นจู้เล็ก ๆ คล้าย ๆ กับไหแต่เล็กกว่าไม่มีขวดใส่ เอาข้าวใส่กระบุงไปแลกเขา เขาก็ใส่เกลือกลับมาให้ พวกตั้งค์ไปตลาดใช้ตั้งค์ใส่กระเป๋าสื่อ พ่อซื้อของเขาเขาก็ห่อกระดาษให้ เมื่อก่อน เขาก็ห่อใบตองให้ แจกเขามีห่อให้ไม่ต้องเอาอะไรไป อาหารก็ไม่มีหมูไม่มีไก่ขายหรอก มีกะปิ ปลาทุ ห่อใบตองให้ ปลาส้ม ปลาจ่อม ตลาดก็เป็นบ้านมีอะไรก็เอามาขาย (เพาะ สลุงใจดี. 2551: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันของกินที่นำมาขายที่ตลาดนัดในหมู่บ้านจะนิยมห่อด้วยถุงพลาสติกมากกว่าอาจเป็นด้วยความสะดวก แต่การห่อบางอย่างก็ยังนิยมใช้ใบตองเช่นการห่อขนมเทียน ขนมใส่ไส้ ข้าวต้มมัด ห่อแหนม ห่อหมก เป็นต้น

การห่อของใช้

ความเป็นอยู่ของชาวไทยเบ็ง

ชาวไทยเบ็งส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรม นอกจากจะยังชีพโดยการทำนาแล้ว ชาวไทยเบ็งยังดำเนินชีวิตด้วยการตัดลานไปขาย การจักสาน และการทำไต้ ซึ่งเป็นอาชีพที่พบมากในตำบลมะนาวหวาน ซึ่งอดีตเป็นป่าลาน นอกจากนี้ยังทอผ้าและจับสัตว์บกสัตว์น้ำ หากมีผลผลิตเหลือใช้จะนำไปแลกเปลี่ยนเป็นข้าวของเครื่องใช้ต่างอื่น แต่ในปัจจุบันชาวเบ็งหันมาปลูกพืชไร่เป็นอาชีพหลัก เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง อ้อย พริก และทานตะวัน ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อขายมิใช่เพื่อการยังชีพเช่นเดิม การห่อที่พบเกี่ยวกับของใช้ของไทยเบ็งจึงเกี่ยวข้องกับอาชีพเช่นการห่อขี้ไต้ซึ่งในปัจจุบันไม่พบแล้ว

ภาพประกอบ 14 การห่อขี้ไต้ด้วยใบลานของไทยเบ็ง

ห่อขี้ไต้ ด้วยใบลาน อาชีพทำลานเป็นอาชีพที่ทำมาตั้งแต่โบราณและเลิกทำในราวปี 2500 เพราะต้นยางนาหมดไปจากการตัดโค่นและผลกระทบจากการสร้างเขื่อน โดยมีวิธีทำคือ เลือกต้นยางที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.5 – 1.5 เมตรใช้มีดหรือขวานเจาะบริเวณตรงโคนต้น สูงจากพื้นดินประมาณ 0.5 เมตร ให้มีความลึกประมาณ 4 – 5 นิ้ว กว้าง 8 นิ้ว ยาว 8 นิ้ว ใช้ใบไม้ปิดหลุมยาง เพื่อป้องกันฝนตกลงไปในหลุม จากนั้น 5 – 7 วัน กลับมาตัดยาง ยางสดจะมีคุณสมบัติเป็นยาถ่ายได้ เสร็จแล้วใช้เศษใบไม้แห้งหรือกิ่งไม้จูดไฟเผาให้ความร้อนบริเวณในหลุมยางประมาณ 5 – 15 นาที ให้ความร้อนกระตุ้นให้น้ำยางไหลออกมาใหม่

นำน้ำยางและเศษยางผสมขี้เถ้าหรือต้นไม้ฝุ่ให้ส่วนผสมของเศษไม้มากกว่ายาง หมักไว้ในที่ร่ม 2 – 3 วัน เพื่อให้เศษไม้และยางจับตัวกันได้ที่ จนเหนียว ห่อส่วนผสมของเศษไม้และยางด้วยใบลานแก่โดยใช้ใบลานขนาด 90 เซนติเมตร 2 ใบ วางใบให้ทับซ้อนกันพับใบเป็น 3 ส่วน ส่วนละ 30 เซนติเมตร ตักยางใส่ พับหัวท้าย ของใบลาน มัดด้วยดอกระดี่ไต้ 1 ลูก (ภุชร ภูมะชน. 2542: 92)

ภาพประกอบ 15 ห่อผลไม้ด้วยถุงกระดาษ

ไทยเบ็ญมักนิยมปลูกผลไม้ไว้กินเองในบ้าน เช่นน้อยหน่า ฝรั่ง เป็นต้นบางบ้านมักจะห่อผลไม้เพื่อกันแมลงหรือหนอนเข้าไปทำลายจึงใช้กระดาษมาห่อไว้จนกว่าจะผลจะโต

งานทอผ้าของชาวไทยเบ็ง

การทอผ้าของหญิงชาวไทยเบ็ง นับเป็นทั้งวิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่สั่งสมสืบทอดกันมา ยามว่างจากการทำนา หญิงชาวไทยเบ็งจะทอผ้าไว้ใช้สอยในครอบครัว บางครั้งกิจกรรมนี้ถือเป็นโอกาสให้มีการพบปะระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว ผู้หญิงที่เข้าสู่รุ่นสาวจะเริ่มหัดทอผ้า จนสามารถทอได้อย่างชำนาญก่อนออกเรือน ผ้าที่ทอได้จะใช้สำหรับเย็บเป็นที่นอน หมอน ผ้าห่ม ผ้าถุง ผ้าโจงกระเบน ผ้าขาวม้า และย่าม เป็นต้น ในอดีตการทอผ้าจะมีการเตรียมขั้นตอนต่างๆด้วยตัวเอง ตั้งแต่ปลูกฝ้าย ย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น รากไม้ แก่นไม้ ลูกไม้ ดินเหนียว นิยมทอผ้าเป็นลายสีเหลี่ยมตาราง โดยการใช้สีสลับกันของด้ายเส้นยืน และด้ายเส้นพุ่ง ไม่มีการทอแบบยกดอก หรือลายขีดแบบอีสาน ก็ที่ใช้ในการทอเป็นก็แบบพื้นเมือง ที่เป็นก็มีอ ไม่ใช่ก็กระตุกเช่นในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 16 การแต่งกายของไทยเบ็งที่บางครั้งนิยมพกห่อเงินไว้ในย่าม

เอกลักษณ์ของไทยเบ็งคือนุ่งโจงกระเบนใช้ผ้าขาวม้าที่ทอเองพาดบ่าพร้อมทั้งสะพายย่าม บางครั้งจะพกห่อเงินไว้ในชายพกหรือเอาไว้ในย่าม ปัจจุบันผู้สูงอายุในหมู่บ้านยังคงแต่งกายแบบนี้ อยู่ ส่วนการห่อของใช้ในอดีตของมีค่าจะเก็บใส่ถักซึ่งเป็นกระบอกไม้ไผ่มีฝาปิดเอาไว้ในใสนวดหรือเอกสารสำคัญ เช่น ตั๋ววัว ตั๋วควาย แขว่นไว้ตามบ้าน บางทีใส่ตุ้ ใส่หีบ เป็นหีบไม้ หีบเหล็ก หีบหวาย ต้องห่อใส่ผ้ามัดก่อนชั้นหนึ่งแล้วจึงใส่หีบ

ห่อของมีค่าตำรายาหรือตัววัวตัวควายด้วยผ้าแล้วเก็บไว้ในหีบอีกชั้นหนึ่ง ที่มาของคำว่าหีบห่อ

ภาพประกอบ 17 ห่อผ้าแดงมัดใส่หีบ

ภาพประกอบ 18 สมุนไพรเขากวางใช้ฝนทำยารักษาโรคเก็บไว้ในกระติบข้าว

ตำรายา การรักษาโรคต่างๆ

ภาพประกอบ 19 ตำรายาเก็บไว้ในหีบ

ภาพประกอบ 20 ใต้ถุนบ้านห้องของใช้ด้วยถุงพลาสติกแขวนไว้ที่สูง

ภาพประกอบ 21 ห่อข้าวไปนาใส่หม้อใส่กระบุงหรือใส่ย่าม

การห่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรม

ประเพณีชีวิตของชาวไทยเบ็ง

นอกจากการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายแล้ว ชาวไทยเบ็งยังมีวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามหลายประการสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด จนตาย ดังนี้ ประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยเบ็ง โดยทั่วไปเป็นประเพณีคล้ายกับของชาวไทยภาคกลาง เป็นประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ผีसाงเทวดา และพระพุทธศาสนาตามความเข้าใจในระดับชาวบ้าน ซึ่งหล่อหลอมอยู่ด้วยอย่างแยกกันไม่ออก

ภาพประกอบ 22 ห่อคัมภีร์ด้วยผ้าจีวร

การใช้ผ้าห่อคัมภีร์ของไทยเบ็งในอดีตคัมภีร์โบราณเป็นสิ่งที่ต้องการการเก็บรักษาเพื่อให้พ้นจากแมลงและฝุ่นหรือความชื้นดังนั้นชาวไทยเบ็งจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ผ้ามาห่อคัมภีร์อาจใช้ผ้าดิบสีขาวหรือผ้าทอมือมาห่อแต่ในปัจจุบันไม่พบแล้ว จากการสำรวจพบว่ามีเพียงการใช้จีวรของพระมาใช้ห่อแทน

ประเพณีการรับท้องข้าว จะทำประมาณเดือนสิบทำบุญวันสารทโดยการทำกระทงใบตองและกรวยข้างในใส่ขนมหวานใส่กระยาสารท มะขาม พริกเม็ดเกลือเม็ดใช้น้ำหอมแบ่งหอมทาที่ต้นข้าว สวมแหวนไว้ที่ใบข้าวกรวยใช้ไม้ไผ่ตีปักไว้ในนาให้โผล่เหนือยอดข้าว โดยให้ผู้ชายเป็นคนทำ (เพาะ สลุงใจดี. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 23 พิธีรับท้องข้าว

ประเพณีเรียกขวัญข้าว จะทำกันตอนที่นำข้าวขึ้นบ้านหลังการเก็บเกี่ยว พิธีการ คือ นำข้าวเหนียวกับงา มารวมกันแล้วปั้นเป็นรูปไข่ คราด แอก ค่อม เต่า ตะกวัด และทำหุ่นฟางข้าว นำมารวมกันในกระบุง เพื่อเรียกขวัญ แล้วเก็บเมล็ดข้าวที่ร่วงหล่นอยู่ในลาน ร่วมกับเม็ดดินที่ลานใส่กระบุงคอนกลับมาบ้าน และนำสิ่งของทั้งหมดในกระบุงไปเก็บไว้ในยุ้งข้าวเป็นอันเสร็จพิธี

ภาพประกอบ 24 เรียกขวัญข้าว

เข้าพรรษาและออกพรรษา วันเข้าพรรษาจะมีการทำบุญตักบาตรที่วัดเหมือนชาวพุทธทั่วไป พร้อมกับถวายเทียนพรรษา ส่วนวันออกพรรษา ชาวบ้านจะห่อข้าวต้มมัดมาใส่บาตรด้วย วัฒนธรรมชาติที่มีความหลากหลายและเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นคือใบตองกล้วย ใบลาน ใบตองทอง ใบอ้อยดังจะเห็นจากวัสดุเหล่านี้

ภาพประกอบ 25 การห่อข้าวต้มมัดด้วยใบตองสดและใบตองตากแดดให้มีสีที่สวยงาม

ภาพประกอบ 26 การห่อข้าวต้มมัดด้วยใบตองทองหรือใบทองกวาว

ภาพประกอบ 27 การห่อข้าวต้มลูกโยนด้วยใบลาน

ภาพประกอบ 28 การห่อข้าวต้มลูกโยนด้วยใบอ้อย

วิธีทำข้าวต้ม

โบราณต้องใช้ยอดที่ยังไม่คลี่ คือยอดที่ยังอ่อนอยู่ ต้นลานจะพบมากอยู่ตามไร่นา เหมือนการห่อของภาคใต้ที่เรียกว่า ข้าวต้มลูกโยน การห่อโดยใส่ใบตอง จะใช้ใบตอง 2 ลักษณะคือ ใบตองสดและใบตองเหลืองคือตัดมาต้องตากแดดไว้จะทำให้ ห่อง่าย การห่อข้าวต้มมัดจะเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการทำบุญ เพราะเชื่อว่าจะได้บุญมาก เพื่อเป็นการทำเฉพาะวันพระใหญ่ ๆ หรือวันสำคัญเท่านั้น และอาจเป็นการทำบุญที่อุทิศให้กับญาติผู้ตายหรือเทวดา องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเชื่อว่าจะได้กุศลแรง วันนั้นจะเป็นวันสวรรค์เปิด เช่น วันออกพรรษา ผู้วิจัยพบว่า ทุกบ้านทุกหลังคาเรือนต้องทำข้าวต้มมัด วัสดุที่ใช้ห่อมีหลายประเภท เช่น ใบมะพร้าว ใบลาน ใบเตย ใบตอง การเก็บรักษาเพื่อไม่ให้ข้าวต้มบูดเสียเร็ว เมื่อคนเอาข้าวต้มมัดไปทำบุญมาก ๆ พระจะทำข้าวต้มใส่โถงน้ำแช่ไว้แทนตู้เย็นเมื่อจะกินก็จะนำมาอุ่นใหม่ เป็นการถนอมอาหารด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน (ประจักษ์ เดิมสูง. 2551: สัมภาษณ์)

ทำบุญสารท ทำในเดือน ๑๐ นอกเหนือจากการทำบุญที่วัดตามปกติแล้ว จะมีการกวนกระยาสารทเพื่อนำไปทำบุญในงานนี้อีกด้วย

ตักบาตรเทโว ทำหลังวันออกพรรษา จุดที่แปลกกว่าการทำบุญเทศกาลอื่น คือ ชาวไทยเบ็ญจะใส่บาตรด้วยขนม ทอफी ชนิดต่างๆมากมาย

ภาพประกอบ 29 การตักบาตรลูกอม

วันแรม 1 ค่ำเดือน 11 หลังจากวันออกพรรษา 1 วันของทุกปี ชาวไทยเบ็ญจะโคกสูงจะมีประเพณีท้องถิ่นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลา 55 – 60 ปี วันนั้นเป็นวันที่ชาวพุทธทั่วไปในถิ่นอื่นรู้จักกันดี เรียกว่า วันตักบาตรเทโว ประเพณีตักบาตรเทโวของชาวไทยเบ็ญจะโคกสูง จังหวัดลพบุรี จะมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนคล้ายกับการตักบาตรเทโวทั่วไปของไทย แต่จะมีลักษณะที่ต่างจากถิ่นอื่นๆ คือ ตักบาตรด้วยลูกอม ลูกอมที่ชาวโคกสูงใช้ใส่บาตรคือ ขนมทอफीที่มีขายที่ร้านค้าในหมู่บ้านโคกสูง เช่น ลูกอมที่ทำด้วยน้ำตาล ห่อด้วยกระดาษหรือห่อด้วยพลาสติกใส ฮอลล์ ทอफीอื่นๆ เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์นายวิ๊ก อินทร์เฉลียว ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการตักบาตรลูกอมว่า

คนที่มาพาทำใส่บาตรเทโวคือหลวงปู่ชื่น อดีตเจ้าอาวาสวัดโคกสำราญ มรณะภาพแล้ว ก่อนนั้นหลวงปู่ไปอยู่วัดมะกอกหวาน วัดเขาทราย แล้วจึงย้ายมาที่วัดบ้านเรา กลับมาก็มาพาทำบุญตักบาตรเทโว ใส่ลูกอม ใส่สตางค์เหรียญ 1 สตางค์ 10 สตางค์ สตางค์ตะกั่ว เหรียญ 5 สตางค์ 10 สตางค์ 20 สตางค์ เหรียญบาท ปีต่อๆ มาเริ่มใส่ข้าวสาร ใช้ทัพพีตักเอา ตักจากขันแล้วใส่บาตรพระเดี๋ยวนี้ห่อใส่ถุงพลาสติกมัด สมัยก่อนไม่มีถุง ชื่อของจากร้านค้า แจกใช้ใบตองห่อทั้งนั้นแหละ (วิ๊ก อินทร์เฉลียว. 2548: สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์นายวิ๊ก อินทร์เฉลียว กล่าวถึงเหตุผลที่ใส่บาตรลูกอม ว่า

บ้านเราแต่ก่อน ขนมหวานก็จะมีละช่อง ขนมหสาสุ แค่นั้นแหละ ลูกอมเป็นขนมหวานอย่างเดียวที่หาซื้อง่าย เป็นขนมแห้งที่มากับเรือ สมัยก่อนไม่มีทางรถ ของซื้อขายจะมาทางเรือ มาจอดท่ากะเพรา (แม่น้ำป่าสัก) ฤดูฝนหน้าน้ำมากยามเดือนสิบร้านค้าจะมีของขายมาก ของขายมาทางเรือ โอง มะพร้าว น้ำตาล กะปิ ปลาหู ใต้ปลา มาจากเรือ ทางรถยังไม่มี ถ้าใครจะแต่งงาน ถ้าจะซื้อของต้องไปหาบมาจากโคกสำโรง เดินไป เรือมาจากแก่งคอย สระบุรี คนขายเป็นคนมอญ ปทุมธานี เรือใช้ถ่อเอา คนในบ้านก็จะเข็นข้าวไปขายให้เรือ (วิ๊ก อินทร์เฉลียว. 2548: สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์พบว่า สมัยก่อนชาวโคกสูงมีการติดต่อค้าขายสินค้ากับคนถิ่นอื่นโดยมาทางเรือ เพราะทางรถยังไม่มี หากต้องการไปซื้อของต้องไปซื้อที่โคกสำโรง และต้องเดินไปแล้วหาบของกลับมาซึ่งไกลมากชาวโคกสูงโชคดีที่อยู่ติดกับแม่น้ำป่าสัก ในฤดูฝนช่วงเดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด น้ำแม่น้ำจะมีมาก เรือสินค้าจะนำสินค้ามาขาย ชาวบ้านได้ขายข้าวให้แก่เรือ เรือนำสินค้าต่างๆ มาขายให้ชาวบ้าน เช่น โองน้ำ น้ำตาล มะพร้าว กะปิ ปลาหู ใต้ปลา รวมถึงขนมลูกอม ซึ่งเป็นขนมอย่างเดียวที่พอจะหาได้ไม่ยาก ที่จะนำไปตักบาตรของแห่งที่วัดในวันตักบาตรเทโว เป็นขนมหวานที่เก็บไว้ได้นานกว่าขนมพื้นบ้านเดิมอย่างขนมลอดช่อง ขนมสาสุ และพบว่า การใส่บาตรข้าวสารเพื่อต้องการเก็บไว้ที่วัดเพื่อวัดมีงานก็จะนำมาทำอาหารที่โรงครัวเลี้ยงกันสำหรับคนที่มาช่วยกันทำงาน เหตุผลด้วยเป็นประเพณีเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติตามคติประเพณีที่เคยประพฤติสืบต่อๆ กันมาแต่โบราณกาล ชาวไทยเบ็ญโคกสูง จังหวัดลพบุรี จะตักบาตรลูกอม หรือใส่บาตรเทโว ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ทุกปี หนึ่งปีมีหนึ่งครั้ง การทำบุญเช่นนี้ยึดถือว่าเป็นวันคล้ายกับวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก ตามตำนานกล่าวว่า

เมื่อก่อนพุทธศักราช 80 ปี พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนา “ พระสัตตปรณานิกรรม ” คือพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ โปรดพระพุทธมารดา (ซึ่งทรงบังเกิดอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต) ครั้นครบกำหนดการทรงจำพรรษาครบ 3 เดือน พระพุทธเจ้าทรงปรารภว่าพระวัสสาแล้วเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลกมาสู่มนุษยโลก ในวันขึ้น 15 ค่ำ

เดือน 11 โดยเสด็จลงทางบันไดแก้วทิพย์ ซึ่งตั้งระหว่างกลางของบันไดทองทิพย์อยู่เบื้องขวา บันไดเงินทิพย์อยู่เบื้องซ้าย และห้วบันไดทิพย์ที่เทวดาเนรมิตขึ้นทั้ง 3 พาด บนยอดเขาพระสิเนรุราช อันเป็นที่ตั้งแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนเชิงบันไดตั้งอยู่บนแผ่นศิลาใหญ่ใกล้ประตู เมืองสังกัสสนคร

ในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาสู่มนุษย์โลกนั้น ประชาชนพร้อมใจกันไปทำบุญตักบาตรเป็นจำนวนมาก พิธีที่กระทำในการตักบาตรเทโว ซึ่งถือตามประวัติศาสตร์ก็เท่ากับทำบุญตักบาตรรับเสด็จพระพุทธเจ้าในคราวเสด็จลงมาจากเทวโลกนั่นเอง บางวัดให้ฤกษ์สวดตั้งตัวเป็นเทวดา เป็นพระพรหม แล้วอันเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่มีล้อเคลื่อนและมีบาตรตั้งอยู่ข้างหน้า พระพุทธรูปใช้คนลากนำหน้าพระสงฆ์ พวกทายก ทายิกาตั้งแถวเรียงรายคอยใส่บาตรเป็นการกระทำที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง เพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ส่วนอาหารที่นำมาทำบุญตักบาตรในวันนั้น มีข้าว กับข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยนที่ห่อด้วยใบมะพร้าวหรือใบลำเจียกไว้หางยาว และข้าวต้มลูกโยนนี้มีประวัติมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะตั้งใจอธิษฐานแล้วโยนไปให้ลงบาตรของพระพุทธเจ้า เนื่องจากมีคนมากเข้าไปใส่บาตรไม่ได้ (สุรชัย เสือสูงเนิน. 2548)

ประเพณีการบวช ผู้ชายเมื่ออายุครบบวช พ่อแม่จะจัดการให้ไปอยู่กับพระภิกษุที่วัดเพื่อเรียนรู้วินัยสงฆ์และท่องบทสวดมนต์ให้ขึ้นใจ เมื่อถึงวันใกล้บวชจะไปขอขมาลาโทษตามบ้าน ไม่ว่าจะป็นญาติหรือผู้ที่เคารพนับถือก่อนพิธีบวช

การห่อที่พบในงานบวชคือการใช้ใบบัวห่อผมที่โกนเสร็จแล้ว การห่อรูปเทียนที่ใช้ขอขมา การห่อสังฆภัณฑ์การห่อเงินสำหรับไปรยทานการห่อเทียนรูปด้ายผ้าเช็ดหน้าเป็นต้น

ภาพประกอบ 30 ห่อผมด้วยใบบัว

ภาพประกอบ 31 ห่อรูปเทียนด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 32 ห่อสังฆภัณฑ์ด้วย
กระดาษแก้ว

ภาพประกอบ 33 ห่อเงินเหรียญโปรยทานด้วยริบบิ้น

ภาพประกอบ 34 ห่อรูปเทียนด้วยผ้าและพลาสติก

การวิเคราะห์การห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเบิ่ง โคนสลุง

จากการที่ผู้เขียนมีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่ง โคนสลุง จ.ลพบุรี โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์ ชาวบ้านผู้สูงอายุ ผู้ที่มีประสบการณ์ เพื่อศึกษาในประเด็นของวัฒนธรรมการห่อ การรักษาอัตลักษณ์ ศิลปอัตลักษณ์และรูปแบบความงามของการห่อต่าง ๆ นั้นได้วิเคราะห์ออกมาเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ประเด็นแรกวัฒนธรรมการห่อพบว่าวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเบิ่ง โคนสลุงนั้นมีมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ต่างจากกลุ่มอื่น ๆ อย่างชัดเจน เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย อาหารการกิน อาคารบ้านเรือน หรือวัฒนธรรมการแสดง เป็นต้น ชาวไทยเบิ่ง โคนสลุงมีการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองได้เป็นอย่างดี เนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชน และการให้ความร่วมมือของชาวบ้าน อาจมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบางอย่างไปบ้าง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัส พบว่า มีการ

เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างมากใน 2 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ ก่อนสมัยเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 ชาวไทยเบ็ญยังมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงช่วงแรก คือหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม วิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญเริ่มเปลี่ยนไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของการเมือง การปกครอง และช่วง ที่สองที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดมากคือ การสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ในปี พ.ศ. 2541 วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไปหลายด้าน เช่น อาคารบ้านเรือนแต่เดิมเป็นแบบเรือนพื้นบ้านเมื่อได้เงินจากการเวนคืนจึงปลูกบ้านให้ทันสมัยขึ้น อาหารการกิน เป็นต้น เพราะเมื่อสร้างเขื่อน ต้นไม้บางชนิดหายไป เช่น ต้นยาง ต้นลาน ต้นไผ่ป่า ต้นตองทอง ต้นตองกุง ต้นไม้อื่นๆ ที่ชาวไทยเบ็ญได้ใช้ในชีวิตประจำวัน วัสดุในการห่อที่พึ่งพาธรรมชาติก็เริ่มหายไปจากชีวิต

คนหนุ่มสาวชาวไทยเบ็ญปัจจุบันมีอาชีพรับจ้างตามโรงงาน เพราะที่ทำงานถูกเวนคืนกลายเป็นเขื่อน วิถีชีวิตแบบคนเมืองเข้ามาแทนที่ คนที่อยู่ในหมู่บ้าน คือ วัยกลางคน และผู้สูงอายุที่ยังใช้วิถีชีวิตแบบเดิม ๆ ดังนั้นการเข้าไปศึกษาวัฒนธรรมของไทยเบ็ญในครั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่าได้ข้อมูลที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมการห่อของชาวไทยเบ็ญผูกพันกับธรรมชาติ ความเชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจและศาสนา ปัจจุบันวัสดุที่ใช้ในการห่ออาจเปลี่ยนไปตามเทคโนโลยี เช่น ใช้ถุงพลาสติก ถุงกระดาษ โฟม เนื่องจากสะดวก ประหยัดเวลา และหาซื้อง่าย แต่การห่อนั้นแบบดั้งเดิมยังคงมีให้เห็นอยู่บ้าง เช่น การห่อข้าวต้มลูกโยนไปทำบุญ การห่อข้าวไปนา การใช้ผ้าขาวม้าห่อข้าว การห่อของมีค่าแล้วเก็บไว้ในหีบ ซึ่งอาจจะเป็นที่มาของการชื่อเรียก ความหมายของคำว่า หีบห่อในปัจจุบันก็เป็นได้ ส่วนการห่อที่หายไปและไม่พบในปัจจุบันคือการห่อซีต เนื่องจากต้นยางที่อยู่ริมแม่น้ำป่าสักถูกน้ำท่วมตายหมด การห่อที่เกี่ยวกับความเชื่อเช่นการห่อกระทงเพื่อรับขวัญข้าว เหตุผลที่วัฒนธรรมการห่อบางอย่างหายไปเนื่องจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์ ทำให้ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ลดน้อยลง หรือภาวะเศรษฐกิจที่ต้องเร่งรีบจึงมองข้ามพิธีกรรม

ปัจจุบันจากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตบริเวณตลาดนัด บ้านเรือนหรือร้านค้าของไทยเบ็ญพบว่า 90% ของกินของใช้ที่นำมาจำหน่าย ห่อด้วยวัสดุสมัยใหม่ ขาดความเป็นอัตลักษณ์ของไทยเบ็ญอีก 10% นั่นคือการห่อด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง เป็นต้น

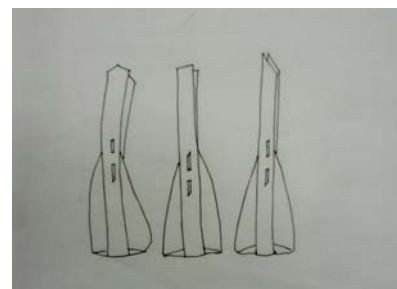
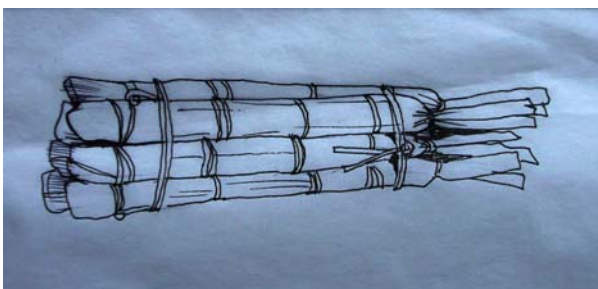
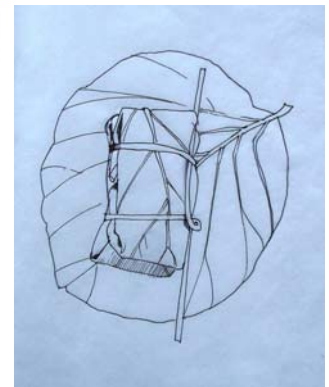
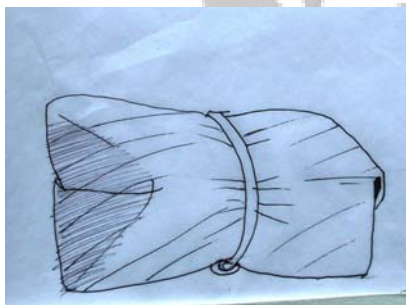
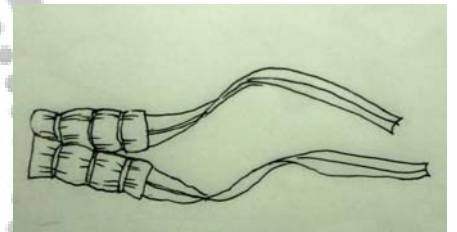
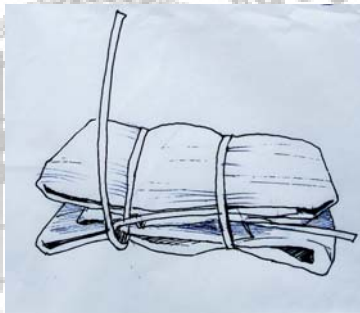
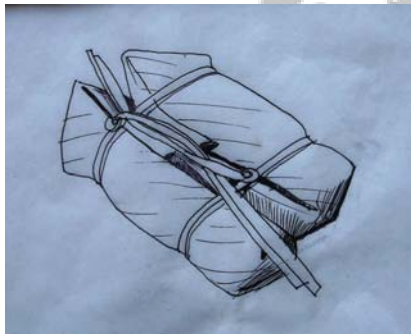
2. ประเด็นที่สอง ศิลปอัตลักษณ์และความงาม จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่าชาวไทยเบ็ญรู้จักใช้วัสดุจากธรรมชาติที่หลากหลายมาใช้ในการห่อของกิน เนื่องจากชาวไทยเบ็ญในอดีตอยู่ใกล้ชิดกับป่าที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืช ความงามที่เกิดขึ้นจากการห่อนั้น เกิดจากสี พื้นผิว และรูปทรงของใบไม้แต่ละชนิด ยกตัวอย่างเช่น การห่อพริกเกลือ การห่อข้าวต้มมัดจากใบตองทองหรือใบทองกวาว พื้นผิวของเปลือกใบไม้ด้านนอกจะมีความขรุขระ ต่างจากการห่อด้วยใบตองกล้วย หรือการห่อด้วยใบตองกล้วย ชาวไทยเบ็ญเองก็จะเลือกใบตองที่สดและใบตองตากแดดมาใช้ห่อ ทำให้เกิดสีสันความงามที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป นอกจากนั้น การห่อข้าวต้มลูกโยนด้วยใบลาน ใบอ้อย จะพบว่ามีความงามจากสัดส่วนซึ่งเป็นรูปสามเหลี่ยมและมีปลายใบยื่นออกมา เพื่อสะดวกต่อการจับหรือมัดรวมกันเป็นพวง จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า การที่ข้าวต้มลูกโยนต้องมีหางยาวก็เพื่อสะดวกต่อการใส่บาตรพระได้ง่าย จึงอาจใช้วิธีการจับหางข้าวต้มโยนลงบาตรแทน วิธีนี้จึงสะดวกและเป็นการประยุกต์การห่อให้เกิดความสวยงามในเวลาต่อมา

การห่อของไทยเบ็งนั้นคือการห่อของกินที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ใบไม้ คือ ใบลาน ใบตอง ใบตาล ใบตองทอง ใบตองกุง ใบบัว ใบอ้อย เป็นต้น ไทยเบ็งสามารถนำวัสดุจากธรรมชาติที่หลากหลายมาใช้ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ชาวไทยเบ็งยังใช้ผ้าทอมือหรือผ้าขาวม้ามาห่อของอีกชั้นหนึ่ง เช่น การห่อข้าวด้วยใบตองแล้วนำผ้าขาวม้ามาห่อมัดเพื่อสะดวกในการเคลื่อนย้าย

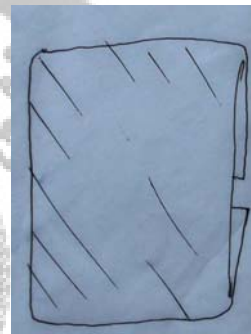
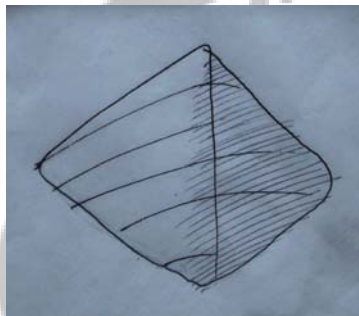
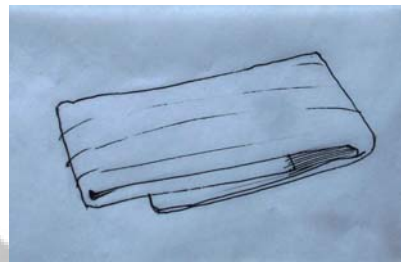
รูปแบบการห่อที่พบเช่นการห่อข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน การห่อขนมแข่ง ขนมเทียน การห่อขนมใส่ไส้ นั้นมีรูปแบบการห่อที่พบเห็นได้โดยทั่วไปในหลายกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงภาคต่างๆในประเทศไทยซึ่งยังไม่สามารถบ่งบอกความเป็นศิลปอัตลักษณ์และเป็นไทยเบ็งที่แท้จริงได้

ความงามและรูปแบบการห่อที่พบสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

1. รูปแบบการห่อโดยการพับแล้วมัดด้วยดอกร เชือก ยางหรือลวดด้วยไม้ได้แก่การห่อข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน ห่อข้าว ห่อแหนม ห่อซี่ใต้ ห่อขนม ความงามที่พบเกิดจากรูปร่างเรขาคณิตได้แก่สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ทรงกระบอก เป็นรูปทรงหลักและสร้างความเคลื่อนไหวด้วยเส้นเล็กๆ จากดอกรหรือเตี๋ยที่ทำให้รูปทรงการห่อดูไม่แข็งกระด้างความงามเกิดจากการจัดความสมดุลแบบซ้ายขวาเท่ากัน

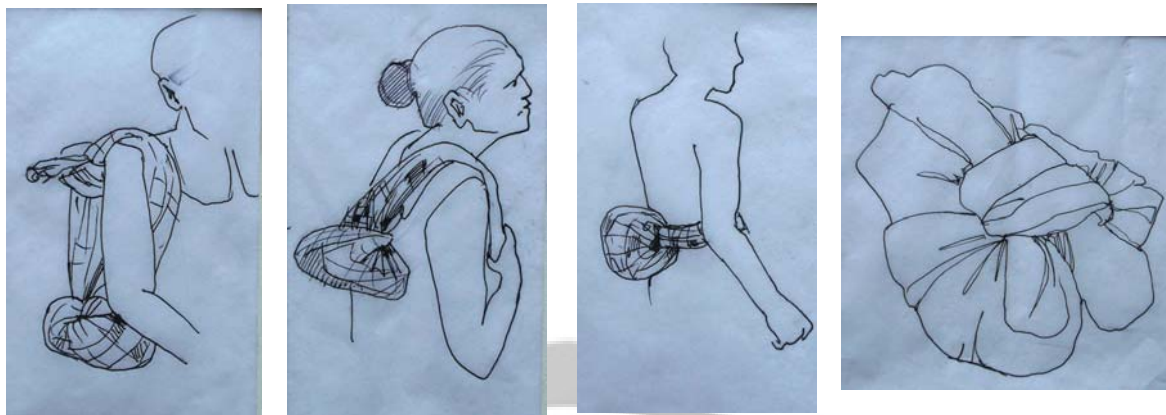
2. รูปแบบการห่อโดยวิธีการพับอย่างเดียว ได้แก่ข้าวห่อใบบัว ห่อพริกเกลือ ห่อหมก ห่อขนมแข่ง ความงามเกิดจากรูปทรงที่เป็นรูปเรขาคณิต เช่น รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปสี่เหลี่ยมจตุรัส รูปสามเหลี่ยม ความงามของข้าวห่อใบบัวเกิดจากรูปทรงและเส้นใยธรรมชาติที่อยู่จุดกึ่งกลางแล้วกระจายออกไปยังมุมต่างๆ ส่วนการห่อพริกเกลือผู้ห่อได้เส้นใบตองให้ชานานไปกลับรูปทรงที่ห่อหรือห่อหมกที่ผู้ห่อได้วางเส้นแนวทแยงกับรูปทรงทำให้เกิดความงามอีกรูปแบบหนึ่ง

3. รูปแบบการห่อโดยวิธีการม้วนหรือพัน หากไม่แน่นพออาจมัดด้วยเชือกหรือมัดด้วยดอกริ ได้แก่ข้าวต้มลูกโยนด้วยใบอ้อยหรือใบลาน ห่อบายศรี ความงามเกิดจากรูปทรงที่ลักษณะคล้ายทรงกลม และมีเส้นที่ไขว้กันมาอย่างไม่เป็นระเบียบ มีเส้นยาวยื่นออกมาทำให้เกิดความรู้สึกไม่ทึบตัน ส่วนการห่อบายศรีเป็นรูปกรวยกันแหลมแล้วใช้ไม้หนีบความงามเกิดจากเส้นตรงของไม้ไผ่ที่ตมแน่นคงและเกิดจุดเด่นที่เป็นเส้นเฉียงของกรวยรวมถึงเส้นสามเหลี่ยมของธงอีกด้วย

4. รูปแบบการห่อโดยการผูกมัดในตัว ได้แก่การใช้ผ้าห่อของความงามเกิดจากรูปทรงที่ค่อนข้างอิสระ และความงามอันเกิดจากสีของผ้านั้นๆ

5. รูปแบบการห่อโดยการสวมแล้วมัด ได้แก่การห่อผลไม้ความงามจะเกิดจากสีที่ตัดกันระหว่างสีน้ำตาลของถุงกระดาษกับสีเดียวของใบไม้

3. ประเด็นที่สามความหมายแฝงของการห่อของชาวไทยเบิ่ง พบว่า ไทยเบิ่งจะมีความหมายแฝงกับการห่อที่ใช้เกี่ยวกับการทำบุญ การประกอบพิธีกรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เช่น การรับขวัญข้าว การห่อจะไม่เน้นความสวยงามมากนักแต่จะเน้นของที่ห่อจะต้องมีความหมาย เช่น ของที่ใส่ลงไปในห้องจะต้องมีของเปรี้ยว เช่น มะขาม มะยม ขนมห ข้าว เปรียบเหมือนคนที่ตั้งท้องใหม่ ๆ ที่ชอบกินของเปรี้ยว ๆ ที่เรียกว่า แพ้ท้อง จากการชอบสังเกตรวมชาติของคนไปสู่ความหมายของการเซ่นไหว้ และคนที่ทำพิธีต้องเป็นผู้ชายเท่านั้นมีความหมายที่พระแม่โพสพต้องการให้ผู้ชายเอาใจเพื่อให้ข้าวออกรวงให้มาก ๆ หรือการห่อข้าวต้มไปทำบุญออกพรรษา ข้าวต้มมีความหมายมากกว่าของกิน ข้าวต้มลูกโยน หรือข้าวต้มมัดในวันทำบุญออกพรรษาของไทยเบิ่ง แฝงไว้ด้วยความสามัคคี กลมเกลียวในครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน เนื่องจากการทำข้าวต้มจะต้องช่วยกันหลายคนและทำจำนวนมากเพื่อแจกจ่ายญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านซึ่งนอกจากถวายพระแล้ว หากมองในประเด็นการอยู่ร่วมกันของสังคม การมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำให้ชุมชนมีความรักใคร่สามัคคี พอเพียงและสงบสุข ข้าวต้มในวันออกพรรษานั้นชาวไทยเบิ่งถือว่าเป็นการทำบุญที่จะได้บุญมาก เนื่องจากเป็นวันพระใหญ่ ความหมายแฝงอีกประการที่ผู้ห่อขนมสร้างสัญลักษณ์ไว้

เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำคือการตัดปลายเดี่ยวของขนมแต่ละชนิดไว้ เช่นการตัดปลายตรงหมายถึงใน
ห่อนั้นเป็นขนมไส้ไส้ ถ้าตัดปลายเฉียงหมายถึงขนมห่อนั้นเป็นขนมกล้วย และถ้าตัดปลาย
สามเหลี่ยมหมายถึงขนมห่อนั้นเป็นขนมฟักทอง เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวแฉวบ้านหนองเมือง

วัฒนธรรมการห่อที่พบในบ้านหนองเมือง

การห่อของกิน

อาหารหลักของลาวแฉวได้แก่ น้ำพริก ผักต้ม ปลาจ๋า ผักดิบ ถ้าหากน้ำพริกบ้านใครที่ผสมปลาสด แสดงว่าบ้านนั้นมีฐานะ อาชีพหลักของชาวบ้านหนองเมืองคือ อาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นเมื่อไปไร่ไปนา ก็จะมีการห่อข้าวไปกิน โดยการยกหม้อข้าวใส่กระบุงหอบไป หากมีลูกเล็กก็จะใส่กระบุงหอบไปด้วย เอาปล่อยไว้ในเถียงนา หรือผูกเปลนอนในเถียงนา หรือไม้กั้นคอกให้เล่นอยู่ในนั้น (บุญ สีท่า. 2551: สัมภาษณ์)

การห่อข้าวไปกินโรงเรียนของเด็ก ๆ ปัจจุบันพอมิให้เห็นบ้างแต่น้อยเพราะโรงเรียนมีโครงการอาหารกลางวันให้เด็กพร้อมกับแจกนม บางคนก็ห่อมาจากบ้านก็จะใส่ปิ่นโต หรือไม่ก็เป็นกล่องพลาสติก (พยอม ทองแผ่น. 2551: สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์จะพบว่าการห่อข้าวของลาวแฉวนั้นมักไม่นิยมห่อใส่ใบตองหรือใบบัว เหมือนกับการห่อข้าวของกลุ่มไทยเบ็ญแต่จะนิยมยกหม้อข้าวไปทิ้งใบใส่กระบุงหอบไปนา และการห่อของกิน เช่นห่อหมกปลา ในอดีตลาวแฉวจะใช้วิธีการห่อแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนเมื่อห่อแล้วจึงนำไปหมกไฟจริง ๆ ต่างจากในปัจจุบันซึ่งหมกจะทำใส่กระทงและทำให้สุกโดยการนั่งในซึ้ง การห่ออีกอย่างที่เป็นภูมิปัญญาของลาวแฉวคือการทำข้าวหลาม เมื่อนำข้าวไปบรรจุในกระบอกไม้ไผ่จากนั้นลาวแฉวได้นำเอากากมะพร้าวที่คั้นทำกะทิ โดยใช้ใบตองห่อนำมาอุดปากกระบอกข้าวหลามเพื่อไม่ให้ข้าวล้นออกมา (เล็ก จันทรสุก. 2551: สัมภาษณ์)

การห่อขนม

ขนมของลาวแฉวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ข้าวเหนียว หรือข้าวต้มก๊วย ขูดมะพร้าวใส่ น้ำตาลลงไป หรือข้าวเหนียวเปียกใส่ไข่ จะทำเลี้ยงกินกันเวลาเอาแรง ขอแรง ลงแขกนาและขนมดาตกระทะ ไข่แป้งข้าวเจ้า ผสมกับมะพร้าวใส่เกลือเค็ม ๆ เอาไปทอดใช้น้ำมันน้อย ๆ เมื่อเสร็จพับเป็นสี่เหลี่ยมแล้วม้วน ปัจจุบันขนมที่ทำก็เป็นขนมแบบไทยภาคกลาง เช่น ขนมตาล ขนมใส่ไส้ ขนมกล้วย ขนมเทียน ขนมชั้น การห่อก็จะห่อแบบไทยภาคกลางใบไม้ที่ใช้ห่อส่วนใหญ่จะเป็นใบตองกล้วย ใบตาล การห่อนั้นก็ลักจำแม่ที่ทำให้ดู และแม่ก็มีเชื้อสายจีน ส่วนข้าวต้มมัดส่วนใหญ่จะทำไปเพื่อทำบุญ พร้อมทั้งแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้องด้วย (เล็ก จันทรสุก. 2551: สัมภาษณ์)

การติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งจะมีเรือกระแชงมาจอดแลกของ นานเป็นเดือน โดยจะมีพวกมะพร้าว กะปิ น้ำปลา น้ำตาล กระอ้อย กระเอ็ง กระอ่าง (อ่างดินเผา) น้ำตาลบ หรือน้ำตาลอ้อย จะห่อด้วยใบตองใส่เกวียนมาแลกข้าว ฟางในภาษาลาวแฉวเรียกเพียง ไซ้รองหรือห่อโอ่งอ่างดินเผาไม่ให้แตกเสียหาย (พยอม ทองแผ่น. 2551: สัมภาษณ์)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าการห่อขนมของลาวแฉวนั้นส่วนมากจะใช้ใบตองและรูปแบบการห่อก็เหมือนกับการห่อในตลาดทั่วไป

ภาพประกอบการห่อขนมเทียนและขนมใส่ไส้

ภาพประกอบ 35 ห่อขนม ข้าวต้มมัดด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 36 ห่อหมกปลาใบตอง

ภาพประกอบ 37 ใบตองห่อกากมะพร้าว
อุดปากกระบอกข้าวหลาม

การห่อของใช้

อาหารหลักของกลุ่มลาวแฉวส่วนใหญ่คือปลาร้า ภูมิปัญญาอีกอย่างที่ไม่พบในกลุ่มอื่นคือการใช้ผ้าขาวบางห่อทรายนำไปวางบนปากไหปลาร้าป้องกันแมลงวันลงไปไข่ซึ่งจะทำให้เกิดหนอนทำให้เสียหายได้ ต่อมามีถุงพลาสติกจึงนำมาใช้ปิดปากไหแทน หรือการนำผ้ามาห่อไม้สำหรับตีฆ้องเพื่อให้เกิดเสียงที่ทุ้มปัจจุบันการห่อของใช้นิยมใช้ถุงพลาสติกและถุงปุ๋ย

ภาพประกอบ 38 ปัจจุบันห่อไหปลาร้าด้วยพลาสติก

ภาพประกอบ 39 อดีตใช้ผ้าห่อทรายปิดปากไหกันแมลงวัน

ภาพประกอบ 40 ห่อของใช้ด้วยถุงพลาสติก

ภาพประกอบ 41 ห่อไม้ตีฆ้องหรือกลองด้วยผ้าจิวร

การห่อของมีค่าเช่นเงินหรือแหวนนั้นชาวลาวแฉ้วมีวิธีการห่อดังนี้

การห่อเงิน สมัยก่อนจะใช้ถุงผ้าสีแดงน้ำหมากมีลายขีด มีสายมีหูรูด มัดกับเข็มขัดเวลาไปไหนมาไหน (เล็ก จันทรสุก 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 42 ห่อของด้วยผ้าขาวม้า

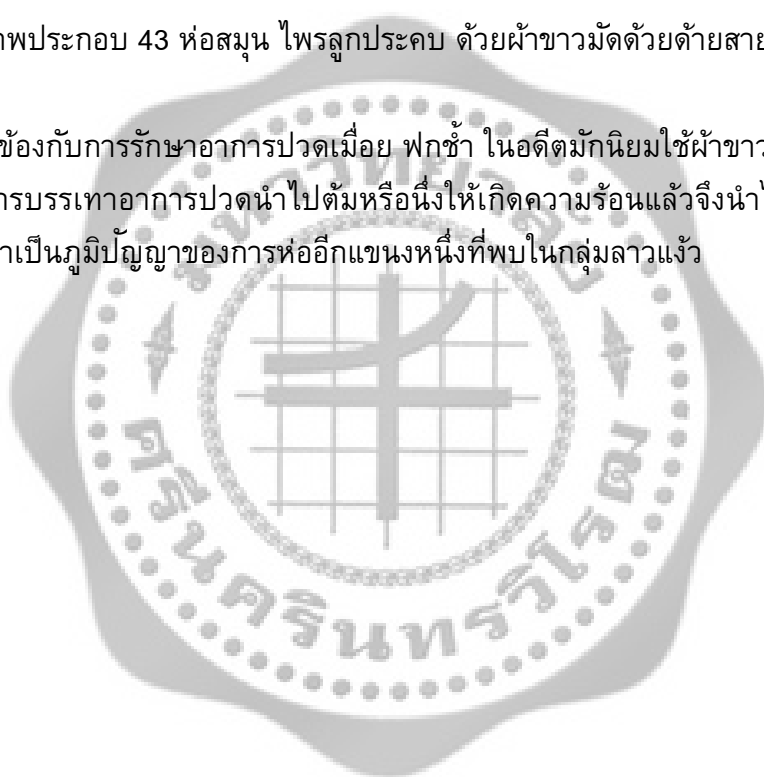
การไปทำนาหรือการเดินทางไปธุระของลาวแฉ้วทั้งชายและหญิงมักนิยมนำผ้าขาวม้าติดตัวไปด้วยเสมอและผ้าขาวม้านี้เองจึงเป็นวัสดุที่ใช้กับการห่อของประเภททั่วไป ที่ไม่ใหญ่นัก

ผู้หญิงลาวแฉ้วส่วนใหญ่จะทอผ้าใช้เองไม่ว่าจะเป็นผ้าถุง ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้าเวลาไปไร่นาก็มักจะมีผ้าขาวม้าติดไปด้วยเสมอ พอได้ผัก ผลไม้กลับมาก็อ่ใส่ผ้าขาวม้ากลับบ้าน ผูกหัว ผูกท้าย หรือผูกทั้ง 2 ด้านสะพายกลับมา (บุญ สีคำ. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 43 ห่อสมุน ไพรลูกประกบ ด้วยผ้าขาวมัดด้วยด้ายสายสิญจน์

การห่อที่เกี่ยวข้องกับการรักษาอาการปวดเมื่อย ฟกช้ำ ในอดีตมักนิยมใช้ผ้าขาวดิบห่อสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการบรรเทาอาการปวดนำไปต้มหรือนึ่งให้เกิดความร้อนแล้วจึงนำไปประกบบริเวณที่ปวดจึงนับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของการห่ออีกแขนงหนึ่งที่พบในกลุ่มลาวเงี้ยว

การห่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

ประเพณีของลาวแฉวที่พบไม่แตกต่างจากไทยภาคกลางมากนัก เช่นประเพณีการบวช ประเพณีตักบาตรวันออกพรรษา เป็นต้น

การห่อในงานบวช

การห่อบายศรี ลาวแฉวเรียก “บั้ง” ใช้ในการไหว้พระ มีรูป 3 ดอก ชั้น 5 มีรูป 2 ดอก เทียน 2 เล่ม ดอกไม้ 1 ปัจจุบันการทำบายศรีไม่ใช่ของแฉวแท้ๆ แต่ประยุกต์มาจากอีสานบ้างของไทย บ้าง บายศรีดั้งเดิมจะห่อม้วนเป็นกรวยแบนงายๆ ไม่พิถีพิถัน (พะยอม ทองแผ่น. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 44 การห่อกรวยและการห่อบายศรีด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 45 ห่อเงินโปรยทานด้วยริบบิ้น

ภาพประกอบ 46 ห่อเครื่องสังฆภัณฑ์ด้วยกระดาษแก้ว

ภาพประกอบ 47 ห่อผมด้วยใบบัว

การใช้ผ้าทอห่อคัมภีร์

ภาพประกอบ 48 ผ้าห่อคัมภีร์

การห่อคัมภีร์

ชีวิตของลาวแก้วมีความผูกพันกับศาสนาพุทธมาแต่ครั้งในอดีตดังจะเห็นได้จากประวัติหมู่บ้านที่พบซากของวัดเก่าและมีการสร้างวัด มีประเพณีที่ตึงาม เช่น ประเพณีบุญพระเวส ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

ผู้หญิงของกลุ่มลาวแก้วมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและมีวัฒนธรรมการทอผ้าเพื่อใช้ห่อคัมภีร์โดยสร้างถวายเป็นพระพุทธรูปบูชา อันเนื่องมาจากผู้หญิงไม่สามารถบวชเรียนเป็นพระได้ เช่นเดียวกับผู้ชาย ผู้หญิงไม่สามารถจารใบลานเขียนคัมภีร์ได้เหมือนผู้ชายดังนั้นผู้หญิงลาวแก้วจึงมีวิธีการสร้างบุญอันยิ่งใหญ่โดยการทอผ้าเพื่อใช้ห่อคัมภีร์โดยจะเป็นผลงานที่ประณีตและมีความงดงามผ้าบางผืนใช้ดินทองคำแท้แทรกไว้ในผ้าทอด้วยบางผืนได้แทรกตัวอักษรไว้ ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ถูกทอไว้ในผืนผ้าบางผืนที่พบที่วัดหนองเมืองดังนี้

พ.ศ.๒๔๖๔ ปีระกา ข้าพเจ้าผู้ชื่อว่านางทองกับแม่ได้มีใจสดทาส้างผ้าคำกริไว้กับ สาดสะหนา ขอให้ได้ถึงศุข ๓ ประการแต่ก็ข้าเทัญ ขอให้ได้มีก ๔ ผล ๔ นิพพานเป็น ๙ ดาบ ต่อเท่าเข้าสู่สุริระพาน นิพพานะ ปิคจะโยโหตุ

ผ้าที่ทอเพื่อจะให้ห่อคัมภีร์นั้น จะทำเป็นผ้าลายขีด ใช้ไม้ยกสอดเป็นไม้แบนๆบางครั้งจะ ทอผ้าผสมกับการแทรกไม้ไผ่ขึ้นเป็นช่วงเพื่อผ้าให้เกิดความแข็งแรงทนทาน เวลาจะทอจะต้องตอก หลักสี่หลักขึ้นมาเป็นพิเศษ เนื่องจากขนาดของผ้าไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐานในการทอผ้าโดยทั่วไป อาจเพราะมีขนาดเล็กจึงต้องใช้พื้ขนาดเล็ก พื้ทอผ้าโดยทั่วไปจะมีขนาดใหญ่ สีส่วนใหญ่ของ ผ้าลาวแก้วจะมีสีอ่ำๆ (สีแดงอมดำหรือสีแดงเข้ม) โดยการย้อมจะใช้เปลือกไม้ในการย้อม สีแดงจะ ได้จากครั้งผสมกับต้นครามสีครามผสมกันจะสีแดงอ่ำ (บุญ สีกำ. 2551: สัมภาษณ์)

การห่อในงานศพ

การห่อศพ

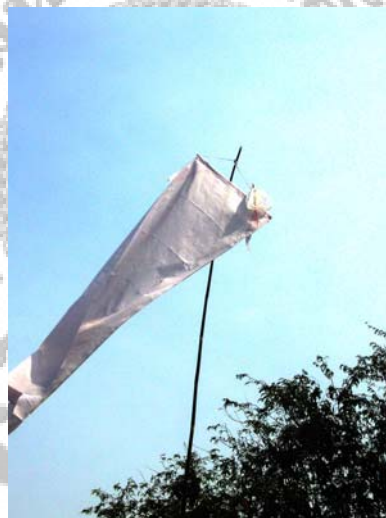
ประเพณีเกี่ยวกับงานศพของลาวแก้วมักจะไม่มีการห่อศพด้วยผ้าขาว จะมีเพียงการมัด ตราสังข์ หากเป็นสมัยก่อนศพที่จะฝังในป่าช้าจะใช้เสื่อกก สาด หรือฟาก ห่อและหามไป การมัด ตราสังข์จะมัดที่มือไม่ให้มือหลุดทำลักษณะการไหว้ในอดีต คนตายโหงจะฝังไว้ 3 ปีก่อนจะขุด ขึ้นมาเผา ปัจจุบันพิธีฝังเลิกไปแล้ว แต่จะมีการทำพิธีหลอกว่าฝังไว้ 3 ปีแล้วนะ เสร็จแล้วเผาเลย (สมศักดิ์ ช่างเสาร์. 2551: สัมภาษณ์)

ถุงกำบังหรือถุงบังใบในงานศพ

จะใช้ใส่ของใช้ส่วนตัวของคนตายที่ยังอยู่ในสภาพดี แขนงไว้หน้าเมรุเผาศพ เสื้อผ้าของผู้ตายถ้าเก่าหรือสภาพกลางๆจะแยกออกมาเผา เสื้อผ้าใหม่จะถวายพระ เรียกถุงบังใบห่อใส่ถุงผ้า ถุงพลาสติก ยามลาวแก้วเรียกถุงไถ่ เมื่อถวายพระแล้วพระจะมอบให้กับญาติเพื่อจะนำไปให้คนรู้จัก หรือคนยากจนหรือคนชอบพอกันต่อไป ในพิธีเผาศพจะมีการชักธงขาวขึ้นหน้าเมรุเผาศพ ธงขาว อาจเป็นสัญลักษณ์ของการยอมแพ้หรือจากไป หรืออาจเป็นการส่งสัญญาณให้ผู้ที่อยู่ไกลๆได้ทราบ ว่าจะมีการเผาศพในวันนี้ นอกจากธงขาวจะมีถุงพลาสติกห่อรูปเทียนและเงินประมาณ 20 – 200 บาทแล้วแต่เจ้าภาพ ดิดไว้ปลายธงด้วย เมื่อเผาเสร็จแล้วกระดูกจะห่อใส่ถุงผ้าขาวเก็บไว้นำไปลอย น้ำหรือฝังอีกส่วนจะนำไปบรรจุไว้ในโกฏี เพื่อให้ลูกหลานกราบไหว้ (สมศักดิ์ ช่างเสาร์. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 49 ถุงบังใบใส่เสื้อผ้าคนตาย

ภาพประกอบ 50 ห่อรูปเทียนและเงินผูกบนปลายไม้กับธงขาว

การทำตระกุดผ้ายันต์

มักจะม้วนใส่กล่องบางคนจะเขียนยันต์แล้วม้วนห่อด้วยแผ่นทองแดง อุดหัวท้าย เพื่อความอยู่ยงคงกระพัน เป็นเครื่องรางของขลังหรือเขียนใส่แผ่นเงินแผ่นทอง ม้วนห่อมัดด้วยด้าย เมื่อรับของรับวิชาไปแล้ว ต้องมีข้อห้ามมิฉะนั้นของจะเสื่อม ข้อห้ามได้แก่

ห้ามฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย

ห้ามผิดลูกผิดเมียชาวบ้าน

ห้ามลอดไม้ค้ำกล้วย ราวผ้า สะพานหัวเดียว

ห้ามกินเดนเหล้า

ห้ามกินฟักแฟง (วิเชียร อุทปา. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 51 ตระกุดใช้แผ่นโลหะหรือเชือกห่อพัน

วิเคราะห์การห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแฉวบ้านหนองเมือง

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวแฉวบ้านหนองเมือง เป็นชุมชนเก่าแก่กว่า 200 ปี เป็นลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ สภาพหมู่บ้านในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก สภาพบ้านของลาวแฉวแต่เดิมเป็นบ้านไม้ไผ่เปลี่ยนมาเป็นบ้านปูน บ้านไม้กิ่งปูนเกือบทั้งหมด คนหนุ่มสาวออกจากหมู่บ้านมุ่งหน้าทำงานในโรงงานบริเวณเมืองใหญ่ ชาวบ้านวัยกลางคนมีอาชีพทำนา ปลูกอ้อย ปัจจุบันมีการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ทำสวนส้ม เป็นต้น ชาวบ้านทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีจึงเกี่ยวข้องกับศาสนาความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ชีวิต

ในอดีตการดำเนินชีวิตเป็นไปตามธรรมชาติ ผลิตข้าวเพื่อใช้กิน และที่เหลือนำไปแลกเปลี่ยนสินค้าอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตได้เช่นเกลือ ไร่ อ่าง น้ำตาล กระจกม โดยมีเรือสินค้าล่องมาตามคลองชลประทานมาจอดอยู่เป็นเดือนเพื่อขายและแลกเปลี่ยนสินค้า หลังจาก พ.ศ. 2500 วิถีชีวิตของชาวลาวแฉวก็เปลี่ยนไปจากพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมการเมืองจากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยได้แยกออกเป็นประเด็นดังนี้

1. ประเด็นแรกวัฒนธรรมการห่อจากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์จะพบคนสูงอายุโดยส่วนมาก ข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่า เดิมก่อนจะมีวิถีชีวิตของลาวแฉวจะเปลี่ยนไปนั้น ลาวแฉวมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายกินอยู่แบบง่าย ๆ เช่น กินน้ำพริกผักต้ม ปลาแร่ ซึ่งกลุ่มลาวแฉวนี้ อยู่ใกล้กับคลองชลประทาน ที่สร้างประมาณพ.ศ.2500-2507แต่บริเวณหมู่บ้านก็จะมีหนองน้ำหรือบ่อที่ใช้เลี้ยงปลาด้วย น้ำจะท่วมหมู่บ้านทุกปีจากการสังเกตในหมู่บ้าน ทุกครัวเรือนจะต้องมีเรือไว้ใช้ทุกหลัง การห่อของกิน ของใช้ก็เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น ห่อข้าว ห่อขนม ห่อข้าวต้มมัด ซึ่งในชีวิตประจำวันนั้นไม่ได้ใช้การห่อมากนัก จะมีการห่อเฉพาะวันสำคัญเช่นวันไปทำบุญเท่านั้น ไม่นิยมทำกินเล่น และ เมื่อทำแล้วก็ทำแจกจ่ายญาติพี่น้องด้วย

ส่วนการห่อของใช้นั้นจะพบว่า มีภูมิปัญญาที่น่าสนใจหลายประการปัจจุบันไม่มีให้เห็นแล้ว เช่นการใช้ผ้าห่อทรายปิดปากไหปลาร้า เพื่อป้องกันหนอน การใช้ใบตองห่อกามะพร้าว การใช้ผ้าขาวห่อสมุนไพรมัดด้วยสายสิญจน์ การห่อมัดเครื่องรางของขลัง เช่น ตรีศูฑ์ ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นภาพวิถีชีวิตของผู้ชายชาวลาวแฉ้วที่ต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางร่างกายและจิตใจ เพราะในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ยังไม่นิยมนำพระมาเป็นเครื่องรางของขลัง การทะเลาะวิวาทของคนสมัยก่อนก็มีเพียงการชกต่อยด้วยหมัดหรือตีด้วย ไม้คมแฝก หรือมีดพกเท่านั้น ไม่นิยมใช้ปืน เนื่องจากหายากและพกพาไปไหนลำบาก เพราะส่วนใหญ่จะเป็นลูกซองยาว สำหรับใช้ในบ้านเท่านั้น อัดลักษณะของลาวแฉ้วในปัจจุบันคงเหลือเพียงภาษาพูดและประเพณีบางอย่างเท่านั้น รูปแบบการแต่งกายแบบเดิมยังพบเห็นบ้างในกลุ่มผู้สูงอายุ หรือ สถาปัตยกรรมแบบลาวแฉ้วดั้งเดิมเริ่มถูกกลืนและถูกผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ แต่ยังมีคนในหมู่บ้านจำนวนหนึ่งพยายามจะรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมบางอย่างให้กลับมา

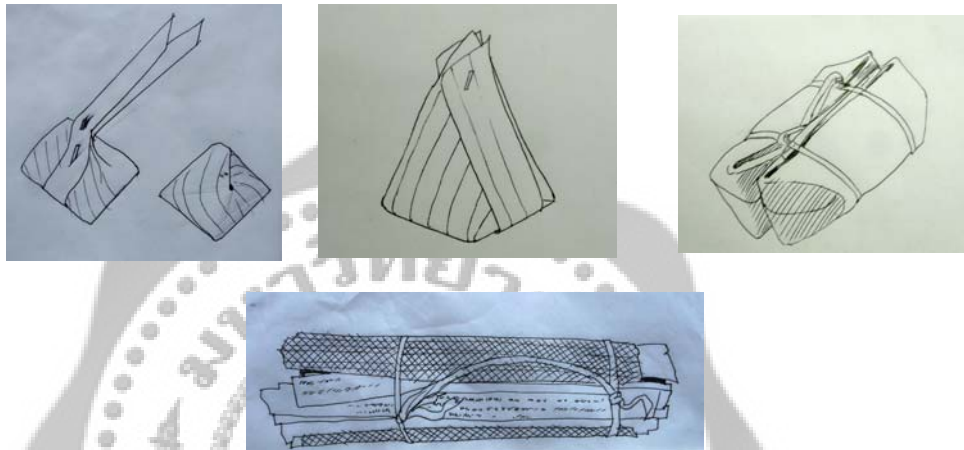
2. ประเด็นที่สองศิลปอัดลักษณะและความงาม ศิลปอัดลักษณะของลาวแฉ้วคือการทอผ้าห่อคัมภีร์มีเพียงกลุ่มชาติพันธุ์เดียวที่ผู้วิจัยพบหลักฐานมากที่สุด และลวดลายสวยที่สุด ในกลุ่มของไทยเบ็งนั้นจะใช้ผ้าจิ้วของพระในการห่อคัมภีร์แต่กลุ่มลาวแฉ้วนั้นใช้ผ้าทอมือ และลวดลายของลาวแฉ้ว นั้นจะมีอัดลักษณะที่ไม่เหมือนใครโดยใช้เทคนิคการทอแบบ ขิดลาย เหมือนกับการทำปลอกหมอนหรือผ้าถุง ซึ่งเป็นวิธีการค่อนข้างยากแต่จะได้ลวดลายที่ประณีตงดงามเมื่อคนในจังหวัดลพบุรีพบเห็นก็สามารถบอกได้ว่าเป็นผ้าทอของลาวแฉ้ว ส่วนความงามของการทอรูปแบบอื่นๆ เช่น การห่อบายศรี ลาวแฉ้ว จะนำวิธีการทอจากภาคกลางมาใช้โดยมาก แต่การทอแบบดั้งเดิมนั้นจะมีรูปแบบเรียบง่ายทำเป็นกรวยธรรมดา การทอขนมนั้นความงาม ความเป็นศิลปะลอกเลียนแบบมาจากการทอแบบภาคกลาง เช่น การทอขนมต้ม ขนมใส่ไส้ ขนมกล้วย ขนมแข่ง เป็นต้น ความงามเหล่านี้ชาวบ้านล้วนได้รับอิทธิพลจากส่วนกลางที่เผยแพร่เข้ามา ทำให้ความเรียบง่ายของวิถีชีวิตเดิม ๆ หดไป

วัฒนธรรมการทอผ้าห่อคัมภีร์ของลาวแฉ้ว แตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ พบจำนวนมากและมีลวดลายที่แตกต่างกัน ความงามมาจากสีสนของการทอ เช่นสีเหลือง สีแดง สีเขียวบางผืนมีการใช้ดินที่ทำจากทองคำมาทอแทรกไว้ในผืนผ้าหรือ เรื่องราวที่ปรากฏบนผืนผ้าเป็นรูปเรขาคณิตที่สื่อสารง่าย ๆ ดูแล้วรู้ว่าคืออะไร อาจสรุปได้ว่าศิลปอัดลักษณะของลาวแฉ้วที่พบคือ วัฒนธรรมการห่อคัมภีร์ ดังข้อความที่ปรากฏในผ้าคัมภีร์ที่พบใน พ.ศ. 2464 จะให้คำตอบเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน หรือการห่อเกี่ยวกับพิธีกรรม ลาวแฉ้วก็มีอัดลักษณะเป็นของตน เช่น การห่อถุงผ้าบังใบ และห่อ รูปเทียนเงินให้ผู้ตายนำไปใช้ในโลกลงหน้าซึ่งการห่อลักษณะนี้จะไม่พบในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

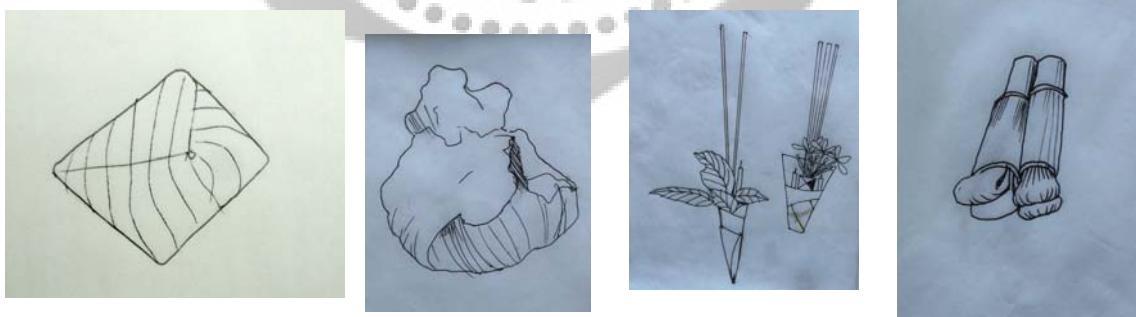
ปัจจุบันวัฒนธรรมการห่อของกินของใช้ ลาวแฉ้วจะได้รับอิทธิพลจากภาคกลาง วัฒนธรรมการห่อที่พบในหมู่บ้านทั่วไปโดยส่วนใหญ่จะเป็นผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ เช่น ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน การห่อของ ขนม ด้วยโฟม ถุงพลาสติก หรือกระดาษ

รูปแบบการห่อที่พบสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

1. รูปแบบการห่อโดยการพับแล้วมัดด้วยตอก เชือก ยางหรือกลัดด้วยไม้ได้แก่ห่อขนม การห่อข้าวหมาก ห่อข้าวต้มมัด ห่อคัมภีร์ ความงามที่พบเกิดจากรูปทรงสามเหลี่ยม สีเหลี่ยม เส้นที่ทำให้เกิดการตัดกันคือเส้นที่เกิดจากการมัดตอกหรือเตี๋ยวซึ่งได้รับอิทธิพลจากภาคต่างๆเข้ามาผสมผสาน ส่วนความงามของการใช้ผ้าห่อคัมภีร์เกิดจากลวดลาย สีสันของผ้าทอ และรูปทรงกระบอกที่เป็นศิลปอัตลักษณ์ของลาวแจ้วอย่างแท้จริง

2. รูปแบบการห่อโดยวิธีการพับพันอย่างเดียว ได้แก่ห่อขนมเทียน ใบบัวห่อผมนาค ห่อบายศรี ห่อกากมะพร้าวทำจุกข้าวหลาม รูปทรงของขนมเทียนนั้นเป็นสามเหลี่ยมปิรามิดที่มีความงามตามตำรับของจีน ส่วนการห่อผมด้วยใบบัวและการห่อกากมะพร้าวด้วยใบตองนั้นไม่เน้นความงามแต่เน้นไปที่ประโยชน์ใช้สอยมากกว่า การห่อบายศรีเน้นความงามที่เป็นสีเหลี่ยมคางหมู และทรงกรวยอันถือเป็นความงามแบบราชสำนักที่ถ่ายทอดกันต่อๆมาจากวังสู่ชาวบ้าน

3. รูปแบบการห่อโดยการผูกมัดในตัวเอง ได้แก่การใช้ผ้าห่อทรายปิดปากไห ผ้าห่อสมุนไพร ผ้าห่อของ ผ้าห่อทรายปิดปากไหนับเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่คิดค้นขึ้นนอกจากประโยชน์ใช้สอยแล้วยังมีความงามที่เกิดจากการขัดแย้งระหว่างความกระด้างของไหกับความนุ่มของผ้าอีกด้วยส่วนการใช้ผ้าห่อสมุนไพรหรือของใช้อื่นๆเน้นไปที่ประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงามแบบประดิษฐ์ประดอย

3. ประเพณีที่สามความหมายแฝงในวัฒนธรรมการห่อของลาวแก้ว จะแฝงอยู่กับการ
 ห่อของกินของใช้และพิธีกรรม ของกินได้แก่การห่อข้าวต้มมัดหมายถึงความสามัคคีความผูกพันของ
 คนในครอบครัวและหมู่บ้าน ของใช้เช่น การห่อผม ที่โกนจากการบวชนาค โดยใช้ใบบัวห่อ และต้อง
 นำไปไว้ในที่เย็น ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า สาเหตุของการใช้ใบบัวห่อผมนั้นเนื่องมาจาก ทุกวัดจะมีบ่อน้ำไว้
 ใช้สอย และมีการปลูกบัวไว้ บัวเป็นสัญลักษณ์ของเครื่องสักการบูชาพระพุทธรเจ้า บัวอยู่ในน้ำมี
 ความร่มเย็นและเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ใบมีขนาดใหญ่ หาง่าย จึงนำมาใช้ห่อผมซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ
 การสละซึ่งความงามของกายภายนอก สู่ความเรียบง่าย ไม่ยึดติดในสิ่งสวยงาม ตกแต่ง จิตจะได้เข้า
 สู่ความสงบได้เร็วขึ้น เมื่อทำพิธีโกนผมจึงนำใบบัวมาห่อเสร็จแล้ว อาจนำไปลอยน้ำหรือนำไปวางไว้
 ใกล้ๆ ที่มีน้ำ เช่น โถง หรือตุ่มน้ำ ในความหมายแฝงคือต้องการให้มีความสงบร่มเย็นกับคนที่เป็น
 เจ้าของผมนั้น

ความหมายแฝงในการทอผ้าห่อคัมภีร์ คือ การแฝงไว้ด้วยความต้องการจะหลุดพ้นจาก
 วัฏสงสาร เป็นการกระทำที่ได้บุญมาก เพื่อความมุ่งหวังที่จะได้มรรคผล นิพพาน ดังนั้นลายผ้าทอใน
 แต่ละผืนจึงมีการทอเป็นรูปและเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา เช่น รูปช้าง รูปม้า รูปหงส์ รูปคนถือดอกไม้
 เงิน ดอกไม้ทองเพื่อไปสักการะพระพุทธรเจ้า เป็นต้น

การห่อผ้าลูกประคบสมุนไพรด้วยผ้าขาวแล้วผูกด้วยด้ายสายสิญจน์ มีความหมายแฝงว่า
 การรักษาโรคต่าง ๆ นั้น ต้องมีครู มีเทพเทวดาช่วยปกปักรักษา จึงใช้ผ้าทอสีขาวและ
 สายสิญจน์มาห่อเพื่อให้พิธีกรรมการรักษานั้นศักดิ์สิทธิ์ น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นจิตวิทยาใน
 การรักษาของคนลาวด้วย บางครั้งการรักษาของแพทย์แผนปัจจุบันนั้น จะรักษาเพียงร่างกาย แต่
 การรักษาโรคในอดีต ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น จะใช้วิธีการรักษาทางจิตใจด้วย คือการสอบถามพูดคุย
 รวมถึงการมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ผู้ที่ได้รับการรักษามีความเชื่อว่าจะหายได้มากกว่าการ
 รักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน

วัฒนธรรมการห่อของมอญบางชั้นหมาก

การห่อของกิน

การห่อ ภาษามอญเรียกว่า ผี๊ย

ผี๊ยฟาน	หมายถึง	ห่อขนม
ผี๊ยกลบ	หมายถึง	ห่อของที่ต้องเก็บไว้
ผี๊ยหยัด	หมายถึง	ห่อเสื่อผ้า
ผี๊ยเหล่อด	หมายถึง	ห่อหนังสือ

การห่อของกิน ชาวมอญมีวัฒนธรรมการห่อของกินหลายอย่างและมีวิธีการห่อที่เป็นอัตลักษณ์รวมถึงการเลือกใบไม้ที่จะนำมาห่อได้หลากหลาย การห่อของกินที่พบเช่นห่อข้าวใช้ใบบัวหรือใบตองมัดตอก ใส่ยามเวลาไปนา ห่อกาละแม ใช้ใบตองแห้งกาบหมากหรือใบลานห่อ หรือใช้ใบทองหลวงสดห่อสำหรับใส่บาตรพระ ห่อน้ำตาลปึก ใช้ใบตองแห้ง หมู ไก่ ห่อใส่ใบตอง มัดด้วยเชือกกล้วย ห่อขนมกล้วยขนมตาลใช้ใบตองทำเป็นกรวย มอญเชื่อว่าเป็นขนมของมอญมาแต่เดิม ห่อหมกใช้ใบตอง ขนมเทียนใช้ใบทองหลวง ใบตอง ห่อขนมปัจจุบัน ห่อเหมือนภาคกลางเป็นต้นจากการสัมภาษณ์จะเห็นความหลากหลายของชนิดใบไม้และลักษณะเฉพาะที่ให้ความหอมไม่เหมือนกัน

การห่อข้าวต้มลูกโยนจะใช้ใบไม้ได้หลายชนิดเช่น ใบมะพร้าว ใบลาน ใบตาล ใบเตย ใบอ้อ ใบไม้แต่ละอย่างจะมีคุณสมบัติแตกต่างกันเช่นใบมะพร้าวเมื่อห่อแล้วข้าวจะไม่ขาว ใบเตยข้าวต้มจะเหนียวและหอม ใบทองหลวงใช้ห่อขนมเทียนจะมีกลิ่นหอม ใบทองหลวงภาษามอญเรียกว่า นะเปอะ หรือใบไช้เนา ใบใฝ่ใช้วางรองขนมจีนทำให้ไม่แฉะ ห่อหมกใช้ใบยอคนมอญชอบกินปลาช่อนปลาหมอ ปลาสร้อย ปลาซ่า ไม่นิยมเนื้อหมู เนื้อวัว อาหารหลักคือข้าวเจ้ากับน้ำพริกปลาร้า เวลาทำขนมจะทำเยาะๆจะเอามาแลกเปลี่ยนกันที่วัด ทำให้ลูกหลานรู้จักญาติพี่น้อง เกิดความรักใคร่สามัคคี(มาลี แซ่มแก้ว. 2551: สัมภาษณ์)

การห่อของกิน

ภาพประกอบ 52 การห่อข้าวต้มด้วยใบมะพร้าว

ภาพประกอบ 53 ห่อข้าวต้มด้วยใบอ้อ ห่อขนมเทียนด้วยใบทองหลาง

ภาพประกอบ 54 ห่อข้าวไปนาด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 55 กะปิห่อด้วยใบตองย่าง

ภาพประกอบ 56 ห่อกละแมด้วยใบตองแห้ง

ภาพประกอบ 57 ห่อขนมกล้วย ขนมตาลด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 58 ห่อกละแมด้วยกาบหมากใบลานหรือใบทองหลางสด

การห่อของใช้

คนมอญมีอัตลักษณ์ในการห่อของใช้ด้วยการใช้ผ้าขาวม้าสีแดงที่มีลวดลายแบบมอญผ้าของมอญสามารถนำมาห่อของได้เอนกประสงค์เช่นห่อเงินโดยใช้ผ้าเช็ดหน้าสีแดง บางที่ใช้ชายสไบมัดหรือห่อมัดไว้ที่เข็มขัด ผ้าห่ออิฐเผาไฟนำมาใช้ประดับร่างกายของผู้หญิงหลังคลอดที่เรียกว่าอยู่ไฟ วิธีการคือใช้อิฐมอญเผาไฟให้แดง นำไปจุ่มน้ำ เอาผ้าขาวม้าพัน นำมานาบประคบตามตัว นับว่าเป็นภูมิปัญญาที่โดดเด่นของมอญอีกประการหนึ่ง นอกจากนั้นการห่อเสื้อผ้าจะใช้ผ้าขาวดิบแต่ถ้าใช้ในพิธีรำผีโรงจะต้องใช้ผ้าสีแดงเท่านั้น การห่อขี้ไต้ใช้ใบลาน ใบตองใช้ห่อยาสูบ เด็กเกิดใหม่ใช้ผ้าหรือ ผ้าถุงเก่าฉีกแล้วห่อ ดังนั้นอาจพูดได้ว่าผ้าเป็นวิถีชีวิตของคนมอญโดยแท้ ปัจจุบันยังคงใช้กันอยู่ (ปัทมา ขำดี. 2551: สัมภาษณ์)

การห่อของใช้

ภาพประกอบ 59 อิฐเผาไฟจุ่มน้ำห่อด้วยผ้าขาวม้าใช้ประดับ

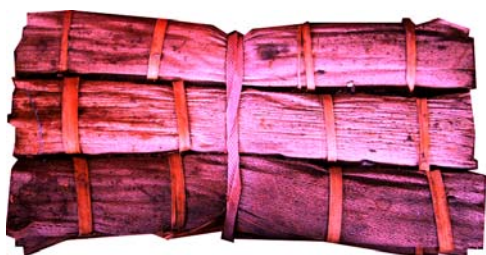

ภาพประกอบ 60 ผ้าสไบใช้ห่อเงิน

ภาพประกอบ 61 ผ้าขาวม้าใช้ห่อของเอนกประสงค์

ภาพประกอบ 62 ใบตองห่อยาสูบ

ภาพประกอบ 64 ห่อซีโต้ด้วยใบลาน

ภาพประกอบ 63 ผ้าฝीห่อด้วยผ้าดิบสีขาว

การห่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

คนมอญนั้นมีความเชื่ออย่างเหนียวแน่นในเรื่องผีบรรพบุรุษคือผีประจำตระกูลหรือที่เรียกว่าผีโรงและความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ในการทำบุญชาวมอญจะมีประเพณีการทำบุญคล้ายกับชาวพุทธโดยทั่วไปเช่นประเพณีสงกรานต์ ประเพณีออกพรรษา เป็นต้น วัฒนธรรมการห่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมของมอญมีหลายอย่างเช่น การห่อคัมภีร์ใช้ผ้าเย็บหรือผ้าขาวดิบ การห่อศพใช้เสื่อกกหอมัดตราสัง ใช้ผ้าทอดิบคลุมอีกครั้ง การห่อขันหมากงานแต่งงานใช้ผ้าแพร หรือผ้าสไบ พิธีรับขวัญข้าวแม่โพสพจะห่อขันธ์ห้าใส่กรวยใบตอง การห่อกระดูกคนตายเมื่อเผาเสร็จแล้วใช้ผ้าขาวดิบห่อ ใส่โหลอีกชั้นหนึ่ง

การห่อข้าวเปียก จะทำในงานศพโดยจะห่อข้าว กล้วยสุกกับน้ำตาล เงิน 1 สลึง ห่อด้วยใบตองหรือใบบัว วางไว้ข้างเมรุ หรือข้างเชิงตะกอน เพื่อจะได้ใช้เป็นเสบียงไว้กินในโลกหน้า

การห่อที่เกี่ยวกับพิธีกรรม

ภาพประกอบ 65 ห่อผ้าและดอกไม้ในการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ

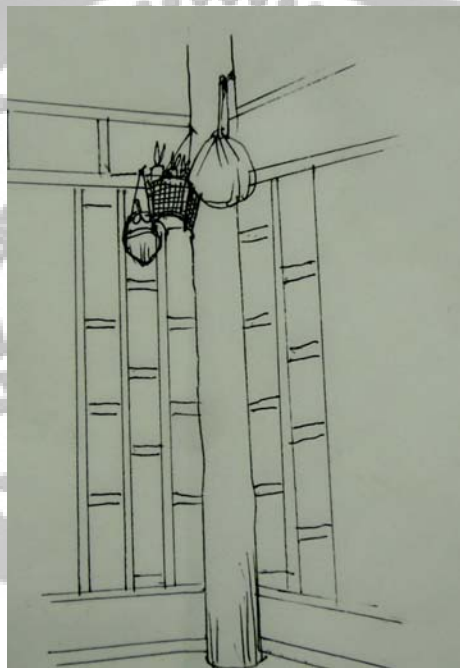
ภาพประกอบ 66 ใบตองห่อดอกไม้ไหว้พระวันสงกรานต์

ภาพประกอบ 67 ไร่ผ้าห่อเจดีย์แบบมอญ

ภาพประกอบ 68 ห่อพับบายศรี

ภาพประกอบ 69 เรือนของชาวมอญบางชั้นหมาก เสาผีเรือนหรือเสาเอกจะอยู่ทางทิศตะวันออก จะนิยมแขวน ห่อผ้าผี พร้อมกับเครื่องเซ่นไหว้ คือกระบอกน้ำกับใบหว่าและมะพร้าวทั้งลูก

ประเพณีชาวมอญบ้านบางชั้นหมาก

ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญบ้านบางชั้นหมาก มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งไม่เหมือนกับที่อื่น ๆ ก็ตรงที่มีการทำบุญและร่วมทำกิจกรรมในช่วงสงกรานต์ที่มีการรวมพระทั้งสี่วัดที่เป็นวัดมอญและมีการรวมชาวบ้านชาวน้ำทั้งตำบลบางชั้นหมาก

วันที่ 13 เมษายน ถือว่าเป็นวันเริ่มต้นของสงกรานต์ ชาวบ้านต่างพากันไปทำบุญตักบาตรที่วัดของตนเอง ซึ่งวัดรามัญในหมู่บ้านบางชั้นหมากมีอยู่สี่วัด

ภาพประกอบ 70 พระพุทธรูปศิลปะแบบมอญใช้ใบตองห่อดอกไม้มาบูชา

ประเพณีการเลี้ยงผี

ประเพณีการเลี้ยงผีของชาวรามัญบ้านบางชั้นหมาก หมายถึงการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ โดยจะมีการนำอาหารคาวและหวาน รวมถึงผลไม้ไหว้บรรพบุรุษของตน เพียงแต่ได้มีการปฏิบัติที่เคร่งครัด การเลี้ยงผีจะจัดขึ้นในช่วงเดือนหกของไทย ของทุกปีอาจจะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรม นั้นแล้วแต่ตระกูลจะกำหนดขึ้น แต่จะไม่ตรงกับวันพระ จะจัดทำขึ้นที่บ้านต้นผี คือบ้านลูกชายคนโตของตระกูลนั้น ๆ เนื่องจากบ้านนั้นได้รับการห่อผ้าผี ซึ่งประกอบไปด้วย ผ้าถุง สไบ ผ้าโพกศีรษะ รวมถึงแหวน ผีหนึ่งวงและเครื่องประดับต่าง ๆ ซึ่งแขวนเก็บไว้ที่เสาเอกภายในเรือนใหญ่ของบ้าน เมื่อถึงวันเลี้ยงผีของแต่ละตระกูล ผู้ใช้นามสกุลเดียวกัน ต้องนำเครื่องเซ่นไหว้มาพร้อมกันที่บ้านต้นผีทุกคน

ภาพประกอบ 71 การเลี้ยงผีมอญ

การเลี้ยงผีของแต่ละตระกูลนั้นจะแตกต่างกันไป บางตระกูลจะมีการเลี้ยงในทุก ๆ ปีก็มีบางตระกูล 3 ปี เลี้ยงหนึ่งครั้งก็มี และเครื่องเซ่นที่ใช้ก็ต่างกันไปแล้วแต่ว่าจะใช้อะไรบ้าง แต่ที่เหมือนกันก็คือ กลัวย่น้ำว่า ข้าวเหนียว มะพร้าวอ่อน ขนมบัวลอย เป็นต้น พอถึงเวลาบ่ายของวันที่จะเลี้ยงผี ญาติพี่น้องต่างก็จะพากันนำเครื่องเซ่น มาจัดลงในภาชนะตั้งเรียงกันในเรือน แล้วจัดรูปบอกเล่ากับวิญญาณของบรรพบุรุษให้มารับรู้ถึงสิ่งที่ลูกหลานได้จัดทำขึ้น เสร็จแล้วก็จะมีการสนทนากันระหว่างญาติ ๆ ที่มาร่วมกันเลี้ยงผี ซึ่งถือว่าเป็นวันรวมญาติพี่น้องวันหนึ่ง แต่บางบ้านจะมีมโหรีเครื่องสายมาบรรเลง และมีผีบรรพบุรุษเข้ามาประทับร่างทรงด้วย พอเมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะบอกลาอาหารที่ใช้เช่นไหว้ เพื่อที่จะแบ่งปันส่วนให้ทุก ๆ คนที่มา เชื่อกันว่าอาหารทั้งหมด ถ้าได้บริโภคเข้าไปแล้วจะเป็นยารักษาโรคได้และเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว(ปัทมา ขำดี. 2551: สัมภาษณ์)

ประเพณีรำผีโรง

การรำผีโรง หมายถึง การรำยรำที่มีการอัญเชิญวิญญาณให้เข้ามาประทับร่างและรำรำในปะรำ พิธีที่ปลูกขึ้น ประเพณีการรำผีโรง จะมีการจัดทำขึ้นได้ ก็เนื่องจากเหตุหลายปัจจัย เช่น การกระทำผิดกฎระเบียบของวงศ์ตระกูล การเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นในวงศ์ตระกูล เพื่อให้หายจากโรค เพื่อให้อยู่ดีมีสุข เมื่อสมความปรารถนาที่กล่าวไว้ ก็จะจัดการรำผีโรงขึ้นในวันที่เลี้ยงผีของตระกูลตนเองในช่วงเดือนหก การรำผีโรงจะต่างกับการเลี้ยงผีก็คือ การเลี้ยงผีจะจัดทำขึ้นตามขั้นตอนที่กล่าวไว้ข้างต้น ส่วนการรำผีโรงต้องมีการสร้างปะรำพิธีที่ทำด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยใบจาก กลางลานบ้านหันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีปีพาทย์เป็นเครื่องบรรเลงในการรำ มีเจ้าพิธีที่ต้องเชิญมาประกอบการรำผี ซึ่งมอญเรียกว่า ไต้ง

การรำผีโรง จะเริ่มขึ้นในช่วงเช้าของวันที่กำหนดจัดขึ้น โดยนำเครื่องเซ่นไหว้ที่จัดใส่จานบ้าง ถาดบ้างไปวางไว้บนที่ตั้งที่ได้จัดเตรียมไว้ในปะรำพิธี จากนั้นผู้ทำพิธีจะตั้งขันธูและรำไหว้ครุในปะรำพิธี เครื่องที่ใช้ประกอบการรำมีมิดตาบ 2 เล่ม ไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ ที่ปาดหัวท้ายสลักข้างกันให้แหลม 2 อัน เหมือนไม้หีบฟ่อนข้าว ใบหว้ามัดเป็นกำ 2 กำ เมื่อไหว้ครุในปะรำเสร็จแล้ว ผู้ทำพิธีพร้อมผู้เป็นต้นผีหรือญาติพี่น้องจะขึ้นไปบนเรือนใหญ่เพื่ออัญเชิญผีเรือนลงมาปะรำพิธีที่ปลูกไว้เมื่อลงมาในปะรำพิธีแล้ว ก็จะเริ่มประกอบพิธีโดยการรำนั้นจะเป็นขั้นตอนไปจนจบ การรำกว่าจะเสร็จก็ประมาณเย็น ๆ หรือบางครั้งก็มีดเดี่ยว เนื่องจากขั้นตอนการรำมีมากในปะรำพิธีนั้นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง เช่นคนละนามสกุล หรือไม่ใช่ญาติจะเข้าไปในปะรำพิธีไม่ได้ยกเว้นไว้ แต่เขาจะเชิญเข้าไปด้วยการนำห่อหมากพลูมาให้จึงจะเข้าไปในปะรำพิธีได้ คนอื่น ๆ สามารถดูอยู่บริเวณรอบ ๆ ภายนอกปะรำพิธีได้เท่านั้นและการรำนั้นจะต้องทำทุกอย่างให้เสร็จภายในวันเดียว

ภาพประกอบ 72 การรำผีโรงของมอญ

ประเพณีออกพรรษา เทศน์มหาชาติ

วันขึ้น 15 ค่ำของทุกปีเป็นวันมหาปวารณาของพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาครบไตรมาส โดยทั่วไปชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรขนม ข้าวต้มมัดหรือข้าวต้มลูกโยนที่วัดในช่วงเช้าตามปกติ แต่ในช่วงตอนเพลจะมีการรวมสงฆ์ทั้งสี่วัดที่วัดกลางและชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานใส่เป็นสำรับ และใส่กระbungหาบมาถวายแด่พระสงฆ์ที่วัดกลาง หลังจากนั้นพระสงฆ์ร่วมกันทำปวารณากรรมที่วัดกลาง (ปัญญาวุฒิ วุฑฒิโก. 2550: 24)

วิเคราะห์วัฒนธรรมการห่อของมอญ

กลุ่มชาติพันธุ์มอญเป็นอีกกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจน เช่นการแต่งกาย ภาษาพูด อาหารการกิน และวัฒนธรรมประเพณี ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวมอญ บ้านบางขันหมาก โดยเข้าไปพูดคุยกับพระปัญญาวุฒิชัย วุฑฒิกโก ซึ่งเป็นพระนักอนุรักษ์ เป็นผู้ก่อตั้ง ชมรมที่นำเยาวชนร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการสืบสาน อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญ อีกท่านหนึ่งที่มีบทบาทคือ คุณปัทมา ขำดี ที่เป็นเจ้าพิธีในการรำผีโรงของมอญ ทำให้ทราบถึงประเพณี พิธีกรรม ของชาวมอญบ้านบางขันหมากอย่างลึกซึ้ง คนมอญเป็นคนที่ชอบทำบุญและมีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาเป็นอย่างมาก

1. ประเด็นแรกวัฒนธรรมการห่อของชาวมอญเท่าที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้เข้าไปสัมผัส และเรียนรู้จากการสัมภาษณ์ วัฒนธรรมการห่อส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น การห่อของกินห่อของใช้ และห่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแต่สิ่งที่คุณวิจัยให้ความสนใจเป็นพิเศษคือ ชาวมอญมีความสามารถทางด้านการปั้นหม้อ ปั้นไห ปั้นโอ่ง ทำอิฐที่มีคุณภาพ ที่เราเรียกว่า อิฐมอญ ชาวมอญนำความรู้ที่ติดตัวดังกล่าวมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิต เช่น นำอิฐเผาไฟมาประกอบตามร่างกาย แทนลูกประคบ ที่ทำมาจากสมุนไพร หรือปัจจุบันที่ใช้ถุงน้ำร้อนมาวางประคบ ผู้เจ็บป่วย หรือหลังการคลอดลูกเพื่อให้แม่แข็งแรงเร็วขึ้น การใช้ผ้าขาวม้ามาใช้ห่อของ หรือใช้ผ้าห่อผ้าฝ้าย ห่อเงิน ห่อขันหมาก ห่อศพ ห่อคัมภีร์ จึงเน้นไปที่ผ้ามากกว่าสิ่งอื่น ๆ

ปัจจุบันการแต่งกายหรือวัฒนธรรมของชาวมอญนั้นได้ปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน ชาวมอญบ้านบางขันหมากหรือกลุ่มชาวมอญปากเกร็ด และมอญอีกหลายกลุ่มทั่วประเทศได้พยายามสร้างเครือข่ายของชาวมอญเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ที่สามารถจดจำได้ง่าย เช่น สีของเสื้อผ้า การแต่งกายที่เป็นผ้าถุงสีแดงตัดกับสีขาว หรือสีเขียว สีฟ้าสด เป็นต้น

การแต่งกายของชาวมอญในอดีตอาจไม่ได้เป็นผ้าถุงสำเร็จดังเช่นปัจจุบันอาจเป็นผ้าฝ้ายที่ไม่ได้เย็บเป็นถุง หากสังเกตจากบทกลอนของสุนทรภู่ที่ว่า

เห็นมอญแต่งตัวเดินมาตามทาง
ดาโถงถุงนุ่งอ้อมลงกรอมสัน
เป็นแบายลเมื่อยกขยับย่าง
เห็นขาวาววาวแวนอยู่หว่างกลาง
ทั้งผัดหน้าจับเขมามาเหมือนชาวไทย

จากบทกลอนของสุนทรภู่ จะพบว่า การแต่งกายของหญิงมอญในอดีตเป็นการนุ่งผ้าฝ้าย ทับกันมากกว่าจะเป็นผ้าถุงเป็นผืนในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชาวมอญ เป็นเพราะ การสร้างรัฐชาติในยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เดิมเรียกมอญบางชั้นหมาก ต่อมาได้ เปลี่ยนเป็นไทยรามัญ เพื่อผนวกกับรัฐชาติไทย การให้การศึกษาระบบแผนไทยเข้าไปแทรกแซงทำ ให้เยาวชนหรือชาวมอญรุ่นหลังไม่สามารถอ่านเขียนภาษามอญของตนเองได้อีกต่อไป การ เปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างเด่นชัดอีกประการคือ การปรับปรุงแผนเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ เข้ามาแทนที่ การผลิตแบบเดิม ระบบทุนนิยมวัตถุนิยม เข้ามาแทนที่ระบบ การนับถือผี คนรุ่นหลังจึงไม่เห็น ความสำคัญหรือละเลยวัฒนธรรมเหล่านี้ไปมาก ดังนั้นชาวมอญจึงจำเป็นต้องสร้างอัตลักษณ์ของตน ขึ้นมาเพื่อความแตกต่างและความเป็นมอญที่ชัดเจน จากการถูกกลืนวัฒนธรรมในอดีต

2. ประเด็นที่สองคือศิลปอัตลักษณ์รูปแบบและความงามวัฒนธรรมการห่อของมอญ ที่ เป็นเอกลักษณ์นั้นคนมอญคือห่อผ้าผี ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่ไม่พบในกลุ่มอื่นจึงนับได้ ว่าเป็นอัตลักษณ์ของมอญโดยแท้ นอกจากนั้นคนมอญมักจะชอบทำขนมกาละแม เก็บไว้รับประทาน คล้าย ๆ กับคนลาวหรือพวนที่ทำขนมกระยาสารทเพื่อเก็บไว้กินได้นาน ๆ ชาวมอญรู้จักใช้วัสดุ ท้องถิ่นคือนำใบทองหลางสดมาห่อกาละแม หรืออาจใช้ใบตองแห้งมาห่อ หรือใบลานก็ได้ แต่พบ ไม่มากนัก มีมอญบางกลุ่มใช้กาบหมากห่อกาละแมแทนใบตองการห่อขนมกาละแมนั้นไม่พบในกลุ่ม ชาติพันธุ์อื่น

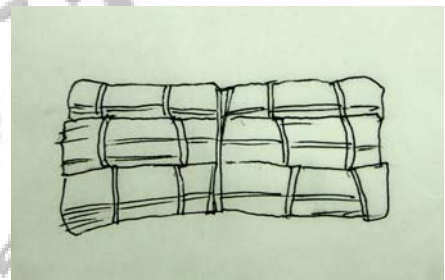
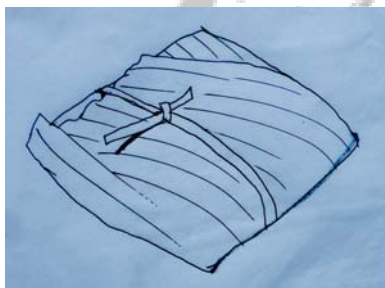
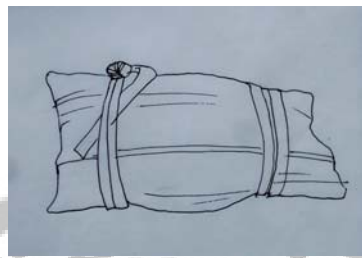
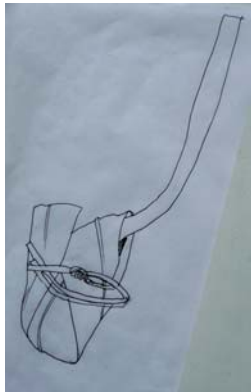
ชาวมอญยังได้เล่าให้ฟังอีกว่าการห่อขนมกล้วย ขนมตาลแบบทรงกรวยนั้นเป็นขนมของ มอญมาแต่เดิม แต่ปัจจุบัน แม่ค้าทำขนมภาคอื่น ๆ ก็นำไปทำเลียนแบบจนกลายเป็นของภาคกลาง ไปแล้ว เช่นเดียวกับชาวมอญเองก็ได้รับอิทธิพลรูปแบบจากการห่อขนมของภาคกลางมา เช่นเดียวกัน ส่วนการห่อของอื่น ๆ ปัจจุบันได้ใช้การห่อเหมือนกับคนไทยภาคกลาง เช่น ห่อหมก ใช้ใบตอง ห่อขนม ห่อขี้ใต้ใช้ใบลานปัจจุบันไม่พบแล้ว การห่อของชาวมอญคือการใช้วัสดุในท้องถิ่น ที่นำมาห่อไม่เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น ห่อขนมกาละแม และขนมเทียน ใช้ใบทองหลาง การห่อกาละแม บางครั้งใช้กาบหมากมาห่อแล้วม้วนเป็นแท่งกลม การห่อข้าวต้มมัดหรือข้าวต้มลูก โยนใช้ใบมะพร้าว ใบอ้อ ซึ่งพบมากในบริเวณริมแม่น้ำบริเวณบ้านบางชั้นหมาก

การ ห่อข้าวเปียง จะเป็นการห่อของมอญอีกอย่างที่ไม่พบในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การห่อข้าว เปียง จะใช้ใบตองหรือใบบัว ห่อข้าวกล้วยและน้ำตาล พร้อมเงิน 1 สลึง วางไว้ข้างเมรุหรือเชิง ตะกอน ตอนเผาศพเพื่อให้ผู้ตายมีเสบียงติดตัวไปกินระหว่างเดินทางข้ามภพชาติ

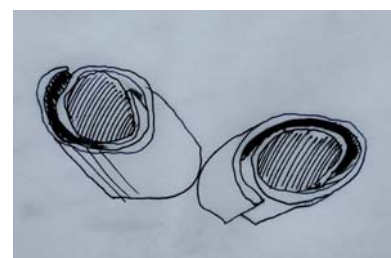
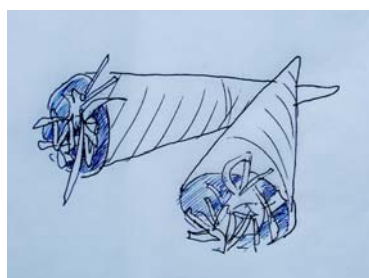
ความงามของการห่อของชาวมอญนั้นจะเกิดจากวัสดุที่แตกต่าง เช่น ใบทองหลางที่มี หลายพันธุ์มีสีเขียวและแบบมีลายเหลือง ใบอ้อ รูปทรงที่ห่อจะเป็นทรงกรวย ส่วนผ้าของมอญที่ใช้ ห่อของนั้น ชาวมอญมักเน้นไปทางสีที่สดใส เช่น สีแดงสด สีฟ้า เป็นต้น เหล่านี้ล้วนทำให้เกิดความ งามที่โดดเด่น สะดุดตา

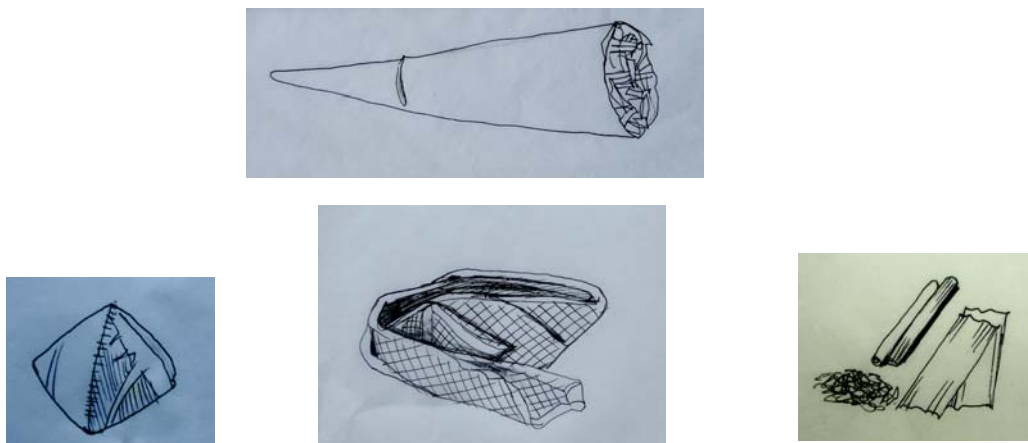
รูปแบบการห่อที่พบสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

1. รูปแบบการห่อโดยการพับแล้วมัดด้วยตอก เชือก ยางหรือก๊อตด้วยไม้ได้แก่การห่อข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน ห่อข้าว ห่อซี๊ใต้ ห่อขนมห่อกาละแม การห่อข้าวต้มมัดและข้าวต้มลูกโยนของมอญได้เลือกใช้วัสดุที่ต่างไปจากชาติพันธุ์อื่นเช่นไซโบ้ออ ไบมะพร้าว เป็นต้นความงามที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากสีของวัสดุที่นำมาห่อ และเกิดจากรูปทรงที่กึ่งสี่เหลี่ยม กึ่งทรงกลม รูปทรงสามเหลี่ยมและทรงกระบอกมีเส้นเล็กๆที่เกิดจากการมัดตอกเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นๆ

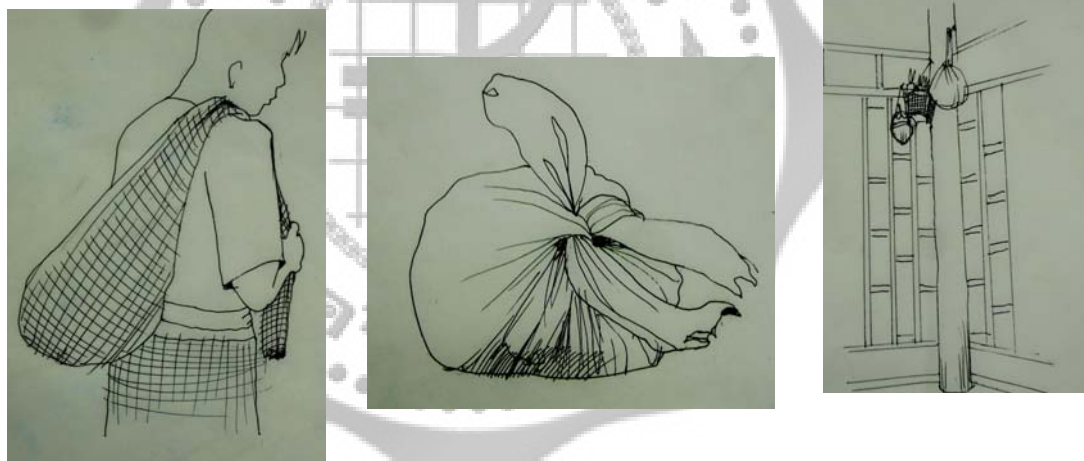

2. รูปแบบการห่อโดยวิธีการพับพันอย่างเดียว ได้แก่ห่อขนมเทียนด้วยใบทองหลาง ห่อขนมกล้วย ห่อกาละแมด้วยกาบหมาก ห่อยาสูบ ผ้าขาวม้าห่ออิฐเผาไฟความงามเกิดจากรูปทรง กรวย ทรงกระบอก และทรงสามเหลี่ยม การใช้ผ้าขาวม้าห่ออิฐความงามมาจากสีสันของผ้าที่มีสีแดง สดใสเป็นอัตลักษณ์ของมอญอย่างหนึ่ง

3. รูปแบบการห่อโดยการผูกมัดให้ตัว ได้แก่การใช้ผ้าขาวม้าห่อของ ห่อผ้าฝ้าย ซึ่งผ้าขาวม้าและห่อผ้าฝ้ายนี้ถือเป็นศิลปอัตลักษณ์ของมอญอย่างแท้จริง เพราะลวดลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ห่อไปที่ใดก็รู้ได้ว่าเป็นผ้าของมอญ

3. ประการที่สามความหมายแฝงเกี่ยวกับวัฒนธรรมการห่อ มอญบางชั้นหมากมีความเชื่อและความผูกพันเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ การเลี้ยงผีของชาวมอญเป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ โดยจะเป็นการรวมตัวของญาติพี่น้อง ตระกูลเดียวกัน คนใช้นามสกุลเดียวกัน ทุกครอบครัวจะต้องนำเครื่องเซ่นมาพร้อมกันที่บ้านผีตระกูล ทุกปีหรือ 3 ปี 1 ครั้ง ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการแฝงไว้ด้วยนัยยะ คือ เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติที่ออกไปทำงานในกรุงเทพฯหรือต่างจังหวัดในยุคแห่งการแข่งขัน อาจไม่มีเวลาได้พบเจอกันให้ได้มาพบกัน มาทำความรู้จักกัน บางครอบครัวมีลูกหลาน มีเหลน จะได้ทำความรู้จักกันได้ เป็นการสร้างความรักสามัคคีในครอบครัวเครือญาติทางอ้อม อันเนื่องมาจากชาวมอญเป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาอาศัยอยู่ในแผ่นดินสยาม หากแตกความสามัคคี กลุ่มชาติพันธุ์นี้อาจถูกกลืนหายไปกับวัฒนธรรมไทย

ความหมายแฝงอีกประการที่ชาวมอญรู้จักใช้วัสดุที่เป็นมงคลคือ นำใบทองหลางสดมาห่อกาะแม่ใช้ถวายพระ ทองหลางเป็นไม้มงคล ต้นทองหลางนั้น เป็นต้นไม้ที่มีชื่อเสียงในแง่ของความเป็นสิริมงคลอย่างมาก ทองหลางหมายความถึง การมีทองมากมาย ดังนั้น คนโบราณจึงเชื่อกันว่า หากบ้านใดปลูกต้นไม้ชนิดนี้เอาไว้ภายในบริเวณบ้าน ครอบครัวนั้นก็จะประสบกับความเจริญรุ่งเรืองมีโชคลาภทรัพย์สินเงินทองมากมายดังนั้นคนมอญจึงมักใช้ใบทองหลางสดมาห่อถวายพระเพื่อจะได้บุญกุศลและความร่ำรวยอย่างมากในชีวิต

วัฒนธรรมการห่อของลาวพวน

การห่อของกินของพวน

อาหารประจำของชาวพวนแทบทุกครัวเรือนคือ น้ำพริก ปลาจ๋า ผักจิ้ม โดยทั่วไปจะนิยมทำปลาจ๋าเก็บไว้กินในครอบครัวอาหารที่ชาวพวนนิยมทำเป็นประจำเมื่อเวลาว่างงานบุญในเดือนต่าง ๆ คือ ขนมจีน คนพวนในอดีตกินข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้าในปัจจุบันคนพวนนิยมกินข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว การห่อข้าวไปนาจะใช้ใบตองที่ตัดมาทั้งใบเหลือตรงส่วนโคนใบตองนำมาห่อ โดยไม่ต้องการความประณีตและความสวยงามมากนักการห่อของคนพวนที่เกี่ยวกับของกินมักใช้ใบตองเป็นหลัก เช่นการห่อปลาสามพักซึ่งเป็นอาหารหลักที่ขึ้นชื่อของคนพวน การห่อแหม การห่อข้าวหมาก ห่อหมก การห่อข้าวเหนียวใส่กระต๊ပ် การห่อขนมข้าวโพดด้วยเปลือกข้าวโพด การห่อข้าวเหนียวด้วยผ้าขาวบางก่อนนำไปนึ่งเป็นต้น (ไพบูลย์ เชื้อสวຍ. 2552: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 73 ห่อข้าวด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 74 ห่อข้าวต้มมัด

ภาพประกอบ 75 ห่อขนมข้าวโพดด้วยเปลือกข้าวโพด

ภาพประกอบ 76 ห่อขนมด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 77 ห่อข้าวเหนียวหนึ่งด้วยผ้าขาวบาง

ภาพประกอบ 78 ห่อข้าวหมากด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 79 การห่อของกินเช่นข้าว หมู หรือเนื้อ

ภาพประกอบ 80 กระทงห่อขนม

ภาพประกอบ 81 ห่อข้าวเหนียวใส่แอบ (กระติบ)

ภาพประกอบ 82 ห่อหมกหน่อไม้ด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 83 ห่อแหนม

ภาพประกอบ 84 ห่อปลาต้มผัก

การห่อของใช้

การห่อของใช้ที่พบในหมู่บ้านในปัจจุบันมักเป็นวัสดุสมัยใหม่เช่นถุงพลาสติก กระดาษ ถุงปุ๋ย เป็นต้น ในอดีตคนพวนมักใช้ผ้าขาวม้าติดตัวไปเสมอและสามารถนำมาห่อของได้อเนกประสงค์ ผ้าขาวม้าของพวนมักมีสีสันที่สดใสเช่นสีเขียว สีแดงสีเหลือง เป็นต้นนอกจากห่อของได้หลายอย่างยังสามารถนำมาผูกทำเปลสำหรับเด็กเล็กได้ สำหรับเด็กแรกเกิดคนพวนจะใช้ผ้าถุงเก่าของแม่ฉีกแล้วนำมาห่อตัวลูก (ไพบูลย์ เชื้อสวຍ. 2552: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 85 ห่อเด็กแรกเกิดด้วยผ้าถุงเก่าหรือผ้าขาว

ภาพประกอบ 86 ห่อของใช้ด้วยถุงปุ๋ยและถุงพลาสติก

การห่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

คนพวนมีประเพณีที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์แต่ดั้งเดิมคือ ประเพณีกำฟ้าและประเพณีใส่กระจาด โดยจะมีการห่อที่เกี่ยวข้องคือการห่อข้าวต้มมัดจากการสัมภาษณ์ทำให้ได้ข้อมูลดังนี้

ประเพณีใส่กระจาด หรือ ประเพณีเสื่อกระจาด

ประเพณีใส่กระจาด เสื่อกระจาด หรือ ประเพณีไขว่กระจาด เป็นประเพณีหนึ่งของชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ ตำบลหลุมข้าว เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยพวน จึงมีการรักษาและสืบทอดประเพณีใส่กระจาดมาเป็นเวลานาน วันที่กำหนดโดยจะจัดขึ้นพร้อมกับทำบุญพระเวส บุญมหาชาติ หรือในงานเทศน์มหาชาติ ซึ่งส่วนมากจะกำหนดหลังออกพรรษา คือ วันข้างแรม เดือน 11 เดือนไทยโบราณ หรือ กลางเดือนตุลาคม เดือนไทยปัจจุบัน โดยวันไขว่กระจาดจะทำก่อนวันออกพรรษา 1 วัน บ้านไหนที่จะทำพิธีใส่กระจาดเจ้าของบ้านจะชวนลูกสาว หลานสาวของเพื่อนบ้านที่คุ้นเคยมาช่วยกันทำขนม ห่อข้าวต้ม ตำข้าวปุ้น (ขนมจีน) และต้อนรับแขกที่จะมาในงานบุญใส่กระจาดที่บ้านวันนี้ช่วงเย็นๆ จะมีหนุ่มๆ หมู่บ้านใกล้เคียง และหนุ่มในหมู่มบ้านเดียวกันมาช่วยกันทำขนมจีนกันอย่างสนุกสนาน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะพูดคุย และช่วยกันเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงแขกในวันรุ่งขึ้น

สิ่งของที่จัดทำขึ้นในประเพณีทำบุญใส่กระจาด 3 อย่าง ผู้เฒ่าผู้แก่บอกความหมาย ดังนี้

ข้าวปุ้น (ขนมจีน)

มีเส้นยาวแสดงถึงความเหนียวแน่นกลมเกลียวกันมีความรัก ความสามัคคีซึ่งกันและกัน

ขนมหวาน

ที่นิยมทำกันคือ ขนมลอดช่อง หมายถึงด้านการทำงาน ทุกอย่างให้ราบรื่น สำเร็จลุล่วงไป

ด้วยดี ไหลลื่นเหมือนเส้นของขนมลอดช่อง

ข้าวต้มมัด

ทำไว้เพื่อเป็นของตอบแทนแก่ผู้มาใส่กระจาด ซึ่งวันรุ่งขึ้นจะมีการใส่กระจาด

วันใส่(เสื่อ)กระจาดหรือไขว่กระจาด ชาวบ้านจะมาร่วมใส่กระจาดตามบ้านที่ทำพิธีหรือในหมู่มบ้านที่จัดงาน สิ่งของที่นำมาใส่กระจาดเช่น กล้วย อ้อย ฝรั่ง ส้มโอ มะพร้าว ผลไม้ต่างๆที่ปลูกเอง ฐูปเทียน เงิน และสิ่งของอื่นๆ ให้แก่บ้านที่ทำพิธีใส่กระจาด เจ้าของบ้านก็จะนำอาหารที่เตรียมไว้เช่นขนมจีน เหล้า น้ำชา มาเลี้ยงดู เมื่อแขกลากลับ เจ้าของบ้านก็จะให้ข้าวต้มมัด ซึ่งเป็นแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือเป็นการตอบแทนผู้ที่ มาใส่กระจาด เรียกว่า "คืนกระจาด" ในวันนี้จะใส่กระจาดกันจนมืดทุกบ้านจะปฏิบัติอย่างเดียวกัน แขกที่ไปใส่กระจาดจะต้องกินอาหารของเจ้าของบ้านทุกบ้าน เช้าวันรุ่งขึ้นเป็น "วันเทศน์มหาชาติ หรือการทำบุญพระเวส หรือการทำบุญมหาชาติ" วันเทศน์ชาวบ้านจะจัดสำรับไปทำบุญที่วัด โดยเจ้าของบ้าน รวบรวมของที่ผู้มาใส่กระจาดนั้นไปทำบุญที่วัด โดยทำการติดกัณฑ์เทศน์ในบุญพระเวส หรือเทศน์มหาชาติ ถวายพระที่วัด ซึ่งเป็นงานบุญยิ่งใหญ่ประจำปี (ไพบูลย์ เชื้อสวย. 2552: สัมภาษณ์)

การทำบายศรีของคนพวนจะใช้ใบตองห่อดอกไม้รูปเทียนอย่างง่าย ๆ เพื่อบูชาเทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือภูตผีก็ได้ ส่วนงานสงกรานต์หรืองานขึ้นปีใหม่คนพวนจะนำเสื้อผ้าของคนในครอบครัวห่อใส่ถุงกระดาษหรือผ้าขาว ใส่ตะกร้านำไปให้พระสวดต่อชะตาเพื่อเป็นสิริมงคลในวันปีใหม่ หรือการเลี้ยงผีนาผีตาแฮกโดยนำของเช่น ไหว้ใส่ห่อกระทง ชาวพวนส่วนใหญ่จะนับถือผีปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว และมักจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี การทำบุญในเดือนนี้บางที่เรียกว่าบุญกระยาสารท หากบ้านใดไม่ทำบุญกระยาสารท ถือว่าเป็นบาป บรรพบุรุษจะอดอยาก และจะสาปแช่งว่าไม่มีความกตัญญูรู้คุณ จะทำให้เจ็บป่วย ยากจน และมีอันเป็นไป แต่ถ้าบ้านใดกระทำถูกต้องตามประเพณีก็จะอยู่เป็นสุข ทำมาค้าขึ้น ประเพณีนี้จะเริ่มกระทำกันตั้งแต่เข้ามิด คือเมื่อถึงเช้าวันแรม 15 ค่ำประมาณ 03.00 – 04.00 น. แต่ละบ้านจะนำห่อใบตองหรือกระทงใบตอง 2 ห่อ ห่อหนึ่งใส่ขนมกระยาสารท อีกห่อหนึ่งใส่ข้าวเหนียวหนึ่ง ปลาเค็ม เนื้อเค็ม และอื่น ๆ ตามแต่จะหาได้ และนำไปวางหน้าพระอุโบสถ หรือตามใบเสมารอบพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 87 การทำบุญถึงบรรพบุรุษโดยนำห่อข้าวและห่อขนมกระยาสารทวางไว้หน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 88 ห่อเสื้อผ้าไปสวดที่วัด

ภาพประกอบ 89 ห่อดอกไม้รูปเทียนและขนมไหว้ด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 90 อาหารถวายพระห่อขนมเทียนและขนมสมัยใหม่

วิเคราะห์วัฒนธรรมการห่อของลาวพวน

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ค่อนข้างกระจัดกระจาย อาศัยอยู่ในหลายจังหวัดในประเทศไทย ในจังหวัดลพบุรีกลุ่มลาวพวนอาศัยอยู่จำนวนมากในเขตอำเภอบ้านหมี่และอำเภอโคกสำโรง กลุ่มลาวพวนที่อยู่ในเขตอำเภอบ้านหมี่นั้นมีวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างเพียงรายละเอียดเล็กน้อย

1. ประเด็นแรกวัฒนธรรมการห่อของลาวพวนคนพวนมีภาษาพูดที่ต่างจากลาวกลุ่มอื่น ๆ ที่ชอบลงท้ายด้วยสระเออ การแต่งกายส่วนใหญ่จะเป็นผ้าทอมือที่ทำกันทุกบ้าน คนพวนชอบทำบุญขยันขันแข็งมีความเป็นกันเอง รักความสามัคคีในกลุ่ม ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ทำนาเพาะปลูก คนพวนจะมีบุญใหญ่คือ บุญพระเวสหรือเทศน์มหาชาติ จะมีประเพณีกำฟ้าประเพณีเสอกระจาดหรือไขว่กระจาด ชาวบ้านทุกบ้านจะต้องทำข้าวต้มมัด ซึ่งข้าวต้มมัดของลาวพวนนี้จะแตกต่างจากข้าวต้มมัดของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ คือ ไม่นิยมนำข้าวไปผัดก่อนนำมาหนึ่ง แต่จะใช้ข้าวดิบมาห่อกับกล้วยมัดแล้วจึงนำไปนึ่ง

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมห่อของชาวลาวพวนนั้นผูกพันกันอย่างแยกไม่ออก เช่น การห่อของกินในชีวิตประจำวัน การห่อเพื่อเซ่นไหว้ในอาชีพเกษตรกรรม เช่น การเลี้ยงผีนา ที่เรียกว่าผีตาแฮก ก็คือการทำนาครั้งแรกของปี การทำบุญข้าวหลาม เลี้ยงผีเกียง คือผีไม่มีญาติหรือผีเร่ร่อน

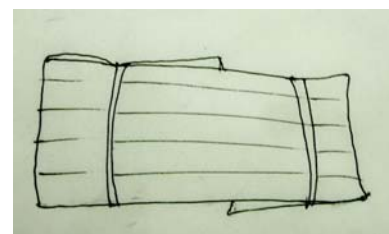
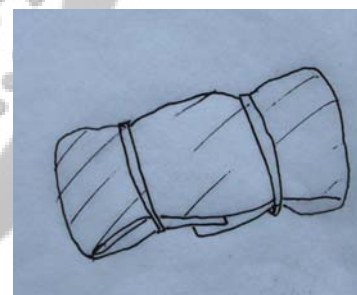
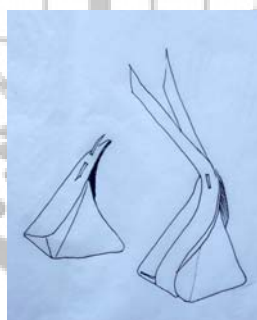
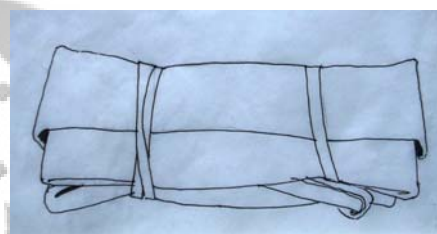
จากการสัมภาษณ์ ผู้เขียนพบว่า ชาวพวนหลุมข้าวมักนิยมห่อของกินด้วยวัสดุพื้นบ้านที่หาได้ง่าย เช่น ใบตอง เป็นหลัก แต่จะไม่ห่อด้วยความประณีต ไม่พิถีพิถัน เป็นการห่อเพื่อปกป้องหรือเคลื่อนย้ายสิ่งของเท่านั้น ผ้าเป็นวัสดุที่นำมาใช้บ้างแต่ไม่มากนัก เช่นนำมาห่อเด็กแรกเกิดและห่อคัมภีร์เป็นต้นวัสดุประเภทกระดาษและพลาสติกเข้ามาภายหลัง

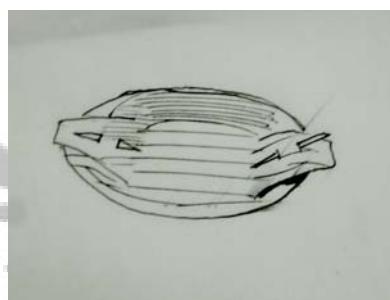
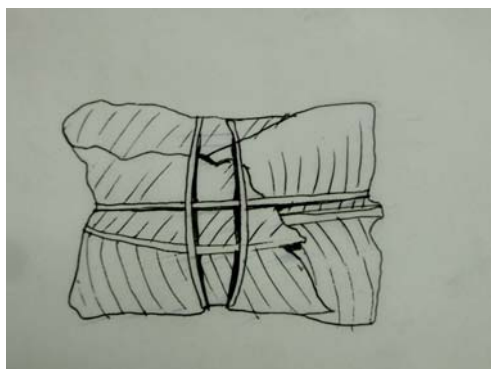
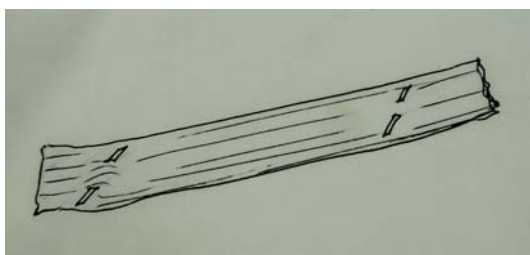
2. ประเด็นที่สองศิลปอัตลักษณ์และความงามของการห่อคนพวนนั้นนิยมใช้วัสดุธรรมชาติมาใช้ในการห่อ เช่นการห่อข้าว การห่อแหนม การห่อปลาสามพักซึ่งเป็นอาหารหลักที่มีชื่อของลาวพวนโดยใช้ ใบตองห่อ เป็นหลักลาวพวนจะไม่มี ความหลากหลายของชนิดใบไม้มากนักแต่เป็นศิลปอัตลักษณ์ของลาวพวนเมื่อพูดถึงปลาสามพักคนในลพบุรีจะนึกถึงลาวพวนเป็นอันดับแรก ผู้วิจัยวิเคราะห์อีกว่า การห่อขนมข้าวโพดโดยใช้เปลือกข้าวโพดน่าจะเป็นวัสดุที่เป็นอัตลักษณ์อีกแบบหนึ่งของพวน ซึ่งรูปแบบการห่อแบบนี้ไม่พบในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ส่วนความงามในรูปแบบของการห่อนั้นเป็นความงามแบบที่เรียกว่าศิลปะพื้นบ้านแบบชาวบ้านมีความเรียบง่ายจากประโยชน์ใช้สอย ไม่เน้นความประณีตงดงามดังเช่นการห่อแบบราชสำนัก ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การห่อของชาวบ้านนั้นไม่จำเป็นต้องประณีตเพราะไม่ต้องนำไปอวดใครคือ ห่อใช้เองกินเองแจกกันเองในหมู่บ้านเท่านั้น

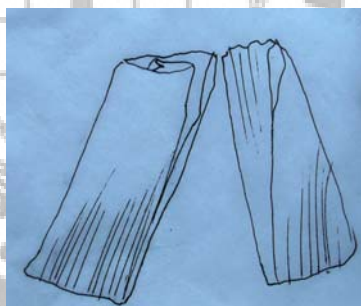
รูปแบบการห่อที่พบสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

1. รูปแบบการห่อโดยการพับแล้วมัดด้วยตอก เชือก ยางหรือกมัดด้วยไม้ได้แก่การห่อแหยม การห่อปลาส้มผัก การห่อข้าวต้มมัด ห่อข้าว ห่อขนม ห่อหมก และการห่อปลาส้มผักนี้เองที่เป็นศิลปเอกลักษณ์ของลาวพวนเนื่องจากในจังหวัดลพบุรีกลุ่มชาติพันธุ์พวนเป็นกลุ่มเดียวที่ทำปลาส้มผักจำหน่ายเป็นที่รู้จักของคนลพบุรีโดยทั่วไป ความงามที่พบจะเห็นได้ว่าเป็นการห่อแบบง่าย ๆ ไม่เน้นความเป็นระเบียบความหรูหรามากนัก ใช้ตอกมัดและเหน็บอีกครั้งแต่มีบางอย่างเช่นการห่อขนมที่ทำขายต้องประดับและได้รับอิทธิพลจากภาคอื่น ที่เป็นจุดเด่นของพวนอีกประการคือลาวพวนชอบใช้ใบตองทั้งใบมาห่อของซึ่งจะทำให้ห่อของได้ครั้งละมากๆ และมีความแข็งแรงจากเส้นกลางใบของใบตอง

2. รูปแบบการห่อโดยวิธีการม้วนพับ ได้แก่ ห่อขนมข้าวโพดโดยใช้เปลือกข้าวโพด ความงามอยู่ที่ตัววัสดุซึ่งแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ

3. รูปแบบการห่อโดยการพันม้วนเห็บในตัว ได้แก่ การใช้ผ้าขาวห่อตัวเด็กแรกเกิด

3. ประเด็นที่สามความหมายแฝงของการห่อในกลุ่มลาวพวนคนพวนจะมีประเพณีที่ยิ่งใหญ่คือบุญพระเวส เทศน์มหาชาติพร้อมทั้งประเพณีใส่กระจาดในวันนั้นชาวบ้านจะทำข้าวต้มมัดเพื่อใช้ใส่บาตรพระ และใช้เป็นของตอบแทนคนที่แวะมาเยี่ยมหมุนเวียนกันไปทุกบ้านดังนั้นความหมายแฝงของการใช้ข้าวต้มมัดเป็นเครื่องสื่อถึงความขอบคุณ แฝงไว้ด้วยความอบอุ่นสามัคคีของชุมชนทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงปีหนึ่งได้มีโอกาสเยี่ยมเยือนเพื่อนบ้านมีของอะไรที่ปลูกได้นำไปฝากกันและได้รับของคืนกลับมา ข้าวต้มมัดจึงเป็นสื่อที่ใช้ได้ดีที่สุด ในการประสานสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้าน

วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มจีน

คนจีนในตลาดหนองเต่าในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายตั้งนั้นจากการสัมภาษณ์พบว่าชุมชนคนจีนในตลาดมีการค้าขายสินค้าดังนี้

ย้อนกลับไปเมื่อประมาณ 50 ปี ในอดีตจะมีร้านขายยาจีน ร้านก๋วยเตี๋ยว มีร้านขายขนม ทั้งขนมทอด เช่น ก๋วยแฉก ข้าวเม่า ไข่เหี้ย สามเกลอ ขนมห่อ ขนมไทย ขนมขี้หนู ขนมตาล ขนมกล้วย ขนมใส่ไส้ ขนมถั่วฟู ขนมชั้น ขนมซ๊กหน้า ขนมตะโก้ เป็นต้น ร้านขายของชำ เชียงหมู ร้านขายผัก ขายกล้วย ขนมจีนน้ำยา อาหารตามสั่ง ร้านขายน้ำแข็งใส ร้านขายขนมครก ขนมไข่ ขนมโก้ ทอฟฟี่ ร้านขายสมุดดินสอ กระดานชนวน ร้านกาแฟ ร้านขายทองอยู่กลางตลาด ร้านขายเครื่องสังฆภัณฑ์ ร้านตัดเสื้อผ้าของชายและหญิง ร้านเสริมสวย ร้านขายหม้อ มีทั้งหม้อดิน หม้ออะลูมิเนียม ร้านบัดกรี ร้านของชำ มีสินค้ามากมาย เช่น สบู่ ยาสีฟัน กะปิ หอม กระจ่างม น้ำปลา ผงซักฟอก (รัตนา ประคองเก็บ. 2552: สัมภาษณ์)

แผนที่ตลาดหนองเต่าในอดีต

		ศาลเจ้าจักรนารายณ์	
		ขายหม้อดิน	ร้านตัดเสื้อผ้า
		ตัดเสื้อผู้หญิง	ร้านซ่อมตะเกียง
		ขายของชำ	ขายอุปกรณ์เย็บผ้า
		ขายทอง	ขายกาแฟ
		ขายยาจีน	เชียงใหม่
		ขายผัก	ขายของชำ
		กาแฟโบราณ	ร้านบัดกรี
บ้าน	บ้านพัก		ร้านตัดเสื้อผ้า
			บ้านพัก
			ขายกล้วย
			บ้านพัก
			ขายทอง
ขายยา	ขายขนมไทย	ขายผัก / ขนม	ขายข้าวสาร
		ขายของชำ	ขายเสื้อผ้า
		ขายเครื่องสังฆภัณฑ์	ขายผัก
		ตัดเสื้อผ้า	เชียงใหม่
		ขายกล้วยเตี๋ยว	ขายกาแฟ
		ขายของเด็กเล่น	ขายของชำ
		ขายยาจีน	ขายของชำ
		เสริมสวย	เชียงใหม่
		ตัดผ้า	บ้านพัก
		บ้านพัก	บ้านพัก

(รัตนา ประคองเก็บ. 2552: สัมภาษณ์)

การห่อของกิน

อาหารหลักของคนจีนคือ ข้าวสวย ผัดผัก หมู เห็ด เบ็ด ไก่ การห่อของกินของคนจีนจะมีการเลือกใช้วัสดุที่เป็นธรรมชาติและวัสดุสังเคราะห์เช่น ห่อยาจีนใช้กระดาษสีน้ำตาลมัดด้วยเชือก กระสอบ ห่อขนมเซ่ง ขนมเทียนใช้ใบตองแห้ง ห่อกล้วยแขกใช้ถุงกระดาษ ห่อบ๊ะจ่างใช้ใบไม้มัดด้วยเชือกห่อขนมไทยใช้ใบตอง ห่อกล้วยเตี๋ยวแห้งใช้ใบตองห่อหรือกระดาษ ห่อหมู ห่อปลาห่อใช้ใบบัว ใบตอง ห่อเกี๋ยวใช้แป้งห่อเนื้อสัตว์ ซาลาเปาใช้แป้งห่อหมูหรือไส้หวาน

การห่อของกิน

ภาพประกอบ 91 ห่อข้าวต้มน้ำร้อนด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 92 ห่อบ๊ะจ่างด้วยใบไม้

ภาพประกอบ 93 ห่อหมกด้วยใบตอง

ภาพประกอบ 94 ห่อยาจีนด้วยผ้าขาวบาง

ภาพประกอบ 95 ห่อขนมเทียนด้วยใบตองสด

ภาพประกอบ 96 ห่อขนมแข่งด้วยใบตองแห้ง

ภาพประกอบ 97 ห่อข้าวต้มบ๊ะจ่างด้วยใบไม้

ภาพประกอบ 98 เกี้ยวไช้แบ่งห่อเนื้อสัตว์

ภาพประกอบ 99 ห่อกล้วยเตี๋ยวแห้งด้วย
กระดาษหนังสือพิมพ์

ภาพประกอบ 100 ซาลาเปาไข่แป้งห่อเนื้อสัตว์

การห่อของใช้ จากการเก็บข้อมูลพบว่า การห่อของใช้ของคนจีนจะใช้กระดาษและผ้าเป็นส่วนมาก เช่นการห่อยาจีนนิยมการห่อด้วยกระดาษการห่อเสื้อผ้าใช้ผ้าขาวหรือผ้าแพรแล้วเก็บไว้ในหีบหนังหรือหีบเหล็กอีกชั้นหนึ่งหากเป็นการห่อที่รีบเร่งเช่นหากไฟไหม้คนจีนจะสอนให้นำของมีค่าโยนลงบนที่นอนแล้วใช้ผ้าปูที่นอนห่อรวบขึ้นจะทำให้สามารถขนของได้จำนวนมากและรวดเร็ว (รัตนา ประคองเก็บ. 2552: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 101 ห่อของใช้ด้วยผ้า

ภาพประกอบ 102 ห่อยาจีน

ภาพประกอบ 103 ห่อเงินชั้นหมากด้วยผ้าแพร

ภาพประกอบ 104 ห่อยาจีนใช้กระดาษ

การห่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

คนจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า บรรพบุรุษและความมั่งคั่ง เป็นเหตุให้เกิดประเพณีต่าง ๆ ขึ้นเช่นประเพณีการไหว้เจ้าตระกูลจีน ประเพณีเซ่งเม้ง การห่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเหล่านี้

ประเพณีการไหว้เจ้าตระกูลจีน

การไหว้เจ้าเป็นประเพณีที่คนจีนสืบทอดกันมานานคนจีนตลาดหนองเต่าจึงจัดไหว้เจ้าทุกปีเมื่อไหว้เสร็จ จะกินอาหารร่วมกันบริเวณกลางตลาด มีการประมูลของที่ไหว้เอากลับบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล (รัตน ประคองเก็บ. 2552: สัมภาษณ์) กับข้าวไหว้เจ้า ทุกบ้านจะคล้ายๆ กัน เพราะกับข้าวที่ไหว้ต้องความหมายมงคล เหมือนกับคนไทยที่ต้องมีขนมมงคล 9 อย่างในชั้นหมากงาน แต่ง มีขนมทองหยิบ ทองหยอด ใงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ บางครั้งแต่ละบ้านอาจไหว้เมนูไม่เหมือนกัน และการแปลความหมายก็อาจต่างกัน ชุดของไหว้ที่เป็นของควา 5 อย่าง ได้แก่

หมู ไก่ ตับ ปลา กุ้งมังกร ต่อมากุ้งมังกรหายาก จึงเปลี่ยนเป็นเป็ด หรือปลาหมึกแห้ง หมู ความหมายถึงความร่ำรวย ด้วยความอ้วนของตัวหมู หมายถึงความกินดีอยู่ดี

ไก่ มีความหมาย 2 อย่างคือ

1. หงอนไก่หมายถึงหมวกขุนนาง คือความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน
2. ไก่ขันทุกเช้า หมายถึงการตรงต่อเวลารู้น้ำที่

ตบ ภาษาจีนเรียกว่า กัว เป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า กัว ที่แปลว่าขุนนาง

ปลา คนจีนแต่จิวเรียกว่า ฮื่อ โดยมีวลีมงคล ฮื่อ-ฮื่อ-ฮื่อ-ฮื่อ แปลว่า ให้เหลือกินเหลือใช้ ไหว้ปลาเพื่อให้มีเงินเหลือกินเหลือใช้มาก ๆ

กุ้งมังกร ความหมายของกุ้งมังกร มังกรเป็นสัญลักษณ์ที่ยิ่งใหญ่ให้ความรู้ลึกถึงอำนาจวาสนา

ชุดกับข้าว ได้แก่

1. ลูกชิ้นปลา จีนแต่จิวออกเสียงว่า ฮื่อ-ฮื่อ แปลว่า ลูกปลากลมๆ ฮื่อหรือปลา คือให้เหลือกินเหลือใช้ ฮื่อ แปลว่ากลมๆ หมายถึงความราบรื่น

2. ผัดต้นกระเทียม เพราะคนจีนแต่จิว เรียกกระเทียมว่า ฮื่อ พ้องเสียงกับฮื่อที่แปลว่านับ ไหว้ต้นกระเทียม เพื่อให้มีเงินมีทองให้ได้นับอยู่เสมอ

3. ผัดตับกับกุยช่าย ตับคือ การเรียกว่า กัว พ้องเสียงกับกัวที่แปลว่า ขุนนาง กุยช่ายเป็นการพ้องเสียงของคำว่ากู่ย แปลว่า แพง รวย

4. แกงจืด คนจีนเรียกว่า เซ็ง-ทิง เซ็ง แปลว่า ใส หวาน ซดคล่องคอ การไหว้น้ำแกงก็เพื่อให้ชีวิตลูกหลานหวานราบรื่น

5. เป้าฮื่อ เป้า หรือ เปา แปลว่า ห่อ ส่วน ฮื่อ คือเหลือกินเหลือใช้ ไหว้เป้าฮื่อ เพื่อห่อความมั่งคั่งเหลือกินเหลือใช้มาให้ลูกหลาน

6. ผัดถั่วงอก คนจีนแต่จิวเรียกถั่วงอกว่า เต้าแหง แต่ภาษาวิชาการเรียกว่า เต้าเหมี่ยว เหมี่ยว แปลว่า งอกงาม ไหว้ถั่วงอกเพื่อให้งอกงามรุ่งเรือง

7. เต้าหู้ เป็นคำเรียกแบบชาวบ้านที่อาจเรียกเป็นเต้าฮุกก็ได้ ฮุก คำนี้เป็นสำเนียงแต้จิ๋ว
จีนกลางออกเสียงเต้าหู้ว่า โต ฟู่ ฟู่ แปลว่า บุญ ความสุข

8. สหราชอาณาจักร เรียกว่า ฮวกฉ่าย ถ้าออกเสียงเป็นฮวดไซ้ ก็แปลว่า โชคดี ร่ำรวย
ชุดขนมไหว้ ก็ล้วนมีความหมายมงคล เช่นกัน

1. ซาลาเปา เล่นเฉพาะคำว่า เปา แปลว่า ห่อ ไหว้ซาลาเปาเพื่อให้เปาไซ้ แปลว่า ห่อโชค
ห่อเงินห่อทองมาให้ลูกหลาน

2. ขนมถ้วยฟู คือไหว้เพื่อให้เฟื่องฟู คนจีนแต้จิ๋วเรียกขนมถ้วยฟูว่า ฮวกก้วย ก้วย
แปลว่า ขนม ฮวก แปลว่า งอกงาม

3. ขนมคัตต้อก้วย คือขนมไส้ต่างๆ เช่น ไส้ผักกะหล่ำ มันแกว ไส้กุยช่าย ทำเป็นรูปลูกท้อ
สีชมพู ลูกท้อ เป็นผลไม้มงคล คืออายุพรให้อายุยืนยาว

4. ขนมไข่ คนจีนเรียกว่า หนึ่งก้วย ไข่คือบ่อเกิดแห่งการได้เกิดและเติบโต ไหว้ขนมไข่
เพื่อให้ได้มีการเกิดและการเจริญเติบโต

5. ขนมจับกิม หรือ เต้เหลียง ก็เรียกคือ ขนมแห่ง 5 อย่าง จะเรียกว่า โหงวเส็กทั้ง หรือ
ขนม 5 สี ก็ได้ ประกอบด้วย

ถั่วตัด งาตัด ถั่วเคลือบ ฟักเชื่อม ข้าวพอง
ฟัก เพื่อฟักเงินฟักทอง ฟักเชื่อม คือการฟักความหวานของชีวิต

ข้าว ถั่ว งา คือ ธัญพืช ธัญญา แปลว่า งอกงาม ไหว้เพื่อให้งอกงาม และชีวิตหวานอย่างขนม

6. ขนมอี๋ อี๋ หรืออี๋ แปลว่ากลมๆ ขนมอี๋ทำจากแป้งข้าวเหนียว นวดจนได้ที่เจือสีชมพู ปั้น
เป็นก้อนกลมๆ ต้มกับน้ำตาล เพื่อให้ชีวิตเรียบง่ายราบรื่น เหมือนขนมอี๋ที่เคี้ยวง่ายและหวานใส

ซึ่งขนมอี๋นี้อาจใช้เป็นสาหร่ายหรือลูกเต๋อยก็ได้ คนจีนแต้จิ๋วเรียกว่าอี๋เหมือนกัน

ชุดผลไม้ที่มีความหมายมงคล เช่น

1. ส้ม คนจีนแต้จิ๋วเรียกแบบชาวบ้านว่า กา แต่ส้มมีอีกคำเรียกว่า ไต้กิก ไต้ แปลว่า ใหญ่
กิก แปลว่า มงคล ไต้กิก จึงแปลว่า มหาสิริมงคล แต่ถ้าแปลง่ายๆ แบบชาวบ้านก็คือโชคดี

2. กล้วย จีนแต้จิ๋วออกเสียงว่า เก็ง-เจีย จะเล่นเสียงว่า เก็ง-เจีย-เก็ง-ไล้ แปลว่า ถึงโชค
เข้ามา กับอีกความหมายว่า กล้วย มีผลมากมายแถมเป็นเครือ จึงมีความหมายคือให้มีลูกหลาน
มากๆ มีวงศ์วานว่านเครือสืบสกุล

3. องุ่น จีนแต้จิ๋วเรียกว่า ฟู่-ห้อ ฟู่ ก็คือ งอก หรือ งอกงาม ห้อ ก็คือ พ้องเสียงกับลูกท้อที่
เป็นผลไม้มงคล อายุยืน

4. สับปะรด คนจีนแต้จิ๋วเรียก อั้งไล้ แปลว่า เรียกสีแดงมา สีแดงเป็นสีของโชค ก็ประมาณ
ว่าเรียกโชคเข้ามา คนจีนทางใต้นิยมไหว้สับปะรดมาก

ช่วงเทศกาลสารทจีน และไหว้สิ้นปีที่มีไหว้ผีไม่มีญาติ จะมีการไหว้กับข้าวที่ทำเป็นปริมาณมากๆ เช่น ผัดหมี่หม้อใหญ่ๆ ข้าวหอมหม้อใหญ่ๆ และเผือกหนึ่งหัวใหญ่ ซึ่งความหมายของเผือกมาจากลักษณะนามที่เรียกเผือกว่าหัว ไหว้เผือกจึงไหว้เพื่อให้มีหัวมีหาง แปลว่า เพื่อให้ครบหัวครบหาง ครบสมบูรณ์ดี (2552: ออนไลน์)

ภาพประกอบ 105 ซาลาเปาไส้แป้งห่อหมู

ภาพประกอบ 106 ของไหว้

ภาพประกอบ 107 ห่อกระดาษเงินกระดาษทอง

วิเคราะห์วัฒนธรรมการห่อของคนจีน

กลุ่มชาติพันธุ์จีนกระจายตัวอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทยเนื่องจากจีนมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศสยามมานานแต่ในอดีต คนจีนเดินทางมาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับไทยทั้งทางบกและทางทะเล มาตั้งรกรากถิ่นฐาน แต่งงานกับคนไทย สืบทอดเชื้อสายมากมาย ในจังหวัดลพบุรีมีตำนานเกี่ยวกับเจ้ากรุงจีน เดินทางด้วยเรือสำเภา แห่ขันทมาลมาสู่ขนางนงประจัน แสดงให้เห็นว่าจีนกับไทยนั้นมีความผูกพันกันมาเนิ่นนาน เพราะจากประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ของลพบุรีเคยเป็นทะเลมาก่อน อาจเป็นไปได้ที่จีนสามารถล่องเรือสำเภาขึ้นมาถึงเมืองลพบุรี ปัจจุบันคนเชื้อสายจีนในจังหวัดลพบุรีมีอยู่มากมาย ปัจจุบันวิถีชีวิตประเพณี พิธีกรรมของจีน เช่น ไหว้เจ้า ตรุษจีน เซ่งเม้ง หรืองานประเพณีอื่น ๆ คนไทยได้รับอิทธิพลมาใช้กลมกลืนกับวิถีชีวิตคนไทยอย่างแยกไม่ออก

หนองเต่าเป็นชุมชนหนึ่งในอดีต มีคนจีนย้ายถิ่นฐานเข้ามาค้าขายทำมาหากินในตลาดย้อนไปเมื่อ 50 ปีก่อน ตลาดหนองเต่าเจริญรุ่งเรืองมาก จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ แต่เดิมนั้นตลาดหนองเต่าเต็มไปด้วยชีวิตชีวา มีร้านค้ามากมาย มีร้านขายทอง ซึ่งสมัยก่อนหากตลาดไหนคนไม่มากหรือไม่ทันสมัยจริง ๆ ก็จะไม่มีการขายทองเพราะเสี่ยงต่อการขาดทุนหรือถูกปล้น ตลาดหนองเต่าเป็นทางผ่านของคนเดินทางด้วยรถไฟ ซึ่งในอดีตเป็นการขนส่งที่ทันสมัยที่สุด รถยนต์ในขณะนั้นยังไม่มีมากเหมือนในปัจจุบัน ตลาดหนองเต่าเริ่มซบเซาลงไปหลังจากมีการขนส่งแบบใหม่เข้ามาแทนที่นั่นคือ รถเมล์ประจำทางและรถสองแถว ทำให้การโดยสารรถไฟลดความนิยมลงผู้คนเดินทางผ่านตลาดหนองเต่าน้อยลง นอกจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีนโยบายผลักดันให้ประเทศเน้นการผลิตแบบอุตสาหกรรม คนรุ่นหลังจึงนิยมออกไปเรียนหนังสือในเมืองและทำงานในเมืองหลวงที่มีความเจริญ คนรวยในตลาดก็ออกไปปลูกบ้านหลังใหญ่ ๆ อยู่นอกตลาด ทำให้เกิดสภาพการเปลี่ยนแปลงของตลาดที่เคยคึกคักกลับกลายเป็นซบเซาลงไป

ผู้วิจัยมีโอกาอ่านหนังสือบริบทชุมชนคนหนองเต่า ที่เป็นเรื่องเล่าในอดีตทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะเข้าไปศึกษาวัฒนธรรมการห่อของตลาดแห่งนี้เพราะอาจสามารถย้อนภาพในอดีตให้หวนกลับคืนมาบ้าง จากวันแรกที่เดินทางเข้าไปในตลาดหนองเต่า สิ่งแรกที่พบคือ สภาพตลาดที่สร้างด้วยไม้ สภาพเก่ามากมีผู้คนบางตา บ้างก็นั่งคุยกัน บ้างก็นั่งเหม่อลอย คนที่อยู่ในตลาดปัจจุบันเป็นคนสูงอายุแก่แก่ดั้งเดิม มีบางส่วนที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ร้านค้าบางร้านยังเปิดทำการอยู่ บางร้านปิดตัวไปแล้ว เนื่องจากไม่มีคนอุดหนุน ร้านที่ยังพอเลี้ยงตัวเองได้คือ ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านดั้งเดิมซึ่งเป็นร้านเล็ก ๆ นอกจากนั้น ยังมีร้านขายของชำ ร้านขายน้ำแข็งไส หากนึกภาพไม่ออกลองย้อนกลับไปมองที่ตลาดร้อยปีสามชุก สุพรรณบุรี แต่ที่ตลาดหนองเต่ามีขนาดเล็กกว่าและส่วนใหญ่เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว หลังจากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์เป็นประเด็นดังนี้

1. ประเด็นแรกการวิเคราะห์วัฒนธรรมการห่อของคนจีนจะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย ประเพณีวัฒนธรรม จากคำบอกเล่าวัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์จีนนั้น โดยมากจะเกี่ยวข้องกับการค้าขาย ในตลาดหนองเต่ามีร้านขายยาจีนอยู่ 2

ร้าน การขายยาจีนนั้นต้องใช้กระดาษสีน้ำตาลห่อแล้วมัดด้วยเชือก นอกนั้นก็จะเป็นเชิงหมู ร้านขายผัก จะใช้วิธีการห่อด้วยใบตองหรือใบบัวมัดด้วยปกกล้วยหิ้วกลับบ้าน ส่วนการห่อของคนจีนนั้นก็จะมีลักษณะความพิเศษของวัสดุและรูปแบบเฉพาะ เช่น การห่อปะจ่าง และข้าวต้มปะจ่างจะใช้ใบไผ่ที่นำมาจากจีนซึ่งเป็นไผ่ที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่กว่าใบไผ่ไทย มัดด้วยเชือกอีกชั้นหนึ่ง การห่อขนมเทียนใช้ใบตองสด ขนมแข่งใช้ใบตองแห้ง ห่อข้าวต้มน้ำวันจะห่อด้วยใบไผ่หรือใบตอง ห่อยาจีนด้วยผ้าขาวบาง เป็นต้นสิ่งเหล่านี้เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการห่อของคนจีนที่ไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบและวัสดุเป็นเวลายาวนาน

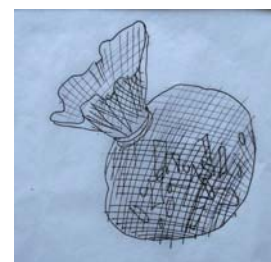
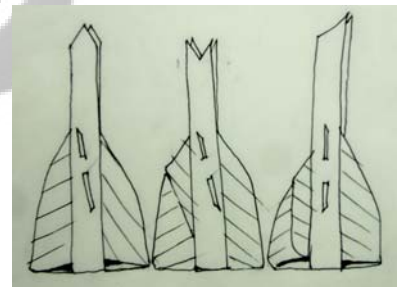
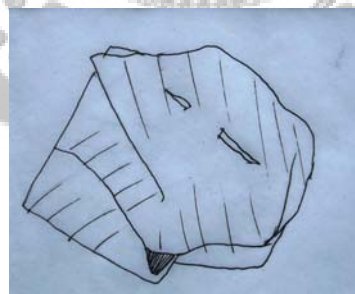
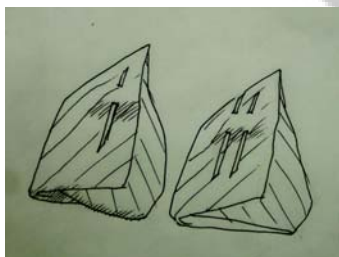
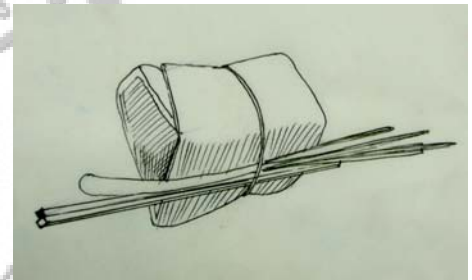
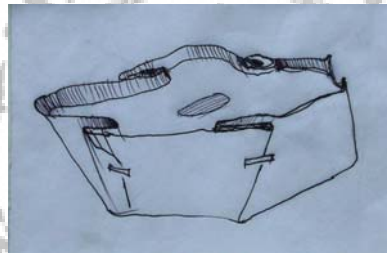
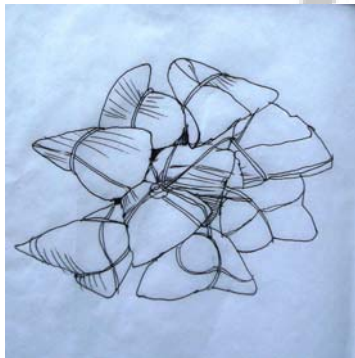
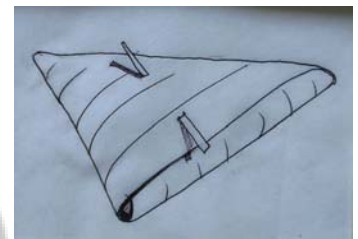
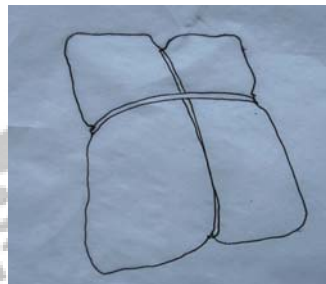
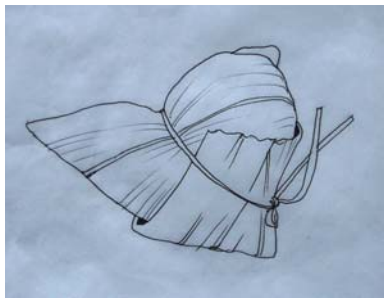
2. ประเด็นที่สองศิลปอัตลักษณ์และความงาม การห่อที่เป็นศิลปอัตลักษณ์ของจีนนั้นมีมากมายเนื่องจากคนจีนเข้ามาติดต่อกับสยามประเทศเป็นเวลานานทำให้คนไทยพบเห็นและจดจำการห่อของจีนได้เมื่อพบเห็นการห่อนั้นๆ เช่นการห่อขนมเทียน ขนมแข่งการห่อปะจ่าง ข้าวต้มปะจ่าง การห่อยาจีน เป็นต้น คนจีนเน้นเรื่องของรูปทรงและวัสดุที่นำมาห่อ ที่ได้รับอิทธิพลจากจีนแผ่นดินใหญ่และยังไม่เปลี่ยนแปลงคือ การห่อปะจ่างและข้าวต้มปะจ่าง ที่ใช้ใบไผ่มาห่อมัด ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เมืองจีนนั้นต้นไผ่เป็นต้นไม้ที่มีอยู่มากพบได้ทั่วไปและอยู่ในวิถีชีวิตของคนจีนเป็นสัญลักษณ์ของจีน ข้าวของเครื่องใช้ส่วนมากล้วนทำจากไผ่ ภาพสีน้ำส่วนมากมักจะเป็นกอไผ่ ใบไผ่ ภูเขา เครื่องดนตรีจีน เช่น ขลุ่ยก็ทำจากไผ่ ตะเกียบกินข้าวทำจากไผ่ ด้ามพู่กัน ทำจากไผ่ ฯลฯ ดังนั้นคนจีนจึงได้นำใบไผ่มาห่อของกิน แม้จะย้ายที่ถิ่นฐานไปค้าขายยังถิ่นอื่นก็ยังคงใช้วัสดุดั้งเดิม คือใบไผ่ โดยแท้จริงแล้วอาจจะหาใบไผ่อย่างอื่นมาห่อได้ แต่คนจีนกลับนิยมใช้วัสดุที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษมากกว่า หากสังเกตวัฒนธรรมการห่อของคนไทยและลาวนั้นไม่นิยมนำใบไผ่มาห่อของเลย ทั้ง ๆ ที่ต้นไผ่ในประเทศไทยก็มีอยู่มากมาย ดังนั้นผู้เขียนอาจสรุปว่า ศิลปอัตลักษณ์การห่อของจีนได้แก่ การใช้ใบไผ่มาเป็นวัสดุในการห่อ

ศิลปอัตลักษณ์อีกอย่างนั้นคือ กระดาษห่อยาจีน เมื่อทุกคนหิ้วห่อกระดาษมัดด้วยเชือก กระสอบ บางท่านจะนึกถึงยาจีนได้ทันที ผู้เขียนคิดว่าสัญลักษณ์นี้เป็นอัตลักษณ์ของจีนที่สามารถสื่อสารได้ง่าย ง่ายต่อการรับรู้มากที่สุด รองลงมาคือผ้า หากบางท่านเคยชมภาพยนตร์จีน กำลังภายในยุคก่อน คนจีนมักเดินทางไกลด้วยม้า หรือเดินเท้า มักจะมีห่อผ้าพกดัตตัวเสมอ อาจจะหิ้วหรือผูกกับคอหรือสะพายไป นั่นคือภาพลักษณ์ของคนจีนโดยแท้

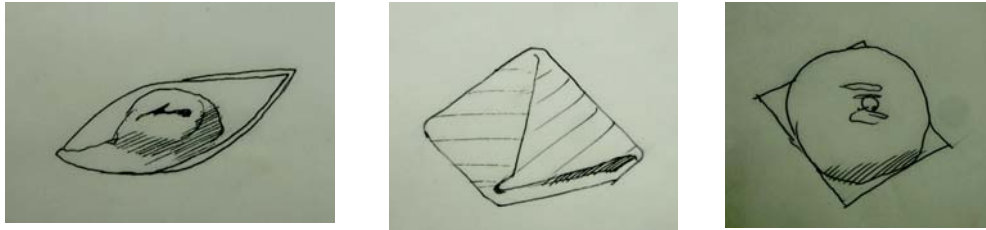
ความงามของวัฒนธรรมการห่อชาวจีนนั้นเกิดจากรูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นอัตลักษณ์ เช่นขนมเทียน ปะจ่าง หรือข้าวต้มน้ำวัน ข้าวต้มปะจ่าง เหล่านี้เมื่อมองเห็น ก็จะสามารถทราบได้ทันทีว่าเป็นการห่อของจีน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปว่า ความงามของการห่อของกินของจีนนั้นเน้นรูปร่างสามเหลี่ยมมากกว่ารูปทรงอื่นๆ

รูปแบบการห่อที่พบสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

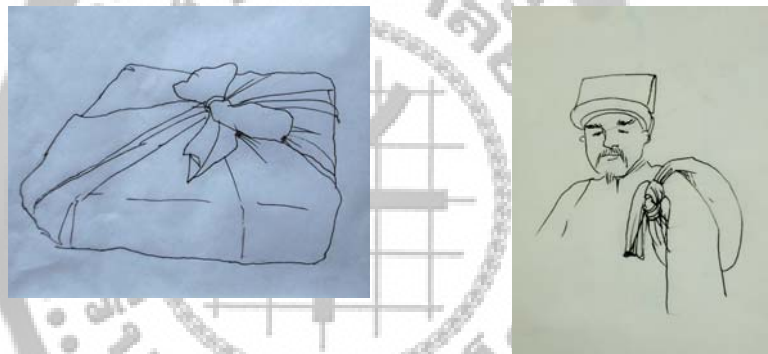
1. รูปแบบการห่อโดยการพับแล้วมัดด้วยตอก เชือก ยางหรือกมัดด้วยไม้ได้แก่การห่อบ๊ะจ่าง การห่อยาจีน การห่อข้าวต้มน้ำวุ้น ห่อข้าวต้มบ๊ะจ่าง ห่อกล้วยเดี่ยวแห้ง ห่อขนมแข่ง ห่อหมก ห่อเครื่องตุ๋นยาจีน เหล่านี้ล้วนเป็นศิลปอัตลักษณ์ของคนจีน ห่อขนมไส้ไส้ ห่อข้าวเหนียวสังขยา ความงามเกิดจากรูปทรงที่เป็น สามเหลี่ยมสี่เหลี่ยม รูปทรงกลม ขณะที่ข้าวต้มน้ำวุ้นมีขนาดเล็กจึงทำเป็นพวง ทำให้ดูสวยงามมากขึ้น ในขณะที่บ๊ะจ่างมีขนาดใหญ่จึงไม่ค่อยผูกเป็นพวง ดังนั้นขนาดและปริมาณจึงมีความสัมพันธ์กัน

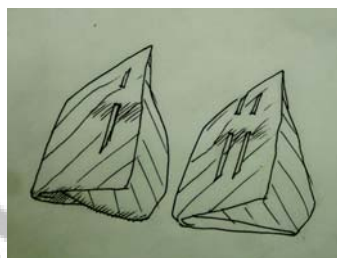
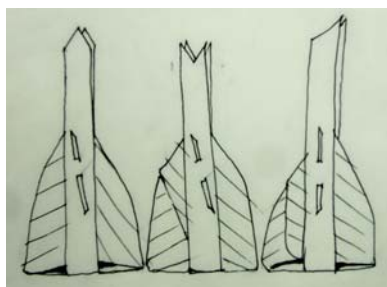
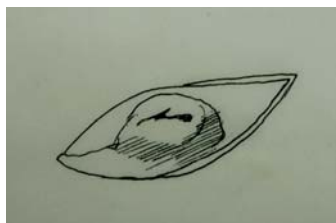
2. รูปแบบการห่อโดยวิธีการม้วนพับ ได้แก่ห่อขนมเทียน การห่อเกี้ยว การห่อซาลาเปา ความงามเกิดจากรูปทรงที่เป็นรูปปิรามิด รูปทรงกลม และรูปทรงรีที่มีสัดส่วนที่สวยงามพอเหมาะและเป็นศิลปะอัตลักษณ์ของจีนที่เด่นชัด

3. รูปแบบการห่อโดยการผูกมัดในตัว ได้แก่การใช้ผ้าห่อของ ห่อผ้าสะพายไหล่ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมและรูปทรงกลม

3. ประเด็นที่สามความหมายแฝง การห่อที่เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม ชาวจีนจะมีการห่อ แฝงความหมายไว้กับสิ่งของที่ใช้ไหว้หรือประกอบพิธีกรรม คนจีนเน้นที่สีแดงซึ่งเป็นสีของโชค ลาก เน้นสิ่งที่มีความหมายที่เป็นมงคล เช่น สิ่งที่ทำให้อายุยืน มีลูกหลานสืบตระกูลมาก ๆ มีความราบรื่นในการทำงาน อำนาจวาสนาเป็นต้น ความหมายแฝงจะอยู่กับของกินเพราะคนจีนค่อนข้างพิถีพิถันในเรื่องการกินเช่นการห่อซาลาเปา เพราะคำว่า เปา แปลว่า ห่อ ของไหว้ใช้ไหว้ซาลาเปา เพื่อให้ เปา ใช้ แปลว่า ห่อโชค ห่อเงินห่อทองมาให้ลูกหลานเป็นต้น ความหมายแฝงของการห่อเกี้ยวหมายถึงการมีเงินมีทองมาก เพราะรูปร่างการห่อที่คนจีนพยายามทำเลียนแบบให้เหมือนกับก้อนทองคำ คนจีนปัจจุบันได้ทำขนมไทยขายด้วยจึงทำสัญลักษณ์หรือความหมายแฝงไว้ด้วย เช่น การห่อข้าวเหนียวสังขยาถ้าเป็นข้าวเหนียวธรรมดาจะกลัดไม้หนึ่งอัน ถ้าเป็นข้าวเหนียวดำจะกลัดไม้สองอัน ขนมไส้ไส้ จะตัดปลายเฉียง ขนมฟักจะตัดปลายสามเหลี่ยม ขนมกล้วยจะตัดปลายแฉก เป็นต้นเหล่านี้ล้วนเป็นความหมายแฝงที่ชาวบ้านได้คิดทำขึ้นเพื่อง่ายต่อการจดจำและเป็นสัญลักษณ์ที่แม่ค้าเข้าใจเฉพาะตัวเท่านั้น

วิเคราะห์ภาพรวม วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี

การศึกษาวรรณกรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี เพื่อทำความเข้าใจในเรื่อง วัฒนธรรมการห่อ ศิลปอัตลักษณ์ของการห่อ และศึกษารูปแบบความงามของการห่อที่เกี่ยวข้องกับ ศิลปะ ความหมายแฝงที่มีอยู่ในการห่อบางอย่างของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

จากการศึกษาโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอวิเคราะห์ภาพรวมของวัฒนธรรม การห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. วัฒนธรรมการห่อกับกลุ่มชาติพันธุ์
2. วัฒนธรรมการห่อกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
3. วัฒนธรรมการห่อกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี
4. วัฒนธรรมการห่อกับภูมิปัญญา
5. วัฒนธรรมการห่อกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง
6. วัฒนธรรมการห่อกับเศรษฐกิจพอเพียง
7. วัฒนธรรมการห่อกับวิทยาศาสตร์
8. วัฒนธรรมการห่อกับกับศิลปะและความงาม

1. วัฒนธรรมการห่อกับกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่มที่ผู้วิจัยเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการศึกษานั้น ทั้งหมดเป็นกลุ่ม คนที่อพยพเคลื่อนย้ายมาจากที่อื่นเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดลพบุรี กระจายตัวอยู่ในเขต ต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย ประเพณีวัฒนธรรม และในแต่ละกลุ่มได้พยายามที่จะรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้จากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ครั้งใหญ่หลายครั้งโดยการรณรงค์เรื่องการแต่งกาย ประเพณีวัฒนธรรม มีการเผยแพร่ในรูปแบบ นิทรรศการ ขบวนแห่ไปสู่สังคมภายนอก การศึกษาวรรณกรรมการห่อจึงจำเป็นต้องการศึกษาความ แตกต่างของวัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต ทำความเข้าใจในบริบททางสังคม ของกลุ่มนั้น ๆ โดยไม่ได้นำเอาวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเป็นตัวตั้ง

วัฒนธรรมการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม โดยส่วนมากจะ เปลี่ยนแปลงทางด้านวัสดุในการห่อ ในตอนต้นดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่ม มีได้ อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดลพบุรีมาก่อน แต่ถูกกวาดต้อน อพยพ หรือโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามา และ มาพร้อมกับความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น มอญ ลาวแง้ว ลาวพวน ไทยเบ็ญ และคนจีน ซึ่งภูมิปัญญาที่มีติดตัวมานั้นได้สร้างความแตกต่างในแต่ละกลุ่มโดยประยุกต์วัสดุที่มีอยู่ ในท้องถิ่นให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเอง ในระยะแรกที่เข้ามาอาศัย ย้อนกลับไปประมาณ 200 ปี หรือ มากกว่านั้น กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มยังมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติใช้วัสดุจากธรรมชาติในการห่อ ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีเจริญขึ้นมีการติดต่อค้าขายกับต่างชาติ วัสดุที่ผลิตขึ้นใหม่ เช่น กระดาษ ก็มา แทนที่วัสดุจากธรรมชาติในช่วงยุคที่มีโรงพิมพ์เกิดขึ้น การคมนาคมขนส่งที่สะดวกมีการแลกเปลี่ยน ติดต่อกับค้าขายในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยน

แบบวัฒนธรรมรูปแบบของการห่อจึงเปลี่ยนไปตามสังคม การห่อแบบชาวบ้านแบบเดิมถูกแทนที่ โดยรูปแบบวัฒนธรรมการห่อแบบราชสำนัก ที่ถ่ายทอดออกมาจากวัง การห่อแบบเรียบง่าย ธรรมดา กลับกลายเป็นการห่อแบบสวยงาม พิถีพิถันมากขึ้น

ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย กระแสการสร้างรัฐชาติ การเปลี่ยนแปลง หลายสิ่งหลายอย่างเกิดขึ้นเช่น การเลิกกินหมาก การสวมหมวก การแต่งกายแบบ ตะวันตก สงครามโลก การให้การศึกษากลับมาทำให้ระบบความเป็นชาติพันธุ์สูญเสียบ้าง เป็นตัวตนครั้งใหญ่ ผู้คนหันมาให้ความสนใจต่อความทันสมัย ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การฟังเพลง การดูภาพยนตร์ สินค้าอุปโภคบริโภคที่ทันสมัย เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก อาหาร กระป๋อง อาหารสำเร็จรูป ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก หลังจากปี พ.ศ. 2500 – 2510 การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีการผลิต เปลี่ยนแปลงไป จากการพึ่งพาธรรมชาติ ทำการเกษตรแบบธรรมชาติมาพึ่งพาเทคโนโลยีจาก เครื่องจักรกล การพึ่งพาแรงงานแบบลงแขกจึงเริ่มหดหายไปสังคมเริ่มแปลกแยก เมื่อคนกลุ่มใดไม่สามารถพัฒนาตามทันความเจริญได้จึงเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ความล้าหลังของเทคโนโลยี” เงินเข้ามาแทนที่น้ำใจ เกิดคำว่า “ว่าจ้าง” แทนการขอแรง การเสื่อมของในวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์อาจเกิดจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการผลิต วัฒนธรรมการห่อก็เช่นเดียวกัน เมื่อชาวบ้านมีถุงกระดาษ ถุงพลาสติก มีกล่องโฟม ที่สามารถซื้อหาได้ในท้องตลาด การพึ่งพาอาศัย กันและกันแต่เดิมที่เคยใช้ใบตองห่อขนมถั่วบ้านไหนไม่มี อาจขอจากบ้านอื่นทำแล้วแจกเพื่อนบ้าน ปัจจุบันความสนิทสนมก็เริ่มห่างกัน เพราะทุกบ้านต่างมีถุงพลาสติกเป็นของตนเอง วัฒนธรรม ชุมชนกันลุ่มสลาย บทบาทหน้าที่การห่อ ความเป็นผู้หญิงจึงลดบทบาทไป การออกไปทำงานนอก บ้านเพื่อหาเงิน เหล่านี้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างมีอาจหลีกเลี่ยง

ปัจจุบันแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์พยายามปรับตัวหรือฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิมของตนกลับมา การต่อสู้ รื้อฟื้นและการสร้างอัตลักษณ์นี้เป็นความพยายามของคนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มองเห็นคุณค่า บางกลุ่มอาจจะตั้งพิพิธภัณฑ์ที่บ้าน เช่น กลุ่มไทยเบ็ง กลุ่มลาวแจ้ว เป็นต้น มีการรื้อฟื้นประเพณี วัฒนธรรมของเดิม กลุ่มมอญ มีการจัดตั้งชมรมของมอญเพื่อสืบทอดประเพณีความเชื่อแบบเดิมไว้ โดยมีศูนย์รวมอยู่ที่วัด กลุ่มลาวแจ้วได้มีการเก็บรวบรวมของเก่าแก่ของมีค่าแบบเดิม ๆ ไว้ที่วัด เช่นเตี้ยวกัน เพราะปัจจุบันชาวบ้านมักจะขายของที่คิดว่าไม่จำเป็นสำหรับชีวิตเหล่านี้เช่นกระต่าย ขูดมะพร้าว ครก ตะเกียง เกวียน ฯลฯ ให้กับพ่อค้าของเก่าไปเกือบหมด ความเป็นตัวตนที่แท้จริง ของกลุ่มชาติพันธุ์จึงถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมตะวันตกทุกบ้านมีโทรทัศน์ตู้เย็น เตอบ เครื่องปั่น สิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่าง เหมือนในเมืองใหญ่ บ้านกลายเป็นบ้านปูนแทนบ้านไม้ มีตู้เย็นแทน โอง่ดิน มีเครื่องซักผ้า มีรถยนต์แทนเกวียน เป็นต้น วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์บางอย่าง เท่านั้นที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงตามกระแสความเจริญของโลกตะวันตก เช่น การห่อข้าวต้มมัด หรือ ข้าวต้มลูกโยน ยังมีพอให้เห็นในงานเทศกาลทำบุญใหญ่ เช่น งานออกพรรษา การห่อขนมต่าง ๆ เช่น ขนมเทียน ขนมแข่ง ป๊ะจ่าง ขนมใส่ไส้ ขนมตาล ขนมกรวย ยังพบเห็นในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มได้เป็นอย่างดี

2. วัฒนธรรมการห่อกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาล้วนต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพื่อดำรงชีวิต ปัจจัย 4 ที่มนุษย์จำเป็นต้องได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เหล่านี้ล้วนได้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เมื่อต้องอาศัยปัจจัยเหล่านี้ มนุษย์จึงต้องดูแลรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่กับมนุษย์ตราบนานเท่านาน การดูแลรักษาธรรมชาติมนุษย์จำเป็นต้องสร้างกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันการเคารพต่อธรรมชาติ เช่น การเซ่นไหว้ผีป่า มีศาลปู่ตา มีพิธีกรรมเพื่อรักษาธรรมชาติไว้ ปัจจุบันความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ความเชื่อบางประการหายไปธรรมชาติจึงได้ถูกทำลายไปเป็นอันมาก วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการใช้วัสดุธรรมชาติ เนื่องจากในอดีตไม่มีระบบเทคโนโลยีที่ผลิตพลาสติกหรือโฟมเข้ามาใช้ ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ใบไม้ที่อยู่ในท้องถิ่นของตนมาประยุกต์ใช้ในการห่อ เช่น

กลุ่มไทยเบิ้ง ใช้

ใบตอง ใบลาน ใบตาล ใบเตย ใบบัว ใบมะพร้าว ใบตองทอง ใบอ้อย ใบยอ ใบเสียง หรือ ใบตองเสียง ใบชงโค ใบพลวง ใบตบเต่า

กลุ่มลาวพวนใช้

ใบตอง เปลือกข้าวโพด ใบบัว

กลุ่มลาวเงี้ยวใช้

ใบตอง ใบบัว ใบตองกุง ใบตาล

กลุ่มมอญใช้

ใบตอง ใบอ้อ ใบลำเจียก ใบลาน ใบตาล ใบทองหลาง ใบบัว ใบมะพร้าว กาบหมาก

กลุ่มจีนใช้

ใบตองทั้งสดและแห้ง ใบไผ่จีน ใบบัว

จากตัวอย่างใบไม้ดังกล่าวจะพบว่า ทุกกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ใบตอง ใบบัว เป็นส่วนมากและจะใช้ใบไม้ที่มีในท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์แตกต่างกันออกไปเล็กน้อยแล้วแต่ความสะดวก ปัจจุบันวัสดุที่พบและยังใช้ในการห่อ คือ ใบตอง ใบไผ่ ใบลาน ใบอ้อ เนื่องจากหาวัสดุได้ง่ายและเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าแม้เทคโนโลยีในปัจจุบันจะสามารถผลิตวัสดุที่มีความสะดวกต่อการใช้งาน เช่น พลาสติกหรือโฟม หรืออื่น ๆ ที่ดูทันสมัย แต่การห่อด้วยวัสดุธรรมชาติกลับไม่ได้แสดงความล้าหลังทางเทคโนโลยี ผู้เขียนกลับมองว่าการห่อด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น ข้าวต้มมัด ขนมต่าง ๆ ของไทย ได้แสดงถึงการอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติความกลมกลืนกับธรรมชาติ ความอบอุ่นของครอบครัว สังคม ประเพณี ความรักสงบ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย แสดงถึงการดำเนินชีวิตที่อนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความประณีตงดงามจากวัสดุธรรมชาติ บางครั้งมีหน่วยงานได้นำรูปแบบการห่อแบบไทย ๆ นี้เป็นสัญลักษณ์แสดงความเป็นไทยในการแสดงงานต่าง ๆ ผู้เขียนได้เคยถามคนหลายกลุ่มว่า หากจะเปลี่ยนวัสดุในการห่อข้าวต้มมัดเป็นถุงพลาสติก จะเอาหรือไม่ ทุกคนตอบว่าไม่ เพราะเหตุผลหลายประการเช่น รสชาติ สีกลิ่น และความเป็นไทย ความเป็นอัตลักษณ์จะลดลงไปทันที

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าวัฒนธรรมการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นได้ผูกพันกับวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวมาเนิ่นนานแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่สามารถผลิตวัสดุสังเคราะห์ขึ้นมาห่อหุ้มมากมาย แต่การห่อที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติกลับไม่ได้ลดคุณค่าความเป็นอัตลักษณ์ลงไป หรือด้อยค่าลงไป แต่กลับเป็นสิ่งที่ทำให้มองเห็นคุณค่าของวิถีชีวิตดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย สงบ สันติ งดงาม อย่างเหนียวแน่น จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของคนไทยไปแล้ว ดังนั้น ควรช่วยกันอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ ให้คู่กับสังคมไทยอย่างเนิ่นนาน

3. วัฒนธรรมการห่อกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี

ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในอดีตล้วนมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจที่เหนือธรรมชาติ เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ จึงก่อให้เกิดความเชื่อความศรัทธาในกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้มากขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติจึงลดจำนวนลงแต่ยังคงมีให้เห็นอยู่ในยุคปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีโดยส่วนมากจะนับถือศาสนาพุทธและนับถือผี หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นควบคู่กันไปด้วย ดังนั้น ในวิถีชีวิตที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับ ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรมการห่อจึงมีบทบาทเข้ามาเกี่ยวข้องในสิ่งเหล่านี้ เช่น เทศกาลประเพณีออกพรรษาที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดาเป็นเวลา 3 เดือน วันนั้นจึงเป็นวันที่มีความสำคัญสำหรับคนที่นับถือพุทธศาสนา อันเป็นวันที่ทุกคนรอใส่บาตรกับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นวันสวรรค์เปิด ถือว่าเป็นการทำบุญที่ได้บุญมาก สิ่งของที่ต้องนำไปทำบุญคือ ข้าวต้มมัด หรือข้าวต้มผัด หรือข้าวต้มลูกโยน ซึ่งตามความเชื่อในอดีตที่ว่าประชาชนที่ไปรอรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่กลับจากเทวโลกสู่โลกมนุษย์ ณ เมืองสังกัสสะเป็นเมืองเล็กๆ ชาวเมืองเป็นคนยากจนจึงไม่สามารถหาอาหารอย่างอื่นมาเตรียมถวายพระพุทธเจ้าได้ ดังนั้นจึงได้นำข้าวต้มมัดเป็นเสบียงระหว่างการเดินทางมาในวันออกพรรษาคงจึงนิยมนำข้าวต้มมารอใส่บาตร หรือการทำข้าวต้มลูกโยนไปทำบุญเนื่องจากมีผู้คนรอใส่บาตรเป็นจำนวนมากไม่สามารถเข้าไปใกล้จึงอธิษฐานโยนข้าวต้มให้ลงในบาตรเหมือนกับโยนขึ้นสวรรค์ เป็นต้น นอกจากนี้ในกลุ่มลาวหลายกลุ่มทั้งลาวแก้ว ลาวพวน หรือไทยเบ็งก็มีความเชื่อเกี่ยวกับการห่อคัมภีร์ที่คล้ายกันคือ ผู้หญิงจะเป็นคนทอผ้าเพื่อห่อคัมภีร์ไบเบิล ที่จารึกเขียนธรรมะเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา สืบเนื่องมาจากผู้หญิงไม่สามารถบวชเป็นพระได้เหมือนผู้ชาย และผู้หญิงในอดีตก็ไม่ได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับอักขระและไม่สามารถเขียน หรือจารคัมภีร์ได้ ดังนั้นทางออกในการทำบุญที่ถือว่าได้บุญมากแทนการบวชคือการทอผ้าเพื่อห่อคัมภีร์ ลวดลายความสวยงามของผ้าห่อคัมภีร์จะแตกต่างกันไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มที่ผู้เขียนเข้าไปสำรวจพบว่า กลุ่มลาวแก้วมีลวดลายการทอผ้าห่อคัมภีร์ที่สวยงามที่สุด บางกลุ่มชาติพันธุ์ไม่มีเหลือให้เห็นแล้ว บางกลุ่มใช้เพียงผ้าทอไม่มีลายหรือผ้าจีวรพระในการห่อเท่านั้น

ประเพณีการเกิด การตาย แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีแนวความคิดคล้าย ๆ กันและมีพิธีที่คล้ายกัน เช่น การคลอดลูกโดยหมอต้าแย เมื่อคลอดออกมาเสร็จหมอต้าแยจะล้างตัวเด็กให้สะอาดแล้วใช้ผ้าถุงเก่า ๆ ของแม่แทนผ้าอ้อมในปัจจุบันห่อหุ้มตัวเด็กไว้เป็นการสร้างสายใยความรักอบอุ่น ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าเป็นการทำให้ลูกที่เกิดใหม่คุ้นเคยกับกลิ่นตัวของแม่จึงทำให้เกิดความผูกพันระหว่างแม่กับลูกได้เร็วมากขึ้น ส่วนประเพณีการตายนั้น โดยดั้งเดิมอาจจะใช้วิธีฝังในป่าช้าหรือเผาในกองฟอน การห่อศพนั้นมักไม่มีใครทำกัน นอกจากการใช้ใบตองรองศพเพื่อกันน้ำเหลืองไหลเประอะเปื้อน การห่อศพนั้นอาจใช้ในปัจจุบันที่มีการตายจากอุบัติเหตุกลางถนนเพื่อกันอุจาดหรือเพื่อเก็บศพไว้เป็นเวลานาน

อาจสรุปว่าวัฒนธรรมการห่อศพกับศาสนาความเชื่อ ประเพณีนั้น เป็นสิ่งที่ควบคู่กันมากับมนุษย์ เพราะสิ่งเหล่านี้จะแทรกอยู่ในวิถีชีวิตที่ต้องเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ผีบรรพบุรุษ เทพดา เจ้าที่ ศาสนาเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจภายในครอบครัวระบบเครือญาติ เช่น การรำผีโรงของมอญ เป็นต้น ประเพณีนี้เป็นการแฝงความหมายของความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่น ความรัก ในพิธีกรรม ทำให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งหากใครไม่ปฏิบัติตามอาจทำให้เกิดการเจ็บไข้ หรือป่วยได้ การห่อเพื่อบูชาเช่นไหว้ ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น การไหว้เจ้า ไหว้ผีตาแฮก หรือผีอื่น ๆ ที่ปกป้องคุ้มครองแม่น้ำ ป่า ภูเขา ต้นไม้ เหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดความเกรงกลัวต่ออำนาจที่มองไม่เห็นทำให้คนมีความเคารพต่อธรรมชาติ ทำให้ธรรมชาติไม่ถูกทำลาย เป็นความยั่งยืนความเข้มแข็งของระบบสังคม ชุมชนและธรรมชาติแวดล้อม

4. วัฒนธรรมการห่อศพกับภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาหมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆในพื้นที่ ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับชุมชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอกและภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง (เอกวิทย์ ฌ กลาง. 2544: 42)

ประเวศ ะสี กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านว่า

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นแหล่งความรู้ที่ตืออย่างหนึ่งที่ถูกทอดทิ้งไปในวงการศึกษปัจจุบัน ชาวบ้านดำรงชีวิตร่วมกันอยู่เป็นเวลาช้านานอาจจะเป็นร้อยเป็นพันปีเรียกว่ามีความยั่งยืน สิ่งใดยั่งยืนก็ต่อเมื่อมีคุณภาพ ถ้าเสียดุลก็เจ็บป่วย วิกฤต และสลาย วิธีการดำรงชีวิตของชาวบ้านคือการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างได้คุณภาพ ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

เช่น การรักษาป่าและต้นน้ำลำธาร การรู้จักใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญาเหล่านี้รวมเรียกว่า วัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่สะสมมาจากการปฏิบัติจริงและถ่ายทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ความรู้ของมนุษย์ไม่ได้มีแต่ที่เกิเกิดขึ้นจากการทดลองในห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น ความรู้อีก กระแสหนึ่งซึ่งเกิดมาก่อน คือ ความรู้ที่เกิดจากการทดลองปฏิบัติจริงในห้องทดลองทางสังคม คือ ความรู้กระแสวัฒนธรรม หรือความรู้ดั้งเดิม หรือภูมิปัญญาชาวบ้านความรู้เหล่านี้ที่ถูกค้นพบ ลองใช้ ดัดแปลง ถ่ายทอดกันมาด้วยเวลานานเป็นพันเป็นหมื่นปีจึงมีค่ายิ่งนักเป็นมรดกทางปัญญาของ มนุษย์ด้วยการศึกษาอย่างที่ทำกันในปัจจุบัน มรดกทางปัญญาเหล่านี้จะสูญหายไปอย่างรวดเร็ว (ประเวศ วะสี. ม.ป.ป.; อ้างอิงจาก เอกวิทย์ ณ ถกลาง. 2544: คำนิยม)

ความสำคัญของภูมิปัญญาการห่อนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ดังที่กล่าว เพราะเป็นการสัง สมมาหลายชั่วอายุคน ภูมิปัญญาเป็นทุกสิ่งทุกอย่างในการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาทางการห่อที่ ชาวบ้านแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้คิดค้นขึ้น นั้นได้ผ่านกระบวนการคิด กระบวนการออกแบบ และ ทดลองใช้มานับพันปี เกิดความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แล้วสิ่งใดที่ทำให้เกิดวิกฤติความ ล่มสลายทางภูมิปัญญาทางการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ หากไม่ใช่เกิดจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ความ สะดวกสบายจากวัสดุการห่อที่ทันสมัยจากซีกโลกตะวันตก สังคมและวิถีชีวิตคนไทยได้เปลี่ยนไป เป็นอย่างมาก หลังจากการครอบงำทางวัฒนธรรมแบบทุนนิยม มีบางอย่างที่สามารถปรับตัวได้ มี บางอย่างล้มเหลวสูญหายไป ชีวิตของคนไทยได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ใหม่ๆ ความรู้ใหม่มากขึ้น มีการสูญเสียบางอย่าง มีการสืบทอดบางอย่าง มีการผลิตซ้ำขึ้นมาใหม่ มีการนำ ภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ใหม่ๆ การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนี้ มาจากสาเหตุใหญ่คือ การ ปฏิรูปโครงสร้างการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นรัฐชาติ มีระบบราชการโดยยึดรวม อำนาจไว้ที่ศูนย์กลางคือ กรุงเทพฯ ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวในแต่ละภูมิภาค เช่น ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ได้เริ่มสลายความเป็นตัวตนแบบซ้ำๆ แล้วหลอมกลายเป็นหนึ่ง เดียวคือความเป็นไทย การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ทุกคนต้องยอมรับวัฒนธรรมกระแสหลัก คือ วัฒนธรรมหลวง ซึ่งผ่านมาในรูปแบบของการศึกษา ระบบราชการมีผลทำให้วัฒนธรรมของชาวบ้าน หดความสำคัญลงไป ทุกเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินนี้คือ ไทย ไม่ว่าจะ เป็น ลาว มอญ ญวน พวน ชาวเขา อีเก้อ มูเซอ เป็นการรวมพลให้เกิดความเป็นปึกแผ่นตอกย้ำความเป็นชาตินิยม แล้วก็ ดูถูกเหยียดหยามความเป็นท้องถิ่นโดยทางราชการเอง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมขึ้นมา การคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วทำให้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมเจริญเติบโตแบบรวดเร็ว ชาวบ้านมี ทางเลือกในการทำงานในการประกอบอาชีพมากขึ้น การอพยพโยกย้าย ทำให้ความเป็นชุมชน ชนบทลดบทบาทลง สังคมเมืองได้เติบโตขยายตัว นำทรัพยากรจากชนบทมาใช้เป็นการทำลาย ธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าเขา และแรงงานคน ทำให้ชีวิตแบบชนบท ถดถอย อ่อนแอ ยากจนลง จากชีวิต ที่มุ่งทำแบบพอมีพอกินหรือที่เรียกว่า “เฮ็ดอยู่ เฮ็ดกิน” กลายเป็นต้องผลิตมากๆ เพื่อขาย เอาเงินมา ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกจนบางอย่างขาดทุน ขายข้าวได้ราคาถูก แต่ต้นทุนราคาแพง เศรษฐกิจแบบพึ่งพากันในแต่ละหมู่บ้านก็เริ่มหมดไปด้วยอำนาจของเงินและเทคโนโลยี คนเป็น เพียง “สิ่งของ” เป็นทรัพยากรอย่างหนึ่ง ที่ต้องรับใช้เศรษฐกิจเพื่อเพียงให้ได้ค่าตอบแทน ความเป็น

มนุษย์เริ่มหมดไป การศึกษาเรียนรู้เปลี่ยนไป เมื่อก่อนการศึกษาเริ่มจากเครือญาติ ชนรรมชาติ ไร่นา ป่าเขา บ้าน วัด หรือวัง ปัจจุบันสถานที่ต่างๆที่กล่าวมาไม่สามารถให้ความรู้เพื่อการดำรงชีพในสังคมสมัยใหม่ได้อีกต่อไปแล้ว จึงต้องมีการศึกษาในรูปแบบของ โรงเรียน แบ่งเป็นระดับชั้น ประถม มัธยม อาชีวะ และมหาวิทยาลัย รวมไปถึงการศึกษานอกโรงเรียนโดยการจัดการของรัฐตามแบบตะวันตก การจัดการศึกษาแบบนี้ไม่ได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาวัฒนธรรมไทยเลยแต่ มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อออกมารับใช้เศรษฐกิจ และสังคมสมัยใหม่เท่านั้น บัณฑิตที่จบมามีความรู้แบบ สมัยใหม่แต่ ไม่มีปัญญาในการแก้ไขชีวิต เพราะที่ผ่านมามีบัณฑิตที่จบมาก็ดกงานกันมากมายเพราะ ขาดการวางแผนในการดำเนินชีวิต ไม่ศึกษาอย่างจริงจัง

การค้นหาวิถีแห่งชนรรมชาติ วิถีและเป้าหมายเป็นอันเดียวกันความสุขของมนุษย์คือการ เดินตามวิถีแห่งชนรรมชาติ ไม่ว่าจะสืบค้นหาปรัชญาตะวันออกส่วนใดก็พบเห็นแต่ปัญหาค้นหาล้ำลึกซึ่ง บรรพบุรุษได้สั่งสมมาถ่ายทอดมาเป็นเวลานับพันๆปี นำเสียดายที่ปรัชญาเหล่านี้ถูกบดบังด้วยวิถี ตะวันตก วิถีทันสมัย อันเป็นผลของการคิดแบบแยกส่วนที่รุ่งเรืองในระยะสามร้อยปีที่ผ่านมาและเข้า มาครอบงำวิถีแห่งเอกภาพดั้งเดิมของคนตะวันออกจนแทบจะกลับสู่รากเหง้าไม่เป็น การค้นหภูมิ ปัญญาวันนี้อาจดูมีความกระตือรือร้นมากกว่าหลายปีที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นกระบวนการแยกส่วน มองเห็นเทคโนโลยีชาวบ้าน แต่ไม่เห็นภูมิปัญญา หรืออาจสับสนว่าเทคโนโลยีคือวิทยาศาสตร์ สับสนว่าเทคโนโลยีชาวบ้านคือภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัญหาการศึกษาและการพัฒนาปัญญาหนึ่งใน สังคมไทยคือการไม่สนใจวิทยาศาสตร์อย่างจริงจัง แสวงหาแต่เทคโนโลยีที่ทันสมัยที่ดูเป็นเครื่องบ่ง บอกรสนิยม ซึ่งเกือบทั้งหมดก็ล้วนซื้อมาจากต่างประเทศ คิดเอง ประดิษฐ์เองไม่ได้เพราะไม่มี พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นปรัชญาชีวิต เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนิน ชีวิตเป็นแนวทางเพื่อการอยู่อย่างสมดุลก่อให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข

ภูมิปัญญาการใช้ชีวิตของคนไทยทุกด้านนั้นถือว่ามีคุณค่าต่อการศึกษารื้อฟื้นและให้ ความสำคัญต่อการสืบทอด ควรให้ลูกหลานได้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของเรา ว่าเราเป็นอะไร เราเคยอยู่ ร่วมกับชนรรมชาติอย่างสันติสุขมีความสุขในความพอมีพอเพียง แต่ค่านิยมฝรั่งทำให้เราไปยึดถือเอา วัตถุ เงินทอง ของมีค่านอกกายมาเป็นสิ่งที่เหนือกว่าจิตใจ บางสิ่งบางอย่างมีอันตรายเช่นนำ พลาสติกมาห่อของกินเป็นต้น หากเรามีไฟแห่งภูมิปัญญาเป็นแสงสว่างนำทาง ให้เห็นหนทางที่จะ เดินไปได้ชัดขึ้น อันตรายคงน้อยลง แม้ว่าไฟนั้นใกล้จะมอดหากเราช่วยกันเติมไฟช่วยกันสูมไม้ชิ้น เล็กๆหลายอันก่อให้เกิดเป็นกองไฟที่ยิ่งใหญ่ได้ ฉันทใด เราก็ต้องร่วมใจกันเพื่อให้เกิดพลัง ฉันทัน นั้นไม่ใหญ่อยู่รอดได้เพราะรากที่ยังลึกลงไปในดิน ดึกสร้างสูงได้เพราะมีรากฐานที่แข็งแรง พัน สามารถกัดเซาะได้เพราะรากพันที่แข็งแรง คนไทยจะพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เพราะรากเหง้าภูมิปัญญา ที่สั่งสมมานานเป็นของตนเองที่เข้มแข็ง ดังนั้นการสูมไฟแห่งภูมิปัญญาจึงเป็นหน้าที่ของเราทุกคน แม้กระแสน้ำแห่งวัฒนธรรมจะเชี่ยวกรากอย่างไร หากเรามีหลักที่มั่นคง สายน้ำก็มิอาจทำให้เรา หวั่นไหว

5. วัฒนธรรมการห่อกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

เมื่อพูดถึงคำว่าเศรษฐกิจโดยมากมักนึกถึงเงิน สินค้า ระบบการบริการ ตลาดหุ้น ดอกเบี้ย หรือการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าที่ต้องใช้เงินเป็นตัวกลาง เงินและเศรษฐกิจไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่เงินเพิ่งเริ่มใช้กันอย่างแพร่หลายในระยะไม่ถึง 100 ปีที่ผ่านมา วัฒนธรรมการห่อมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การแลกเปลี่ยนสินค้ามาแต่ครั้งในอดีต จากหลักฐานทางการค้าหลายเส้นทาง เช่น เส้นทางการค้าที่เรียกว่าเส้นทางสายไหมจากจีนสู่ยุโรป หรือการค้าขายในสุวรรณภูมิ สมัยทวารวดี สมัยขอมเรื่องอำนาจ สุโขทัย อโยธยา หรือรัตนโกสินทร์ การห่อเป็นการลำเลียง บรรจุนำสินค้าเพื่อป้องกันสินค้าจากความเสียหาย เช่น การแตกหักหรือเป็นการเคลื่อนย้ายสิ่งของจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงาม เมื่อสรรพสิ่งเจริญก้าวหน้าขึ้น เช่น ระบบการคมนาคม เทคโนโลยีการผลิต การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง สังคมการเมือง เปลี่ยนไปทำให้วัฒนธรรมการห่อปรับเปลี่ยนไปตามกระแสความเจริญดังกล่าวด้วยเช่นกัน

หากจะแบ่งช่วงเวลาความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนของวัฒนธรรมการห่อจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย ขอแบ่งลำดับความสำคัญดังนี้

ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงวัสดุการห่อในไทย

(Time Line)

ระยะที่ 1	ระยะที่ 2	ระยะที่ 3	ระยะที่ 4
ยุคก่อนประวัติศาสตร์ - ดันรัตนโกสินทร์	รัชกาลที่ 5	สงครามโลกครั้งที่ 2	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ – ปัจจุบัน 2504 - 2552
วัสดุธรรมชาติ ใบไม้ หนังสือตัวไม้ วัสดุ ผ้า	กำเนิดโรงพิมพ์ผลิตกระดาษ	อาหารกระป๋อง พลาสติก กระดาษ กระสอบ	พลาสติก โฟม อะลูมิเนียม พรอย ฯลฯ การศึกษา ระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปา ถนน โครงสร้างสังคม ทุนนิยม ความแปลกแยก ชนชั้น ความเหลื่อมล้ำ

พ.ศ.2482 – 2493 (1939 – 1950) พลาสติกถูกใช้เป็นวัสดุแทนวัสดุธรรมชาติประเภทยาง

พ.ศ.2493 – 2503 (1950 – 1960) มีผลิตภัณฑ์จากพลาสติกมากขึ้น พลาสติกที่ผลิตจาก

ญี่ปุ่น คุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร

พ.ศ.2511 (1968) พลาสติกเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

พ.ศ.2512 มีอาหารกระป๋องในไทย

พ.ศ.2516 ไทยผลิตพลาสติกและนำเข้าเม็ดพลาสติก

พ.ศ.2513 – 2523 (1970 – 1980) พลาสติกกลายเป็นวัสดุตัวเลือกอันดับแรกของการใช้ผลิต

พ.ศ.2523 (1980) ผลิตโฟม ก่อสร้างโฟม (2552: ออนไลน์)

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการห่อจากการผลิต ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองครั้งใหญ่ 4 ครั้ง จากยุคก่อนประวัติศาสตร์ ถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยุคนี้จะใช้การห่อด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น หนังสือตัวไม้ ผ้า วัสดุไม้ ดิน เป็นต้น เป็นการห่อที่ไม่มีนัยยะเคลือบแฝงด้วยเล่ห์เหลี่ยมทางการค้า สมัยรัชกาลที่ 5 มีการผลิตกระดาษ มีการก่อตั้งโรงพิมพ์ กำเนิดหนังสือพิมพ์ ได้นำกระดาษมาเป็นวัสดุในการห่อหุ้มแทนวัสดุธรรมชาติ ในอดีตคนไทยไม่นิยมนำกระดาษมาใช้ห่อของ เนื่องจากถือว่าเป็นของสูงและหายาก จะเก็บไว้เขียน จารึก คัมภีร์ หรือใช้วาดรูปเกี่ยวกับพุทธศาสนาเท่านั้น เมื่อมีการผลิตกระดาษออกมาจำนวนมากจึงทำให้กระดาษสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลายมากขึ้น เช่น การห่อยาจีน ทำถุงกระดาษห่อของ เป็นต้น ในช่วงต้น ๆ พ.ศ. 2500 กระดาษหนังสือพิมพ์ยังนิยมนำมาพับเป็นถุงเพื่อห่อกล้วยแขกเป็นต้น

สงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อให้เกิดการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมและชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลง การครอบงำและการขยายตัวของระบบทุนนิยมตะวันตกการควบคุมกลไกตลาดเชิงพาณิชย์ เงินเข้ามาแทนที่ระบบการแลกเปลี่ยน ทำให้ความสัมพันธ์อื่น ๆ ในสังคมชนบทล่มสลาย เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าวอันเป็นความช่วยเหลือเอาแรงกันหายไปถูกแทนที่ด้วยการจ้างงานเป็นรายวันแทนค่าแรงด้วยเงิน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอ่อนแอลง เกิดการแย่งชิงทรัพย์สินสมบัติที่ดิน มีการผลิตเพื่อการค้า การใช้สินค้าจากต่างประเทศมากขึ้น ของที่เคยผลิตใช้ในชีวิตประจำวันหายไป เช่น การทอผ้าเริ่มสูญหายไป หม้ออะลูมิเนียมมาแทนหม้อดิน กระดาษมาแทนใบตอง พลาสติกเข้ามาแทนผ้า อะไรที่เคยผลิตเองได้ก็ซื้อจากร้านค้าแทน คนในหมู่บ้านออกไปทำงานหาเงินนอกบ้าน ไม่อยากทำอะไรทำนาเพราะลำบาก ความเป็นชุมชนสังคมจางหายไป ความจำเป็นในการหาเงินเพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด

สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีพัฒนาการทางด้านอาหารคือ สามารถผลิตอาหารกระป๋องเพื่อใช้ในงานสงคราม เพราะในขณะเกิดสงครามมักจะไม่มีเวลาพิถีพิถันในการปรุงอาหาร จึงมีผู้คิดผลิตอาหารบรรจุกระป๋องซึ่งสามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน ๆ เพื่อรับประทาน การใช้กระดาษผลิตเป็นกล่องหรือลังกระสุนปืนหรือกล่องกระบอกสำหรับเก็บของ สามารถป้องกันความชื้น มีน้ำหนักเบา นอกจากนั้นมีการผลิตกระสอบข้าวสารมาใช้แทนการบรรจุแบบเดิม หลังจากปี ค.ศ.1950 หรือปี พ.ศ. 2493 ได้มีการผลิตพลาสติกขึ้นมาแทนวัสดุธรรมชาติประเภทยาง และนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั่วโลกประมาณปี พ.ศ. 2511 ประเทศไทยเองเริ่มมีการผลิตผลิตภัณฑ์จากพลาสติกและนำมาใช้ประมาณปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา

หลังจากนั้นประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นการพัฒนาประเทศ โดยได้รับความร่วมมือจากประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นผู้นำค่ายทุนนิยมมาช่วยเหลือในการแก้ไขความยากจนในชนบท พัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาระบบอุตสาหกรรมในประเทศ โดยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ นับแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (2504 – 2509) เน้นการก่อสร้างทุนพื้นฐานของสังคม เช่น ก่อสร้างทางหลวง เขื่อน โรงงานพลังไฟฟ้า

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 2 (2510 – 2514) เน้นการก่อสร้างเหมือนเดิมแต่กระจายไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศมากขึ้น เช่น การขุดคลองระบายน้ำสู่ไร่นา การสร้างถนนเข้าสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 3 (2515 – 2519) เกิดปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจชัดเจนขึ้น ดังนั้น จึงเน้นไปให้ความสำคัญกับการศึกษา พัฒนาการเกษตร ให้บริการทางสาธารณสุขต่าง ๆ ลดความแตกต่างระหว่างชนบทและเมือง การวางแผนครอบครัว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 4 (2520 – 2524) แก้ไขปัญหาเงินเฟ้อ ปัญหาขาดดุลการค้า น้ำมันขึ้นราคา ความยากจนและความไม่เป็นธรรมของการกระจายรายได้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 5 (2525 – 2529) เน้นการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค ส่งเสริมความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ เน้นบทบาทความร่วมมือจากเอกชน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 (2530 – 2534) เป็นยุคทองของเศรษฐกิจไทยเพราะขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากการลงทุนจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นต้องการใช้ไทยเป็นฐานการผลิตแรงงานคุณภาพดี ราคาถูก โดยมี พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี แนวโน้มจะผลักดันให้ไทยกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย เช่นเดียวกับเกาหลีใต้ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ไต้หวัน ฮองกง โดยเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี กระจายรายได้และความเจริญไปสู่ชนบท

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 7 (2535 – 2539) เศรษฐกิจไทยเผชิญปัญหาปลายแผนที่ 6 เพราะขาดประสิทธิภาพและทักษะฝีมือแต่ก็ยังคงมีเป้าหมายพัฒนาเศรษฐกิจต่อไป

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 8 (2540 – 2544) เกิดปัญหาวิกฤตการเงินในปี 2539 ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนรวยกับคนจนมีมากขึ้น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีประสิทธิภาพ คุณภาพชีวิตแย่ลง มีการปรับแผนใหม่โดยเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาแทนการเน้นความสำคัญของความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเน้นการมีส่วนร่วม เกิดปัญหาวิกฤตการเงิน ค่าเงินบาทลอยตัวในปี 2540 ธุรกิจล้มละลาย สถาบันการเงินถูกปิด คนว่างงาน นับเป็นวิกฤตครั้งร้ายแรงในประวัติศาสตร์ไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 9 (2545 – 2549) มีการทบทวนยุทธศาสตร์ใหม่มุ่งเน้นที่การพัฒนาแบบยั่งยืน ความอยู่ดีกินดีมีสุขของคนไทยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 10 (2550 – 2554) มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาแบบบูรณาการ ทั้งการศึกษา สุขอนามัย ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ฟันฟู ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของไทย ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับประเทศไทย ให้ความสำคัญต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

จากการเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าว จะพบว่าช่วงแรกจะเน้นไปที่การพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ระบบไฟฟ้า น้ำประปา เกษตร อุตสาหกรรม ต่อมาพบว่าการพัฒนาดังกล่าวไม่ใช่หนทางการพัฒนาอย่างแท้จริง เกิดความล้มเหลวเสียหาย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบสังคม ครอบครัว ระบบเศรษฐกิจ ฯลฯ ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจจึงย้อนกลับมาพัฒนาคน พัฒนาจิตใจ ทั้งทางเศรษฐกิจพอเพียง เน้นความเป็นตัวตน ไม่พึ่งพิงไปกับทุนนิยม ทำให้ประเทศไทยเข้าใจตนเองมากขึ้น

วัฒนธรรมการห่อที่เปลี่ยนแปลงไปก็แจกเช่นเดียวกัน มีการพัฒนาไปตามความเจริญของวัสดุที่วิทยาศาสตร์ผลิตขึ้นมาแทนธรรมชาติ มีความสะดวกสบายมากกว่า ประหยัดเวลามากกว่าแต่ผลที่ได้คือขยะและอันตรายต่อสุขภาพ แต่ก็ยังมีการห่อของประเภทที่ไม่เปลี่ยนแนวคิดและวัสดุ ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยได้เป็นอย่างดี เช่น การห่อข้าวต้มมัด การห่อขนมของไทยบางชนิด เช่น ขนมใส่ไส้ ขนมจาก ขนมเทียน ขนมแข่ง ข้าวต้มมัด แหนม หมูยอ บ๊ะจ่าง ซึ่งการห่อเหล่านี้ แม้ว่าจะมีวัสดุสมัยใหม่เข้ามาแทนแต่คนไทยยังเลือกที่จะใช้วัสดุจากธรรมชาติมาเป็นวัสดุหลัก จึงอาจสรุปได้ว่า พื้นฐานรากเหง้าของคนไทยเป็นคนติดดิน ผูกพันกับธรรมชาติไม่เปลี่ยนแปลง แม้สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง จะเปลี่ยนไปเพียงใด คนไทยบางกลุ่มก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการห่อ

6.วัฒนธรรมการห่อกับเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่คนไทยโดยเน้นย้ำเรื่องความ “พอเพียง” มาตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2541 ในบ้านเมืองเราและเมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ พระองค์ก็ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อให้สังคมไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม แนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยมากกว่า 32 ปีจากครั้งแรกที่พระราชทานแก่นิสิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 18กรกฎาคม พ.ศ.2517 และพระราชทานในครั้งต่อมาอีกหลายครั้งจนถึงปัจจุบัน ดังจะยกตัวอย่างพระราชดำรัสมาพอสังเขป ดังนี้

18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 “ การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐานความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป ”

14 ธันวาคม พ.ศ. 2517 “ คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขาจะว่าเมืองไทยเซพ ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งสมัยใหม่แต่เราอยู่พอกินพอกิน และทุกคนมีความปรารถนา ที่จะให้เมืองไทยพอกินพอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ปฏิธานในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินพอกินไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องอย่างยอดแต่พอกินพอกินพอกิน มีความสงบ เปรียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอกินพอกินนี้ได้เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ประเทศต่างๆในโลกนี้กำลังตก กำลังแย กำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยอด ทั้งในอำนาจทั้งในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความคิดและมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขออย่าพอควร พอกินพอกิน มีความสงบไม่ให้อื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล ”

31 ธันวาคม 2522 “ วิธีการดำเนินของบ้านเมืองและของประชาชนทั่วไปมีความเปลี่ยนแปลงมาตลอด เนื่องจากมีความวิปริตของวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่นๆของโลก ยากยิ่งที่เราจะหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ จึงทำให้ต้องระมัดระวังระคับประคองตัวเรามากเข้า โดยเฉพาะเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เพื่อที่จะอยู่ให้รอดและก้าวหน้าต่อไปโดยสวัสดิ์ ”

ต่อมาเมื่อปี 2546 ประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง จนเกิดผลกระทบทั่วทั้งประเทศ จึงได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2520 เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในสภาวะที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ ความว่า

ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปในทางที่จะทำให้กลับมาเป็นเศรษฐกิจอย่างพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้จะครึ่งหนึ่งก็ไม่ต้อง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็สามารถอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่ายๆโดยมากคนก็จะใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้

“ ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้ มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในพื้นที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนักอย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่างๆก็มาบอกว่าล้าสมัย คนอื่นเขาต้องมีเศรษฐกิจที่ต้องการแลกเปลี่ยนเรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เลย์รัฐสีไม่หุหุระ แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้”

4 ธันวาคม 2543 “ เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ย้าแล้วย้าอีก แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Sufficiency Economy ภาษาไทยก็ต่อว่า ไม่มี Sufficiency Economy แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็หมายความว่าประหยัด แต่จะไม่ซีเหินยว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทุกคนจะมีความสุขแต่ว่าพอเพียงเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติยากที่สุด ”

สุเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานในโครงการพระราชดำริ (กปร.) ได้กล่าวสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริไว้ว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ่มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย มีความหมายที่ชัดเจน ไม่ยากแก่การรับรู้และการนำไปปฏิบัติ ดังจะเห็นเป็นรูปธรรมที่ปรากฏชัดเจนในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกิดผลสำเร็จแล้วมากมาย

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้มีสถานภาพที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. เป็นทิศทางสำคัญในการพัฒนาประเทศซึ่งจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่สามารถทำให้ซึ่งตนเองได้โดยไม่จำเป็น ตัวอย่างระบบตลาดอย่างน้อยหนึ่งในสี่ของกิจกรรมทั้งหมด

2. เป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิตประกอบด้วยความพอเพียงหรือความพอประมาณคือ ไม่ฟุ่มเฟือยแต่ก็ไม่จำเป็นต้องจะเบียดกระเสียนจนเกิดความเดือดร้อนแต่ที่สำคัญที่สุดจะต้องมีเหตุผล แต่เป็นเหตุผลในพุทธธรรม หรือจริยธรรมของทุกศาสนา นั่นคือความไม่โลภจนเกินไป ชื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น เพราะถ้าทุกคนในสังคมดำเนินชีวิตในลักษณะนี้สังคมโดยธรรมก็จะมีความสงบสุข (อภิชาติ พันธเสน; และคณะ. 2549: 39-46)

จากการพัฒนาของไทยที่เปลี่ยนแปลงมาทุกยุคทุกสมัย การเปลี่ยนแปลงนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำรัฐบาลแต่ละยุคที่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นความเจริญทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้เทียบเทียมนานาประเทศ ที่มุ่งเน้นให้ระบบทุนนิยมเติบโตอย่างรวดเร็วมากเกินไปต้องการเป็นผู้นำด้านเศรษฐกิจของเอเชีย พัฒนาจนลืมนึกแห่ง่ว่าเคยเป็นอะไร เมื่อเกิดปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ มีเพียงแต่คนไทยเท่านั้นที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบ นับเป็นบุญของพสกนิกรชาวไทยที่มีพระประมุขของประเทศคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีพระเมตตากรุณาธิคุณ ที่ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยตั้งแต่ต้นรัชกาล จวบจนปัจจุบันที่พระองค์ทรงห่วงใยทุกข์สุขของราษฎร ได้ทรงให้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนชาวไทยอยู่อย่างพอเพียง รู้จักประมาณตน รู้ปัญหาของตน ช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในความทะเยอทะยาน อยากได้อะไรเป็น อยู่ในทางสายกลางแบบพอมีพอกิน เพื่อลูกเพื่อหลานของเราได้มีกินอย่างเพียงพอ

วัฒนธรรมการห่อที่คนไทยเคยมีมาแต่เดิมก็คือวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง การใช้วัสดุจากธรรมชาติ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พออยู่พอกิน ขนมน้ำตำที่ทำกินเองได้ไม่ต้องกินขนมน้ำต่างประเทศราคาแพง เหล่านี้เป็นสิ่งที่เราควรต้องย้อนกลับมาทำความเข้าใจเพื่อความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

7. วัฒนธรรมการห่อกับความคิดเชิงวิทยาศาสตร์

คำว่า วิทยาศาสตร์ (Science) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ (Scientia) หมายความว่า ความรู้โดยการคิดค้นสร้างทฤษฎีหรือกฎต่าง ๆ ที่ได้จากการทดลองหรือการสังเกตจากธรรมชาติ แวดล้อมรอบ ๆ ตัว

วัฒนธรรมการห่อที่เกี่ยวข้องการวิทยาศาสตร์นั้นคือความรู้ที่กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มได้คิดค้นทดลอง ทดสอบ วัสดุที่นำมาใช้ห่อ ที่มีความหลากหลายของวัสดุ และหลายรูปแบบรู้จักสังเกตว่าใบไม้หรือวัสดุที่นำมาใช้ห่อประเภทใดเหมาะสมกับงานใด มีความยืดหยุ่น ทนต่อความร้อน เย็น ได้ดีเพียงใด และการเก็บรักษาถนอมอาหารเพื่อให้เก็บไว้กินได้นาน ๆ ได้อย่างไร เหล่านี้ชาวบ้านได้อาศัยประสบการณ์ที่ค้นพบด้วยตนเองหรือเรียนรู้จากธรรมชาติรวมถึงการบอกเล่า การสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น เกิดเป็นองค์ความรู้ในระดับพื้นบ้าน แต่ไม่มีการจดบันทึกเป็นตำรา ยกตัวอย่าง เช่น การถนอมอาหารประเภทข้าวต้มมัดที่ชาวบ้านนำมาทำบุญที่วัด ซึ่งมีจำนวนมากไม่สามารถกินหมดได้ภายในวันเดียว ชาวบ้านก็มีวิธีเก็บรักษาอาหารไว้โดยวิธีการนำข้าวต้มมัดไปแช่น้ำไว้ในโอ่งหรือตุ่มน้ำโดยเทน้ำให้ท่วมข้าวต้มมัด คล้าย ๆ กับการนำของไปแช่ตู้เย็นแต่ในอดีตไม่มีตู้เย็นไว้สำหรับเก็บอาหาร หรือไม่เช่นนั้น หากมีบ้านอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เช่น ลำธาร หรือที่ที่มีน้ำไหล ชาวบ้านก็จะนำข้าวต้มมัดไปแขวนหรือผูกไว้ริมน้ำให้ข้าวต้มมัดจมน้ำ เวลาจะกินจึงค่อยนำขึ้นมาหนึ่ง นี่คือนั่งในวิธีการถนอมอาหารที่มาจากการสังเกตอันเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของชาวบ้าน

จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่าทุกกลุ่มชาติพันธุ์จะเลือกใช้ใบตองกล้วยเป็นวัสดุในการห่อเหมือนกัน นั่นอาจแสดงให้เห็นว่าทุกกลุ่มได้เคยทดลองใช้ใบไม้อื่น ๆ มาแล้ว จึงพบว่าใบตองกล้วยน่าจะเป็นไม้ที่มีคุณสมบัติดีกว่าใบไม้ชนิดอื่น ๆ ที่สามารถนำมาห่ออาหารและมีคุณสมบัติทนความร้อนได้ดี หรือคุณสมบัติด้านความยืดหยุ่นได้ดีกว่า นี่ก็คือกระบวนการทดลองแบบวิทยาศาสตร์และการใช้การสังเกตเปรียบเทียบคุณสมบัติของวัสดุต่างชนิด เช่น จากการสัมภาษณ์จะพบว่าชาวบ้านเคยนำใบไม้หลายชนิดมาทดลองห่อข้าวต้มมัด เช่น ใบลาน ใบตองทอง ใบตอง ใบอ้อย ใบตาล จากผลการทดลองพบว่าใบไม้ที่ไม่ใช่ใบตองเมื่อนำมาห่อจะทำให้ข้าวต้มมัดมีสีขาวสวยน่ารักรับประทานแต่ไม่มีความหอม และใบไม้บางอย่างไม่เหนียว เพราะ ฉีกขาดง่าย ส่วนข้าวต้มมัดที่ห่อด้วยใบตองกล้วยจะมีสีเหลืองนิด ๆ แต่มีกลิ่นหอมมากกว่า และคุณสมบัติของใบตองกล้วยที่นิยมกันมากคือมีความเหนียว ไม่ฉีกขาดง่าย มีขนาดใหญ่กว่าใบไม้อื่น ๆ

คุณสมบัติของใบตองที่ชาวบ้านนำมาใช้ คือในใบตองมีความชื้น เหมาะสำหรับใช้ห่อผักสดและอาหาร ความชื้นจะช่วยรักษาผักและอาหารให้สดได้นาน ๆ ใบตองทนต่อความร้อนและความเย็นได้ดี เมื่อห่อแล้วนำไปต้ม นึ่ง ปิ้ง ใบตองจะไม่ละลายเหมือนกับพลาสติก ไม่เป็นอันตรายเหมือนพลาสติก และ โฟม และเมื่อนำไปปิ้ง ต้ม นึ่งแล้ว ใบตองยังทำให้เกิดกลิ่นหอมของใบอีกด้วย นอกจากนั้นใบตองยังนำไปเป็นส่วนประกอบของพิธีกรรมอีกด้วย เช่น การห่อบายสี หรืองานมงคลอื่น ๆ อีกมากมาย ใบตองมาจากต้นกล้วยซึ่งเป็นต้นไม้ที่คนทุกกลุ่มชาติพันธุ์นิยมปลูกไว้ในบ้านทุกครัวเรือน เนื่องจากกล้วยมีประโยชน์มากมายใช้ได้ทุกส่วนของลำต้น เช่น ลูกกล้วยใช้รับประทาน ใบใช้ห่อ ใช้สร้างงานศิลปะ ต้นใช้เลี้ยงสัตว์ ทำหุ่นลอยน้ำ ทำงานศิลปะแกะสลักหยวก เป็นต้น ดังนั้นใบตองจึงเป็นใบไม้ที่ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ได้นำมาใช้ในการห่อมากที่สุดและเป็นเอกลักษณ์ไทยมากที่สุด

กระบวนการทดลองทางวิทยาศาสตร์ คือ การกระทำซ้ำในสิ่งเดิมได้ผลลัพธ์เหมือนเดิมหรืออาจได้จากการสังเกต เปรียบเทียบ เหล่านี้ล้วนเป็นวิธีการที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้ทำการทดลองสังเกต ในวัสดุที่นำมาใช้ห่อ จนเกิดผลที่น่าพอใจและยึดถือปฏิบัติตามกันต่อ ๆ มา เช่นรูปแบบของการห่อมีหลายคนเคยตั้งข้อสังเกตว่าเหตุใดกระบุงที่ใช้ใส่ของจึงมีก้นสี่เหลี่ยมแต่ปากกลม เหมือนกับการทำกระทงห่อหมกหรือกระทงใส่ขนม ผู้เขียนมองว่าหากวิเคราะห์ตามหลักวิทยาศาสตร์ เหตุผลในการใช้รูปทรงดังกล่าวมาจากความมั่นคงแข็งแรง ก้นที่เป็นสี่เหลี่ยมสามารถรับน้ำหนักได้ดี ปากที่กลมสามารถกระจายน้ำหนักไปด้านข้างได้ดีกว่า เหตุผลดังกล่าวจึงเกิดเป็นรูปแบบการห่อกระทงจวบจนปัจจุบัน

8. วัฒนธรรมการห่อกับศิลปะและความงาม

ความหมายของศิลปะนั้นค่อนข้างจะกว้างมาก เพราะเป็นศาสตร์ที่ต้องเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในทุกด้านในชีวิตประจำวัน มีนักวิชาการหลายท่านพยายามที่จะนิยามความหมายของศิลปะ ทั้งวงกว้างและเฉพาะเจาะจง ซึ่งแล้วแต่ทัศนะของคนแต่ละสมัย ยกตัวอย่าง เช่น

ศิลปะคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (แนวความคิดเดิม)

ศิลปะคือการสร้างสรรค์

ศิลปะคือความงาม

ศิลปะคือการเลียนแบบธรรมชาติ

ศิลปะคือรูปทรง

ศิลปะคือการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก ฯลฯ

จากคำนิยามดังกล่าว โดยมากจะเป็นคำนิยามที่มากจากนักคิดตะวันตกเริ่มจากสมัยกรีกที่มีนักคิดนักปรัชญาเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งนักวิชาการบางท่านได้กล่าวว่า เมื่อเริ่มต้นแห่งการนิยามศิลปะว่าคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร นั่นคือจุดเริ่มต้นแห่งการแบ่งแยกศิลปะออกจากตัวมนุษย์ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วศิลปะไม่สามารถแยกออกจากชีวิตมนุษย์ได้ ศิลปะกลมกลืนแนบแน่นอยู่กับวิถีชีวิตมนุษย์อย่างแยกไม่ออก ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ข้าวของเครื่องใช้ อาคารบ้านเรือน หรือแม้กระทั่งศาสนา ตะวันตกกับตะวันออกนั้นมีความแตกต่างกันในเรื่องของวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สภาพอากาศ ภูมิศาสตร์ ดังนั้นจึงเป็นต้นกำเนิดความแตกต่างทางความคิด การมองความงามและศิลปะตะวันออกอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสันติ มองธรรมชาติว่าเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง ให้ความสำคัญและให้ความเคารพยำเกรงต่อธรรมชาติ ศิลปะที่เกิดขึ้นก็อิงธรรมชาติ วัสดุที่ใช้สร้างก็มาจากธรรมชาติ ตะวันตกมองธรรมชาติเป็นทรัพยากร คนเป็นผู้ควบคุมธรรมชาติ คนสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด แบ่งแยกคนออกจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การนิยามความงามก็เริ่มมาจากคน เาคนเป็นตัวตั้ง ยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นเท่าใด คนก็หาความสะดวกสบายใส่ตัวมากเท่านั้นโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาแปรเปลี่ยนความสุขให้มากที่สุด

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความงามจากการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ตามความคิดและจากการสังเกต อาจจะให้คำนิยามบางอย่างของศัพท์ที่กล่าวมาเป็นหลักและแนวคิดบาง เช่น ผู้วิจัยมองว่าความงามของการห่อนั้นเกิดจากรูปทรง วัสดุ และรูปแบบ ดังนั้นทฤษฎีที่จะนำมาวิเคราะห์ก็คือศิลปะเกิดจากความงามของรูปทรงหรือศิลปะคือการเลียนแบบ ประเด็นนี้ผู้เขียนมองว่ารูปแบบของการห่อบางอย่างนั้นเกิดจากการเห็นสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว และเกิดการเลียนแบบรูปทรงมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น สถาปัตยกรรมแบบไทย ๆ ก่อให้เกิดความงามตามรูปแบบคตินิยมแบบไทย จีน และลาว ให้ความสำคัญประเด็นแรก ที่ผู้วิจัย วิเคราะห์คือ รูปทรงของการห่อ

การห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถแบ่งรูปทรงออกได้เป็น

1. รูปทรงสามเหลี่ยม
2. รูปทรงสี่เหลี่ยม
3. รูปทรงกรวย
4. รูปทรงกระบอก
5. รูปทรงพีระมิด
6. การห่อรูปทรงอิสระ

1. การห่อรูปทรงสามเหลี่ยม ได้แก่ ห่อข้าวต้มน้ำอุ่น ห่อขนมแบบสวม ห่อข้าวต้มปะจ่าง ห่อข้าวต้มลูกโยน

2. การห่อรูปทรงสี่เหลี่ยม ได้แก่ ห่อพริกเกลือ ห่อหมก ห่อข้าวด้วยใบตอง ห่อซี๊ด ห่อข้าวใบบัว ห่อผ้าประคบของมอญ ห่อขนมข้าวโพด ห่อผ้าจีน ห่อข้าวต้มลูกโยน

3. การห่อรูปทรงกรวย ได้แก่ การห่อขนมกล้วยของมอญ การห่อบายศรี

4. การห่อรูปทรงกระบอก ได้แก่ การห่อหมวยอ การห่อซี๊ด

5. การห่อรูปทรงพีระมิด ได้แก่ การห่อขนมเทียน การห่อทรงสูง การห่อทรงเตี้ย

6. การห่อรูปทรงอิสระ ได้แก่ การห่อผ้า ห่อยา ห่อลูกประคบ ห่อยาจีน

จากรูปทรงดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การห่อจะเน้นไปที่รูปทรงเรขาคณิตมากกว่ารูปทรงอิสระ ซึ่งรูปทรงเรขาคณิตนั้นจะให้ความรู้สึกมั่นคงแข็งแรง ปลอดภัย ดูเป็นระเบียบ สวยงามรูปแบบการห่อนั้นมนุษย์ได้ใช้สมองทั้งสองด้านอย่างเท่ากัน คือใช้สมองซีกซ้ายในเรื่องเหตุผล ความเป็นไปได้ของการรับน้ำหนัก การรื้อซึม สมองซีกซ้ายคิดเรื่องการสร้างสรรค์ความงาม ผสมผสานกับเรื่องของจิตวิญญาณหรือพิธีกรรม ทำให้การห่อเกิดความงามที่สมบูรณ์ การห่ออาจเกิดจากสภาพสังคม วัฒนธรรม เริ่มต้นการห่ออาจไม่พิถีพิถัน ห่อเพื่อประโยชน์ใช้สอย แต่เมื่อการห่อที่ต้องเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เกี่ยวข้องกับชนชั้น ทำให้การห่อเปลี่ยนแปลงไปสู่ระเบียบ แบบแผนตามแบบราชสำนัก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ราชสำนักอาจได้แรงบันดาลใจไปจากท้องถิ่นแล้วนำไปปรับปรุง ให้เกิดรูปแบบที่สวยงาม แล้วจึงเผยแพร่รูปแบบนั้นมาสู่ชาวบ้านอีกครั้งหนึ่งกลายเป็นที่นิยมและทำตามๆ กันในเวลาต่อมา รูปทรงสัดส่วนของการห่อของไทยนั้น อาจได้รับแรงบันดาลใจมาจากการสถาปัตยกรรมพื้นบ้านเช่น เจดีย์ จั้วบ้านทรงไทย เป็นต้น ซึ่งการก่อสร้างของคนในอดีต จะต้องมีส่วนความงามที่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นทฤษฎีได้ นั่นคือสัดส่วนทองที่มีแนวคิดมาจากนักปราชญ์ชาวกรีกที่มีสัดส่วนมาตรฐานคือ 1:1.618 แต่สัดส่วนทองของไทยถือได้ว่ามีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากความแตกต่างของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งคนไทยมีความคิดเกี่ยวกับเรื่องสัดส่วนทองดังนี้

สัดส่วนทองของไทย (Thai Golden Section)

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ดังนั้นการกำหนดขนาด การวัดระยะ ของคนไทยจึงนิยมใช้สิ่งของใกล้ตัว เช่น เมล็ดข้าว หรือสิ่งที่ติดมากับตัว คือนิ้วมือหรือแขน ซึ่งสะดวกและง่ายต่อการใช้งาน ยกตัวอย่างเช่นการนับความยาวแบบไทยจะเริ่มจาก กระเบียด

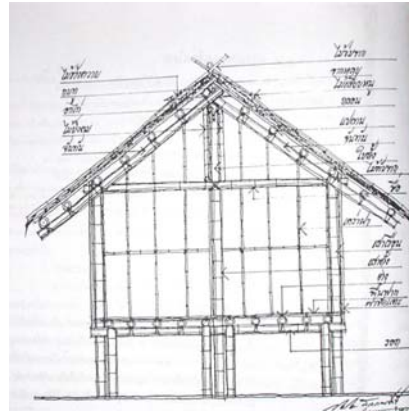
1 กระเบียด	จะเท่ากับ	1 เมล็ดข้าวสาร
8 กระเบียด	จะเท่ากับ	1 นิ้ว (ข้าวสารต่อกัน 8 เมล็ด)
12 นิ้ว	จะเท่ากับ	1 คืบ (1 คืบเท่ากับ นิ้วไปถึงนิ้วก้อย)
2 คืบ	จะเท่ากับ	1 ศอก
4 ศอก	จะเท่ากับ	1 วา
20 วา	จะเท่ากับ	1 เส้น
400 เส้น	จะเท่ากับ	1 โยชน์

บางคนสงสัยว่าคนเรา สัดส่วนของมือแขนแต่ละคนนั้น สั้นยาวไม่เท่ากันจะทำอย่างไร การวัดลักษณะนี้ จึงเป็นการวัดเพื่อการตกลงกันแบบง่ายๆ แต่หากจะต้องใช้แบบลักษณะจริงจริงก็จะมี สัดส่วนที่แน่นอนที่เรียกว่า “วาลวง” คือสิ่งที่ใช้วัดทำจากทองเหลือง กำนัน จะเป็นผู้ครอบครอง โดยจะใช้ตัดสินหรือกำหนดพื้นที่ต่างๆในหมู่บ้าน สัดส่วนของบ้าน ของชาวบ้านในสมัยก่อนนั้น จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ ได้บอกไว้ว่าจะมีขนาด 3 วา 2 ศอก (เหมือนสำนวนไทยเวลาถามว่า ไปไหน มา จะตอบว่า 3 วา 2 ศอก คือหมายถึงมาจากบ้านหรือกำลังจะกลับบ้าน) หรือการสร้างประตู คนไทยก็จะมีวิธีคิดโดยใช้เท้าเป็นตัวกำหนด เช่น การเว้นช่องว่างในฝาเรือนเพื่อทำประตูเป็นทางเข้าออก ก็มีความสำคัญอยู่ด้วยขนาดกว้างช่องประตูที่ตีนนั้นต้องกว้างพอเหมาะแก่การเดินเข้า ออก ขนาดต้องไม่แคบเกินไปหรือกว้างเกินไป

“ ถ้าจะทำประตูบ้าน 4 ชั่วฝาดิน

ถ้าประตูในเรือน ประตูระเบียง ประตูโรง เอา 3 ชั่วฝาดินเท่ากันตีนักแลชื่อภักทรราช ถ้ากว้างกว่านี้ ไฟจะไหม้แล”

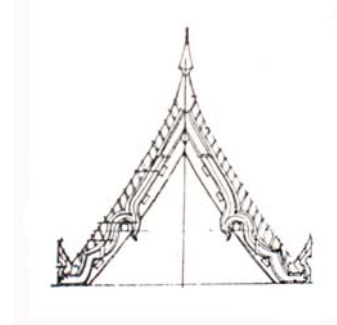
ถ้าเป็นประตูเมืองจะ 10 ฝาดินเพราะต้องทำให้ช้างผ่านได้ ถ้ากว้างจะไม่แข็งแรงเป็นต้น (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. 2536: 485)

ภาพประกอบ 108 เรือนเครื่องผูก

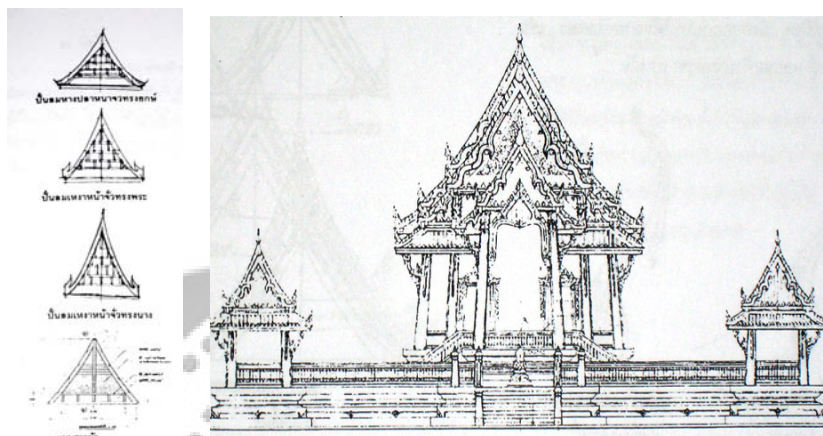
ขนาดของเรือนเครื่องผูกทั่วไป เรือนยกสูงขึ้นจากผิวดินประมาณ 1 เมตรถึง 1.50 เมตร ตัวเรือนใหญ่ หรือเรือนประธาน มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดยาวของเรือนส่วนนั้นมีขนาด 2 ช่องเสาบ้าง 3 ช่องเสาบ้าง ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เป็นเจ้าของเรือน ดังคำพูดที่ว่าปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกอยู่ตามใจผู้นอน ดังนั้น สัตว์ส่วนบางอย่างจึงขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าของเป็นหลัก ส่วนการสร้างสัตว์ส่วน"หลังคา"นั้น มีหลักอยู่คือ

“อย่าทำเรือนหลังคาตาก ทุกข์ยากมาถึงคาน” เรือนทรงไทยไม่ว่าจะเป็นเรือนเครื่องผูก หรือเรือนเครื่องสับ ย่อมจะทำหลังคาเป็นทรงจั่ว จะต่างกันก็แต่หลังคา “กรวด” มากหรือน้อยเท่านั้น ถ้าทรงหลังคา “กรวด” มากคือจั่วพนมแหลมจัดเรียกว่า “ทรงตัวผู้” แต่ถ้าทำจั่วน้อย คือทำตีนจั่วกว้าง ปลายจึงไม่แหลมนัก เรียกว่า “ทรงตัวเมีย” ส่วนหลังคาตาก คือ ทำหลังคาจั่วต่ำกว่าหลังคาทรงตัวเมีย ลงมาจนเกือบแบนราบ เป็นหลังคาที่รับแดดจัดทั้งพื้นหลังและไม่มีที่เหลื่อใต้หลังคา ภายในเรือนพอสำหรับระบายความร้อน ซึ่งถ่ายลงมาจากหลังคาย่อมทำให้ภายในเรือนร้อน กลายเป็นที่อยู่ไม่สบายท่านจึงห้ามไว้ (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. 2536: 489)

ภาพประกอบ 109 หลังคาทรงจั่ว

การกะขนาดความกว้างของจั่วนั้น จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ ได้แสดงให้เห็นว่า หากฐานของซึ่งแบ่งเป็น 4 ส่วน ความสูงของจั่วอาจจะเป็นสองส่วนครึ่ง หรือ 3 ส่วนก็ได้ แต่หากสูง 4 ส่วน เท่ากับฐานมีลักษณะที่สูงแหลมเรียกว่ากรวด ซึ่งจะไม่งาม ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า สัดส่วนการสร้างบ้านของคนไทยนั้นขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าของบ้านเป็นหลัก แต่จะมีสัดส่วนมาตรฐานคือ 1:1 1:2 2:3 3:4 4:4 คือความสัมพันธ์ระหว่างความกว้างกับความสูงเป็นหลัก

ภาพประกอบ 110 รูปแบบจั่วลักษณะต่างๆ

ส่วนการปั้นและการแกะนั้น จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ เสนอความเห็นไว้ว่า หากฐานกว้าง 1 ส่วน ส่วนสูงอาจเป็น 1 ส่วนครึ่งหรือ 2 ส่วนของฐานถึง 2 ส่วนครึ่งตั้งรูป

ภาพประกอบ 111 สัดส่วนพระพุทธรูปไทย

ย้อนกลับมาถึงการห่อมัดแบบไทยก็จะมีลักษณะสัดส่วนดังกล่าวคือ 1:1 หรือ 1:2 1:3 หรือ 1:4 ซึ่งเป็นการกะขนาดด้วยสายตาแต่ก็มีความงามความพอเหมาะพอดีของสัดส่วนดังกล่าว

การห่อขนมไทยนั้นมีความแตกต่างเรื่องสัดส่วนความสูงต่ำที่สอดคล้องกับการสร้างบ้านหรือจั่วบ้านคือการห่อทรงสามเหลี่ยมเตี้ย เรียกว่าการห่อทรงนาง คล้ายกับจั่วบ้านที่ทำตีนกว้างปลายไม่แหลมหนักเรียกว่า ทรงตัวเมีย ส่วนการห่อทรงสูงเรียกว่า ห่อทรงพระ คล้ายกับจั่วบ้านที่ทำหลังคาแหลมจัดเรียกว่า ทรงตัวผู้

หากจะเปรียบเทียบสัดส่วนของไทยกับสัดส่วนของกรีกนั้น คงจะคนละฐานความคิด สัดส่วนทองของกรีกมีแนวคิดมาจากธรรมชาติ ความลงตัวของสัดส่วนในธรรมชาติแล้วนำมาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และจิตรกรรม เป็นต้น ส่วนความงามแบบสัดส่วนไทยมาจากความพอใจ ความเหมาะสมของการใช้สอย เกี่ยวเนื่องกับสภาพภูมิอากาศ ฐานะเศรษฐกิจ วัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมความเชื่อที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ เช่น เชื่อเรื่องตัวเลข เลขเป็นมงคลต้องเลขคี่ เป็นต้น ดังนั้นการวิเคราะห์สัดส่วนในครั้งนี้อาจเป็นการสันนิษฐานโดยส่วนตัวของผู้วิจัยและอิงกับผู้เชี่ยวชาญและเอกสารต่าง ๆ จึงยังไม่อาจเป็นข้อสรุปที่ตายตัวแต่เป็นความคิดเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับสัดส่วนและความงามแบบไทยที่อิงแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์

ภาพประกอบ 112 ตัวอย่างสัดส่วนทองของไทยคือ 1:1 1:2

หากมองวิเคราะห์ความงามของการห่อโดยอิงแนวคิดแบบวัฒนธรรม โดยใช้กรอบแนวคิดแบบประเพณีนิยม จะพบความแตกต่างจากแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือรูปทรงสัดส่วนของการห่อ นั้นจะมีวิธีคิดจากการแก้ปัญหาจากประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักเช่น ทำให้การห่อขนมของไทยจึงต้องทำเป็นทรงปิรามิดยอดแหลมและมีเตี้ยๆ คำตอบที่ได้คือการแก้ปัญหาการหีบจับที่สะดวกมือ ป้องกันความร้อนจากการนั่งหรือต้ม เมื่อต้องการทราบเรื่องสัดส่วนความงามว่าทำไมขนมต้องห่อขนาดเท่านี้ หรือข้าวต้มมัดต้องห่อเท่านี้ คำตอบคือการห่อคือการแก้ปัญหาจากสิ่งของที่ต้องการจะห่อว่ามีลักษณะใด แข็ง อ่อน เหลวหรือเป็นผง การห่อที่ตอบสนองต่อปริมาณในการกิน เช่นขนมใส่ไส้ต้องห่อแค่พอดีคำ การห่อข้าวต้องกินอิ่มในแต่ละมื้อ ข้าวต้มมัดต้องห่อให้พอดี หากใหญ่เกินไปทำให้มัดไม่แน่น เล็กไปไม่พอลืม การห่อหมวยต้องพับหัวท้ายให้แน่นเพราะต้องนำไปต้มต่างจากห่อหมกหรือปลาสามพักที่ไม่ต้องผ่านกระบวนการความร้อน ปัจจุบันการห่อแม่ค้าอาจทำห่อมีขนาดเล็กลงเพื่อผลของกำไรที่มากขึ้น หรือเพื่อทำเป็นของกินเล่นไม่จริงจังเหมือนสังคมนาในอดีตดังนั้นจึงสรุปได้ว่าสัดส่วนความงามของไทยที่มีแนวคิดแบบประเพณีนิยมนั้นมาจากการแก้ปัญหาด้านประโยชน์ใช้สอยบวกกับปริมาณที่ต้องการห่อ และวิธีการที่นำไปทำให้สุดท้ายกลายเป็นรูปทรงที่ตอบสนองความสะดวกเช่นการห่อทรงสูงมีเตี้ยๆ ประโยชน์ของเตี้ยนอกจากจะทำให้หีบจับได้ง่าย ยังเป็นการแบ่งแยกประเภทของสินค้าได้อีกด้วย

หากมองประเด็นการห่อในอีกแนวคิดหนึ่งว่าสัดส่วนความงามของการห่อที่สืบทอดต่อกันมานั้น มีความสวยงามลงตัว จนเป็นเอกภาพจากการสืบทอดกันต่อๆมา เช่นการห่อทรงสูงความเป็นระเบียบแบบแผน บางครั้งอาจเรียกได้ว่า ความงามนั้นเกิดจากความสมส่วน ที่เกิดจากสัดส่วนที่พอเหมาะ ความสมส่วนนี้บางครั้งไม่สามารถอธิบายในเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างชัดเจน แต่สามารถบอกได้ถึงความงาม โดยการคาดคะเนด้วยสายตาบางครั้งการจะหาคำตอบอย่างเป็นวิทยาศาสตร์มาก ๆ คงหาคำตอบได้ยากในเรื่องสัดส่วนของการห่อ เช่นการห่อทรงสูงควรมีขนาดความสูงความกว้างเท่าไร เพราะการห่อของไทยแต่ละภาคอาจไม่ได้กำหนดขนาดที่ชัดเจนตายตัว แต่เป็นการกะขนาดด้วยสายตาให้มีความพอดีไม่สั้นหรือยาวเกินไปไม่สูงหรือต่ำเกินไป ทำให้เกิดความสวยงามแบบพอดี สิ่งนี้ผู้วิจัยจึงขอเรียกว่าความสมส่วนของการห่อ

แรงบันดาลใจและอิทธิพลการห่อ

สิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ล้วนเป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของดนตรี ศิลปะ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น จนกระทั่งมีคำนิยามความหมายของศิลปะในยุคหนึ่งว่า ศิลปะคือการเลียนแบบธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น เมื่อมนุษย์ได้ยินเสียงลมพัดผ่านไปมา เกิดเป็นเสียงที่แตกต่างกันหลายเสียงจนเกิดความไพเราะ มนุษย์จึงรู้จักคิดเป่าปาก ผีปาก หรือผลิตเครื่องกำเนิดเสียงจากการเป่าให้กลายเป็นเครื่องดนตรีขึ้นมา เป็นต้น ในด้านจิตรกรรม มนุษย์พบเห็นธรรมชาติแวดล้อมที่สวยงาม มนุษย์จึงหาวัสดุ เช่น สี ระบายให้ใกล้เคียงกับธรรมชาติให้เกิดความสวยงามที่ใกล้เคียงกัน

ความงามและสัดส่วนของการห่อตามแนวคิดแบบคนไทยเอง อาจได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เริ่มจากรู้จักหาวัสดุใกล้ตัว เช่น ใบไม้ มาใช้ในการห่อ แต่เดิมนั้น การห่ออาจทำเพื่อประโยชน์ใช้สอยอย่างเดียว ไม่เน้นเรื่องความสวยงามเท่าใดนัก ต่อมามนุษย์ได้พัฒนารูปแบบความงามให้เกิดขึ้น รูปแบบความงดงาม ความประณีตนี้อาจเป็นฝีมือการประดิษฐ์ประดอยของคนในวังหลวง ต่อมาได้แพร่หลายออกมาสู่ชาวบ้าน กลายเป็นรูปแบบที่ทำสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากการสังเกตของผู้วิจัยที่ลงเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า ปัจจุบันรูปแบบการห่อขนมแบบไทยภาคกลาง ได้มีอิทธิพลครอบงำการห่อแบบชาวบ้านจนหมดสิ้น เช่น การห่อข้าวต้มมัด ของชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้สอบถาม พบว่าแต่เดิมจะเป็นการห่อแบบง่าย ๆ คือ การห่อพับแบบไม่มีนม แต่ต่อมา เมื่อรูปแบบการห่อแบบไทยภาคกลางเข้ามา ชาวบ้านจึงเริ่มทำตามแบบอย่าง การห่อแบบมีนม สืบมากระทั่งปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านเองก็ไม่ทราบว่าแบบไทยภาคกลางนั้นแพร่อิทธิพลเข้ามาตั้งแต่เมื่อใด เพราะว่าเมื่อเกิดมาส่วนใหญ่ก็พบว่าเป็นการห่อแบบมีนมแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่า วิธีการห่อของแบบไทย ๆ ในวังหลวงนั้นอาจมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยหรืออยุธยา ต่อมา ยุครัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้เริ่มแพร่หลายสู่ประชาชนภายนอกมากขึ้น เช่น การทำบายศรี การห่อขนมประเภทต่าง ๆ การเขียนตำราอาหาร เช่น แม่ครัวหัวป่าก์ เป็นต้น ในอดีตยังไม่มีเขียนตำราต่าง ๆ มากนัก นอกจากจะเป็นการเรียนรู้ด้วยการสอนตัวต่อตัว หรือเป็นประเภท ครูพักลักจำ ตำราของการห่อเล่มแรก ๆ ของไทยเพิ่งเริ่มมีขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2525 ผ่านมาประมาณ 27 ปีนี้เอง ในตำราบางส่วนได้กล่าวเกี่ยวกับประวัติของงานใบตองของไทย ไว้ดังนี้

บรรพบุรุษของไทยแต่โบราณได้คิดนำใบตอง ใบไม้ มาห่อขนม อาหารต่าง ๆ ใช้ในชีวิตประจำวัน ยิ่งในงานพิธี ตามประเพณีไทย เช่น การทำบุญแล้ว ยิ่งทำพิธีพิถันแสดงฝีมืออดทน น่าชื่นชมยินดี เป็นการยากที่จะตอบคำถามที่ว่า งานใบตองมีมาสมัยใด ใครเป็นผู้ริเริ่ม มีเพียงแต่อ้างหลักฐานที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ เรื่องพระราชพิธี 12 เดือน ตอนที่ว่าด้วยलयประทีปกล่าวว่ “การलयพระประทีป ลายกระทงนี้เป็นงานหนักขัตฤกษ์ที่รื่นเริงทั่วไปของชนทั้งปวง ไม่เฉพาะแต่การหลวงแต่จะนับเป็นพระราชพิธีอย่างใดก็ได้ ด้วยไม่ได้มีพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์อันใดเกี่ยวข้องเนื่องในการलयพระประทีปนั้น เว้นไว้แต่เข้าใจว่า ลอยโคมลงน้ำแต่ควรนับว่าเป็นประเพณีซึ่งมีมาแต่แผ่นดินสยามแต่โบราณ ตั้งแต่ครั้งพระนครอยู่ฝ่ายเหนือ” การอ้างถึง นางนพมาศ ซึ่งมียศเป็นท้าวศรีจุฬาลักษณ์ พระสนมเอกตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอรรคมหาราช คือพระร่วงเป็นพระเจ้าแผ่นดินสยาม อันมีกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ได้คิดตกแต่งโคมลอยใ้งามประหลาดกว่าโคมของสนมทั้งปวง ได้เลือกผงกาเกสรสีต่าง ๆ ประดับเป็นรูปดอกไม้ซ้อนสีสลับเป็นลวดลาย แล้วเอาผลพฤษภา ลดาชาติมาแกะ จำหลักเป็นรูปมยุระ คณานกวิหคหงส์ให้จับจิกเกสรบุปผชาติอยู่ตามกลีบดอกกระทง เป็นระเบียบเรียบร้อยวิจิตรไปด้วยสีย้อมสดสว่าง ควรทอดทัศน์น่ายั้งนึก ทั้งเสียบแซมเทียนรูปและประทีปน้ำมันเปรียบเจือด้วยไขข้อพระโค ด้วยหลักฐานนี้จึงแสดงชัดว่าไทยมีการประดิษฐ์ดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้ วัสดุต่าง ๆ มาก่อนสุโขทัย แต่ไม่มีใครเขียนไว้เป็นหลักฐาน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระปรมหาราชทรงเล่าประทานว่า เจ้าคุณตานี่ ธิดาเจ้าพระยามหาเสนา (บุญภาค) เป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ 1 เป็นช่างดอกไม้ที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนั้น (ราว พ.ศ. 2359) ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีเจ้านายหลายพระองค์รวมทั้งบริวารที่มีฝีมือในการประดิษฐ์ดอกไม้ ร้อยพวงมาลัย ตาข่ายวิมาน เครื่องแขวน ดอกไม้สด พานดอกไม้ แต่ไม่มีใครกล่าวถึงงานไบตองไว้เลย คงมีใช้เฉพาะเป็นส่วนประกอบงานดอกไม้และใช้เป็นภาชนะใส่ขนมหรืออาหารเท่านั้น เห็นชัดได้ว่า บ่อเกิดแห่งศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงของไทยคือ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรมให้เจริญพัฒนามาโดยตลอด บรรดาพระมหากษัตริย์ พระเทวี เจ้าจอม และข้าราชการต่างช่วยกันประดิษฐ์ประดิษฐ์ดอกไม้ต่าง ๆ ให้ทรงใช้เป็นเครื่องสักการะพระรัตนตรัย เมื่อมีพระราชพิธีต่าง ๆ และพระราชทานแก่แขกบ้านแขกเมือง เช่น พานเมี่ยงหมาก ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า งานดอกไม้ ไบตองได้มีการกำเนิดภายในพระบรมมหาราชวัง ต่อมาจึงได้ถูกนำออกเผยแพร่ในหมู่ประชาชน โดยเสนาบดีผู้ใหญ่ที่ประสงค์จะให้ลูกหลานมีศิลปวิทยา จรรยา มารยาท จึงนำตัวลูกหลานเข้าไปมอบให้เจ้านายฝ่ายใน ฝึกอบรมสุดแต่จะคุ้นเคยกับพระองค์ใด เมื่อมีความรู้ความชำนาญพอก็ขอลูกหลาน นำตัวลูกหลานออกมาอยู่บ้าน มีเหย้าเรือน เมื่อบ้านใครมีงาน เช่น มงคลสมรส งานอุปสมบท โกนจุก ทำบุญอายุหรืองานศพ ต่างก็ได้โอกาสแสดงฝีมืออวดกัน วัฒนธรรมต่าง ๆ จึงได้เผยแพร่ออกมาสู่ประชาชนอีกต่อหนึ่ง (มณีรัตน์ จันทะมะลิน. 2525: 2 - 3)

จากข้อมูลข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การห่อในรูปแบบของราชสำนักมีต้นกำเนิดมาจากในวังหลวง และแพร่ขยายอิทธิมาสู่ชาวบ้านต่อมาในภายหลัง กลายเป็นต้นแบบของการห่อ การประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ในปัจจุบัน การแพร่กระจายของรูปแบบจากวังสู่ชาวบ้านนั้น ผู้วิจัยมองว่าอาจเป็นช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 หรืออาจจะหลังจากนั้นเล็กน้อย เพราะเป็นช่วงที่เปิดกว้างทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเกิดขึ้นในประเทศ เช่น การรับเอาอิทธิพลตะวันตกมาใช้ การเลิกทาส มีการคมนาคม การติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยมากขึ้น ทำให้การติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นไปได้รวดเร็วขึ้น และแพร่หลายมากขึ้นตามไปด้วย

ภาพประกอบ 113 หญิงสาวชาววังกับห่อขนมภาพถ่ายในสมัยรัชกาลที่ 5

ในเรื่องความงามและรูปทรงของการห่อแบบราชสำนักนั้น

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่า **ต้นเค้าของรูปทรงการห่อของราชสำนัก**ที่อาจมีอิทธิพลต่อการห่อของชาวบ้าน อาจเลียนแบบจากสัดส่วนของสถาปัตยกรรมภายในวังหลวงนั่นเอง หลักฐานที่จะสนับสนุนการวิเคราะห์ของผู้วิจัยในประเด็นนี้คือ รูปทรงการห่อที่เป็นระเบียบแบบแผน มีความงามตามสัดส่วนที่พอเหมาะพอดี มีที่มาจากการที่คนในวังหลวงได้พบเห็นคุ้นเคยกับสถาปัตยกรรมเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน เช่น เรือนทรงไทย โบสถ์ วิหาร เจดีย์แต่การห่อทรงพระและทรงนางนั้นน่าจะเกิดขึ้นภายหลังกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากในบันทึก คำให้การของขุนหลวงหาวัดประจักษ์ศิลปาคม เอกสารจากหอหลวง พ.ศ.2534 ได้กล่าวถึงตลาดในสมัยอยุธยาว่ามีการค้าขายมีสินค้ามากมายหลายชนิด รวมถึงตลาดขายขนมได้กล่าวไว้ดังนี้

ตลาดในอยุธยาเหล่านี้มักเรียกตาม ย่าน ที่อยู่เรียกว่า ป่า ซึ่งได้ชื่อตามประเภทสินค้าที่ขาย เช่นตลาดป่าตะกั่ว อยู่ย่านป่าตะกั่ว ขายเครื่องตะกั่ว ตลาดป่าขนม อยู่ย่านป่าขนม ขายขนม เป็นต้น ตลาดในเมือง 61 ตำบล มีอยู่ตามย่านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. **ตลาดประตูหิน** อยู่ถนนหน้าพระราชวังหลวง ขายของสด เข้า – เย็น
2. **ตลาดท่าช้าง** อยู่ถนนท่าช้าง ริมคลองเมืองด้านเหนือ ขายหมาก พลุ กรวยเมี่ยง ห่อสำหรับบวชนาค
3. **ตลาดหน้าวังตรา** อยู่ถนนหน้าวังตรา มีร้านชำ หุงข้าวแกงขายคนราชการ และขายของสดเช้า – เย็น
4. **ตลาดป่าตะกั่ว** อยู่ถนนย่านป่าตะกั่ว มีร้านชำขายลูกแหและเครื่องตะกั่วทั้งหลาย ขายฝ้าย ด้ายขาว ด้ายแดง และมีของสดเช้า – เย็น
5. **ตลาดป่ามะพร้าว** อยู่ถนนป่ามะพร้าว ขายมะพร้าวห้าวปลอกเปลือก มะพร้าวอ่อน มะพร้าวเผา
6. **ตลาดผ้าเหลือง** อยู่ถนนย่านป่าผ้าเหลือง ขายผ้าไตรและจีวร
7. **ตลาดป่าโทน** อยู่ถนนย่านป่าโทน มีร้านขายทับ โทน เรไร ปี่แก้ว จ้องหนอง เพ็ลี่ยขลุ่ย หีบไม้อุโลก ไม้ตะแบก ไม้ขนุนใส่ผ้า และขายช้างม้ากระดาด ภู เพล ศาลพระภูมิ เจริตเขียนเทวรูป เสื้อลำแพน ปลาตะเพียนโบราณ จิงโจ้
8. **ตลาดป่าขนม** อยู่ถนนย่านป่าขนม ชาวบ้านย่านนี้ทำขนมขาย นั่งร้านขายขนมชะมด กงเกวียน สามเกลอหิน ฝันทอง ขนมกรุป ขนมพิมพ์ถั่ว ขนมสำปะนီ และขนมแห้งต่าง ๆ

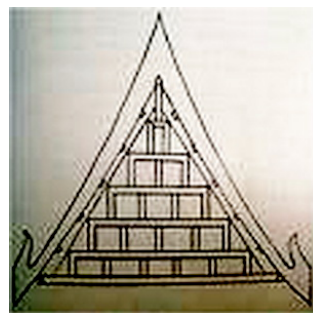
อยุธยาตอนปลายในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ท้าวทองกีบม้าภรรยาเชื้อชาติญี่ปุ่น สัญชาติโปรตุเกสของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ไทยได้เรียนรู้วิธีการทำขนมทองหยิบ ทองหยอด และฝอยทองจากท้าวทองกีบม้า และยังให้ความสำคัญกับขนมเหล่านี้โดยใช้เป็นขนมมงคล ส่วนใหญ่ตำรับขนมที่ใส่ไข่มักเป็นของที่มาจากต่างประเทศทั้งสิ้น

สมัยรัตนโกสินทร์ จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี กล่าวไว้ว่าในงานสมโภชพระแก้วมรกตและฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้มีเครื่องตั้งสำหรับหวานสำหรับพระสงฆ์ 2,000 รูป ประกอบด้วย ขนมใส่ไส้ไก่ ขนมฝอย ข้าวเหนียวแก้ว ขนมผิง กล้วยฉาบ ล่าเตียง ห่อหมกสังขยา ฝอยทอง และขนมตะไล

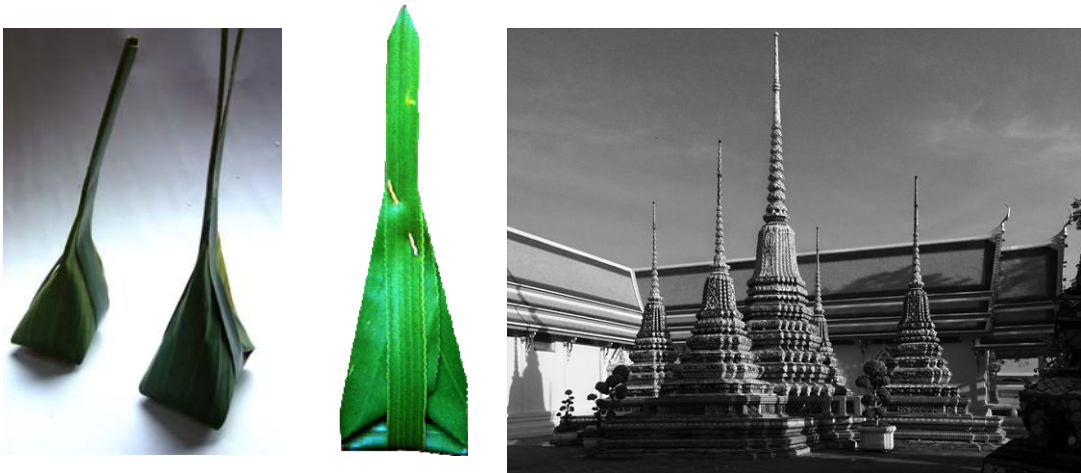
ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการพิมพ์ตำราอาหารออกเผยแพร่ รวมถึงตำราขนมไทย วัฒนธรรมขนมไทยจึงมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรก ตำราอาหารไทยเล่มแรกคือแม่ครัวหัวป่าก์ เขียนโดยท่านผู้หญิงเป็ลียน ภาสกรวงศ์ ในหนังสือเล่มนี้ มีรายการ ของหวานเลี้ยงพระได้แก่ ทองหยิบ ฝอยทอง ขนมหม้อแกง ขนมหันตรา ขนมถั่วฟู ขนมลีมกสิ้น ข้าวเหนียวแก้ว วุ้นผลมะพร้าว ในสมัยต่อมาเมื่อการค้าเจริญขึ้นในตลาดมีขนมนานาชนิดมาขาย ทั้งขายอยู่กับที่ แยกกระบวน หาบเร่ และมีการปรับปรุงการบรรจุหีบห่อไปตามยุคสมัย เช่นในปัจจุบันมีการบรรจุในกล่องโฟม แทนการห่อด้วยใบตองในอดีต จากหลักฐานดังกล่าวจะพบว่าในตลาดขายขนมในสมัยอยุธยา และต้นรัตนโกสินทร์ ยังไม่มีการเอ่ยถึงขนมใส่ไส้ ขนมชั้นที่ต้องห่อแบบทรงพระหรือทรงนาง

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การห่อทรงนางหรือทรงเตี้ยนั้น อาจได้แรงบันดาลใจจากสัดส่วนของจั่วบ้านทรงไทย หรือหน้าบัน ซึ่งในวังหรือบ้านของคหบดีจะสร้างเรือนเครื่องสับที่มีสัดส่วนความงามที่แน่นอนตายตัว แต่เรือนของชาวบ้านทั่วไปมักจะเป็นเรือนเครื่องผูก ซึ่งการสร้างจะใช้วัสดุไม่คงทน เช่นไม้ไผ่ มุงด้วยหญ้าแฝก ตับจาก และไม่มีสัดส่วนความงามที่แน่นอนตายตัวมากนัก ดังนั้นเมื่อพบเห็นคุ้นเคยกับสิ่งเหล่านี้ทุกวัน การห่อพับก็อาจได้รับแรงบันดาลใจจากความงามตามสัดส่วนต่าง ๆ ที่กล่าวมา

การห่ออีกรูปแบบหนึ่งคือ การห่อทรงพระหรือการห่อทรงสูง ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เป็นการห่อขนม เพื่อไปทำบุญที่วัดหรือไปทำงานบุญต่างๆ เช่นงานแต่งงาน เมื่อไปวัดย่อมพบเห็นรูปทรงของเจดีย์ที่มีความสูงสง่างาม สัดส่วนของเจดีย์จึงอาจเป็นแรงบันดาลใจต่อรูปทรงการห่อแบบ ห่อทรงสูง ภายในเจดีย์จะเป็นช่องว่างที่ใช้บรรจุพระธาตุหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสำคัญ มักบรรจุไว้บริเวณตรงกลางเสมอ เช่นเดียวกับการห่อขนมใส่ไส้ ที่เป็นการห่อแบบทรงสูง แบบเจดีย์ย่อมุมไม้ 12 และบรรจุไส้รูปทรงกลมไว้ตรงกลาง เปรียบเสมือนของมีค่าที่บรรจุไว้ในเจดีย์

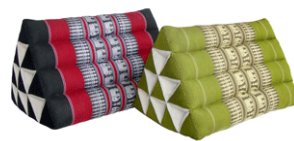
ภาพประกอบ 114 การห่อทรงนางที่อาจคล้ายคลึงกับสัดส่วนของจั่วทรงไทยที่เรียกว่าทรงตัวเมีย

ภาพประกอบ 115 การห่อทรงพระที่อาจคล้ายคลึงกับสัดส่วนของเจดีย์

จากหลักฐานการประดิษฐ์กระทงดอกไม้ซึ่งเป็นงานฝีมือของชาววังที่ทำเพื่อสักการบูชาพระรัตนตรัยหรือพระเจ้าแผ่นดินกระทงจะมีชื่อเรียกตามลักษณะที่ทำขึ้นจากการเลียนแบบเช่น กระทงทรงกลีบบัวหลวง กระทงทรงเจดีย์ เป็นต้น (ดูเพิ่มเติมในงานใบตอง ของ มณีรัตน์ จันทนะพะลิน 2531) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการห่อทรงพระอาจได้รับแรงบันดาลใจจากสัดส่วนของเจดีย์เช่นกัน

เหล่านี้ล้วนเป็นแรงบันดาลใจที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ที่พบเห็นเป็นประจำอยู่เสมอ ๆ ก่อให้เกิดรูปร่าง รูปทรงสัดส่วน ที่มีความงาม มีความเป็นศิลปะอัตลักษณ์เฉพาะตัวของคนไทย แรงบันดาลใจที่ได้รับนั้นอาจเป็นแรงบันดาลใจโดยตรง หรืออาจเป็นแรงบันดาลใจทางอ้อมก็ได้ ส่วนการห่อรูปแบบอื่น ๆ นั้น เช่น การห่อข้าวต้มมัด ผู้วิจัยตั้งข้อสันนิษฐานว่าอาจได้มาจากสัดส่วนของหมอนไทยแบบโบราณที่เรียกว่าหมอนสามเหลี่ยมซึ่งคนไทยใช้นั่งอิงพนักจะพบเห็นทั่วไปในเรือนคหบดี การห่อแบบหมอนสามเหลี่ยมนั้น มีความงามได้สัดส่วนของรูปทรงที่สมบูรณ์ การห่อข้าวต้มมัดนั้นอาจห่อแล้วมัดเพียงกิบเดียวก็ได้ ซึ่งในปัจจุบันมีให้เห็นอยู่ในท้องตลาด แต่ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า คนไทยชอบความสมดุลแบบซ้าย – ขวาเท่ากันมากกว่า จึงนำข้าวต้มสองกิบมาจับผูกด้วยกัน เพื่อให้เกิดความงามมากยิ่งขึ้น หากมัดข้าวต้มเพียงกิบเดียวนั้นจะไม่เกิดความสมดุลกัน หรือ หากจะมองในเรื่องประโยชน์ใช้สอย การมัดข้าวต้มจะต้องมัดให้แน่นพอดี เนื่องจากในอดีตวิธีการทำให้ข้าวสุก คือต้องนำข้าวไปต้มในหม้อน้ำจริง ๆ จึงเรียกว่าข้าวต้มมัด ต่อมาจึงใช้วิธีนี้ หากมัดหลวมเกินไปจะทำให้น้ำเข้าไปข้างในทำให้ข้าวอืดและแตก หากมัดแน่นเกินไปอาจทำให้ข้าวไม่สุกหรือการมัดเพื่อความ สะดวกต่อการเคลื่อนย้ายและสวยงาม ห่อขนมรูปทรงกรวย ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าอาจมีความหมายแฝงเช่นเดียวกันการห่อทรงสูง คืออาจคล้ายกับส่วนยอดของเจดีย์ เมื่อนากรวยคว่ำฐานลงให้ปลายแหลมขึ้นจะพบว่ารูปทรงที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะคล้ายกับส่วนยอดของเจดีย์

ภาพประกอบ 116 การห่อข้าวต้มมัดอาจคล้ายคลึงกับสัดส่วนของหมอน

ภาพประกอบ 117 การห่อทรงกรวยอาจคล้ายกับส่วนยอดเจดีย์

การห่อขนมเทียนรูปทรงจะเป็นพีระมิด คือมีฐานรูปสี่เหลี่ยมปลายแหลมอันเป็นรูปทรงที่มีความมั่นคงและมีพลัง การห่อขนมใส่กระทง อาจคล้ายเรือที่สามารถบรรทุกของได้

ภาพประกอบ 118 กระทงห่อขนมอาจคล้ายรูปทรงของเรือ

การห่อข้าวต้มมัดในภาคใต้เรียกข้าวต้มปัด รูปทรงเป็นรูปทรงกระบอกยาวคล้ายกับท่อนไม้ อาจมีความหมายถึงสิ่งที่สามารถปัดรังควานได้เป็นต้น

จากสิ่งที่ผู้วิจัยได้สันนิษฐานและตั้งข้อสังเกต สรุปได้ว่าสิ่งแวดล้อมรอบตัวก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมไปถึงรูปแบบวัฒนธรรมการห่อของราชสำนักที่อาจได้รับแรงบันดาลใจจากสัดส่วนของสถาปัตยกรรมและข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

การห่อข้าวต้มมัดในอดีตมีความเกี่ยวพันกับชุมชน ความรัก ความสามัคคีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปัจจุบันสังคมกลายเป็นสังคมเชิงเดี่ยวมากขึ้น ข้าวต้มมัดในบางพื้นที่ในเมืองเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเคยผูกมัดกลมเกลียว กลายเป็นโตดเดี่ยว ผ่านสัญญาณของการห่อข้าวต้มมัดกึ่งเดี่ยวที่ผู้วิจัยมองว่าอาจเป็นการสะท้อนสังคมความต้องการของสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมแบบวัตถุนิยมเน้นความสะดวก รวดเร็ว รีบเร่ง และโตดเดี่ยว

ภาพประกอบ 120 ข้าวต้มมัดในอดีต

ภาพประกอบ 121 ข้าวต้มมัดปัจจุบันอาจเป็นสัญญาณของสังคมเชิงเดี่ยว

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายคือ

เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการห่อ ศิลปอัตลักษณ์ ความงามของ รูปแบบการห่อ และความหมายแฝงของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีโดยศึกษาจากวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาและการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมที่เป็นผลกระทบจากภายนอก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้กลุ่มประชากรที่มีความเป็นชุมชนเก่าแก่และมีการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี 5 กลุ่มชาติพันธุ์คือ

1. กลุ่มไทยเบิ้ง บ้านโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม
2. กลุ่มลาวแง้ว บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่
3. กลุ่มมอญ บ้านบางขันหมาก อำเภอเมือง
4. กลุ่มไทยพวน บ้านหลุมข้าว อำเภอบ้านหมี่
5. กลุ่มไทยจีน บ้านหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่

กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลได้แก่

วิธีการห่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

- การห่อของกิน
- การห่อของใช้
- การห่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีวิทยา การวิจัยแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เป็นงานวิจัยที่เป็นวิจัยภาคสนาม ผสมกับกรณีศึกษา โดยใช้แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) แนวคิดศิลปะหลังสมัยใหม่ (Postmodern Art) และแนวคิดเรื่องสัญวิทยา (Semiology) เป็นแนวทางการศึกษา

กลุ่มชาติพันธุ์อาจหมายถึง กลุ่มคนที่มีพฤติกรรมบางอย่างร่วมกัน เหมือนกัน เช่น การแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม ภาษาหรืออาหารการกิน

อัตลักษณ์ เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงความเป็นตัวตน หรือสิ่งที่แสดงถึงลักษณะโดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์

ดังนั้น การศึกษาศิลปอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเป็นการศึกษารูปแบบการห่อที่มีความงามทางศิลปะ อันแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้แนวคิดการพิจารณาความงามจากทฤษฎีของศิลปะพื้นบ้านและศิลปะหลังสมัยใหม่ ทำยสุดการห่อยังมีผลกระทบ เชื่อมโยงไปสู่สังคม การสร้างความหมายแฝงของการห่อที่เป็นรูปแบบศิลปะหลังสมัยใหม่ผ่านพิธีกรรมหรือกระบวนการทางสังคมเพื่อสร้างจิตสำนึก เพื่อการต่อรองหรือปกป้องพื้นที่

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษา วัฒนธรรมการทอ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี กรณีศึกษาศิลปอัตลักษณ์และความหมายแฝง โดยศึกษาจากวิถีชีวิต บริบททางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม วัสดุ และรูปแบบของการทอ จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สรุปสิ่งที่ค้นพบในวัฒนธรรมการทอในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ศิลปอัตลักษณ์ที่เด่นชัดและความหมายแฝงในรูปแบบการทอบางอย่างไว้ดังนี้

วัฒนธรรมการทอที่พบในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์	การทอของกิน	การทอของใช้	การทอเกี่ยวกับพิธีกรรม	ศิลปอัตลักษณ์
ไทยเบ็ง	ห่อข้าวต้มมัด ห่อข้าว ห่อแหนม ห่อลูกอม ห่อข้าวต้มลูกโยน ห่อขนมแข่ง ห่อพริกเกลือ ห่อหมก ห่อหมากพลู่	ห่อซีโต้ ห่อผลไม้ ผ้าขาวม้าห่อข้าว ผ้าห่อ ของมีค่าใส่หีบ ห่อเงิน ห่อ สตางค์	ห่อผมงานบวช ห่อรับขวัญข้าว ห่อคัมภีร์ ห่อรูปเทียน	จากการศึกษายังไม่พบ ความเป็นศิลปอัตลักษณ์ อย่างเด่นชัด
ลาวแก้ว	ห่อข้าวต้มมัด ห่อขนมใส่ ไส้ ห่อขนมตาล ห่อขนม เทียน ห่อหมก	ห่อผ้าปิดปากไห ห่อเงิน ห่อของด้วยผ้า ห่อลูก ประคบ ห่อเด็ก	ห่อบายศรี ห่อคัมภีร์ ห่อผ้าถุงบังใบ ห่อกระดูก ห่อพันตระกูล	ห่อคัมภีร์ด้วยผ้าทอ
มอญ	ห่อข้าวต้มลูกโยน ห่อข้าว ห่อกาละแม ห่อน้ำตาล ห่อหมก ห่อขนมกล้วย ห่อข้าวเปียง ห่อขนมเทียน	ห่อหนังสือ ห่อผ้าผี ห่ออิฐเผาไฟ ห่อเงิน ห่อซีโต้ ห่อเด็ก	ห่อคัมภีร์ ห่อศพ ห่อขันหมาก	ห่อผ้าผี ห่ออิฐเผาไฟ
ลาวพวน	ห่อข้าว ห่อข้าวต้มมัด ห่อขนมข้าวโพด ห่อขนม ห่อข้าวเหนียว ห่อข้าวหมาก ห่อหมก ห่อแหนม ห่อปลาสามพัก	ห่อเด็กด้วยผ้า ห่อของด้วยผ้าขาวม้า	ห่อบายศรี ห่อเสื้อผ้า ห่อขนมไหว้ ข้าวหลาม ห่อคัมภีร์ ห่อข้าวทิพย์	ห่อแหนม ห่อปลาสามพัก
จีน	ห่อขนมบ๊ะจ่าง ห่อกล้วยแขก ห่อขนมแข่ง ห่อเกี้ยว ห่อก๋วยเตี๋ยวแห้ง ห่อขนมแบบไทยๆ ห่อข้าวต้มบ๊ะจ่าง ห่อข้าวต้มน้ำวัน ห่อหมก ห่อซาลาเปา	ห่อยาจีนต้ม ห่อเสื้อผ้า ห่อเงิน ห่อทอง ห่อขันหมาก ห่อสมุนไพร	ห่อของเซ่นไหว้ เป็นขนมต่าง ๆ ห่อกระดาษเงินกระดาษ ทอง	ห่อยาจีน ห่อก๋วยเตี๋ยว ห่อบ๊ะจ่าง ห่อเกี้ยว ห่อข้าวต้มบ๊ะจ่าง ห่อข้าวต้มน้ำวัน ห่อซาลาเปา ห่อกระดาษเงินกระดาษ ทอง

ศิลปอัตลักษณ์

แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มี การห่อที่เป็น ศิลปอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ยกเว้นกลุ่มไทยเบ็ง เนื่องจากรูปแบบการห่อที่พบเป็นการห่อโดยทั่วไป และกลุ่มที่พบว่ามีศิลปอัตลักษณ์มากที่สุดได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์จีน ศิลปอัตลักษณ์เหล่านั้นเกิดจากวัสดุ รูปทรง ลวดลาย สีสันทที่สามารถบ่งบอกได้ว่าเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ใด เช่นศิลปอัตลักษณ์ของลาวแง้วคือผ้าห่อ คัมภีร์ เนื่องจากลวดลายผ้าทอของลาวแง้วมีลักษณะเฉพาะเมื่อพบเห็นจึงแสดงความเป็นลาวแง้วได้อย่างชัดเจน ศิลปอัตลักษณ์ของมอญได้แก่ห่อผ้าฝ้าย และการใช้ผ้าขาวม้าห่อสิ่งของต่างๆเนื่องจากประเพณีการนับถือผีของมอญมีความโดดเด่นและสามารถรักษาประเพณีดังกล่าวไว้ได้เป็นอย่างดีเมื่อพูดถึงการเลี้ยงผีห่อผ้าฝ้ายจึงทำให้นึกถึงกลุ่มชาติพันธุ์มอญเป็นอันดับแรก ส่วนผ้าขาวม้าของมอญนั้นก็มิีสีแดง กลายขาวเป็นตารางหมากรุกเล็กๆนั้นก็บอกถึงอัตลักษณ์ของมอญได้เช่นกัน ศิลปอัตลักษณ์ของพวนได้แก่ห่อปลา ส้มผักและห่อแหนม ปลา ส้มผักเป็นการถนอมอาหารที่มีชื่อของลาวพวนเป็นภูมิปัญญาที่มีมาแต่เดิม การเก็บรักษาหรือการหมักปลา ส้มผักนั้นต้องใช้การห่อด้วยใบตองหนาๆจึงทำให้การห่อดังกล่าวเป็นศิลปอัตลักษณ์ของลาวพวนอย่างชัดเจน ศิลปอัตลักษณ์ของกลุ่ม คนจีนนั้นมีมากมายหลายอย่าง เนื่องจากคนจีนส่วนมากมีอาชีพค้าขายดังนั้นการห่อจึงเกี่ยวข้องกับของกินของใช้เช่นการห่อยาจีน ด้วยกระดาษ ห่อขนมขงขนมเทียนด้วยใบตอง ห่อข้าวต้มบ๊ะจ่าง บ๊ะจ่าง ด้วยใบไผ่ ซึ่งวัสดุที่นำมาห่อล้วนเป็นตัวแทนของชาติพันธุ์จีนได้ เป็นอย่างดีหรือแม้กระทั่งชื่อที่เรียกก็สามารถบ่งบอกความเป็นจีนได้ ดังนั้นศิลปอัตลักษณ์ของจีนจึงเกิดจากวัสดุ ชื่อเรียกและรูปทรงที่เป็นลักษณะ เป็นสามเหลี่ยม สีเหลือง อาจกล่าวสรุปได้ว่าศิลปอัตลักษณ์ที่ค้นพบนั้นเป็นลักษณะเฉพาะที่อาจเกิดร่วมกับบริบทอื่นนอกจากวัสดุและรูปแบบ บริบทต่างๆดังที่กล่าวนั้นอาจได้แก่ อัตลักษณ์ทาง ภาษา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอื่นๆ เรื่องการแต่งกาย อาหาร พิธีกรรม เป็นต้น

ใบไม้และวัสดุที่นำมาใช้ห่อ

ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ใบไม้ที่อยู่ในท้องถิ่นของตนมาประยุกต์ใช้ในการห่อ เช่น กลุ่มไทยเบ็ง ใช้ ใบตอง ใบลาน ใบตาล ใบเตย ใบบัว ใบมะพร้าว ใบตองทอง ใบอ้อย ใบยอ ใบเสียง หรือใบตองเสียง ใบชงโค ใบพลวง ใบตบเต่า กระดาษ ผ้าทอ ผ้าขาวม้า กลุ่มลาวพวนใช้ ใบตอง เปลือกข้าวโพด ใบบัว ผ้าทอ ผ้าถุง ผ้าขาวม้า กลุ่มลาวแง้วใช้ ใบตอง ใบบัว ใบตองกุ ง ใบตาล ผ้าทอมือขิดลาย ผ้าดิบ ผ้าขาวม้า กระดาษ

กลุ่มมอญใช้ ใบตอง ใบอ้อ ใบลำเจียก ใบลาน ใบตาล ใบทองหลวง ใบบัว ใบมะพร้าว กาบหมาก ผ้าขาวม้า ผ้าขาว กระดาษ

กลุ่มจีนใช้ ใบตองทั้งสดและแห้ง ใบไผ่จีน ใบบัว ผ้าไหม กระดาษ

จากตัวอย่างใบไม้และวัสดุดังกล่าวพบว่า ทุกกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ใบตอง ใบบัว ผ้าและกระดาษเป็นส่วนมาก และจะใช้ใบไม้ที่มีในท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์แตกต่างกันออกไปมากน้อยแล้วแต่ความสะดวก

ความงามและรูปแบบการห่อ

ความงามของการห่อที่พบในกลุ่มชาติพันธุ์ จากการเก็บข้อมูลพบว่ามีกรห่อที่แบ่งออกได้เป็น 5 รูปแบบดังนี้

1. รูปแบบการห่อโดยการพับแล้วมัดด้วยดอกร เชือก ยางหรือกัลดด้วยไม้
2. รูปแบบการห่อโดยวิธีการม้วนพับ
3. รูปแบบการห่อโดยการผูกมัดในตัว
4. รูปแบบการห่อโดยการพัน
5. รูปแบบการห่อโดยการสวมแล้วมัด

การห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถแบ่งรูปทรงออกได้เป็น 6 รูปทรงดังนี้

1. รูปทรงสามเหลี่ยม
2. รูปทรงสี่เหลี่ยม
3. รูปทรงกรวย
4. รูปทรงกระบอก
5. รูปทรงปิรามิด
6. รูปทรงอิสระ

การห่อรูปทรงสามเหลี่ยม ได้แก่ ห่อข้าวต้มน้ำวัน ห่อขนมแบบสวม ห่อข้าวต้มบ๊ะจ่าง ห่อข้าวต้มลูกโยน

การห่อรูปทรงสี่เหลี่ยม ได้แก่ ห่อพริกเกลือ ห่อหมก ห่อข้าวด้วยใบตอง ห่อซีโต้ ห่อข้าวใบบัว ห่อผ้าประคบของมอญ ห่อขนมข้าวโพด ห่อผ้าจีน ห่อข้าวต้มลูกโยน

การห่อรูปทรงกรวย ได้แก่ การห่อขนมกล้วยของมอญ การห่อบายศรี

การห่อรูปทรงกระบอก ได้แก่ การห่อหมวยอ การห่อซีโต้

การห่อรูปทรงปิรามิด ได้แก่ การห่อขนมเทียน การห่อทรงสูง การห่อทรงเตี้ย

การห่อรูปทรงอิสระ ได้แก่ การห่อผ้า ห่อยา ห่อลูกประคบ ห่อยาจีน

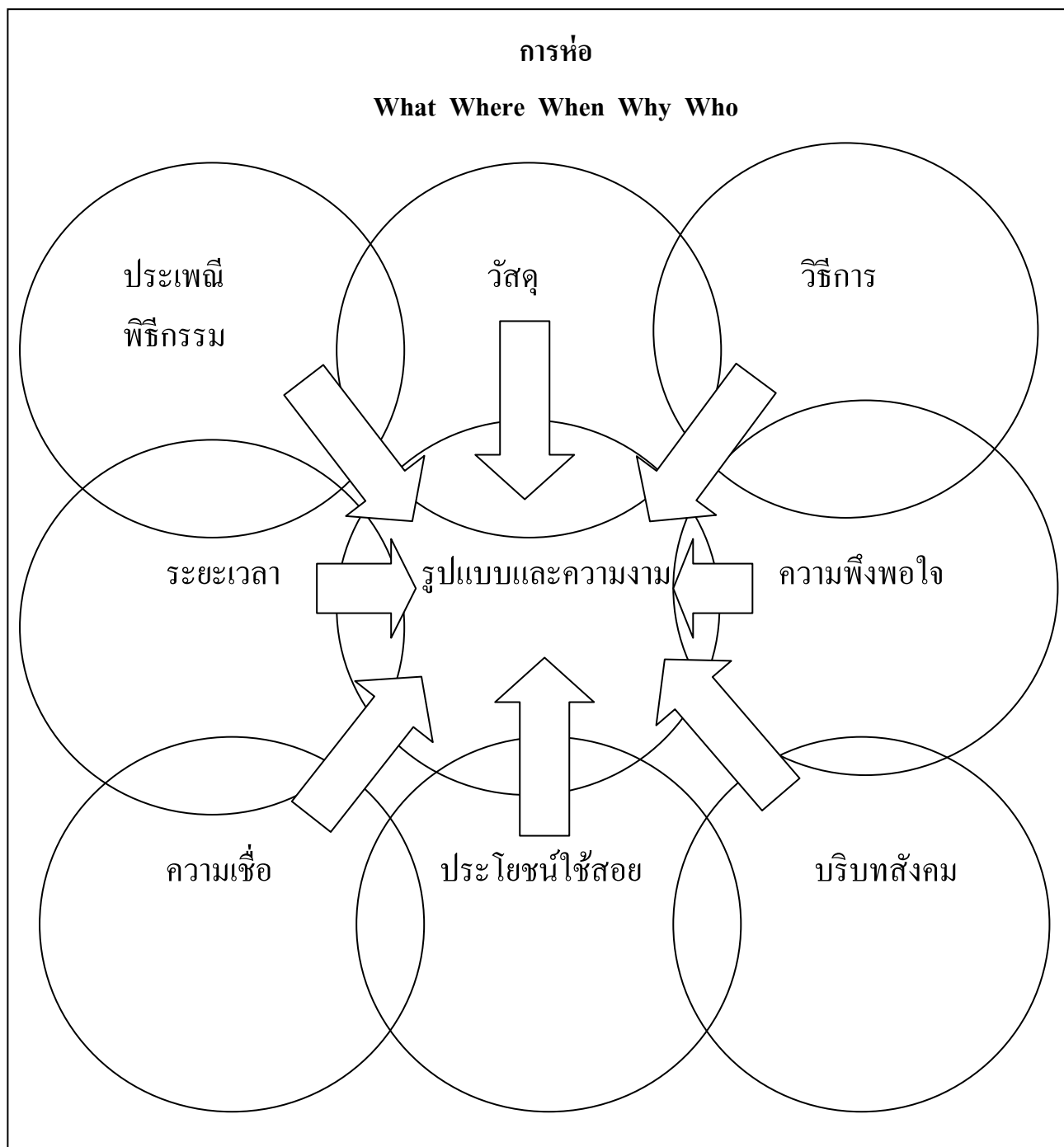
จากรูปทรงดังกล่าวพบ ว่า การห่อจะเน้นไปที่รูปทรงเรขาคณิตมากกว่ารูปทรงอิสระ ซึ่งรูปทรงเรขาคณิตนั้นจะให้ความรู้สึกมั่นคงแข็งแรง ปลอดภัย ดูเป็นระเบียบ สวยงาม รูปแบบการห่อนั้นพบว่ามีกรการใช้สมองทั้งสองด้านอย่างเท่ากัน คือใช้สมองซีกซ้ายในเรื่องเหตุผล ค วามเป็นไปได้ของการรับน้ำหนัก ของที่จะนำมาห่อหรือลักษณะที่แตกต่างเช่นเป็นของเหลว ของแข็ง ของอ่อนนุ่ม การร่ำซึม สมองซีกซ้ายคิดเรื่องการสร้างสรรค์ความงาม ผสมผสานกับเรื่องของ ประโยชน์ใช้สอย และจิตวิญญาณหรือพิธีกรรม ทำให้การห่อเกิดความงามที่สมบูรณ์ การห่ออาจเกิดจาก สภาพสังคม

วัฒนธรรม เริ่มต้นการห่ออาจไม่พิถีพิถัน ห่อเพื่อประโยชน์ใช้สอย แต่เมื่อการห่อที่ต้องเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เกี่ยวข้องกับชนชั้น ทำให้การห่อเปลี่ยนแปลงไปสู่ระเบียบ แบบแผนตามแบบราชสำนัก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ราชสำนักอาจได้แรงบันดาลใจไปจากท้องถิ่นแล้ว วนำไปปรับปรุง ให้เกิดรูปแบบที่สวยงาม แล้วจึงเผยแพร่รูปแบบนั้น กลับมาสู่ชาวบ้านอีกครั้งหนึ่งกลายเป็นที่นิยมและทำตามๆกันในเวลาต่อมา รูปทรงสัดส่วนของการห่อของไทยนั้น อาจเลียนแบบมาจาก สัดส่วนสถาปัตยกรรมพื้นบ้านเช่น เจดีย์ จั้วบ้านทรงไทย เป็นต้น ซึ่งการก่อสร้างของ คนในอดีต จะต้องมีส่วนความงามที่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นทฤษฎีได้ ตามหลักวิทยาศาสตร์ หรือ สัดส่วนทองของไทยที่มีแนวคิดมาจากประโยชน์ใช้สอยมาจากความต้องการพื้นฐานในชีวิตเพื่อตอบสนองความสะดวกและความ เชื่อที่เป็นมงคล สัดส่วนทองของไทยถือ ว่าเป็นความงามเฉพาะถิ่นแตกต่าง จากสัดส่วนทองของกรีก

ความงามเกิดของการห่อเกิดจากความพอเหมาะพอดี มองเห็นได้จากสิ่งภายนอกเช่นเกิดจากรูปทรงที่สวยงาม รูปแบบที่มีความเรียบง่ายมีลักษณะตรงไปตรงมาสนองตอบต่อการใช้สอย วิธีการจะสลับซับซ้อนไปตามวัสดุที่นำมาห่อ เช่นหากเป็นใบตองที่มีขนาดกว้าง และยาวก็จะสามารถพับหรือออกแบบให้มีรูปทรงที่สวยงามได้มากกว่าวัสดุอื่น หากนำใบไม้ที่มีลักษณะยาวเรียวมาห่อ เช่นใบลาน ใบมะพร้าว ใบอ้อ ใบอ้อยมาห่อ วิธีการก็ต้องเปลี่ยนไปจากการพับเป็นการพันให้แน่น ดังนั้นรูปทรงที่เกิดขึ้นจึงเปลี่ยนไปตามวัสดุ สีและพื้นผิวที่มีความแตกต่างกันตามวัสดุที่นำมาใช้ห่อ เช่นใบบัวจะมีเส้นใยที่แตกต่างจากใบไม้ชนิดอื่นๆ หรือใบตองที่มีสีเขียว สีเหลืองตามธรรมชาติ ใบลานจะมีสีขาวอมเหลืองอ่อนๆ เป็นต้น การห่อที่มีความงามตามสัดส่วนทองของไทย ที่มีสัดส่วน 1:1 1:2 1:3 หรือ 1:4 นั้นพบว่าส่วนมากมักเป็นการห่อแบบราชสำนัก กิ่งแฝกธูปพลมายังชาวบ้าน หรือ สัดส่วนที่กำหนดคร่าวๆ ตามลักษณะประโยชน์ใช้สอย พบได้โดยทั่วไปตามท้องตลาดในทุกกลุ่มชาติพันธุ์เช่นการห่อทรงสูงการห่อทรงเตี้ย เป็นต้นแต่ไม่สามารถระบุศิลปะอัตลักษณ์ได้ว่าเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ใดโดยชัดเจน เนื่องจากมีการหยิบยืม ผสมผสานรูปแบบการห่อนั้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน

สรุปผลจากการวิจัยทำให้ผู้วิจัยสร้างทฤษฎีทางการห่อได้ดังนี้

WRAPPING THEORY

ทฤษฎีทางการห่อที่ผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบสำเร็จรูปในการนำไปเป็นข้อมูลแนวคิดในการออกแบบ หรือนำไปประยุกต์ใช้กับงานด้านวิศวกรรมมีความหมายดังนี้ เมื่อต้องการจะออกแบบที่ ห่อ ออกแบบบรรจุภัณฑ์ สินค้าโอท็อป ทฤษฎีนี้สามารถนำไปเป็นวิธีคิดเบื้องต้นในการออกแบบคือ ก่อนที่จะออกแบบจะต้องคิดก่อนว่าสิ่งที่เราจะออกแบบนั้น จะออกแบบเพื่อใคร นำไปใช้ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร ทำไม เป็นต้น และมีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเรื่องการออกแบบได้แก่

ความเชื่อ เป็นเรื่องทีละเอียดย่อนของแต่ละกลุ่ม แต่ละวัฒนธรรมการห่อหากโยงกับความเชื่อจะทำให้เกิดรูปแบบเฉพาะที่แตกต่างกันเช่นความเชื่อเรื่องสี ความเชื่อเรื่องวัสดุเป็นต้นหากไม่ศึกษาให้ดีอาจเกิดความผิดพลาดในการออกแบบได้

ประเพณี พิธีกรรม หากการห่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีหรือพิธีกรรมนั้นต้องคำนึงเสมอว่า รูปแบบการห่อนั้นต้องมีความประณีต ละเอียดย่อน สวยงามมากกว่ารูปแบบที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยทั่วไป

ประโยชน์ใช้สอย การออกแบบทุกประเภทต้องคำนึงประโยชน์ใช้สอยก่อนเป็นอันดับแรก การห่อนั้นต้องดูว่าของที่จะห่อมีลักษณะเป็นอย่างไร อ่อน แข็ง เหลว หรือเป็นเม็ด การออกแบบการห่อต้องคิดถึงเรื่องการขนย้าย หรือง่ายต่อการใช้งาน เป็นต้น

ระยะเวลา การเก็บรักษา หมายถึงการห่อสิ่งของนั้นสามารถเก็บรักษาไว้ได้นานแค่ไหน อย่างไรเช่นต้องการเก็บไว้ได้นานๆ หรือของที่ป้องกันไม่ให้น้ำซึมเข้าไปอาจทำให้ของเสียหายได้ ทำให้การห่อแตกต่างกัน

วัสดุ ที่จะนำมาใช้ห่อต้องเลือกให้เหมาะสมกับคุณสมบัติตรงกับของที่จะห่อ วัสดุจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบและวิธีการห่อด้วยว่าหากใช้วัสดุแบบนี้จะต้องใช้วิธีการอย่างไรจึงจะออกมาเป็นรูปแบบที่ลงตัว สวยงามเหมาะสมกับการห่อนั้นๆ

วิธีการ เมื่อทราบข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น ขบวนการต่อไปคือออกแบบหรือหาวิธีการที่สอดคล้องกับวัสดุที่นำมาห่อเช่นวิธีการพับ การพัน การม้วน การผูก การสวม การรองรับ เป็นต้น

บริบทสังคมอื่น ๆ ที่มีผลต่อเรื่องของการห่อเช่นเรื่องค่านิยม สภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ ที่มีความร้อน ความหนาว ความชื้นแตกต่างกัน เหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อออกแบบ

รูปแบบและความงาม การออกแบบหีบห่อนั้นนอกจากเรื่องประโยชน์ใช้สอยที่เป็นเรื่องหลัก เรื่องที่รองลงมาคือความงาม ซึ่งเป็นของคู่กันนั้นหมายถึงสุนทรียภาพ หรือรสนิยมของผู้ใช้

ความพึงพอใจของผู้ใช้ ทำยสุด เมื่อผ่านกระบวนการทุก อย่าง ควรมีการ ตรวจสอบ ความพึงพอใจของผู้ใช้เพื่อหาข้อดีข้อเสีย อันเป็นข้อมูลที่จะต้องนำมาพัฒนาการห่อให้ดียิ่งขึ้น กระบวนการออกแบบดังกล่าวทำยสุดจะนำมาสู่การสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของการห่อในรูปแบบของท้องถิ่นนั้นๆ

ความหมายแฝงของการห่อ

กลุ่มชาติพันธุ์	การห่อ	ความหมายแฝง
ไทยเบิ้ง พวน มอญ ลาวแง้ว	ข้าวต้มมัดและ ข้าวต้มลูกโยน	การห่อข้าวต้มมัดหรือข้าวต้มลูกโยนมีความหมายแฝงเกี่ยวกับการทำบุญที่ได้บุญมากเป็นการทำบุญครั้งยิ่งใหญ่ในเวลา 1 ปีๆละ 1 ครั้งคือวันออกพรรษา ประชาชนในอดีตที่มารอรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่ กลับจากดาวดึงส์ ณ เมืองสังกัสสะ เป็นเมืองเล็ก ประชาชนที่ไปรอรับเสด็จ มีเพียงข้าวต้มติดตัวมาเป็นเสบียงเท่านั้น ต่อมามีคนจำนวนมาก บางคนไม่สามารถเข้าถึงองค์พระพุทธเจ้า เพื่อใส่บาตรข้าวต้มได้ จึงเกิดการคิดการห่อข้าวต้มลูกโยนที่มีหางยาวแล้วจึงอธิษฐานโยนให้ลงบาตร ของพระพุทธเจ้าเหมือนกับการได้โยนขึ้นสวรรค์ หลังจากนั้นในวันออกพรรษา จึงนิยมทำข้าวต้มมัดและข้าวต้มลูกโยนใส่บาตรต่อมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นความหมายแฝงของการห่อข้าวต้มมัดคือเพื่อสร้างความสามัคคีในแต่ละชุมชน เนื่องจากการทำข้าวต้มมัดแต่ละครั้ง จะทำจำนวนมาก เพื่อเผื่อแผ่ญาติพี่น้อง คนรู้จัก นำมาแลกเปลี่ยนกัน ก่อให้เกิดความรักใคร่สามัคคี ความอบอุ่น เป็นปึกแผ่น ความกลมเกลียวในชุมชนได้เป็นอย่างดี
ไทยเบิ้ง พวน มอญ ลาวแง้ว	ห่อคัมภีร์	การห่อคัมภีร์ด้วยผ้าทอหรือผ้าฝ้ายพบใน 4 กลุ่มชาติพันธุ์ อันมีความหมายเกี่ยวกับ การทำบุญที่มุ่งสู่ความหลุดพ้น เปรียบเสมือนการปกป้องพระธรรมอันเป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้หญิงจะเป็นผู้ทอผ้าห่อคัมภีร์โบราณ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ที่เป็นการได้บุญกุศลมาก เนื่องจากผู้หญิงไม่มีโอกาสบวชเรียนทดแทนบุญคุณพ่อ - แม่ได้เหมือนผู้ชาย ผ้าห่อคัมภีร์ของกลุ่มลาวแง้วถือว่ามียอดลายงดงามมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ
ไทยเบิ้ง มอญ พวน ลาวแง้ว	ห่อผมด้วยใบบัว หลังจากโกนผม บวช	ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามายาวนาน คำสอนของพระพุทธองค์บางบทได้ใช้ดอกบัวมาเปรียบเทียบกับบุคคลสี่เหล่า ดอกบัวใช้กราบไหว้สักการะบูชาพระ ดังนั้นจึงได้มีการใช้ใบบัวรองรับผมนาด ก่อนจะบวชเป็นพระภิกษุ คือการกำจัดสิ่งสวยงามอันเป็นกิเลสเบื้องต้นออกไป ถวายตัวรับใช้พุทธศาสนาเมื่อโกนผมออกใส่ใบบัวห่อแล้วจึงนำไปลอยน้ำ หรือวางไว้ในที่เย็น เช่น ใกล็่องน้ำ สระน้ำ มีความหมายคือเพื่อให้เกิดความร่มเย็น สงบสุขของผู้ที่จะบวช การปล่อยให้สิ่งกิเลสไหลไปตามน้ำไป ดังเช่น การลอยกระทงที่ปลดปล่อยทุกข์โศกไปกับสายน้ำ
มอญ	ห่อผ้าฝักรรพ บุรุษ	ชาวมอญบางชนชั้นมาก จะมีวัฒนธรรมการห่อของใช้คนตาย ซึ่งจะห่อด้วยผ้าขาวซึ่งมีความหมายแฝงถึงความบริสุทธิ์ สะอาด ภายในจะประกอบไปด้วยผ้าห่ม ผ้าสไบ ผ้าโพกศีรษะ แหวนและเครื่องประดับ เมื่อห่อแล้วจะแขวนไว้ตรงเสาเอกในเรือนใหญ่ของบ้าน จะมีการเลี้ยงผีประจำตระกูลทุกปีหรือ 3 ปี ต่อครั้ง คนในตระกูลหรือคนที่ใช้นามสกุลเดียวกันจะต้องนำเครื่องเซ่นไหว้มาพร้อมกันที่บ้านต้นผี คือบ้านลูกชายคนโตที่ได้เก็บรักษาห่อผ้าผีไว้

		ความหมายแฝงของการไหว้ผีบรรพบุรุษ คือ การสร้าง ความสามัคคี กลมเกลียวในวงเครือญาติเพราะมอญเป็นชนชาติที่อพยพมาจากพม่า หากไม่มีพิธีกรรมรวมญาติ พี่น้อง โดยใช้ผีบรรพบุรุษเป็นศูนย์ กลาง อาจก่อให้เกิดการล่มสลายของชาติพันธุ์มอญ
มอญ	ห่อกละแม่ด้วยใบทองหลาง	มอญนิยมใช้ใบทองหลางสดห่อกละแม่ใส่บาตรพระ ซึ่งมีความหมายในทางที่ดี ความหมายแฝงของการห่อด้วยใบทองหลาง เนื่องจากเป็นไม้มงคล ชาวบ้านในอดีตเชื่อว่าหากใครปลูกต้นทองหลางเอาไว้ในบ้าน บ้านนั้นจะพบกับความเจริญรุ่งเรือง มีโชคลาภ ทรัพย์สินมากมาย ซึ่งคำว่าทองหลางหมายถึงการมีทองมากมาย ดังนั้น การนำใบทองหลางสดมาห่อกละแม่ถวายพระ จึงหมายถึงการทำบุญที่มุ่งหวังความมั่งมี ความเจริญรุ่งเรืองในอนาคต
จีน	บ๊ะจ่าง	เป็นอาหารของคนจีน ทำด้วยข้าวเหนียวใส่หมู ถั่ว เม็ดบัวและเครื่องปรุงอื่น ผัดแล้วห่อด้วยใบไผ่ มัดเป็นทรงพีระมิด สามเหลี่ยม ใช้เชือกมัดนำไปนึ่งให้สุก การทำบ๊ะจ่างหรือขนมจ่าง มีความหมายถึงการรักชาติ การระลึกถึงความเสียสละของขุนนางจีนที่ฆ่าตัวตายโดยการโดดน้ำ ในอดีตคนจีนจึงมีการโยนบ๊ะจ่างลงน้ำ เพื่อให้ปลามากินบ๊ะจ่างแทนศพของขุนนางจีนผู้นั้น
จีน	ซาลาเปาเกี้ยว	เป็นอาหารอีกชนิดหนึ่งของจีน ทำมาจากแป้งสาลีใส่ไส้เนื้อ หรือผัก นิยมทำรับประทานหรือนำ มาเป็นของเซ่นไหว้ การห่อซาลาเปาบางครั้ง จะทำเป็นลูกท้ออันแฝงความหมายถึงผลไม้ของเจ้า จึงมีการไหว้เจ้าด้วยซาลาเปา คำว่า เปา แปลว่าห่อ การไหว้ด้วยซาลาเปา ในภาษาจีนหมายถึง เปาใช้ หมายถึง การห่อโชค ห่อเงิน ห่อทอง ที่เป็นความหมายที่ดีของคนจีนที่มุ่งเน้นความร่ำรวย ความมั่งคั่งเป็นหลัก เกี้ยวเป็นอาหารอีกอย่างของจีน เมื่อถึงเทศกาลปีใหม่ของจีนจะมีการรวมญาติและช่วยกันห่อเกี้ยว ให้มีรูปร่างเหมือนก้อนทองคำอันมีความหมายแฝงถึงความมั่งคั่งร่ำรวย
พวน	ห่อผ้าสวดสะเดาะเคราะห์	กลุ่มพวนจะมีประเพณีทำบุญกลางบ้านเป็นประจำ ปีละครั้งในเดือน 6 โดยจะนำเสื้อผ้าของคนในครอบครัวห่อใส่ถุงกระดาษหรือ ผ้าใส่กระบุง ตะกร้า พร้อมด้วย ทRAY ญ่าคา น้ำ ทรายขันธ์ห้า ด้ายสายสิญจน์ มาทำพิธี ให้พระสวดสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เสื้อผ้าที่ห่อนำมาสวดนั้น ต้องเป็นเสื้อผ้าของผู้ที่มีชีวิตอยู่ อาจจะเป็นเสื้อหรือกางเกงก็ได้ ความหมายของการห่อผ้าเพื่อสวดสะเดาะเคราะห์เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในหมู่บ้าน หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ที่เข้าร่วมพิธีจะเป็นคน นสูงอายุ ที่มีโอกาสได้มาพบคุณแลกลเปลี่ยนเรื่องราวความสุขความทุกข์ของแต่ละคนในหมู่บ้าน
จีนลาวแก้ว	ห่อขนม	ขนมห่อใบตองที่พบในกลุ่มจีนและลาวแก้ว จะมีก การทำสัญลักษณ์เพื่อบอกประเภทของขนมซึ่งแฝงด้วยความหมายเช่นขนมใส่ไส้ ขนมฟักทอง ขนมกล้วย ข้าวเหนียวสังขยา การสร้าง ความหมายแฝงนี้เพื่อการแยกประเภทขนมซึ่งจะทำให้สะดวกต่อการขาย และทำให้สินค้าไม่ปะปนกัน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าทุกกลุ่มชาติพันธุ์มีวัฒนธรรมการห่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเป็นของตนเองบางกลุ่มมีศิลปอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เช่นกลุ่มจีนพบมากที่สุดรองลงมาได้แก่ กลุ่มมอญ กลุ่มลาวและกลุ่มเงี้ยว บางกลุ่มเกิดการหยิบยืมผสมผสานจนไม่สามารถบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของตนที่เด่นชัดได้เช่นกลุ่มไทยเบิ้ง การห่อบางอย่างของแต่ละกลุ่มมีความหมายแฝงที่คล้ายกันเช่น การห่อคัมภีร์ การห่อผมในการบวชนาคด้วยใบบัว การห่อข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน ยกเว้นกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่ไม่มีการทำข้าวต้มมัดแต่เป็นการทำปะจ่างแทน ความหมายแฝงแต่ละอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนเป็นสิ่งดีงามสิ่งที่เป็นมงคล เพื่อความสามัคคีกลมเกลียวและ การดำรงอยู่ของสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ความหมายแฝงบางอย่างทำขึ้นเพื่อ ความ สะดวกในการใช้สอยเช่นการทำสัญลักษณ์บางอย่างไว้บน หีบห่อ รูปแบบการห่อสามารถจัดกลุ่มได้คือการห่อแบบรูปทรงเรขาคณิตคือ สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ทรงกระบอก ทรงกรวย ทรงปิรามิด และการห่อแบบรูปทรงอิสระมีวิธีการห่อคือวิธีการม้วนแล้วมัด วิธีการพัน วิธีการพับ วิธีการผูก ความงามเกิดจากรูปทรงที่สวยงาม สีสนับและพื้นผิวของวัสดุที่นำมาใช้ห่อที่แตกต่างกันเช่นวัสดุธรรมชาติได้แก่ ใบตอง ใบตาล ใบลาน ใบอ้อย ใบทองหลาง ใบบัว ใบเตย ใบมะพร้าว ใบไผ่ ใบตองทอง เป็นต้น หรือวัสดุที่มนุษย์สร้างขึ้นเช่น กระดาษ ผ้า พลาสติก เหล่านี้จึงเป็นความงามที่แตกต่างกันตาม รูปแบบและวัสดุในท้องถิ่นนั้นๆ

การอภิปรายผล

วัฒนธรรมการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว มีความแตกต่างกัน อาจคล้ายคลึงกันบางอย่าง ที่หยิบยืมกันมาใช้หรือ จากการได้รับอิทธิพลจากส่วนกลาง ความแตกต่างของวัสดุในท้องถิ่น ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและการเปลี่ยนแปลง จากบริบททางสังคม ทำให้วัฒนธรรมการห่อเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่วัฒนธรรมการห่อบางอย่างยังไม่มีเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวัสดุและรูปแบบ สร้างความเป็นอัตลักษณ์ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไว้ดังนี้คือ

วัฒนธรรมการห่อ

การห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่ม ได้แก่ ไทยเบิ้ง ลาวเงี้ยว มอญ จีน ลาวพวน มีศิลปอัตลักษณ์เป็นของตนเองอย่างชัดเจน ยกเว้นกลุ่มไทยเบิ้ง ศิลปอัตลักษณ์ที่พบจะมีความแตกต่างกันในเรื่องรูปแบบ วัสดุ และความเชื่อ ในอดีตวัฒนธรรมการห่อแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาเรื่องการห่อ เช่น การใช้ใบไม้ที่หาได้ในท้องถิ่นหรือ การใช้ผ้าห่อของมีค่าของสำคัญ รวมไปถึง การห่อ ของกินของใช้ ส่วนการห่อที่พิถีพิถันและสวยงามคือ การห่อที่ต้องเกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรมการห่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม โดยส่วนมากจะเปลี่ยนแปลงทางด้านวัสดุในการห่อ กลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่ม มีได้อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดลพบุรีมาก่อน แต่ถูกกวาดต้อน อพยพ หรือโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาและมาพร้อมกับความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น มอญ ลาวเงี้ยว ลาวพวน ไทยเบิ้ง

และคนจีน ซึ่งภูมิปัญญาที่มีติดตัวมานั้นได้สร้างความแตกต่างในแต่ละกลุ่มโดยประยุกต์วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเอง ในระยะแรกที่เข้ามาอาศัย ย้อนกลับไปประมาณ 200 ปี หรือมากกว่านั้น กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มยังมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติใช้วัสดุจากธรรมชาติในการห่อ

จากการวิจัยของอภิสิทธิ์ ไส้ตัญไกล และคณะ เรื่อง หีบห่อจากวัสดุธรรมชาติ : การศึกษางานออกแบบเพื่อการอนุรักษ์ พบว่าการใช้วัสดุธรรมชาติ ในการหีบห่ออาหารของคนในภาคใต้มีมานานและได้สืบทอดไปยังรุ่นลูกหลาน โดยมีการเลือกสรรชนิดวัสดุที่หลากหลาย ส่วนใหญ่เริ่มจากวัสดุที่อยู่ตามธรรมชาติบริเวณที่ใกล้เคียงที่พักอาศัยเป็นหลักประกอบด้วยใบและกาบกล้วย ใบกะพ้อ ใบไผ่ ใบจาก ใบคลุ้ม ใบลาน ใบชิง ใบทัง ใบยางพารา กาบหมาก กระจูด หม้อข้าวหม้อแกงลิง เป็นต้น ผลการวิจัยดังกล่าวพบว่ามี ความแตกต่างกันในเรื่องวัสดุที่นำมาใช้ห่อ คือกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรีมีการใช้ ใบตอง ใบลาน ใบตาล ใบเตย ใบบัว ใบมะพร้าว ใบตองทอง ใบอ้อย ใบยอ ใบเลียง หรือใบตองเลียง ใบชงโค ใบพลวง ใบตับเต่า เปลือกข้าวโพด ใบตองกุง ใบอ้อ ใบลำเจียก ใบทองหลวง กาบหมาก ใบไผ่จิ้ง ซึ่งเป็นความแตกต่างของวัสดุในท้องถิ่น

ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีเจริญขึ้นมีการติดต่อค้าขายกับต่างชาติ วัสดุที่ผลิตขึ้นใหม่ เช่น กระดาษ ก็มาแทนที่วัสดุจากธรรมชาติในช่วงยุคที่มีโรงพิมพ์เกิดขึ้น การคมนาคมขนส่งที่สะดวกมีการแลกเปลี่ยนติดต่อค้าขายในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมรูปแบบของการห่อจึงเปลี่ยนไปตามสังคม การห่อแบบชาวบ้านแบบเดิมถูกแทนที่โดยรูปแบบวัฒนธรรมการห่อแบบราชสำนัก ที่ ถ่ายทอดออกมาจากวัง การห่อแบบเรียบง่าย ธรรมชาติ กลับกลายเป็นการห่อแบบสวยงาม พิถีพิถันมากขึ้น

ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย กระแสการ สร้างรัฐ ชาติ การเปลี่ยนแปลง หลายสิ่งหลายอย่าง เกิดขึ้นเช่น การเลิกกินหมาก การสวมหมวก การแต่งกายแบบตะวันตก สงครามโลก การให้การศึกษาจากส่วนกลางทำให้ระบบความเป็นชาติพันธุ์สูญเสียความเป็นตัวตนครั้งใหญ่ ผู้คนหันมาให้ความสนใจต่อความทันสมัย ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการ แต่งกาย การฟังเพลง การดูภาพยนตร์ สินค้าอุปโภค บริโภคที่ทันสมัย เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก อาหารกระป๋อง อาหารสำเร็จรูป ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก หลังจากปี พ .ศ. 2500 – 2510 การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีการผลิตเปลี่ยนแปลงไป จากการพึ่งพาธรรมชาติ ทำการเกษตรแบบธรรมชาติมาพึ่งพาเทคโนโลยี จากเครื่องจักรกล วัฒนธรรมการห่อก็เช่นเดียวกัน เมื่อชาวบ้านมีถุงกระดาษ ถุงพลาสติก มีกล่องโฟม ที่สามารถซื้อหาได้ในท้องตลาด การพึ่งพาอาศัยกันและกันแต่เดิม ที่เคยใช้ใบตองห่อขนมถ้าบ้านไหนไม่มี อาจขอจากบ้านอื่นมาแล้วแจก เพื่อนบ้าน ปัจจุบันความสนิทสนมก็เริ่มห่างกัน เพราะทุกบ้านต่างมีถุงพลาสติกเป็นของตนเอง หรือมีตลาดที่สามารถหาซื้อสิ่งเหล่านี้ได้อย่างง่ายดาย วัฒนธรรมชุมชนจึงล่มสลาย สังคมเปลี่ยนบทบาทหน้าที่การห่อ ความเป็นผู้หญิงจึงลดบทบาทไป การออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเงิน เหล่านี้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างมีอาจหลีกเลี่ยง

ปัจจุบันแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์พยายาม ปรับตัวหรือฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิมของตน กลับมา การต่อสู้หรือฟื้นฟูนี้เป็นความพยายาม ของคนใน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มองเห็นคุณค่า บางกลุ่มอาจจะตั้ง พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน เช่น กลุ่มไทยเบิ้ง กลุ่มลาวแง้ว เป็นต้น มีการหรือฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของเดิม กลุ่มมอญ มีการจัดตั้งชมรมของมอญเพื่อสืบทอดประเพณีความเชื่อแบบเดิมไว้โดยมีศูนย์รวมอยู่ ที่ วัด กลุ่มลาวแง้วได้มีการเก็บรวบรวมของเก่าแก่ของมีค่าแบบเดิม ๆ ไว้ที่ วัดเช่นเดียวกัน เพราะ ปัจจุบันชาวบ้าน มักจะขายของ ที่คิดว่าไม่จำเป็นสำหรับชีวิต เหล่านี้ เช่น กระจาดขูดมะพร้าว กระจาด ตะเกียง เกวียน ฯลฯ ให้กับพ่อค้าของเก่าไปเกือบหมด ความเป็นตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มชาติพันธุ์จึง ถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมตะวันตกทุกบ้านมีโทรทัศน์ตู้เย็น เต้าอบ เครื่องปั่น สิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่าง เหมือนในเมืองใหญ่ บ้าน กลายเป็นบ้านปูนแทนบ้านไม้ มีตู้เย็นแทน โถงดิน มีเครื่องซักผ้า มี รถยนต์แทนเกวียน เป็นต้น วัฒนธรรมการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์บางอย่างเท่านั้นที่ยังไม่ เปลี่ยนแปลงตามกระแสความเจริญของโลกตะวันตก เช่น การห่อข้าวต้มมัด หรือข้าวต้มลูกโยน ยังมีพอให้เห็นในงานเทศกาลทำบุญใหญ่ เช่น งานออกพรรษา การห่อขนมต่าง ๆ เช่น ขนมเทียน ขนมเข่ง บ๊ะจ่าง ขนมใส่ไส้ ขนมตาล ขนมกรวย ยี่ งพบเห็นในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และ ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับความคิดของ — ญรพวงศ์ จิตรนิรัตน์ ที่กล่าวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ว่า อัตลักษณ์มีได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม ในระดับปัจเจกบุคคลหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเองเช่น เพศ ชาติ ช่วงชั้นสังคม อาชีพ เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้นถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งเป็นพื้นฐานของความคิดเหมือนกันของกลุ่มย่อมมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตน อัตลักษณ์เป็นเพียงชิ้นส่วนหลายๆชิ้นที่ถูกประกอบขึ้นมาในบริบทต่าง ๆ นั้น หมายความว่าในบริบทสถานการณ์อย่างหนึ่งอาจมีการเชื่อมต่อและการแสดงออกในลักษณะหนึ่ง แต่เมื่อบริบทเปลี่ยนแปลงไปอาจจะมีรูปแบบการเชื่อมต่อและแสดงออกในอีกรูปแบบหนึ่ง

แต่ผู้วิจัยมีความเห็นแตกต่างจาก ฉลาดชาย รมิตานนท์ ที่อธิบายความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” ว่าหมายถึงสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นพวกเรา แตกต่างจากเขา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมี “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” เกิดขึ้นควบคู่กันไป การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลายไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต สันนิษฐานว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัย อยู่ ในบริเวณใกล้เคียงกัน ณ ช่วงเวลาเดียวกันมีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในเชิงการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของ จนถึงการรบราฆ่าฟันกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหยิบยืมและผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ดังนั้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการรักษาความเป็นหนึ่ง ึ่งเดียวหรือความเป็น ปึกแผ่นในพวกเดียวกัน กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้าง “ความเหมือน” และ “ความต่าง” จึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่อย่างสิ้นเชิงและการหยิบยืม บางส่วนทางวัฒนธรรมของคนอื่นมาทำให้เป็นของเรา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้าง ขึ้นมาใช้ได้ดีในยุคหนึ่ง เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปอัตลักษณ์ดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้ผล เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีการ

ปรับตัว ด้วยเหตุนี้เมื่ออัตลักษณ์เก่ามีพลังน้อยลง อัตลักษณ์ใหม่จึงถูกสร้างขึ้นมาทดแทน อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัวและไม่หยุดนิ่ง การสืบทอดและผลิตอัตลักษณ์ใหม่จึงเกิดขึ้นได้เสมอ จากคำพูดดังกล่าวผู้วิจัยเห็น แตกต่างว่าอัตลักษณ์ทางศิลปะนั้นอาจมิได้ถูกผลิตสร้างเหมือนกับอัตลักษณ์ด้านอื่นๆ แต่ศิลปะอัตลักษณ์ มีอยู่ในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ทุกท้องถิ่น ทุกพื้นที่ เป็นการสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย มีความงามตามความเชื่อ ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ศิลปะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน และมีมาก่อนคำว่าอัตลักษณ์ ดังนั้นการนิยามความหมายหรือชี้ชัดความเป็นอัตลักษณ์นั้นย่อมเกิดขึ้นภายหลัง ศิลปะการห่อนั้นจึงมิได้ถูกผลิตสร้างเพื่อสร้างความแตกต่างในสังคม แต่เป็นการสร้างขึ้นตามประโยชน์ใช้สอยด้วยวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ปัญหาต่อมาก็คือ การห่อได้เปลี่ยนแปลงวัสดุและรูปแบบในระยะ 40 – 50 ปีที่ผ่านมาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเจริญเติบโตของของสังคม เศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เปลี่ยนแปลง ปรับตัวให้เข้า กับสภาพการเจริญเติบโตของสังคม วัฒนธรรมการห่อที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงวัสดุและรูปทรง ที่ยังพบอยู่ในทุกกลุ่มชาติพันธุ์คือ การห่อขนมด้วยใบตอง การห่อข้าวต้มมัดด้วยใบตอง ใบลาน ใบอ้อย ใบอ้อ ซึ่งเป็นการห่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อเหล่านี้ล้วนเปลี่ยนแปลงได้ยาก

ศิลปะและความงามของการห่อ

ศิลปะและความงามของการห่อในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในอดีตมีรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว หรือ ตามลักษณะของประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักหรือมีความงามตามรูปแบบศิลปะพื้นบ้านที่เรียบง่าย การห่อส่วนมากจะเน้นไปที่รูปทรงเรขาคณิตมากกว่า รูปทรงอิสระ ซึ่งรูปทรงเรขาคณิตนั้นจะให้ความรู้สึกมั่นคงแข็งแรง ปลอดภัย ดูเป็นระเบียบ สวยงามรูปแบบการห่อนั้นมนุษย์ได้ใช้สมองทั้งสองด้านอย่างเท่ากัน คือใช้สมองซีกซ้ายในเรื่องเหตุผล ความเป็นไปได้ของการรับน้ำหนัก การรื้อซึม สมองซีกซ้ายคิดเรื่องการสร้างสรรค์ ความงาม ผสมผสานกับเรื่องของจิตวิญญาณหรือพิธีกรรม ทำให้การห่อเกิดความงามที่สมบูรณ์ การห่ออาจเกิดจากสภาพสังคม วัฒนธรรม เริ่มต้นการห่ออาจไม่พิถีพิถัน ห่อเพื่อประโยชน์ใช้สอย แต่เมื่อการห่อที่ต้องเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เกี่ยวข้องกับชนชั้น ทำให้การห่อเปลี่ยนแปลงไปสู่ระเบียบ แบบแผนตามแบบราชสำนัก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ราชสำนักอาจได้แรงบันดาลใจไปจากท้องถิ่นแล้วนำไปปรับปรุง ให้เกิดรูปแบบที่สวยงาม แล้วจึงเผยแพร่รูปแบบนั้นมาสู่ชาวบ้านอีกครั้งหนึ่งกลายเป็นที่นิยมและทำตามๆกันในเวลาต่อมา รูปทรงสัดส่วนของการห่อของไทยนั้น อาจได้รับแรงบันดาลใจ เลียนแบบมาจากการสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เช่น เจดีย์ จัวบ้านทรงไทย เป็นต้น บางทฤษฎีอาจมองว่าการห่อนั้นจัดเป็นศิลปะชั้นล่างที่ไม่มีคุณค่าในการชมหรือการจัดแสดงแต่ปัจจุบันแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ ได้เข้ามามีบทบาทในโลกศิลปะด้วย ผู้วิจัยจึงอยากให้มองหรือวิเคราะห์การห่อแบบแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่ว่า ศิลปะหลังสมัยใหม่ไม่เชื่อในรูปแบบความคิด ที่เป็นหนึ่งเดียวที่เป็นสากล แต่เชื่อในความหลากหลาย ให้ความสำคัญกับเรื่องเชื้อชาติ ชนชาติ ชนชั้น เพศ ท้องถิ่น ความแตกต่างแต่ละท้องถิ่นเห็นความสำคัญในลักษณะเฉพาะของชุมชนดังนั้นการห่อจึงจัดเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีรูปแบบความงามต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่นเน้นแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ที่ เน้นการผลิตซ้ำ มีความซับซ้อนทางวัฒนธรรม มีความ

หลากหลาย มุ่งเน้นการบริโภคและมวลชน ไม่ปฏิเสธความเป็นศิลปะชั้นสูงหรือชั้นต่ำดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่มามองในประเด็นด้านความงามที่ทำให้ เห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านที่ชัดเจนขึ้น

ผู้วิจัยเห็นสอดคล้องกับ จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ที่พูดถึงศิลปะพื้นบ้านไว้ว่า ลักษณะเด่นความงาม และคุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน นั้นขึ้นอยู่กับ รูปทรง รูปแบบที่ มีความเรียบง่ายมีลักษณะตรงไปตรงมาในการใช้สอย เช่น ย่อม กระบุง ตะกร้า ผลิตตามประโยชน์ใช้สอย รูปทรงเป็นรูปพื้นฐานง่าย ๆ เช่น ภายในของบ้านไทยจะไม่ซับซ้อนเปิดโล่ง รูปทรงเป็นไปตามกระบวนการสร้างสรรค์ เช่น โถงต้องป็นให้กลม กระจาดต้องกว้าง ลักษณะเด่นทางวัสดุใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งหาได้ง่ายและต้นทุนต่ำ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ใบตอง ใบลาน และยังคงต้องรักษาธรรมชาติของวัสดุนั้น ๆ เช่น เถาวัลย์ต้องนำมาพัน ชัดหรือสาน ต้องรักษาสีผิวคงเดิมตามธรรมชาติ ลักษณะเด่นของวิธีการสร้างสรรค์ ใช้วิธีการเรียบง่ายไม่ซับซ้อน เช่น ผูก รัด มัด สอด ชัด ถัก กัด ฯลฯ ปัจจุบันการห่อบางอย่างใช้วัสดุที่เป็นอันตราย เช่น การใช้ แมกเหนียวกระดากมาใช้ในการห่อขนมที่ใช้ใบตอง ซึ่งอาจเกิดอันตรายได้หากรับประทานเข้าไป และ ใช้กำลังจากมือมากกว่าใช้เครื่องทุ่นแรงกระบวนการวิธีการสร้างสรรค์ ใช้ทักษะประสบการณ์มากกว่าใช้หลักการหรือทฤษฎี ผลงานจะมีความแตกต่างกันในชั้นงาน จะไม่ใช่พิมพ์เดียวกัน ลวดลายไม่เหมือนกันในแต่ละชิ้น คุณค่าของงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านในการสร้างสรรค์สิ่งใช้สอยต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยทำเป็นปกติหรือพัฒนาให้ดีขึ้นตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ระดับพื้นฐาน รู้จักวัสดุธรรมชาติที่ได้จากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว นำวัสดุเหล่านั้นมาปรับใช้ในชีวิต ทำให้สามารถดำรงอยู่ได้มีกินมีใช้มีอยู่แบบพอเพียง แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของคนพื้นบ้านตามที่นึกคิด เข้าใจผ่านงานศิลปะหัตถกรรม แสดงความเป็นเอกลักษณ์พื้นถิ่นพื้นบ้านของที่นั้น ๆ ได้ดีศิลปะพื้นบ้านเป็นภาพลักษณ์ที่เป็นภาพรวมของวัฒนธรรมสังคม เป็นพันธะสัมพันธ์ความเป็นเผ่าพันธุ์ร่วมกัน เช่น การแต่งตัว ที่อยู่อาศัย เป็นฐานจิตใจให้เกิดความอบอุ่นของเครือญาติในสังคม เป็นการสร้างค่านิยมที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่สร้างความแปลกแยกไปจากธรรมชาติ เป็นกรอบการกำหนดความพอเหมาะพอควรในการดำรงชีพ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการนับถือความเป็นผู้มีประโยชน์ ที่สามารถช่วยตัวเองได้ ด้วยตนเอง มีคุณค่าในตัวเอง ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น นับถือตนเองได้

ต่อมานิยมความงามในรูปแบบการห่อแบบราชสำนักที่มีความประณีตละเอียดสวยงามตามรูปแบบที่ถูกกำหนด และขยายอิทธิพลเข้ามามีบทบาท เปลี่ยนแปลงรูปแบบ ศิลปะ แบบชาวบ้านที่เรียบง่ายไปสู่ความสวยงามที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ศิลปะ ความงามเกิดจากรูปทรงที่เป็นรูปเรขาคณิตได้แก่ สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ทรงปริมาตรเป็นต้น การห่อมัดแบบไทยก็จะมีลักษณะสัดส่วนคือ 1:1 หรือ 1:2 1:3 หรือ 1:4 ซึ่งเป็นการกะขนาดด้วยสายตาแต่ก็มีความงามความพอเหมาะพอดีของสัดส่วนตามประโยชน์ใช้สอยของการห่อแต่ละประเภท การห่อขนมไทยนั้นมีความแตกต่างเรื่องสัดส่วนความสูงต่ำที่ลักษณะคล้าย จั้วบ้านคือการห่อทรงสามเหลี่ยมเตี้ย เรียกว่าการ ห่อทรงนางที่อาจคล้ายกับจั้วบ้านที่ทำตีนกว้างปลายไม่แหลมนักเรียกว่า ทรงตัวเมีย ส่วนการห่อทรงสูงเรียกว่า ห่อทรงพระ คล้ายกับจั้วบ้านที่ทำหลังคาแหลมจัดเรียกว่า ทรงตัวผู้

ปัจจุบัน วัสดุประเภทพลาสติก โฟม กระจกเข้ามามีบทบาทในเรื่องการห่อ ทำให้รูปแบบความงามเปลี่ยนไป ทำให้รูปแบบการห่อและศิลปะพื้นบ้านเสื่อมความนิยมลงไปดังคำกล่าวของ จุลทรศน์ ว่า ความเสื่อมของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มาจากต้องการพัฒนาวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบสากล ยกย่องคนให้กินอยู่ดีขึ้น ในระยะเวลา 40 – 50 ปี ที่ผ่านมา กรมการพัฒนาชนบท ต้องการเข้าไปในหมู่บ้านให้มากที่สุด ชาวของเครื่องใช้ใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ของใช้เก่า ๆ ผลกระทบที่มวลรวมทางอุตสาหกรรม ผลิตมาก เกิดสิ่งอุปโภคบริโภค ราคาถูก เรียบร้อย เข้ามาแทนที่ เช่น กระจก พลาสติก ตู้พลาสติก จานพลาสติก เป็นต้น ระบบการศึกษาในอดีตมีวิชาหัตถศิลป์ แต่ไม่มีการต่อยอดหลังจากเรียนจบแล้ว ปัจจุบันมีการยกเลิกวิชาเหล่านี้ ทำให้ควารู้เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมหมดไปจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การปรับตัววัฒนธรรมตามสังคมภายนอก เช่น การกิน การนอน การแต่งกาย ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ ศิลปะพื้นบ้าน ปัจจุบันถูกระบบทุนนิยมเข้ามาจัดการ ระบบการผลิตแบบชาวบ้านที่ต้องทำตามใบสั่ง การขึ้นของระบบทุนนิยม เปลี่ยนแปลงรูปแบบเดิมของชาวบ้าน เช่น ทำให้เลิกลงหรือนำไปใช้เพื่อจุดประสงค์อย่างอื่น เศรษฐกิจการครองชีพเปลี่ยนไป รายได้ไม่พอ ต้องหาเงินเพิ่ม ไม่มีเวลาสร้างงานศิลปหัตถกรรม เน้นสุขนิยม ขาดการสืบทอด ไม่สนใจ ไม่ศรัทธา เรียนรู้ ผิดคน คนต้นแบบหมดไป เริ่มหาคนทำยาก ไม่มีหลักฐาน ตำรา วิชาการเหลือตกทอดมา วัสดุที่ผลิตเริ่มหมดไปขาดแคลนวัตถุดิบ เช่น ใผ่ หวาย กก คล้า ปอ ไม้ ดิน ไม่มีการปลูกเพิ่มหรือทดแทนขาดการประชาสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชาวบ้านค่านิยม รสนิยม สมัยนิยมเปลี่ยน ราคาของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านบางอย่างแพงเกินไป เช่น ผ้าไหมไม่เข้ากับยุคสมัยหรือการตกแต่งบ้าน จะเห็นได้ว่าศิลปะพื้นบ้านได้ลดบทบาทของตัวเองลงไปตามความทันสมัยของสังคมการห่อทำเพื่อธุรกิจการค้ามีความสวยงามมากขึ้นกว่าเดิมที่เน้นความเป็นธรรมชาติ ปัจจุบันการห่อแฝงความหมายถึงการประชาสัมพันธ์ ล่อหลอกดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคให้เห็นความสวยงามหลงใหลตัวหีบห่อ มากกว่าตัววัตถุสินค้าด้านใน

ความหมายแฝง

มีความหมายแฝงที่ซ่อนอยู่ในวัฒนธรรม การห่อในแต่ละรูปแบบของกลุ่มชาติพันธุ์ บางครั้งความหมายที่ถูกสร้างขึ้นอาจด้วยความจงใจหรือไม่จงใจก็ตาม แต่ผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นว่าการห่อมีความหมายมากกว่ารูปลักษณะที่ปรากฏ ผู้เขียนเห็นด้วยกับทฤษฎีของโรลองด์ บาร์ท ที่กล่าวว่า ความหมายแฝง (Connotation) เป็นการตีความหมายของสัญลักษณ์โดยเป็นระดับที่ฟ่วงเอาปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับอารมณ์ความรู้สึกของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ความหมายแฝงหรือความหมายในระดับที่สองนี้สร้างขึ้นบนพื้นฐานของความหมายตรงของสัญลักษณ์ตัวเดียวกัน ที่มองเห็นและตีความต่างกัน เช่นเมื่อเรามองเห็นข้าวต้มมัดที่เป็นสัญลักษณ์ตัวแรก แต่เราไม่ได้มองเห็นเพียงข้าวต้มมัดแต่หากยังนึกไปถึงการทำบุญวันออกพรรษาที่มีคนมากมายนึกถึงการช่วยกันห่อข้าวต้มมัด อันนี้เป็นความหมาย

ในสัญญาะดับที่สองที่ บาร์ท กล่าวถึง ดังนั้นความหมายแฝงใน การหอบางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ จะมีความหมาย มากกว่าสิ่งที่เห็น เช่นการห่ออาจหมายถึง ถึงความรัก สามัคคี ความอบอุ่น ความปรองดอง ความมีน้ำใจ หรือความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม เช่น การห่อข้าวต้มมัด เป็นต้น ยังมีการห่ออีกหลายรูปแบบที่ซ่อนความหมายนัยยะหรือสัญญาะ เพื่อให้เกิดสิ่งดี ๆ ที่เป็นมงคล เช่นการห่อเกี่ยวของคนจีนที่แฝงความหมายถึงความโชคดี และร่ำรวย

การห่อของมอญที่นิยมใช้ใบทองหลางสอดห่อกละแมใส่บาตรพระ ซึ่งมีความหมายในทางที่ดี ความหมายแฝงของการห่อด้วยใบทองหลาง เนื่องจาก เป็นไม้มงคล ชาวบ้านในอดีตเชื่อว่าหากใครปลูกต้นทองหลางเอาไว้ในบ้าน บ้านนั้นจะพบกับความเจริญรุ่งเรือง มีโชคลาภ ทรัพย์สินมากมาย ซึ่งคำว่าทองหลางหมายถึงการมีทองมากมาย ดังนั้น การนำใบทองหลางสอดมาห่อกละแมถวายพระ จึงหมายถึงการทำบุญที่มุ่งหวังความมั่งมี ความเจริญ รุ่งเรืองในอนาคต หรือเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุขต่อครอบครัว สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่าห่อผ้าฝ้ายของมอญมีความหมายแฝงตรงกับผลจากการวิจัยของ กาญจนาศินนาค เรื่อง การศึกษาประเพณีและพิธีกรรมการรำผีมอญ บ้านวัดเกาะ ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีที่พบว่าพิธีกรรมรำผีมอญมีหน้าที่ทั้งหน้าที่ที่แจ่มชัดและหน้าที่แอบแฝง โดยหน้าที่ที่แจ่มชัดหรือหน้าที่โดยตรงคือ เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพและกตัญญูทวดเวที่ต่อบรรพบุรุษเป็นเวทีพบกันของสมาชิกในสายตระกูลที่นับถือผีเดียวกัน และก่อให้เกิดกำลังใจแก่ผู้ที่ประกอบพิธีกรรมนี้ด้วย ส่วนหน้าที่ที่แอบแฝงหรือหน้าที่อ้อมนั้นก็คือ พิธีกรรมก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในระดับชุมชนและสายตระกูล อันนำมาซึ่งความกลมเกลียวและสามัคคีในหมู่คณะ

หรือทุกกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ใบบัวมาห่อผมนาคในพิธีบวช ดอกบัวเป็น นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนายาวนาน คำสอนของพระพุทธองค์บางบทได้ใช้ดอกบัวมาเป็นสิ่งเปรียบเทียบกับบุคคลสี่เหล่า ดอกบัวใช้กราบไหว้สักการะ บูชาพระ ดังนั้นจึงได้มีการใช้ใบบัวรองรับผมนาค ก่อนจะบวชเป็นพระภิกษุ คือการกำจัดสิ่งสวยงามอันเป็นกิเลสเบื้องต้น ออกไป ถวายตัวรับใช้พุทธศาสนาเมื่อโกนผมออกใส่ใบบัวห่อแล้วจึงนำไปลอยน้ำ หรือวางไว้ในที่เย็น เช่น ใกล้โถงน้ำ ธารน้ำ มีความหมายแฝงคือเพื่อให้เกิดความร่มเย็น สงบสุขของผู้ที่จะบวช การปล่อยให้ลอยตามน้ำไป ดังเช่น การลอยกระทงที่ปลดปล่อยทุกข์โศกไปกับสายน้ำ ความหมายแฝงของการห่อคัมภีร์ด้วยผ้าทอหรือผ้าฝ้ายพบใน 4 กลุ่มชาติพันธุ์ อันมีความหมายเกี่ยวกับการทำบุญที่มุ่งสู่ความหลุดพ้น เปรียบเสมือนการปกป้องพระธรรมอันเป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้หญิงจะเป็นผู้ห่อผ้าห่อคัมภีร์โบราณ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ที่เป็นการได้บุญกุศลมาก เนื่องจากผู้หญิงไม่มีโอกาสบวชเรียนทดแทนบุญคุณพ่อ - แม่ ได้เหมือนผู้ชาย การหอบางอย่างเช่น การห่อขนมชาวบ้านที่ทำจำนวนมากเพื่อขายจะใช้ความหมายแฝงไว้ในสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นโดยการตัดเดี่ยวให้มีรูปร่างแตกต่างกัน เป็นเส้นตรง เส้นเฉียง หรือตัด เป็นมุม และ จะพบว่าในสมัยหลังจะมีการใช้วิธีการห่อเพื่อสร้างความหมายให้กับวัตถุหรือพื้นที่ เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า เป็นต้น ดังนั้น ความหมายของการห่อย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม ด้วยการนิยามความหมายใหม่เป็นแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยหัวข้อวัฒนธรรมการห่อ สำหรับผู้ที่สนใจจะทำการศึกษา วิจัยในโอกาสต่อไป เนื่องจากการทำวิจัยในครั้งนี้ ยังไม่สามารถกำหนดขอบเขตให้ครอบคลุมบริบทของสังคม และกลุ่มชาติพันธุ์ได้ทั้งหมดในประเทศไทย อันมีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลา และงบประมาณ และเพื่อให้เห็นภาพรวมของวัฒนธรรมการห่อที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้เสนอหัวข้อหรือประเด็นที่ น่าสนใจอันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการห่อให้สมบูรณ์ มากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. วัฒนธรรมการห่อในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทย เช่น กลุ่มไทยวน กลุ่มไทยลื้อ ลาวทรงดำ ส่วย แขก ลาวครั่ง มูเซอ ฯลฯ เป็นต้น
2. วัฒนธรรมการห่อใน แต่ละภูมิภาค เช่น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ เพื่อการศึกษา รูปแบบ วัสดุ ความเหมือน ความแตกต่าง การได้รับอิทธิพล ซึ่งกันและกัน
3. วัฒนธรรมการห่อของประเทศใกล้เคียง เช่น ลาว เขมร พม่า เวียดนาม มาเลเซีย
4. วัฒนธรรมการห่อของประเทศที่มีอิทธิพลทางวัฒนธรรม เช่น จีนแผ่นดินใหญ่ ญี่ปุ่น อเมริกา รัสเซีย อังกฤษ ฝรั่งเศส อินเดีย เป็นต้น

ผลการวิจัยที่มีผลกระทบต่อสังคม (Social Impact)

จากการศึกษาวิจัยค้นคว้า องค์ความรู้ที่ได้รับคือ ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ได้ผ่านการ คิดค้น ทดลอง พัฒนารูปแบบของการห่อ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น ที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น ใบไม้ ซึ่งมีในแต่ละพื้นที่ และอาจไม่ มีในบางพื้นที่ เป็นต้น ความแตกต่างระหว่าง ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ย่อมก่อให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบการห่อ เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยและวิเคราะห์วัฒนธรรมการห่อในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แล้ว พบว่าความรู้เกี่ยวกับการห่อนั้นมีประโยชน์ต่อ สังคม ต่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่ยังไม่มีความรู้ด้านการห่อ เพราะในปัจจุบัน สังคม วัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงไป ความรู้เกี่ยวกับการห่อได้ เริ่มสูญหายไปตามกาลและเวลา ผู้วิจัยจึงคิดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ต่างๆ ในจังหวัดลพบุรีขึ้น

โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่ออนุรักษ์รูปแบบ และวิธีการห่อแบบดั้งเดิมในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ให้สูญหายไป
2. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง เทคนิค วิธีการ วัสดุ รูปแบบ ในการห่อซึ่งเป็นภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
3. เพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ลดการใช้วัสดุที่ย่อยสลายยาก เช่น พลาสติก โฟม จากการห่อ
4. เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ในการปรับประยุกต์ใช้วัสดุในการห่อ จากอดีตสู่ปัจจุบัน และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการคิดออกแบบในเชิงพาณิชย์ ต่อไปในอนาคต

กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนนักศึกษา เยาวชน บุคคลทั่วไปหรือชาวบ้านในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสนใจในวัฒนธรรมการห่อ

รูปแบบการจัดอบรม

เป็นการจัดอบรม สัมมนา เชิงปฏิบัติการ มีการจัดนิทรรศการ แสดงตัวอย่าง รูปแบบการห่อในแต่ละชาติพันธุ์ มีการสาธิต การสอนปฏิบัติด้วยตนเอง มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ผู้ที่สนใจ มีความรู้เกี่ยวกับการห่อทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
2. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมการห่อของไทยที่กำลังจะสูญหาย
3. กระตุ้นจิตสำนึกในการรณรงค์ให้ใช้วัสดุธรรมชาติการห่อ เพื่อลดภาวะโลกร้อน จากวัสดุที่ย่อยสลายยาก ประเภทพลาสติก และโฟม
4. ก่อให้เกิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ที่ได้รับต่อไปในอนาคต

นวัตกรรมอันเกิดมาจากการวิจัย (Innovation)

ผลจากการศึกษาการห่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดลพบุรี พบว่าการห่อบาง อย่างมีความหมายแฝง เช่น การห่อข้าวต้มมัด หมายถึง ความรักใคร่ ความสามัคคี ประหยัด ความกลมเกลียว ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ที่ทำให้สังคมชุมชน มีความเป็นปึกแผ่น เป็นต้น และรูปแบบการห่อของไทย ที่มีความเป็นศิลปอัตลักษณ์ มีความเป็นมายาวนาน เช่น การห่อทรงสูง การห่อทรงเตี้ย ที่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวัสดุเลย ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน วัสดุบางอย่างก่อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ เช่น ใบตอง ดังนั้นผู้วิจัย จึงคิดโครงการสร้างงานศิลปะทั้งที่เป็นศิลป ประยุกต์ คือ สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และศิลปะเพื่อศิลปะ ที่เป็นแนวคิด แบบหลังสมัยใหม่ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เสพงานศิลปะมีความสามัคคี หรือมีสำนึกต่อสังคม ศิลปวัฒนธรรมไทย เกิดความรักและหวงแหนศิลปะมากยิ่งขึ้น

โครงการที่ 1 การสร้างศิลป อัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ไทย ด้วยการนำวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการห่อด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น การออกแบบลวดลายโซฟา การออกแบบลวดลายสามล้อ หรือ ตุ๊ก ตุ๊ก การออกแบบลวดลายรถยนต์ เมื่อชาวต่างชาติพบเห็น จะทำให้เกิดความประทับใจในเอกลักษณ์ สามารถนำไปผลิตเชิงพาณิชย์ ต่อไปในอนาคต

ภาพประกอบ 122 การห่อหุ้มโซฟาที่ออกแบบโดยได้แนวคิดจากลวดลายใบตอง

ภาพประกอบ 123 โซฟาลายใบตองกับการตกแต่งภายใน

ภาพประกอบ 124 สามล้อไทยกับลวดลายใบตอง

โครงการที่ 2 การสร้างประติมากรรมสะท้อน ภาพสังคม การเมือง ไทยในยุคปัจจุบันที่เกิ ดความแตกต่าง แยกแยกทางความคิด การแบ่ง กลุ่มทางการเมือง เป็นสีแดง สีเหลือง แบ่งพรรคแบ่งพวก ประติมากรรมชิ้นนี้จะป็นรูปข้าวต้มมัด ผูกด้วยดอ กที่เป็นสีของ ธงชาติไทย จัดวางบริเวณอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย หรือสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์เช่นสี่แยกราชประสงค์ เพื่อสื่อให้เห็นว่า หากประเทศไทยจะ ดำรงอยู่ได้ คนไทยต้องรักและสามัคคีกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่นเดียวกับ ความหมายของ ข้าวต้มมัด

ภาพประกอบ 125 ศิลปะการห่อกับสังคมและการเมืองไทย

โครงการที่ 3 สร้างงานศิลปะแบบจัดวาง ณ หอศิลป์กรุงเทพ เป็นการสร้างงานศิลปะประติมากรรมลอยตัวขนาดใหญ่ แสดงให้เห็นถึงรูปแบบศิลปวัฒนธรรมการทอของไทยที่มีรูปทรงอันเป็นอัตลักษณ์สวยงาม โดดเด่นเรื่องวัสดุและสีสันทัน กระตุ้นให้ผู้พบเห็น เกิดความตื่นตาตื่นใจและเห็นคุณค่าการทอของไทย ประติมากรรมนี้อาจนำไปติดตั้งในสถานที่ต่างๆ เช่น หน้าพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หอศิลป์ ศูนย์ประชุมแห่งชาติ หรือศูนย์การค้า ศูนย์อาหาร เพื่อสร้างความแปลกใหม่ สร้างความหมายให้กับพื้นที่เป็นศิลปะร่วมสมัย ระหว่างรูปแบบไทย กับแนวคิด การแสดงออกแบบตะวันตก

ภาพประกอบ 126 ศิลปะจัดวางภายในหอศิลป์กรุงเทพ

ภาพประกอบ 127 ศิลปะจัดวางหน้าหอศิลป์กรุงเทพ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฤษณ์ท แสนทวิ. (2520). ลำพวน : การวิเคราะห์การสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์ชาวไทย
พวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ ว.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- กอร์, อัล. (2550). โลกอันฉบับคนรุ่นใหม่. แปลโดย พลอยแสง เอกญาติ. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ: มติชน.
- กาญจนา ชินนาค. (2543). การศึกษาประเพณีและพิธีกรรมการรำผีมอญ บ้านวัดเกาะ ตำบลสร้อย
ฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2530). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถ้อยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.
กรุงเทพฯ: ไมล์ด พับลิชชิ่ง.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: เอดีสัน เพรสโปรดักส์.
- กิตติพันธุ์ ปาลโมกษ์. (2544). การวิเคราะห์ผลงานคอนเซ็ปชวลอาร์ต ของคริสโต ซุดห่อชายหาด
ลิตเติลเบย์ ออสเตรเลีย ใน การรับรู้และจินตภาพ. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- เกศสิรินทร์ แพทอง. (2546). การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของ
ของชาวมอญอำเภอพระประแดง. ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. กรุงเทพฯ: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- กิติ กรอบเพชร; และ บุปผา ทิพย์สภาพกุล. (2540). ประเพณีความเชื่อของชาวมอญบาง
ขันหมากใน มอญบางขันหมาก หน้า 15. ลพบุรี: กรุงเทพฯการพิมพ์.
- คณะกรรมการวิชามุขย์กับธรรมชาติ. (2529). มุขย์กับธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). หลัคนามุขย์วิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร:
กรณีศึกษาครอบครัว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรีรัตน์ นามประดิษฐ์; และคณะ. (2545). การเจริญเติบโตของผลกระทอนพันธุ์ปุยฝ้ายที่ได้รับ
และไม่ได้รับการห่อ : ลักษณะภายนอก. วิทยานิพนธ์. ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2536). "คติการปลูกเรือนใน." วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ.
พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2551). สรุปการบรรยายเรื่อง ศิลปะพื้นบ้าน. ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ

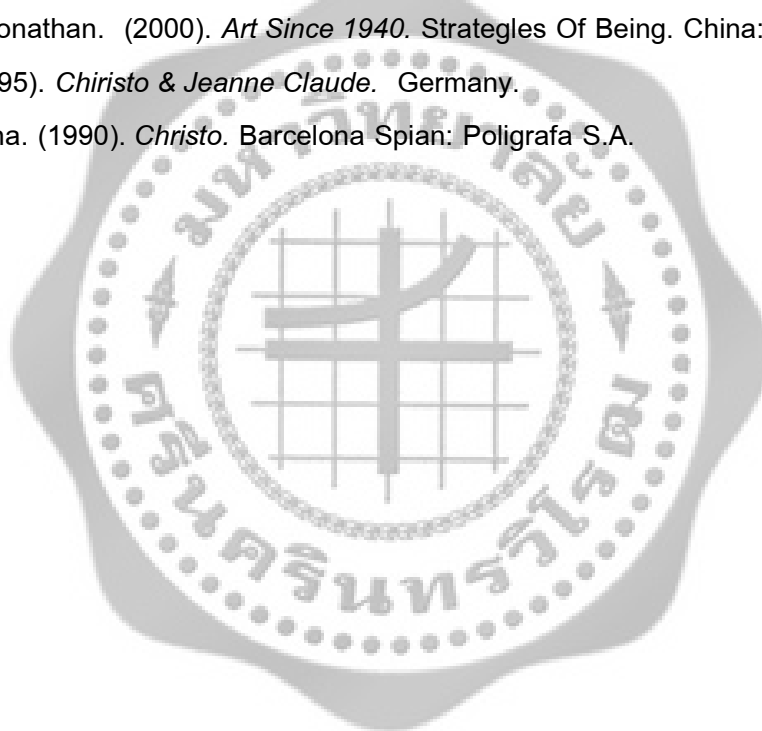
- ใจ อึ้งภากรณ์; และคณะ. (2543). *การเมืองไทยในทัศนะลัทธิมาร์คซ์*. กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือ
ประชาธิปไตยแรงงาน.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2534, มิถุนายน). ห่อมัตร์ด้อย. *สารคดี*. 7(76): 87-89.
- ชลัท และบ้าน ณ มีนเช่น. (2548). *คติความเชื่อ เกี่ยวกับความตาย*. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2550
จาก [Http://www.bun.fun.con/culture/death5.html](http://www.bun.fun.con/culture/death5.html)
- ชาญวิทย์ ทวีประเสริฐ. (2548). *พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน การแสดงทางวัฒนธรรมและกระบวนการ
ฟื้นความเป็นไทยเบิ่ง*. วิทยานิพนธ์ สส.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ชาติรี แซ่บ่าง. (2543). *ศึกษาคัมภีร์เต๋าเต๋อ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ชาติรี ประภิตนทการ (2547). *การเมืองและสังคมใต้สถาปัตยกรรมสยามสมัยไทยประยุกต์
ชาตินิยม*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ชุตติมา เวทการ. (2532). รายงานการวิจัยเรื่อง “บรรจุภัณฑ์พื้นบ้านไทยภาคเหนือ.” ลำปาง:
ภาควิชาศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูลำปาง.
- ชุตติมา เวทการ. (2533). รายงานการวิจัยเรื่องปัญหาการใช้บรรจุภัณฑ์พื้นบ้านไทยภาคเหนือ
ภาควิชาศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูลำปาง
- ชุตติมา เวทการ (2542). รายงานการวิจัยเรื่อง “การบรรจุหีบห่อสินค้าแบบพื้นบ้านไทยภาคกลาง” ลำปาง:
ภาควิชาศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูลำปาง.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *สัตววิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษา
รัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ดอกไม้ เขียวสลุง. (2551, 22 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ 7
ตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- ถื่อ สลุงอยู่. (2551, 22 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 117 หมู่ 6
ตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- เทอดศักดิ์ มหาเรือนทรง. (2526). *ธรรมเนียมการปลุกเรือของชาวมอญที่บ้านบางขันหมาก ใน
สมบัติไทย*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *ความหลากหลายของชีวิตความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่
ที่ 3 กรุงเทพฯ: สายธาร.
- นภาพิศ จันทร์แดง. (2552, 1 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 48
ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.
- นงนุช ปุ้งเผ่าพันธ์. (2533). *ลักษณะของภาษาลาวแฉ่วที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัด
สิงห์บุรี*. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศิลปากร.
ถ่ายเอกสาร.
- นพพร ประชากุล. (2547). *ใน มายาคติ*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

- แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย. (2550). สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2550, จาก www.pantown.com/board.php?id=7815&name=board2&topic=14&action=view
- บาร์ต , โรลิ่งส์. (2547). *มายาคติ*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- บวชป่า. (2551). สืบค้นเมื่อ 15 พ.ค.2551. จาก [http. www.thaingo.org](http://www.thaingo.org).
- บุญ สีกล้า. (2552, 19 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 2 ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.
- บุญจันทร์ พันธุ์สวัสดิ์. (2551, 13 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 5/3 หมู่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- ประจาก เดิมสูง. (2551, 13 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 5/2 หมู่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- ประยูร ประคองเก็บ. (2552, 25 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ตลาดหนองเต่า หมู่ 1 ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.
- ปราณี ชาญชิตร. (2545). *ผลของการเช็ดตัวด้วยผ้าแห้งและอุ่นและการห่อตัวด้วยผ้าแห้งและอุ่นขณะส่งต่อ ต่อการปรับตัวทางด้านสรีรวิทยาของทารกคลอดก่อนกำหนด*. วิทยานิพนธ์ พย.ม. ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ปัญญาวุฒิ ชุทธิโก (2550). *มอญบางชั้นหมากหนังสือวันรำลึกชนชาติมอญครั้งที่ 60*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ปัทมา ขำดี. (2552, 30 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 116 ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.
- ปิยะพร วามะสิงห์. (2538). *ความสำนึกในชาติพันธ์พวน*. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- พระปัญญาวุฒิ วุทธิโก. (2552, 23 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่วัดอัมพวัน ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.
- พระเสนอ อนุโย. (2552, 27 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่วัดหนองเมือง ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี .
- พยอม ทองแผ่น. (2552, 27 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 6 หมู่ 1 ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
- พรรณนพจน์ ปานทองคำ. (2527). *ภาษามอญตำบลบางชั้นหมาก จังหวัดลพบุรี*. ในสมมติไทย. หน้า 112-113. ลพบุรี: วิทยาลัยครูเทพสตรี.
- พัชรินทร์ ม่วงงาม. (2547). *การชำระเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ: กรณีศึกษาหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี*: วิทยานิพนธ์ ศป.ม. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- เพาะ สสูงใจดี. (2551, 26 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- ไพบุลย์ เชื้อสวย. (2552, 20 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 61/2 ตำบลหลุมข้าว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.

- พิน ปานรัตน์. (2550). ประวัติตำบลหนองเต่า ในบริบทชุมชนคนหนองเต่า. กรุงเทพฯ: เอเชียฟิวเจอร์.
 ภูษณ ปรีรัมย์มาโนช. (2545). วัฒนธรรมคือรากฐานของสังคม การเมืองใหม่ฉบับวิถีตะวันออก
 2(7): 100-101.
- มาลี แซ่มแก้ว. (2552, 26 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 37/1 ตำบล
 บางขันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.
- มณีรัตน์ จันทนะผะลิน. (2531). งานใบตอง. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง.
- รุจีพัชร โรจนกุล. (2536). พลาสติกกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและผลกระทบที่มี
 ต่อสิ่งแวดล้อมในย่านชุมชนต่างๆ ในจังหวัดนครปฐมในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา.
 สารนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
 ถ่ายเอกสาร.
- ราชบัณฑิตยสถาน(2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานศพ2542 กรุงเทพฯ นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น
 แรต อนันต์สลุง. (2551, 13 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 5/2 หมู่ 7
 ตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- รัตนา ประคองเก็บ. (2552, 25 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่ตลาดหนองเต่า หมู่ 1
 ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.
- รัตนา ไตสกุล. (2548). มโนทัศน์เรื่องอำนาจ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
 เล็ก จันท์สุก. (2552, 27 มีนาคม และ 24 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่
 บ้านเลขที่ 153 หมู่ 1 ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.
- เลน, จอห์น. (2547). ความเรียบง่ายไร้กาลเวลาที่มีชีวิตสร้างสรรค์ในสังคมบริโภคโดย สดใส ชันติ
 วรพงศ์ กรุงเทพฯสวนเงินมีมา
 -----(2548). ต้นไม้สายใยชีวิต ศิลปะกับความศักดิ์สิทธิ์. แปลโดย สดใส ชันติวรพงศ์
 กรุงเทพฯ: มูนินิเด็ก.
- วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์. (2537). ลพบุรี : อดีต-ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- วิชาการ. กรม. (2542). ลพบุรี : ธานีแห่งอารยธรรม. กรุงเทพฯ: กรมช.
- วิเชียร อุทปา. (2552, 19 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ 2
 ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2527). ศิลปะทัศนกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: ปานยา.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2545). พหุศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ; และคณะ. (2547). ศิลปะหลังสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโถม. (2544). การพัฒนาทางสังคมวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง.
 ----- (2539). จันเสนเมืองแรกเริ่มในลพบุรี ป่าสัก ใน สังคมและวัฒนธรรมจันเสน
 เมืองแรกเริ่มในลพบุรี ป่าสัก. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี. (2541). ผ้าทอเมืองลพบุรี สระบุรี. ภูธร ภูมะธน
 บรรณาธิการ กรุงเทพฯ: พี.เอ. ลีฟวิ่ง.

- ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี. (2541). รายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทย
เบ็ญลุ่มแม่น้ำ ป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. ภูธร ภูมะธน
บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.
- สมเกียรติ ตั้งนโม. (2550). *สัญศาสตร์ การศึกษาเรื่องเครื่องหมาย Semiology the study of signs*.
มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2550, จาก
www.midnightuniv.org/midarticle/newpage12.html
- สมชัย ใจดี; และบรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2531). *ประเพณีและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สมศักดิ์ ช่างเสาร์. (2552, 24 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 1
ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.
- สรณี วงศ์เปี้ยสัจจ์. (2544). *รายงานการวิจัยเรื่องวาทกรรมสื่อโฆษณาการท่องเที่ยว : ภาพตัวแทน
ตัวตน และความเป็นไทย*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สอน ทำลานดี. (2551, 26 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 7
ตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- สุรชัย เสือสูงเนิน. (2551, 26 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ชาติชาย อนุกุล ที่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 7
ตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
- เสกสรร สรรสรพิสุทธิ์⁵⁴⁶. *อัตลักษณ์ของทอและและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจ
ทุนนิยม:กรณีศึกษาบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่*.
วิทยานิพนธ์ ศป.ม. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- เสถียร โกเศศ. (2514). *วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). *สรุปบรรยาย เรื่อง แนวคิดมุมมองทางด้านศิลปวัฒนธรรม ณ
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*.
- สุภิตรา อนุศาสน์. (2524). *พวนในลพบุรี ใน สมบัติไทย*. หน้า 85-91. ลพบุรี: เจริญวิทย์การพิมพ์
- สุรชัย เสือสูงเนิน. (2548). *การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญโคกสลุง
จังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุวรรณ เพชรนิล. (2522). *วัฒนธรรมและศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุง. (ม.ป.ป.). *เอกสารจากองค์การบริหารส่วนตำบล ข้อมูลใน
ปี 2543*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. ถ่ายเอกสาร.
- อรพิน เกิดชูชื่น. (2542). *การห่อผลชมพูพันธุ์เพชรบุรีเพื่อป้องกันการทำลายจากแมลงวันผลไม้*.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- อภิสิทธิ์ ไส้สัตรูไกล; และคณะ. (2543). *หีบห่อจากวัสดุธรรมชาติ : การศึกษางานออกแบบเพื่อการ
อนุรักษ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- อดิศักดิ์ โชติเบญจมาภรณ์; และนวลฉวี สุขหลาย. (2532). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. ลพบุรี: วิทยาลัยครูเทพสตรี.
- อภิชัย พันธเสน; และคณะ. (2549). *สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2534). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรรัตน์ เทพกำปนาท. (2552). *ความหมายวัฒนธรรม*. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2552, จาก www.culture.go.th
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). *ภาพรวมภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- อันธิมา แสงชัย. (2547). *ความคิดเชิงสุนทรีย์ในศิลปะสกุลหลังสมัยใหม่*. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- Fine Berg , Jonathan. (2000). *Art Since 1940. Strategies Of Being*. China: Prenticehall
- Taschen. (1995). *Chiristo & Jeanne Claude*. Germany.
- Vaizey Marina. (1990). *Christo*. Barcelona Spain: Poligrafa S.A.

ภาคผนวก ก
ภาพการห่อที่พบในในประเทศไทย ใบไม้ที่ใช้ห่อ และการห่อแบบราชสำนัก

ห่อกระท้อนด้วยถุงกระดาษหีบที่ตำบลตะลุง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ห่อซีโต้ด้วยเปลือกไม้พบในจังหวัดลพบุรี

ห่อซีโต้ด้วยใบสักพบในภาคอีสาน

ห่อดอกบัวด้วยใบบัวพบเห็นได้ทั่วไปบริเวณชายดอกไม้

ห่อน้ำตาลงด้วยใบอ้อยพบบริเวณภาคกลาง

ห่อเมี่ยงด้วยใบตองและใบมะพร้าวพบที่จังหวัดพิษณุโลก

ห่อข้าวต้มด้วยใบมะพร้าวพบที่ภาคใต้และประเทศมาเลเซีย

ห่อข้าวต้มมัดด้วยใบตองพบที่ภาคใต้

ห่อขนุนด้วยใบมะพร้าวสานพบที่ภาคใต้

ห่อข้าวต้มด้วยใบข้าวโพดพบที่ภาคใต้

ห่อลูกจันทน์ด้วยใบลานพบที่ภาคกลาง

ห่อของด้วยใบมะพร้าวพบที่ภาคกลาง

ห่อไก่ด้วยใบเตยพบเห็นทั่วไปในร้านอาหาร

ห่อข้าวเหนียวบั้งด้วยใบตองพบเห็นโดยทั่วไป

ห่อข้าวต้มปะจ่างด้วยใบไผ่พบในทุกภาคของไทย

ห่อข้าวเหนียวด้วยใบจากพบในภาคตะวันออก

ห่อข้าวต้มมัดด้วยใบลานพบในภาคอีสาน

ห่อข้าวต้มมัดด้วยใบมะพร้าวพบในภาคใต้

ห่อข้าวด้วยใบพลวงพบในภาคอีสาน

ห่อหัดเผาด้วยใบตองตั้งพบในภาคเหนือ

ห่อข้าวเจียวด้วยใบตองพบในภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่

ห่อหมากพลูด้วยใบตองพบที่จังหวัดสุโขทัย

ห่อเมี่ยงด้วยใบชะพลูปพบที่จังหวัดเชียงใหม่

ห่อดอกไม้ด้วยใบตองพบที่จังหวัดลำปาง

ห่อดอกไม้ด้วยกระดาษพบบที่จังหวัดลำปาง

ห่อขนมตาลด้วยใบไม้พบบในภาคใต้

ห่อไก่ห่อด้วยใบเตยพบบได้ทั่วไป

ห่อขนมตาลด้วยใบลานพบบในจังหวัดชลบุรี

ห่อข้าวต้มด้วยใบไผ่พบบในภาคกลาง

ห่อข้าวต้มด้วยใบตองและใบกระพ้อพบบที่ภาคใต้

ห่อข้าวด้วยใบสักพบในภาคกลาง

ห่อของรับขวัญข้าวพบในภาคกลางและอีสาน

ห่อข้าวต้มมัดใต้พบที่จังหวัดจันทบุรี

ห่อข้าวต้มมัดกีบเดียวพบในกรุงเทพฯ

ใบไม้ที่ใช้ห่อ

ใบลาน

ใบลาน เป็นพันธุ์ไม้ท้องถิ่นของอินเดีย แต่นำมาปลูกในภาคเหนือของประเทศไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Corypha Umbraculifera* L.

วงศ์ : Arecaceae (Palmae)

ชื่อสามัญ : Fan Palm , Talipot Palm

ชื่ออื่น : ลานใหญ่

ลักษณะทั่วไป : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง 60-90 เซนติเมตร ลานเป็นพืชที่มีช่อดอกที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีจำนวนดอกถึง 15 ล้านดอก แต่ละต้นจะออกดอกเพียงครั้งเดียว เมื่ออายุ 20-30 ปี ลำต้นเดี่ยวสูงถึง 25 เมตร เป็นไม้ต้นเดี่ยวไม่แตกหน่อหรือกอ คล้ายตาลแต่ลำต้นสั้น ไม้สูงชะลูดเหมือนตาล ใบรูปพัด แขนโค้ง แผ่กว้าง 2 เมตร มีร่องและแยกลึกเป็นแฉกถึง 110 แฉก ใบสีเขียวอมเทา ก้านใบสีออกเขียว อ้วนสั้น มีหนามแน่นสีดำ ยาวถึง 1 ซม. ดอกสีขาวครีมเป็นช่อตั้งใหญ่สูง 6 เมตร ดอกดกออกที่ยอด ผลกลมสีเขียวมะกอกอมเทา ระยะเวลาออกดอกจนผลสุกใช้เวลา 1 ปี หลังจากนั้นต้นจะตาย ขึ้นตามที่ราบในหุบเขา

ประโยชน์ : สมัยโบราณใช้ในการบันทึกข้อมูลและเรื่องราวต่างๆ นำมาใช้มุงหลังคาและ นำมาจักสาน

ต๋นอ้อ

ต๋นอ้อ ไม้ตระกูลหญ้าชนิดหนึ่ง มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Arundo donax* L. ชื่อสามัญ Red grass} Giant reed Great reed และมีอีกต้นคือ อ้อลาย ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *A. donax* L. var. *versicolor* Stokes ชื่อสามัญ Giant reed Garder's garter ต๋นอ้อเป็นต้นไม้ที่ชอบขึ้นในที่ชุ่มชื้น หรือน้ำขัง จึงมักจะพบเห็นต๋นอ้อ ขึ้นอยู่ริมหนองน้ำ ป่าหรือริมแม่น้ำ ในที่ทั่วไป ในภาคกลาง และ ภาคอื่นๆ

ใบทองหลาง

ชื่อสามัญ : Crabclaw

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Erythrina indica*.

วงศ์ : Leguminosae

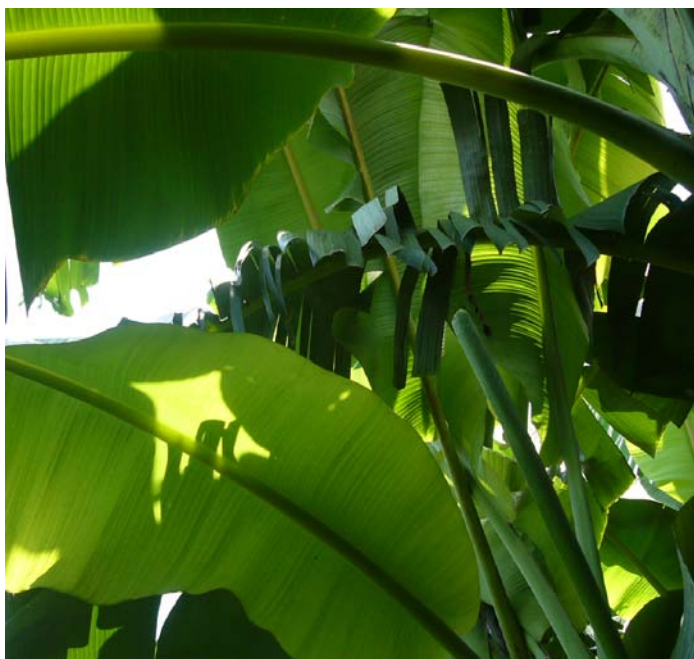
ชื่ออื่น : ทองหลางดอกแดง

ทองหลางเป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ลำต้นมีความสูงประมาณ 10 - 20 เมตรผิวเปลือกลำต้นบางมีสีเทาหรือเหลืองอ่อนๆ ลำต้นและกิ่งก้านนั้นมีหนามแหลมคมใบเป็นใบรวมออกเป็นช่อมีประมาณ 3 ใบลักษณะใบเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายใบโพธิ์ขนาดใบกว้างประมาณ 2 - 3 นิ้วยาวประมาณ 35 นิ้วผิวใบเรียบสีเขียวหรือต่างเหลืองๆใต้ท้องใบมีสีขาวชุนก้านช่อยาวประมาณ 3-5 นิ้วดอกออกเป็นช่อติดกันเป็นกลุ่มออกตามบริเวณข้อต้นหรือโคนก้านใบลักษณะดอกคล้ายกับดอกถั่วมีสีแดงหรือชมพูกลีบดอกกว้างประมาณ 1-2 นิ้ว ยาวประมาณ 2-3 นิ้ว ช่อดอกยาวประมาณ 4-8 นิ้ว ผลเป็นฝักแบนโค้งเล็กน้อย โคนฝักจะลีบเล็กผลแก่ฝักจะแตกที่ปลายถ้าออกภายในฝักมีเมล็ดเป็นเหลี่ยมนอกจากนี้ลักษณะของต้นใบดอกแตกต่างกันไปตามชนิดพันธุ์

ใบมะพร้าว

มะพร้าวมีชื่อสามัญว่า Coconut และชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cocus nucifera*,L.มะพร้าวเป็นพืชยืนต้น ขนาดกลาง เพาะปลูกได้ดีบริเวณดินทรายหรือชายทะเล ผลมีสีเขียวอ่อนและเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเมื่อแก่จัด รับประทานได้ทั้งน้ำและเนื้อ ทุกส่วนของต้นมะพร้าว สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากมาย

ใบตอง

กล้วยเป็นไม้ผลเขตร้อน ที่มีถิ่นกำเนิดในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลสุกนอกจากจะรับประทานเป็นผลไม้แล้ว ยังสามารถนำมาปรุงอาหารคาวหวาน และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร แปรรูปชนิดต่าง ๆ อีกหลายชนิด ได้แก่ กล้วยตาก กล้วยกวน กล้วยทอด กล้วยบวชชี กล้วยในน้ำเชื่อม เป็นต้น

ส่วนใบตองสดสามารถนำไปใช้ห่อของ ทำงานประดิษฐ์ต่าง ๆ ได้แก่ กระถาง บายศรี ใบตองแห้งใช้ทำกระทงใส่อาหาร และใช้ห่อผลไม้ เพื่อให้มีผิวสวยงามและป้องกันการทำลายของแมลง ก้านใบ และกาบกล้วยแห้งใช้ทำเชือก กาบสดใช้สำหรับฉลุลวดลาย (การแทงหยวก) ประกอบเมรุในการฌาปนกิจศพ หัวปลี (ดอกกล้วยน้ำว้า) ยังใช้รับประทานแทนผักได้ดีอีกด้วย สำหรับคุณค่าทางอาหาร กล้วยเป็นผลไม้ที่อุดมไปด้วยคาร์โบไฮเดรต แคลเซียม ฟอสฟอรัสและ วิตามินเอ เนื่องจากกล้วยเป็นพืชที่ใช้ต้นทุนการผลิตต่ำ อีกทั้งปลูกแล้วดูแลรักษาง่ายให้ผลผลิตเร็ว และเจริญเติบโตได้ดีในทุกภาคของประเทศไทย รวมทั้งตลาดยังมีความคล่องตัวสูงทั้งตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ กล้วยจึงเป็นไม้ผลที่เกษตรกรควรพิจารณาปลูกเป็นการค้าทั้งในลักษณะพืชหลักหรือแซมพืชอื่น ๆ เป็นการเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

กล้วย เป็นพรรณไม้ล้มลุกใน สกุล Musa มีหลายชนิด เช่น กล้วยน้ำว้า กล้วยหอม กล้วยไข่ กล้วยตานี กล้วยหักมุก บางชนิดออกหน่อ บางชนิดไม่ออกหน่อ ใบแบนยาวใหญ่ ก้านใบตอนล่างเป็นกาบยาวหุ้มห่อสลับกันเป็นต้น ออกดอกที่ตรงกลางลำต้นเรียกว่า ปลี และมักยาวเป็นวง มีลูกเป็นหวี ๆ รวมเรียกว่า เครือ ต้นกล้วยมีหลายชนิดมีการ ค้นพบมากกว่า 200 ชนิดแต่ที่เป็นที่รู้จัก และนำมาใช้ประโยชน์ ได้แก่

1. กล้วยน้ำว่า เป็นกล้วยที่มีการปลูกกันอย่างแพร่หลายทั่วทุกภาคของประเทศไทย สามารถทนทานสภาพดินฟ้าอากาศได้ดีกว่ากล้วยพันธุ์อื่น ๆ การดูแลรักษาง่าย การใช้ประโยชน์จาก ผล ต้น ใบ ดอก มากกว่ากล้วยชนิดอื่น ๆ ลำต้นสูงประมาณ 2.00-3.00 เมตรเมื่อผลแก่จัด สุก มีรสหวาน เนื้อแน่น สีเหลืองอ่อน กล้วยน้ำว่าสามารถจำแนกเป็นพันธุ์ต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 กล้วยน้ำว่าแดง สีเนื้อของผลมีสีขาว ใส่กลางสีแดง
- 1.2 กล้วยน้ำว่าขาว สีเนื้อของผลมีสีขาว ใส่กลางสีขาว
- 1.3 กล้วยน้ำว่าเหลือง สีเนื้อของผลมีขาว ใส่กลางสีเหลือง
- 1.4 กล้วยน้ำว่าค่อม เป็นกล้วยที่ลำต้นเตี้ยหรือแคระ

2. กล้วยหอมทอง เป็นกล้วยที่มีลักษณะลำต้นใหญ่ แข็งแรง กาบใบชั้นในมีสีเขียวหรือชมพูอ่อน เครือได้รูปทรงมาตรฐาน มีน้ำหนักมาก ผลยาวเรียวยาว ปลายผลคอดเป็นแบบคอกขาด เปลือกหนา ผลสุกผิวมีสีเหลืองทอง เนื้อมีรสชาติหอมหวาน โดยเฉลี่ยเครือหนึ่ง ๆ จะมีประมาณ 6 หวี เป็นพันธุ์ที่ไม่ต้านทานโรคตายพรายและโรคใบจุด

3. กล้วยหอมเขียว เป็นกล้วยที่มีลักษณะทั่ว ๆ ไป คล้ายกล้วยหอมทอง แต่กล้วยหอมเขียวกาบใบชั้นในมีสีแดงสด ปลายผลมน ผลสุกมีสีเหลืองอมเขียว เปลือกหนา เป็นที่นิยมของผู้บริโภคในตลาดต่างประเทศ นอกจากนี้ กล้วยหอมเขียวยังต้านทานโรคตายพรายได้ดี แต่อ่อนแอต่อโรคใบจุด

4. กล้วยหอมค่อม เป็นกล้วยหอมอีกชนิดหนึ่งลำต้นเตี้ยหรือแคระ ผลมีลักษณะคล้ายกล้วยหอมเขียว เนื้อรสชาติดี จึงมีชื่อว่า กล้วยหอมเขียวเตี้ย

5. กล้วยไข่ เป็นกล้วยที่มีลำต้นสูงบาง สีใบและก้านใบสีเหลืองอ่อน มีนวล กาบใบมีสีเขียวอ่อนปนน้ำตาล ผลมีขนาดเล็ก เปลือกบาง เมื่อสุกมีสีเหลืองเข้ม เนื้อแน่น สีเหลืองรสหวาน เจริญเติบโตได้ดีในที่ร่ม ต้านทานโรคตายพราย แต่อ่อนแอต่อโรคใบจุด

6. กล้วยหักมุก เป็นกล้วยที่มีลำต้นขนาด ปานกลาง ลำต้นมีสีเขียวนวล ผลโต เป็นเหลี่ยม สีเขียวนวล ปลายผลเรียวยาว ผลเมื่อสุกสีเหลืองนวล เปลือกหนามีรอยแตกลายงาเนื้อฟู สีเหลืองเข้มเหมาะสำหรับนำมาทำกล้วยบั้ง กล้วยเชื่อม

7. กล้วยเล็บมือนาง เป็นกล้วยที่มีลำต้นค่อนข้างเล็กไม่สูงมากนัก ผลขนาดเล็ก ปลายผลเรียวยาวแหลม ผลสุกมีสีเหลืองเข้ม เนื้อแน่น รสชาติหอมหวาน ใช้สำหรับรับประทานสุกหรือทำเป็นกล้วยตาก เป็นพันธุ์ที่ปลูกเป็นการค้าทางภาคใต้ของประเทศไทย

8. กล้วยตานี กล้วยตานี ลำต้นเตี้ยมสูง 3.5-4 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 20 เซนติเมตร สีเขียว ไม่มีปิ่นดำ กาบลำต้นด้านในสีเขียว ก้านใบสีเขียว เส้นกลางใบสีเขียวไม่มีร่อง ก้านช่อดอกสีเขียวไม่มีขน ใบประดับรูปค่อนข้างป้อม มีความกว้างมาก ปลายมน ด้านบนสีแดงอมม่วง มีนวล ด้านล่างสีแดงเข้มสดใส เมื่อใบประดับกางขึ้นตั้งฉากกับช่อดอก และไม่ม้วนงอ ใบประดับแต่ละใบซ้อนกันลึก เครือหนึ่งมีประมาณ 8 หวี หวีหนึ่งมี 10-14 ผล ผลป้อมขนาดใหญ่ มีเหลี่ยมเห็นชัดเจน ลักษณะคล้ายกล้วยหักมุกแต่ปลายทุ่ ก้านผลยาว ผลเมื่อสุกผิวเปลี่ยนเป็นสีเหลือง เนื้อมีรสหวาน มีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดใหญ่สีดำ ผนัง

หนา แข็ง กล้วยตานีที่พบในประเทศไทยมี 3 ชนิด แตกต่างที่ลำต้นเทียมและผล กล่าวคือ กล้วยตานีพบทางภาคเหนือนั้น ลำต้นเทียมเกลี้ยงไม่มีปื้นดำเลย ผลจะสั้น บ้อม ส่วนตานีอีสาน จะมีลำต้นเทียมที่มีประดำเล็กน้อย ผลคล้ายกล้วยน้ำว่า แต่ตานีทางภาคใต้ ลำต้นเทียมค่อนข้างจะมีปื้นดำหนา ผลคล้ายตานีเหนือแต่หนากว่า และมีสีเขียวเป็นเงา นอกจากนี้ยังได้มีการนำตานีดำมาจากฟิลิปปินส์ แต่ตานีดำนี้เป็นพันธุ์พื้นเมืองของอินโดนีเซีย ลำต้นเทียมสีม่วงดำและเส้นกลางใบสีม่วงดำสี เข้มมากจนดูเหมือนสีดำ ผลสีเขียวเข้มเป็นมันมีลักษณะคล้ายตานีใต้ มีเมล็ดมาก กล้วยตานีจะนิยมนำไปมาใช้ในงานประดิษฐ์ เช่น งานบายศรี พบเป็นกระถง เนื่องจากใบมีลักษณะหนาและเหนียว ไม่แตกง่าย

ใบตองทองหรือใบทองกวาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Butea monosperma* (Lam.) Taubert

วงศ์ : Leguminosae-Papilionoideae

ชื่อสามัญ : Bastard Teak, Bengal Kino, Flame of the Forest

ชื่ออื่น ๆ : กวาว ก้าว (ภาคเหนือ), จอมทอง (ภาคใต้) จำ (เขมร) ทองธรรมชาติ ทองพรหมชาติ ทองตัน (ภาคกลาง), ดอกจาน (อีสาน)

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูงประมาณ 12-18 เมตร เปลือกต้นเป็นปุ่มปม กิ่งอ่อนมีขนละเอียดสีน้ำตาลหนา การแตกกิ่งก้านไปในทิศทางที่ไม่ค่อยเป็นระเบียบเป็นใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับใบย่อยที่ปลายรูปไข่ กลีบแกมสีเขียวเข้มเบียดกัน ใบย่อยด้านข้างเป็นรูปไม่เบี้ยว กว้าง 8-15 เซนติเมตร ยาว 9-17 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ดอก : ออกเป็นช่อคล้ายดอกทองหลวง สีแดงส้ม มีความยาว 6-15 เซนติเมตร มีดอกย่อยเกาะเป็นกลุ่ม เวลาบานมี 5 กลีบ จะออกดอกดกที่สุดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี คนไทยโบราณเชื่อว่า บ้านใดปลูกต้นทองกวาวไว้ประจำบ้านจะทำให้มีเงินมีทองมาก เพราะทองกวาวเป็นไม้มงคลนาม คือสามารถมีทองได้ตามธรรมชาติหรือมีทองมากนั่นเอง นอกจากนี้ดอกยังมีความสวยเรื่องรูปร่างทองธรรมชาติ

ใบบัว

ใบบัว บัวที่พบและนิยมปลูกในประเทศไทย มาจาก 3 สกุล คือ

บัวหลวง (lotus) เป็นบัวในสกุล *Nelumbo* มีชื่อเรียกกันทั่วไปว่า ปทุมชาติ หรือบัวหลวง บัวผัน บัวกินสาย (waterlily) เป็นบัวในสกุล *Nymphaea* มีลำต้นใต้ดินเป็นหัว หรือเหง้า ใบและดอกเกิดจากตาหรือหน่อที่เจริญขึ้นมาที่ผิวหน้าด้วยก้านส่งใบและยอด บัววิกตอเรีย (*Victoria*) เป็นบัวในสกุล *Victoria* มีชื่อเรียกกันทั่วไปว่า บัวกระดัง จัดเป็นบัวที่มีขนาดใหญ่ที่สุด

ในสัญลักษณ์ และความเชื่อ

บัวมีมาตั้งแต่ สมัยพุทธกาล ซึ่งมีตำนานกล่าวว่า หมอชีวกโกมารภัจจ์ ได้ปรุงยาจากดอกบัวถวายแด่ องค์สมเด็จพระพุทธเจ้า แก้อาการอ่อนเพลีย ถือว่าดอกบัวเป็น ดอกไม้ประจำ ศาสนาพุทธ ตามพุทธประวัติพบว่า บัวมีส่วนเกี่ยวข้องกับตั้งแต่ เมื่อพระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน เมื่อครั้งที่ พระพุทธเจ้าเมื่อ ได้ทรงตรัสรู้แล้ว แต่เนื่องจากพระธรรมที่พระองค์ทรงบรรลุนั้นมีความละเอียดอ่อน ยากต่อบุคคลจะรู้ เข้าใจและปฏิบัติได้ ทรงพิจารณาอย่างลึกซึ้ง แล้วทรงเห็นว่าบุคคลในโลกนี้มีหลายจำพวก บางพวกสอนได้ บางพวกสอนไม่ได้ เปรียบเสมือน บัวสี่เหล่า คนไทยส่วนใหญ่มักจะใช้ดอกบัว ในการบูชาพระอยู่เสมอ แต่บัวที่เรานิยมปลูกไว้ภายในบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล คือ บัวหลวง บัวผัน บัวฝรั่ง บัวสาย และบัวกระดัง ความเชื่อในทางพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยโบราณว่า ดอกบัวก็เหมือนกับคนเราเอง ดอกบัวที่ชูดอกพ้นจากผิวน้ำขึ้นมารับแสงสว่าง ได้นั้นก็เหมือนกับ ผู้ที่หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง กลายเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม ซึ่งถือเป็นความหมายอันลึกซึ้ง และเป็นมงคลยิ่งนัก คนโบราณจึงมีความเชื่อว่า ครอบครัวยุคใหม่ที่ปลูกบัวเอาไว้ประจำบ้าน ก็จะช่วยให้คนครอบครัวนั้น มีจิตใจที่บริสุทธิ์ สะอาด และเบิกบานแจ่มใส เช่นเดียวกับดอกบัว และยังเชื่ออีกว่า สายใยของบัวที่ยืดยาวนานนั้น คือสายสัมพันธ์ของครอบครัว จะทำให้ทุกคนมีความห่วงใยรักใคร่ และผูกพันต่อกันอย่างแนบแน่น ครอบครัวนั้น ก็จะมีแต่ความสุข เพราะความรักใคร่ปรองดองของคนในครอบครัว

ใบเตย

ชื่อไทย : ใบเตย

ชื่อสามัญ : Pandanus

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Pandanus odoratus Ridi.

ชื่อวงศ์ : Pandanaceae

สรรพคุณ : ใช้ใบเตยสดเป็นยาบำรุงหัวใจ ให้ชุ่มชื้นช่วยลดอาการกระหายน้ำ รากใช้เป็นยาขับปัสสาวะ ใช้รักษาเบาหวาน

อ้อย

ชื่อทางพฤกษศาสตร์ : Saccharum Officinarum

วงศ์ : Graminear

ชื่อที่เรียก : ทั่วๆไปเรียก อ้อย

ลักษณะ : ต้นอ้อย เป็นไม้ล้มลุกจำพวกต้นอ้อ ต้นแซม ลำต้นเป็นปล้องๆ

มีข้อขึ้นระหว่างปล้อง เนื้อไม้ตรงปล้องอ่อนกว่าเนื้อไม้ตรงข้อ มีตาอยู่ที่ข้อ 2 ข้างสลับกัน เราบีบเอาน้ำตาลได้จากเนื้อไม้ตรงปล้องได้น้ำตาลมากกว่าตรงข้อ เปลือกต้นมีสีเหลือง มีรสขม

หวาน ลำต้นสูงประมาณ 6-7 ฟุต ใบเล็กยาวเรียวยแหลม ดอกออกเป็นฝอยคล้ายดอกข้าวฟ่าง

ประโยชน์ : ต้นอ้อยใช้ในงานมงคล และใช้ในพิธีแต่งงานตามพิธีของจีนหมายถึง สูงให้มีความยั่งยืน น้ำในลำต้นที่ปล้องซึ่งบีบคั้นออกมาได้มีรสหวาน นำมาเคี้ยวทำเป็นน้ำตาลอ้อย

การเจริญเติบโต : ปลูกขึ้นในดินทั่วประเทศไทย ขยายพันธุ์ด้วยการปักชำ

สรรพคุณ : น้ำอ้อย รับประทานแก้เสมหะ หืดไอ แก้นิ่ว แก้อักเสบ แก้ไข้รุ่ม บำรุงธาตุ

น้ำ ทำให้เกิดกำลัง

ใบไผ่

ไผ่ เป็นไม้พุ่มหลายชนิดและหลายสกุลใน วงศ์หญ้า Poaceae (เดิมคือ Gramineae) วงศ์ย่อย Bambusoideae เป็นไม้ไม่ผลัดใบใน ชั้นเป็นกอ ลำต้นเป็นปล้องๆ เช่น ไผ่จีน (*Arundinaria suberecta* Munro) ไผ่ป่า (*Bambusa arundinacea* Willd.) ไผ่สีสุก (*B. flexuosa* Munro และ *B. blumeana* Schult.) ไผ่ไร่ (*Gigantochloa albociliata* Munro) ไผ่ดำ (*Phyllostachys nigra* Munro). ผลผลิตจากไผ่ที่สำคัญคือ หน่อไผ่ ซึ่งเป็นอาหารสำคัญของคนไทย นิยมทานกันมากในเกือบทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะ ภาคเหนือและอีสาน นอกจากนี้ไผ่ยังมีคุณสมบัติพิเศษทั้งด้านความแข็งแรงและยืดหยุ่นที่เหนือกว่าวัสดุสังเคราะห์หลายชนิด ดังนั้นจึงยังได้รับความนิยมในการทำเครื่องมือเครื่องใช้หลายประเภท หนักร้านก่อสร้างและบันได เป็นต้น

ใบชะพลู

ชะพลู หรือ ช้ำพลู ชื่อวิทยาศาสตร์ : Piper sarmentosum Roxb.

ทางภาคเหนือ : เรียกว่า ผักปุงนา ผักพลูนก พูลูลิง ปูลิง ปูลิงนก

ทางภาคกลาง : เรียกว่า ช้ำพลู

ทางภาคอีสาน: เรียกว่า ผักแค ผักปูลิง ผักนางเลิด ผักอีเลิด

ทางภาคใต้ : เรียกว่า นมวา นิยมเรียกใบชะพลูมากกว่า

ต้นชะพลูมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ แบบทรงพุ่ม ต้นเตี้ย มีขนาดเล็ก และ แบบไม้เลื้อย

ใบ : มีลักษณะคล้ายรูปหัวใจรูปทรงคล้ายกับใบพลู แต่มีขนาดใบเล็กกว่า มีสีเขียวเข้มเป็นใบเดี่ยว รสชาติเผ็ดอ่อนๆ

ดอก : ออกบริเวณปลายยอด มีสีขาวอัดแน่นกันเป็นทรงกระบอกขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายติปลีแต่สั้นกว่า

การดูแล : ชะพลูเป็นพันธุ์ไม้ที่ชอบพื้นที่ชุ่ม มีความชื้น

การขยายพันธุ์ : วิธีการปักชำ โดยการเลือกกิ่งที่มีใบอ่อนและใบแก่ เด็ดใบแก่ออกและนำไปปักชำได้

ดอก : ทำให้เสมหะแห้ง ช่วยขับลมในลำไส้

ราก : ขับเสมหะให้ออกมาทางระบบขับถ่าย ขับลมในลำไส้ ทำให้เสมหะแห้ง

ต้น : ขับเสมหะในทรวงอก

ใบ : มีรสเผ็ดร้อน ทำให้เจริญอาหาร ขับเสมหะ ใบชะพลูมีสาร เบต้า-แคโรทีน สูงมาก

ใบชะพลูมีสารกลุ่มออกซาเลต (Oxalate) ค่อนข้างสูง ซึ่งเป็นสารที่สามารถทำให้เกิดนิ่วในไตได้ ถ้าหากร่างกายได้รับการสะสม จึงควรดื่มน้ำมากๆ เพื่อให้สารดังกล่าวถูกเจือจาง ถูกขับถ่ายมาทางปัสสาวะ หรือทานอาหารจำพวกโปรตีนสูงๆ เพื่อป้องกันการเกิดนิ่วก็ได้

ใบยอ

ยอ มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ : *Morinda citrifolia* Linn ภาคเหนือเรียกว่า มะดาเสื่อ ยอบ้าน เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ต้นโตเต็มที่สูงประมาณ 6 เมตร ทรงพุ่มกว้างประมาณ 4 เมตร ใบเป็นรูปไข่หนา สีเขียวเข้ม กว้างประมาณ 20 เซนติเมตร ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ผิวใบไม่เรียบ แต่เป็นหยัก คลื่นไม่เป็นระเบียบ ดอกขนาดเล็กมี 5 กลีบ สีขาว ผลขนาดไข่เปิด มีตาเป็นปุ่มรอบผล ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อผลสุกมีสีขาวครีม เมล็ดสีน้ำตาล สันนิษฐานว่า ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของยอบ้านอยู่แถบหมู่เกาะโปลินีเซียในฟิลิปปินส์ ตองกา ตาฮิติ ฯลฯ ในตามมหาสมุทรแปซิฟิก มีผู้นำมาปลูกตามประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียมาแล้ว โดยเฉพาะประเทศที่มีชายฝั่งทะเล เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย เวียดนาม ไทย ศรีลังกา ฯลฯ สำหรับ ใบในประเทศไทย ปลูกยอบ้านมานานหลายร้อยปี เพราะในหนังสืออักขราภิธานศัพท์ ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2416 เมื่อ 120 ปีมาแล้ว กล่าวถึงยอบ้านและยอป่าเอาไว้อย่างชัดเจน นอกจากใช้เป็นผักแล้ว ยอบ้านยังมีประโยชน์ต่อมนุษย์ในด้านอื่นๆ อีก เช่น การใช้เป็นสีย้อมผ้าและเป็นสมุนไพรรักษาโรคบางชนิด ส่วนของยอบ้านที่นิยมนำมาทำสีย้อมผ้า คือ ส่วนราก รongลงมา คือ เปลือก ทั้งสองส่วนควรนำมาจากต้นยอบ้านที่มีอายุ 4 ปีขึ้นไป สารที่ทำให้สีจากเปลือกและราก คือ Morindone ซึ่งจะให้สีแดง ชมพู หรือน้ำตาลอ่อน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสารประกอบที่นำมาผสม ยอบ้านมีสรรพคุณต้านอนุมูลอิสระใช้รักษาโรคได้มากมาย ข้อดีอย่างหนึ่งของการใช้ยอบ้านเป็นยารักษาโรค คือ ไม่ปรากฏอาการข้างเคียงเหมือนสมุนไพรบางชนิด การใช้ยอบ้านเป็นสมุนไพรจึงง่ายและปลอดภัย รวมทั้งอาจใช้เป็นอาหารประจำได้อีกด้วย (เช่น ใบและผล) เพื่อเป็นการป้องกันและได้คุณค่าทางอาหารไปพร้อมๆ กัน

ผล : ของยอบ้านมีสรรพคุณรักษาอาการคลื่นไส้อาเจียน ท้องเฟ้อ จุกเสียด ท้องผูก เป็นลมวิงเวียน ประจำเดือนขาดหาย เป็นแผลในปากและเหงือก พยาธิในลำไส้ เบื่ออาหาร ฯลฯ

ใบยอ : บ้านใช้รักษาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ท้องผูก ปวดข้อ เบื่ออาหาร ปวดหัว น้ำร้อนลวก แผลเรื้อรัง ไอ โลหิตจาง เหา ฯลฯ

ใบจาก

จาก เป็นพืชจำพวกปาล์ม จัดอยู่ในวงศ์ย่อย Nypoideae ซึ่งมีสกุลเดียว (Nypa) และเป็นปาล์มเพียงชนิดเดียวที่เป็นพืชในป่าชายเลน และมีลำต้นอยู่ใต้ดิน นับเป็นพืชเก่าแก่มากชนิดหนึ่ง ที่มีซากดึกดำบรรพ์อายุถึง 70 ล้านปี ใบจากมีลักษณะคล้ายใบมะพร้าว แต่มีความเหนียว และกว้างกว่า ทำให้สามารถใช้น้ำมาเย็บเป็นตับ เรียกว่า "ตับจาก" แล้วนำไปมุงหลังคา กันแดดกันฝนได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจะใช้งานไปนาน ใบจากกรอบ เปลี่ยนจากสีเขียวเข้ม เป็นสีเหลือง สีน้ำตาล กระทั่งเกือบเป็นสีดำ แต่ก็ยังคงกันฝนและแดดได้ จนกว่าจะแห้งกรอบและผุไป คำว่า "หลังคาจาก" หรือ "หลังคามุงจาก" จึงเป็นที่รู้จักกันดีในสังคมไทย การใช้ใบจากมุงหลังคายังคงนิยมใช้จนปัจจุบัน โดยเฉพาะในแถบที่อยู่ใกล้ลำคลองและที่ราบลุ่มมีต้นจากชุกชุม ใบจากยังมีประโยชน์ใช้ห่ออาหาร ที่เรียกว่า ขนมจาก ซึ่งเป็นขนมที่ทำจากแป้ง น้ำตาล และมะพร้าว ผสมกันจนเหลวได้ที่ แล้วนำห่อด้วยใบจาก ปิ้งบนไฟ ก็จะได้ขนมจากที่อร่อย มีกลิ่นหอม รสชาติดี เป็นขนมไทยอีกอย่างหนึ่งที่รู้จักกันดี แม้อาจมีการใช้ใบมะพร้าวมาห่อ แต่ก็ได้รสชาติที่ไม่อร่อยอย่างการใช้ใบจากจริงๆ

ใบจากที่ยังไม่แก่ หากยังใช้เป็นใบห่อยาสูบได้ โดยลอกใบจากที่ตากแห้งแล้วออกเป็นแผ่นบางๆ แล้วตัดให้พอดีสำหรับมวนยาสูบ

ผล

ผลจากที่สุกแล้ว จะเป็นเยื่อสีขาว ใส นุ่ม มีรสหวาน นิยมรับประทานเป็นของหวาน มาช้านานดังความปรากฏใน "พระราชนิพนธ์กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน" ที่ยกมาข้างบน นอกจากนี้ในบางท้องถิ่นยังตัดปลายช่อดอกของจาก เพื่อเอาน้ำตาลจากไปทำเป็นน้ำเมา เช่นเดียวกับที่นิยมใช้น้ำตาลจากต้นตาลและมะพร้าว ส่วนผลอ่อนที่แตกหน่อ จะมีจาวอยู่ข้างใน นำมารับประทานได้ เช่นเดียวกับจาวตาล หรือจาวมะพร้าว ส่วนกลีบดอกนั้นนำไปเป็นส่วนผสมของชาสมุนไพรได้

ใบตาล

ต้นตาล เป็นพันธุ์ไม้พวก ปาล์มขนาดใหญ่ สกุล (Genus) Borassus ในวงศ์ (Family) Palmae เป็นปาล์มที่ แข็งแรงมากชนิดหนึ่ง และเป็นปาล์มที่แยกเพศกันอยู่คนละต้น ต้นสูงถึง 40 เมตร และโตวัดผ่ากลางประมาณ 60 ซม. ลำต้นเป็นเสี้ยนสีน้ำตาลเข้มมาก แต่ใ้กลางลำต้นอ่อน บริเวณโคนต้นจะมีรากเป็นกลุ่มใหญ่ ใบเหมือนพัดขนาดใหญ่ กว้าง 1 – 1.5 เมตร มีก้านเป็นทางยาว 1 – 2 เมตร ขอบของทางของก้านทั้งสองข้าง มีหนามเหมือนฟันเลื่อยสีน้ำตาลเข้ม ๆ และคมมาก โคนก้านแยกออกจากกันคล้ายคีมเหล็กโอบหุ้มลำต้นไว้ ช่อดอกเพศผู้ใหญ่ รวมกันเป็นกลุ่มคล้ายนิ้วมือ เราเรียกว่านิ้วตาลแต่ละนิ้วยาวประมาณ 40 ซม. และโตวัดผ่า กลางประมาณ 1.5 – 2 ซม. โคนกลุ่มช่อจะมีก้าน ช่อรวมและมีก้านแข็ง ๆ หลายก้านหุ้มโคนก้านช่ออีกทีหนึ่ง ช่อดอกเพศเมียก็คล้าย ๆ กัน แต่นี้จะเป็นปุ่มปม ปุ่มปมคือดอกที่ติดนิ้วตาล ดอกหนึ่ง ๆ โตวัดผ่ากลางประมาณ 2 ซม. และมีก้านแข็ง ๆ หุ้ม แต่ละดอก กาบนี้จะเติบโตไปเป็นหัวจุกลูกตาลอีกทีหนึ่ง ผลกลมหรือรูปทรงกระบอกสั้น ๆ โตวัดผ่ากลางประมาณ 15 ซม. ผลเป็นเส้นใยแข็งเป็นมัน มักมี สีเหลืองแกมดำคล้ำเป็นมันหุ้มห่อเนื้อเยื่อสีเหลืองไว้ภายใน ผลหนึ่ง ๆ จะมีเมล็ดใหญ่แข็ง 1 – 3 เมล็ด

ใบตองกุงหรือใบพลวง

พลวง [N] large timber tree

Class. ต้น

Syn. ต้นพลวง

Def. ชื่อไม้ต้นชนิด *Dipterocarpus tuberculatus* Roxb. ในวงศ์ Dipterocarpaceae ใบใหญ่ ใช้ห้อยยาสูบและมุงหลังคา

Sample. ต้นไม้ที่พบในไร่นาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป ได้แก่ พลวง กระบก จามจรี เต็ง มะขาม และแดง

ใบชงโค

ชงโค [N] *Bauhinia purpurea* Linn.

Class. ต้น

Syn. ต้นชงโค

Def. ชื่อไม้ต้นขนาดกลางชนิด *Bauhinia purpurea* Linn. ในวงศ์ Leguminosae ดอกสีชมพูอมแดงหรือม่วงแดง

ใบสัก

ชื่อสามัญ : Teak

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Tectona grandis* Linn.

ตระกูล : Verbenaceae

ชื่ออื่น : กระเบียด

ลักษณะทั่วไป : สักทองเป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีความสูงประมาณ 15-30 เมตร ผิวเปลือกลำต้นมีสีน้ำตาล เปลือกเรียบลำต้นเปลาตรงแตกกิ่งก้าน ตรงส่วนเรือนยอด ใบเป็นใบเดี่ยว เนื้อใบนาสากคาย ใต้ใบจะมีขน ใบมีลักษณะกลมใหญ่ขนาดใบกว้างประมาณ 15-20 เซนติเมตร ยาวประมาณ 20-25 เซนติเมตร ออกดอกเป็นช่อ ตามบริเวณปลายกิ่ง ดอกมีกาบหุ้ม ดอกเป็นรูปรียาวประมาณ 1 เซนติเมตรดอกมีกลีบดอก 5 แฉก ดอกมีขนาดเล็กสีขาวผลเป็นรูปทรงกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลางโตประมาณ 0.5 เซนติเมตร

ความเป็นมงคล : คนไทยโบราณเชื่อว่า บ้านใดปลูกต้นสักทองไว้ประจำบ้าน จะทำให้มีศักดิ์ศรี เพราะสัก หรือสักดิ์ คือการมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์ ยศฐาบรรดาศักดิ์ นอกจากนี้ สัก หรือ สักกะ คือ พระอินทร์ผู้มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ในสวรรค์ ดังนั้น สักทองจึงเป็นไม้มงคลนาม

การห่อแบบราชสำนัก

งานใส่ขนมแบบมีกรวยครอบ

ซองใส่ดอกไม้

จวนกลมมีฝาปิด

ซองพลุห่อยาเส้น

กระทงแบบมีกรวยครอบ

ห่อขนมเทียนสลัดงา

การห่อทรงสูง

การห่อทรงเตี้ย

ข้าวห่อใบตอง

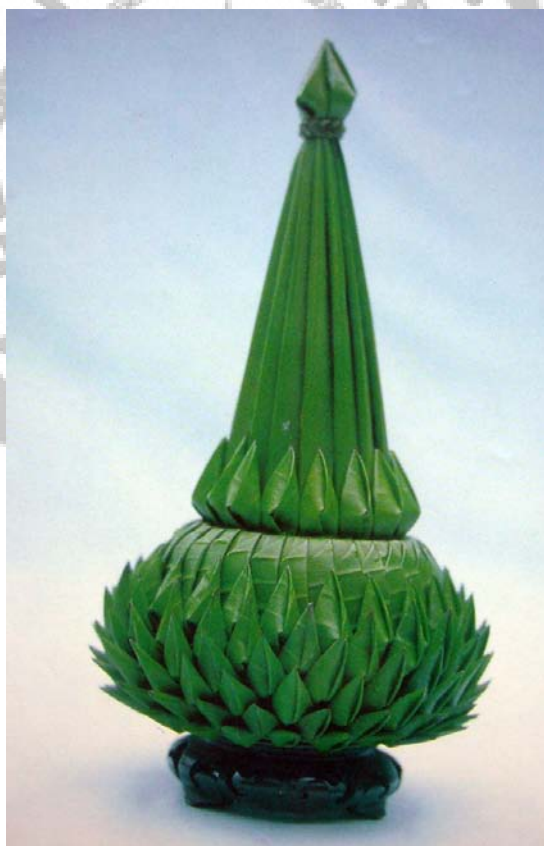
ข้าวห่อใบตอง

ข้าวห่อใบตอง

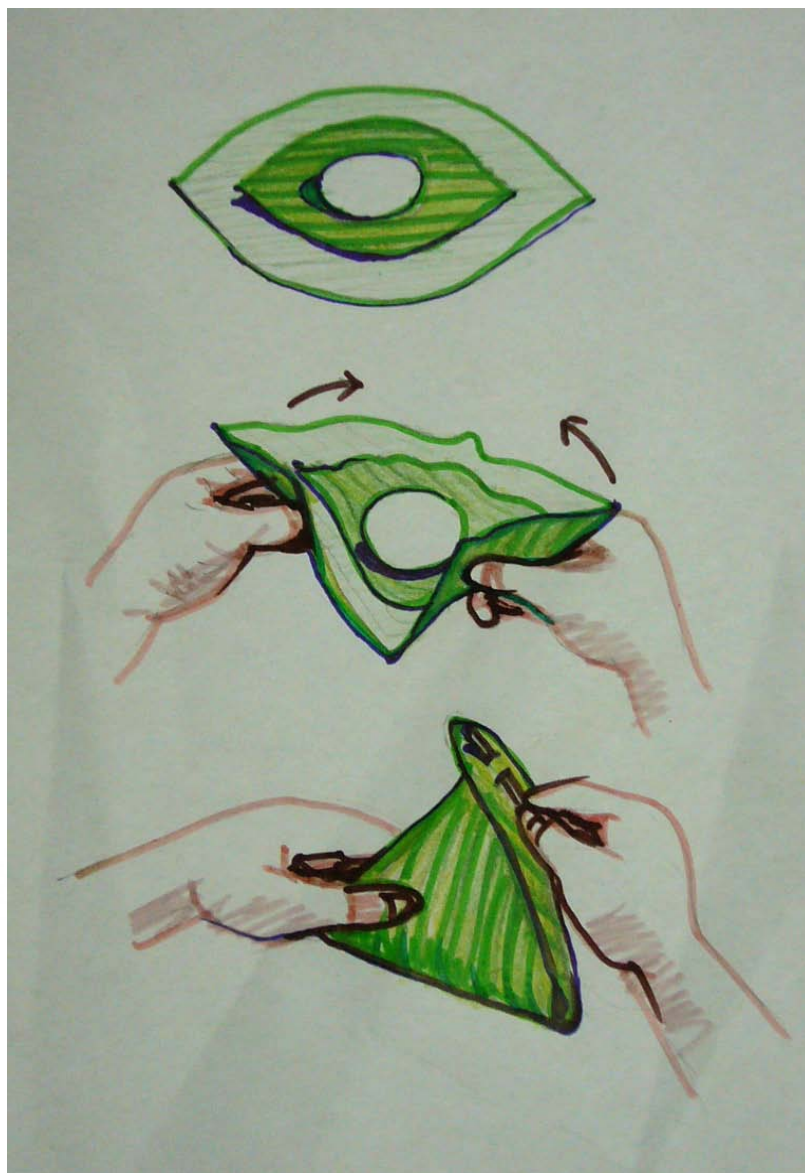
กระทงสังฆทาน

กระทงกลีบบัวสัตตบงกช

ภาคผนวก ข
วิธีการห่อของกิน แบบต่างๆ

การห่อสวม

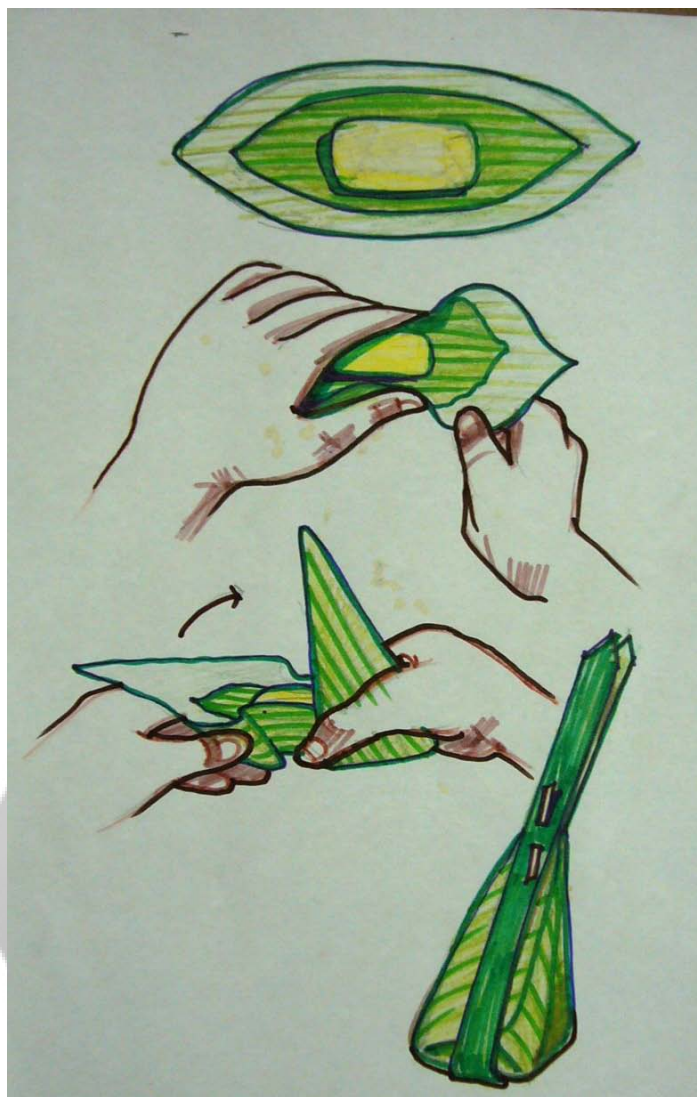
การห่อสวม

เป็นวิธีการห่อที่ง่ายและสะดวกต่อการใช้งาน เหมาะกับการห่อของชิ้นเล็กๆ

เช่น ขนม

ขั้นตอน

1. ตัดใบตองเป็นรูปไข่ หรือวงรี 2 ใบ ขนาดใหญ่ 1 ใบ กว้างประมาณ 4 - 5 นิ้ว และขนาดเล็ก 1 ใบ ขนาด 6 - 7 นิ้ว ใช้ด้านนวลวางประกบกัน
2. จับปลายทั้ง 2 ด้านโอบขึ้นมาให้ทับซ้อนกันให้ปลายด้านหนึ่งอยู่ในและปลายด้านหนึ่งอยู่ด้านนอก
3. กลัดไม้ตรงปลายของห่อ

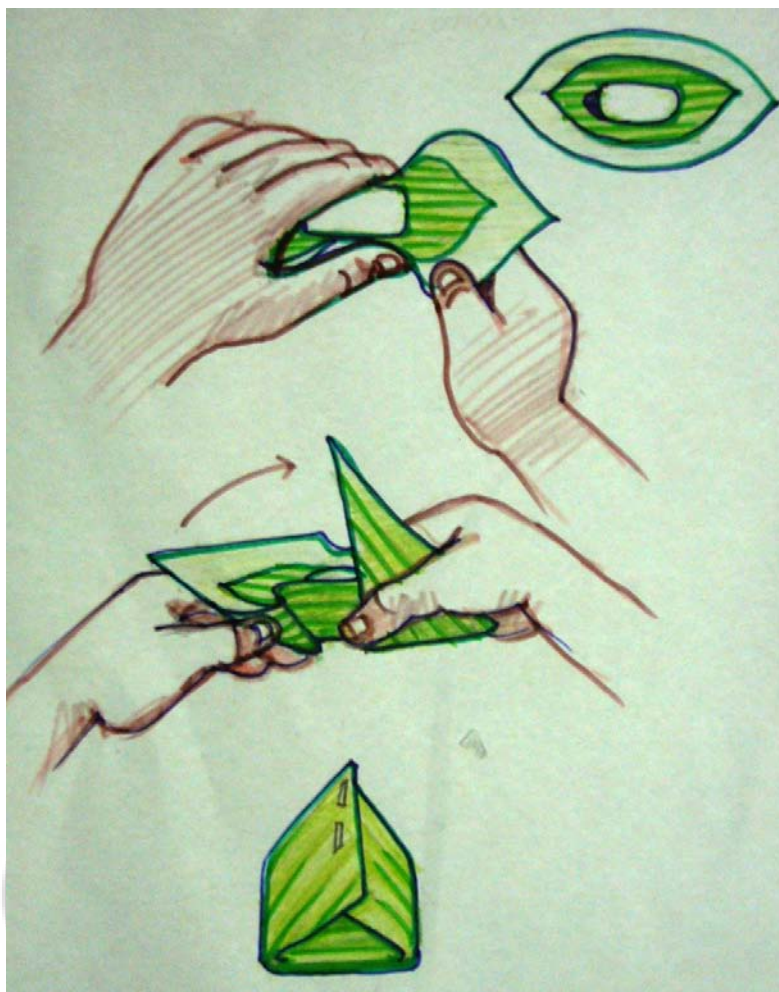
การห่อทรงสูง

การห่อทรงสูง

เป็นการห่อที่เหมาะสมกับการห่อขนม เช่น ขนมกล้วย ขนมตาล ขนมฟักทอง ขนมใส่ไส้
รูปทรงเป็นทรงสูงเพรียว สวยงาม ผูกด้วยเดี๋ยที่ทำจากทางมะพร้าว

ขั้นตอน

1. ตัดใบตองให้มีขนาดกว้างประมาณ 3 – 5 นิ้ว ยาวประมาณ 9 – 10 นิ้ว 2 ใบขนาดใหญ่ 1 ใบ ขนาดเล็ก 1 ใบ หันด้านนวลประกบกัน วางขนมที่จะห่อด้านบน
2. จับมุมบริเวณที่ห่อ ยกริมใบตองขึ้นทำมุมเฉียง กลับมายกริมใบตองอีกข้างขึ้นมาประกบให้ทับซ้อนกัน
3. ใช้ใบมะพร้าวฉีกกะขนาด ประมาณ 1 นิ้ว โอบรัดด้านนอก กลัดด้วยไม้ไผ่

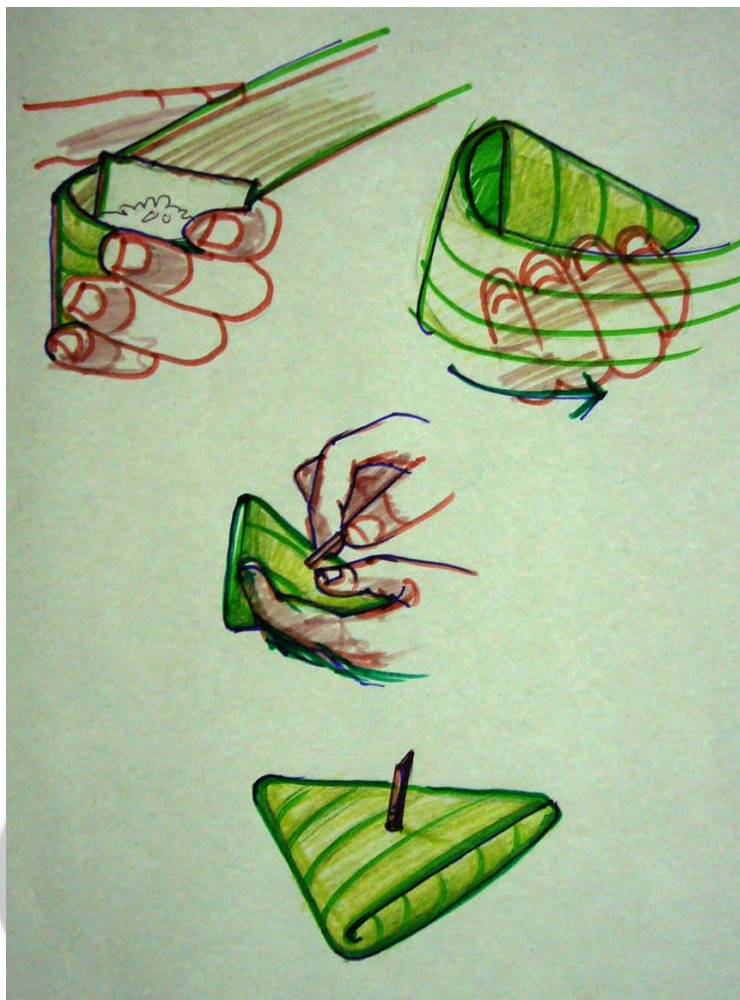
การห่อทรงเตี้ย

การห่อทรงเตี้ย

เป็นการห่อที่ใช้กับขนมสีเหลืองมันเล็กน้อย เช่น ขนมเปียกปูน ขนมชั้น ข้าวเหนียวสังขยา ขนมหม้อแกง เป็นต้น

ขั้นตอน

1. ตัดใบตองให้มีขนาดเล็กกว่าการห่อทรงสูง ขนาดประมาณ 3 – 4 นิ้ว ยาวประมาณ 6 – 7 นิ้ว หันด้านนวลประกบกัน วางขนมที่จะห่อด้านบน
2. จับมุมบริเวณตรงปลายขนมที่จะห่อ ยกริมขึ้น ด้านตรงข้ามทำเช่นเดียวกัน โอบให้มุมทับซ้อนกัน
3. กลัดด้วยไม้ไผ่หรือมะพร้าว อาจมีเตี๋ยหรือไม่มีก็ได้

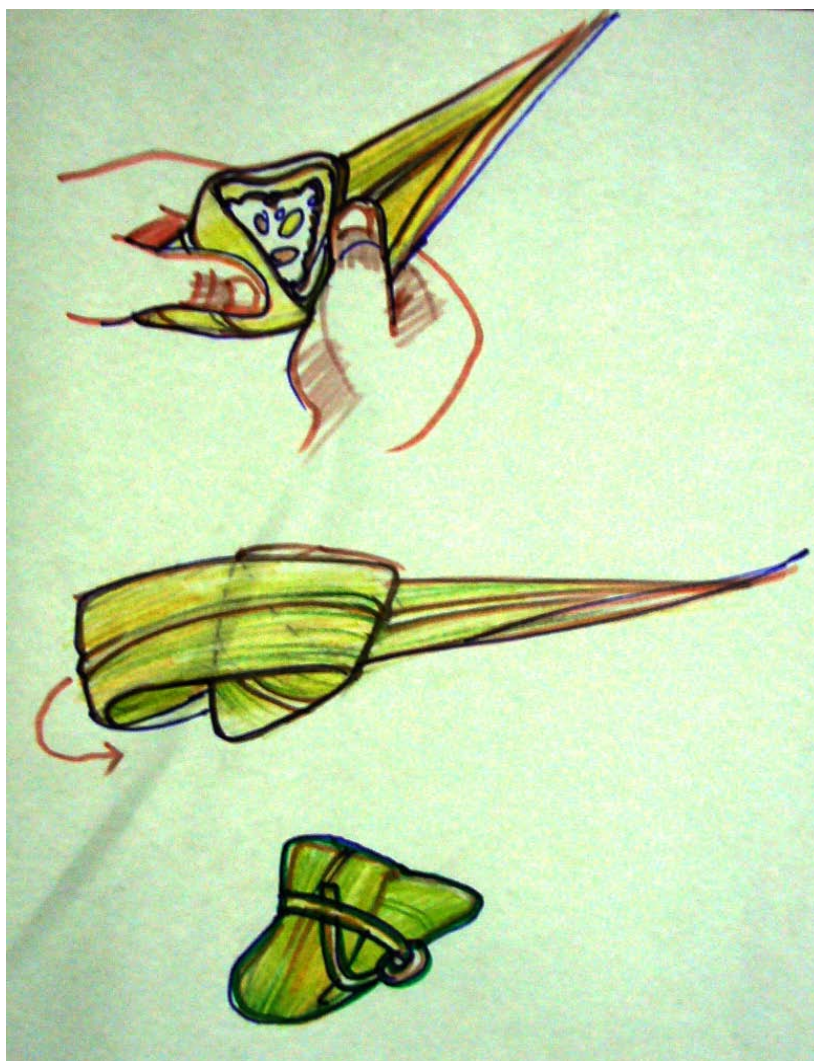

การห่อข้าวต้มหน้าวุ้น

การห่อข้าวต้มหน้าวุ้น

ขั้นตอน

1. ตัดใบตองให้มีขนาดความกว้างประมาณ 1 – 2 นิ้ว
2. จับตรงโคนใบตองหมุนพับมาด้านหลัง ทำให้เป็นกรวยแหลม ใส่ข้าวลงไปในกรวยจนเกือบเต็ม
3. จับปลายใบตองม้วนกลับมาปิดปากกรวยให้สนิท พับทบมุมให้เป็นรูปสามเหลี่ยม ดึงให้แน่นทุกมุม จนกว่าจะหมดความยาวของใบตอง
4. ใช้ไม้กลัดปักก่ห่อข้าวต้มตรงกลางให้ทะลุ

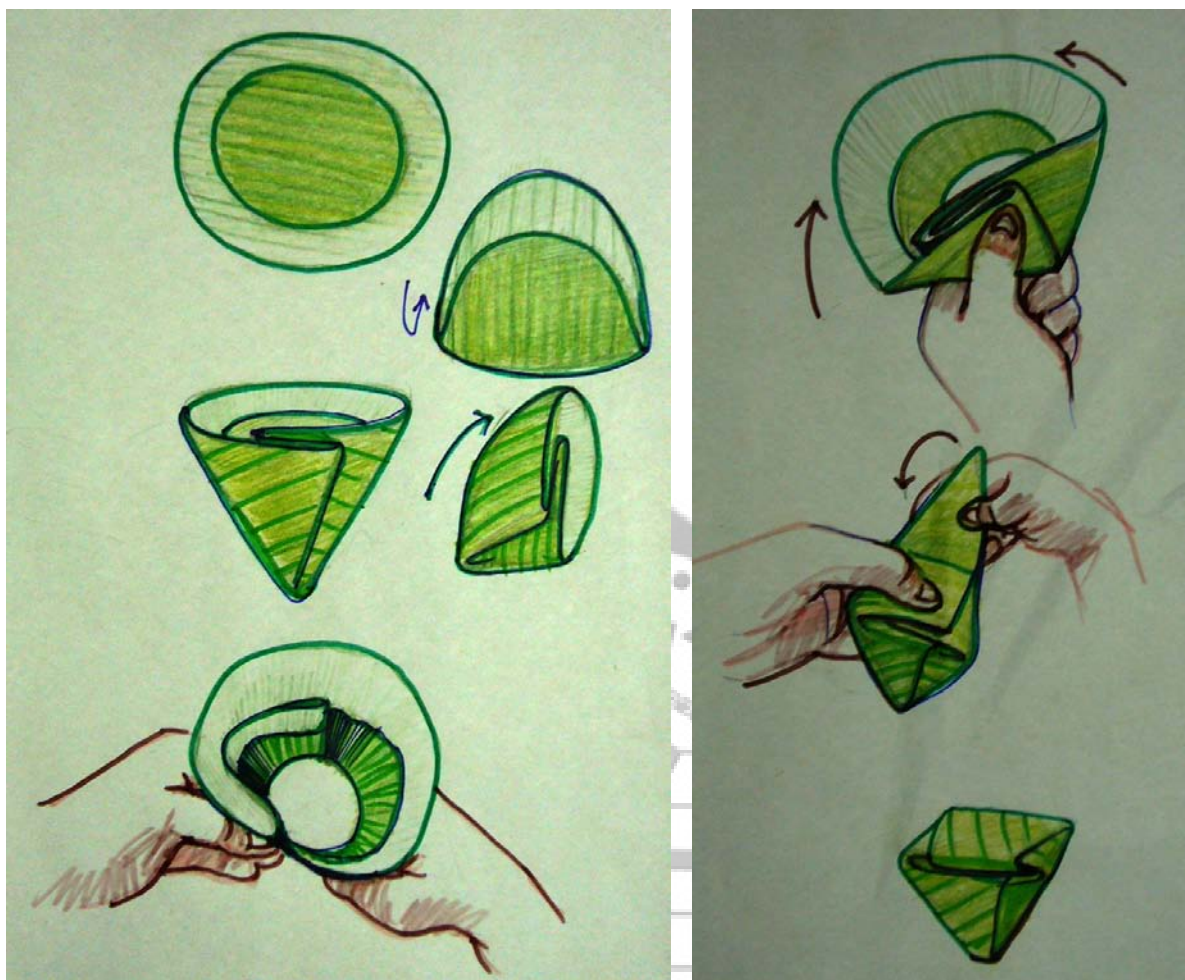

การห่อบ๊ะจ่าง

การห่อบ๊ะจ่าง

การห่อบ๊ะจ่างจะใช้ใบไผ่จีน ที่มีขนาดใหญ่มาห่อ ข้าวเหนียวใส่ไส้หมู ไช้ ถั่วตามต้องการ
ขั้นตอน

1. ใช้ใบไผ่ 2 ใบวางซ้อนกัน ตัดด้านโคนที่มีใบไผ่แข็งทิ้ง พันม้วนเป็นกรวยแหลมใส่ข้าวเหนียวและไส้ลงไปจนเกือบเต็ม
2. พับใบไผ่ให้ปิดปากกรวยให้สนิท หลังจากนั้นให้พันไปมาดึงให้แน่น จนกว่าใบไผ่จะหมด
3. มัดด้วยตอกหรือเชือกตรงกลางให้แน่น

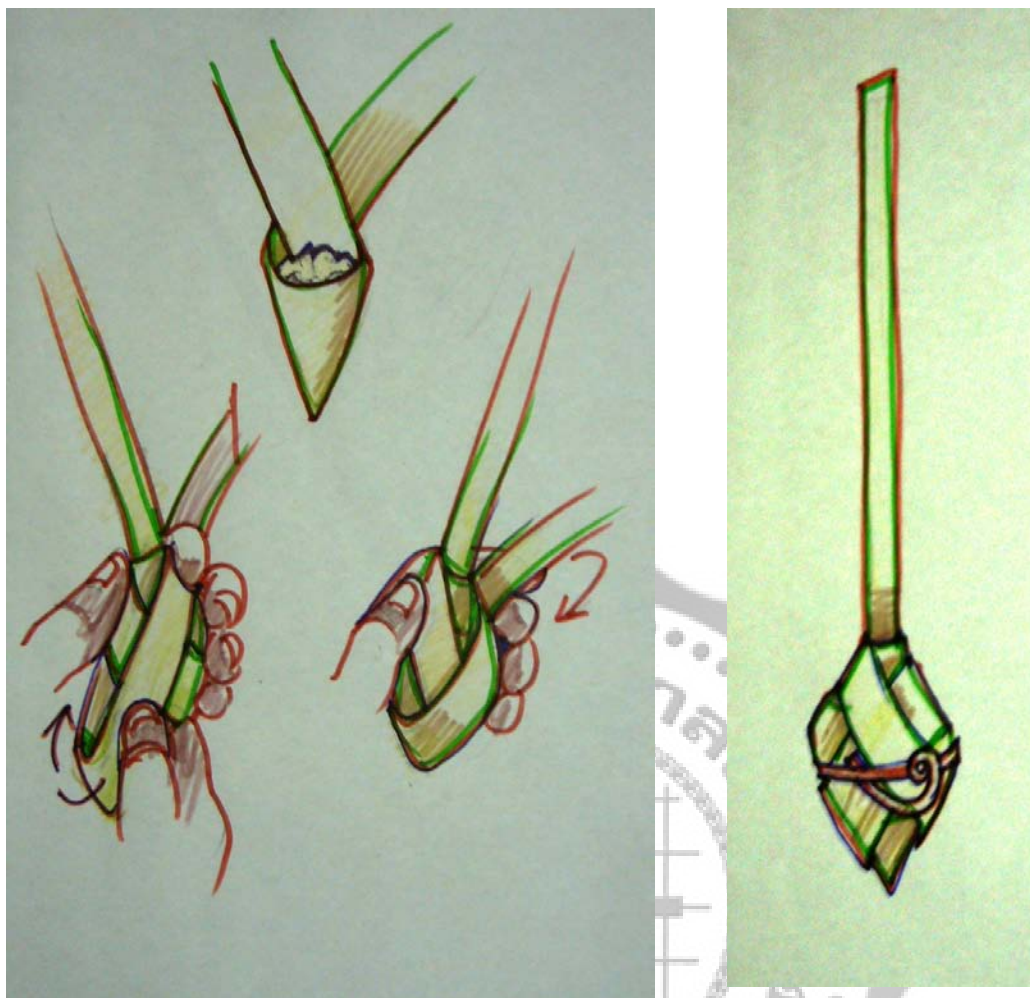
การห่อขนมเทียน

การห่อขนมเทียน

เคล็ดลับการห่อขนมเทียนคือต้องทาน้ำมันพืชที่ใบตองชั้นในก่อน เพื่อป้องกันแป้งติดกับใบตอง

ขั้นตอน

1. ตัดใบตองให้เป็นวงกลมค่อนข้างรีเล็กน้อย 2 แผ่น ใช้ด้านนวลวางประกบกันขนาดกว้างประมาณ 5 - 6 นิ้ว ใบด้านในเล็กกว่าด้านนอก
2. พับชายด้านล่างขึ้นมาเกือบครึ่ง และพับด้านซ้ายทบขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งขยายกรวยออกให้เป็นวงกลม
3. ใส่แป้งขนมเทียนลงไปตรงกลาง พับใบตองด้านมุมที่ตรงกับคนพับเข้าไปด้านใน พับมุมซ้ายและขวาเข้ามาตรงกลางให้ทับซ้อนกัน
4. ปลายแหลมด้านสุดท้ายให้พับลงมาสอดในช่องว่างด้านคนพับ

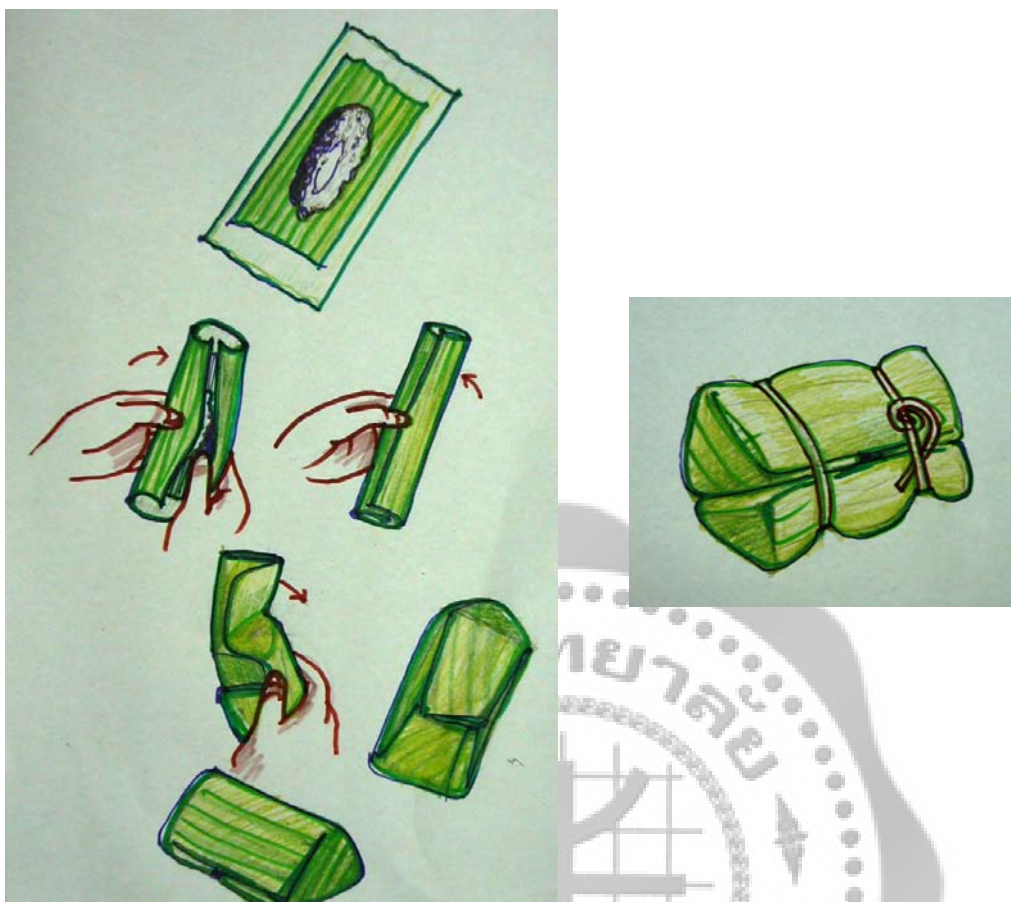
การห่อข้าวต้มลูกโยน

ข้าวต้มลูกโยน

การห่อข้าวต้มลูกโยนอาจใช้ใบไม้ได้หลายชนิดเช่น ใบลาน ใบมะพร้าว ใบตาลหรือ ใบอ้อยก็ได้ แต่ต้องเป็นใบไม้ที่มีความยาว เรียว และต้องเอาเส้นตรงกลางใบที่มีความแข็งออกก่อน

ขั้นตอน

1. นำใบไม้ที่ใช้ห่อ พันทับกันให้เป็นกรวยแหลม ใส่ข้าวเหนียวลงไปในกรวยพอประมาณ
2. พันใบไม้ลงมาปิดกรวยให้สนิท ดึงให้แน่นพันทบไปมาให้ปิดข้าวไม่ให้มีรูเล็ดลอดออกมาจนกว่าจะหมดความยาวของใบไม้ สอดเก็บชายใบไม้ให้เรียบร้อย
3. อาจมัดด้วยตอกหรือเชือก หากการพันนั้นไม่แน่นพอ

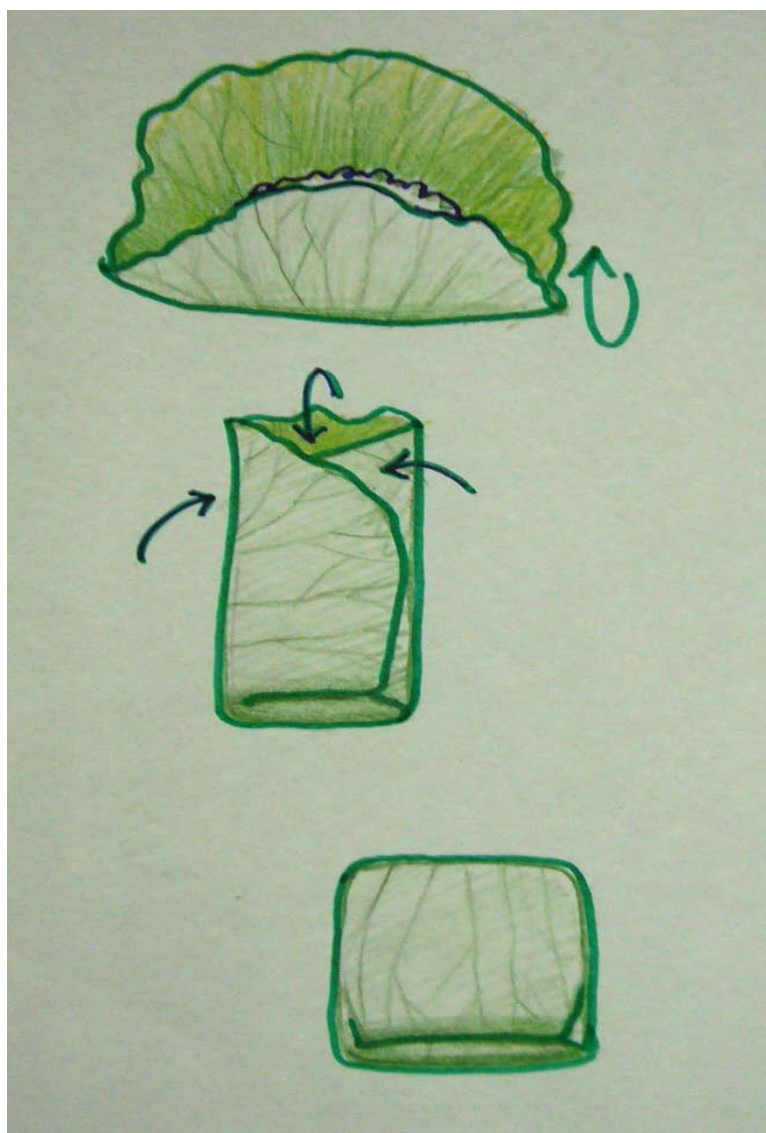

การห่อข้าวต้มมัด

ข้าวต้มมัด

การห่อข้าวต้มมัดอาจใช้ใบไม้ได้หลายชนิด เช่น ใบตอง ใบตองทอง ใบอ้อ ใบอ้อย เป็นต้น
ขั้นตอน

1. ฉีกใบตองกว้างประมาณ 5 – 6 นิ้ว 2 แผ่น วางประกบด้านนวลเข้าหากัน ใบด้านในให้มีขนาดเล็กกว่าใบด้านนอกหากต้องการความสวยงามอาจเจียรปลายให้โค้งมนก็ได้ ใส่ข้าวและกล้วยลงไปตรงกลาง พับให้กระชับเข้ามาทั้ง 2 ด้าน
2. พับมุมตรงด้านหัวให้เป็นนมแหลมขึ้นโดยกดพับไปทางซ้ายและพับทบกลับมาทางขวา หงายข้าวต้มแล้วพับส่วนที่เหลือลงมา อีกด้านที่เหลือทำขั้นตอนเดียวกัน
3. นำข้าวต้ม 2 กีบมัดรวมด้วยกัน ด้วยตอกให้แน่นเพื่อกันไม่ให้น้ำเข้าขณะต้ม ปัจจุบันใช้วิธีการนี้ อาจไม่ต้องมัดรวมกันก็ได้

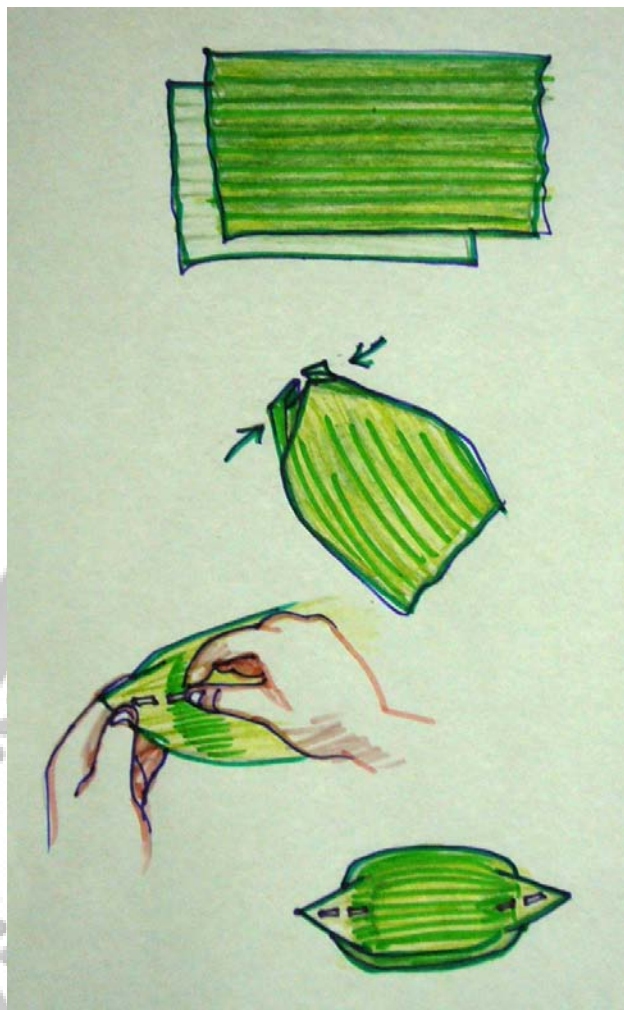
ข้าวห่อใบบัว

การห่อใบบัว

เลือกใบบัวที่ไม่อ่อนเกินไปและไม่แก่จนเกินไป หากต้องการความแข็งแรง ทนทาน อาจใช้ 2 ใบซ้อนกัน การห่อนี้ยังใช้ได้กับใบตอง ใบสั๊ก หรือใบไม้อื่นที่มีขนาดใหญ่มาห่อได้

ขั้นตอน

1. นำข้าวที่จะห่อตักใส่ตรงกลาง พับขอบด้านหน้าเข้าไป แล้วพับริมทั้ง 2 ด้าน ซ้ายขวา ให้ทับซ้อนกัน
2. พับมุมที่เหลือม้วนกลับมาสอดลงในช่องว่าง

กระตงห่อขนม

กระตงห่อขนม

กระตงใบตองเหมาะสำหรับใส่ของที่มีปริมาณไม่มากนัก เช่นขนมครก ขนมต้ม หรือใส่อาหารประเภทก๋วยเตี๋ยวผัดไทยก็ได้

ขั้นตอน

1. จี๋กใบตอง 2 ชิ้น ให้มีขนาดเท่ากัน วางประกบด้านนวลเข้าหากัน ให้มีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า
2. จับมุมย่อพับเข้ามาตรงกลาง ทั้ง 2 ด้านให้สมดุลกัน
3. กลัดไม้ตรงมุมแหลมตรงกลาง แล้วทำอีกด้านหนึ่งให้เหมือนกัน
4. ใส่ของที่ต้องการห่อลงไป

ภาคผนวก ค
ศิลปนิพนธ์งานศิลปะแห้วห่อหุ้ม

ปัจจุบันกระแสศิลปะหลังสมัยใหม่เข้ามามีบทบาททั้งในและนอกวงการศิลปะ ศิลปินที่มีชื่อเสียงในด้านการห่อ(wrapped art or pagkaging art)ที่มีแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ ได้แก่คริสโต จา วาเซฟฟ์

ประวัติของคริสโตกับศิลปะแนวห่อหุ้ม

คริสโต จา วาเซฟฟ์ (christo javacheff) เกิดเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ.1935 ที่เมืองกาโบรโว (gabrovo) ในประเทศบัลแกเรีย (Bulgaria) ได้เข้าเรียนศิลปะที่สถาบันวิจิตรศิลป์ (fine art academy) ในปี ค.ศ.1952-1956 เป็นเวลาสี่ปีในเมืองโซเฟีย (sofia) ในขณะนั้นประเทศบัลแกเรียถูกปกครองโดยกลุ่มนาซี โดยไม่ทราบสาเหตุ คริสโตย้ายมาตะวันตกที่ประเทศเชโกสโลวาเกีย กรุงปรากในปี ค.ศ.1956 และสุดท้ายย้ายมาอยู่ประเทศที่เป็นกลางอย่างออสเตรียมาถึงกรุงเวียนนาในปี ค.ศ.1957 เข้าเรียนในสถาบันวิจิตรศิลป์ (Vienna Fine Art Academy) และปี ค.ศ.1958 เขาย้ายไปยังปารีสแต่งงานกับ ซอง โคลด์ เดอ กิลล์บอน (Jeanne Claude De Guillbon) เป็นลูกสาวนายพลฐานะดี คริสโตมีลูกชาย 1 คนชื่อ คีริล (Cyril) เขาได้ย้ายไปนิวยอร์กในปี ค.ศ.1964 เริ่มคิดสร้างงานศิลปะชิ้นใหญ่ ในปี ค.ศ.1960 โดยการห่ออาคารบ้านเรือนสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ในปี ค.ศ.1968 (Jonathan Fineberg, 2000: 357) ประวัติและการสร้างสรรค์ผลงานมีดังนี้

1935	เกิด 13 มิถุนายน เมืองกาโบรโว บัลแกเรีย (Gabrovo Bulgaria)
1952-56	ศึกษาศิลปะที่ Fine Art Academy ในกรุงปราก (Prague)
1957	เรียน 1 ภาคการศึกษาที่ Vienna fine art academy
1958	ย้ายมาปารีส เริ่มงานห่อหุ้ม
1961	โครงการห่ออาคารสาธารณะ ห่อถังน้ำมันและทำเรือในอ่าวโคโลญน์
1962	งานกำแพงเหล็ก - และกำแพงถังน้ำมันในกรุงปารีส ห่อผู้หญิงในกรุงลอนดอน
1963	จัดแสดง
1964	ห่อหน้าร้านในนิวยอร์ก
1966	Air Package และ Wrapped Tree และห่อทางเดินใน Minneapolis School of Art
1968	สร้างผลงานหลายชิ้นรวมทั้งงาน Documenta ครั้งที่ 4 กรุง Kassel ห่ออากาศสูง 280 ฟุต
1969	ห่อพิพิธภัณฑสถานศิลปะร่วมสมัยในซิดคาโก ห่อหน้าผาที่ลิตเติลเบย์ ออสเตรเลีย โครงการ กองถังน้ำมันที่ Texas จำนวน 1,249,000 บาเรลล์
1970	ห่ออนุสาวรีย์ที่ มิลาน อิตาลี
1972	ชิงผ้าผ่านหุบเขา Valley Curtain ในโคโรราโด
1974	ห่อกำแพงโรมัน, ห่อด้านหน้ามหาสมุทรกว่า 150,000 ตารางฟุต

- 1976 งาน Running Fence, แคลิฟอร์เนีย
- 1977-78 ห่อทางเดิน Wrapped Walk Ways ที่แคนซัส ชีตึกกว่า 4.5 กิโลเมตร
- 1979 โครงการ Central Park นิวยอร์ก
- 1980-83 งาน Surrounded Island ห่อเกาะด้วยผ้าสีชมพูที่ไม่อามีฟลอริดา
- 1985 โครงการ The Umbrellas โครงการร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับอเมริกา
ห่อสะพาน Pont Neuf ในฝรั่งเศส

Wrapped Reichstag. Project for Berlin. 1985

แนวความคิดและการสร้างสรรค์ผลงานของคริสโต

ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิดของคริสโตจากการแปลหนังสือที่ชื่อ Christo เขียนโดยนักประวัติศาสตร์ศิลปะที่ชื่อ มารินา ไวเซย์ (Marina Vaizey) มารินาพูดถึงคริสโตไว้ว่า

ผลงาน Running Fence, Surrounded Islands, Ocean Front Wrapped Walk Ways, Valley Curtain, The Umbrella, Le Pont Neuf Wrapped, Wrapped Coast, เป็นผลงานที่ยิ่งใหญ่และงดงาม ดูบอบบางนุ่มนวล ที่ไม่สามารถหาคำบรรยายมาพรรณนาได้หมด เป็นการสร้างสรรค์ผลงานของคริสโตที่เริ่มสร้างตั้งแต่ปี 1958 เป็นต้นมา เขาห่อหุ้มสิ่งต่างๆ ด้วยวัสดุที่อ่อนนุ่มดูแล้วสร้างความรู้สึกขัดแย้ง ยุคแห่งเทคโนโลยีนี้มีวัสดุหลายอย่างเช่น พลาสติกและโลหะ เขานำมาสร้างสรรคงานยิ่งใหญ่เหล่านี้ บวกกับสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ด้านวิศวกรรม เขาเป็นศิลปินมืออาชีพคนที่สร้างงานศิลปะบนพื้นที่จริงในโลกใบนี้

เมืองที่มีชื่อจากที่ต่างๆ ทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นชิคาโก มิลาน และปารีส เมืองข้างเคียงต่างๆ ที่สามารถติดต่อกันได้ เช่น จากแคลิฟอร์เนีย ถึงนิวยอร์ก ฟลอริดา ถึง ญี่ปุ่นล้วนแต่เป็นที่ที่เขาเลือกสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ บ่อยครั้ง ที่คริสโตตกอยู่ท่ามกลางความวิตกกังวลและความหวาดกลัว แต่เขาก็กลับตัดสินใจ เพราะประสบการณ์ที่เขามีทำให้เขากล้าเสี่ยงต่อความยุ่งยากของโครงการที่คิดขึ้นมาของเขา ไม่ว่าจะเรื่องของเวลาพื้นที่ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หรือปัญหาอื่นๆ งานหลักของคริสโต คือการเจรจาต่อรอง บางครั้งใช้เวลา ไม่น้อยกว่า 1 ปี ในการเจรจาต่อรองทำข้อตกลง สำหรับเรื่องการอนุญาตและขอใช้สิทธิในการทำงานโครงสร้างที่ใหญ่โต มหาศาลและการห่อหุ้ม สิ่งต่างๆ คริสโตต้องพูดอธิบายให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจและแน่ใจในเรื่องความเป็นไปได้และผลกระทบต่างๆ ก่อนที่จะสร้างสรรค์ผลงานออกมา คริสโตเกิดมาเพื่อเป็นสถาปนิกและ มีอาชีพที่เกี่ยวข้องอีกหลายอย่าง เขาเป็นนักอธิบายชั้นยอด เพราะว่างานของเขามัก เกี่ยวข้องกับหลายสิ่งรวมถึงผู้คนจำนวนมาก ไม่เพียง แต่ต้องใช้มืออาชีพในการวางแผน เท่านั้น แต่มันต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยอีก หลายอย่างเช่น ความงาม สุนทรียศาสตร์ ก่อนที่จะสามารถลงมือทำได้ต้องนำเสนอให้เห็นภาพทั้ง 2 มิติ (วาดเส้น) และ 3 มิติ (แบบจำลอง) เพื่อให้กรรมการและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความแน่ใจว่า งานของเขาจะไม่ทำลายสภาพแวดล้อมธรรมชาติ หรือกีดขวางการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คน

Running Fence. Sonoma and Marin Counties, California.1975

ในปี 1975เขาสร้างผลงาน Running Fence ใน Sonoma and Marin Counties California ที่มีความงดงามอย่างมาก ทำด้วยผ้าไนลอนสีขาวมุกซึ่งสะท้อนต่อแสงแดดและแสงจันทร์ ทั้งกลางวันและกลางคืน สูง 18 ฟุต ยาว 24 ไมล์ครึ่ง แสดงอยู่ 2 สัปดาห์แล้วเก็บ ความต่อเนื่องของผลงาน Running Fence คือการชิงผ้าข้ามเมือง ชนบท ทุ่งนา หมู่บ้าน เมืองเล็กๆ ไฮเวย์ และสิ่งที่ทำ

ทั้งหมดนี้ต้องไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมกระทบกระเทือนเสียหายต่อการดำรงชีวิตประจำวันของผู้คนที่อยู่ในบริเวณท้องถิ่นนั้น

ในปี 1983 ผลงาน Surrounded Islands เป็นการล้อมรอบเกาะเป็นวงขนาดใหญ่ เป็นที่ตื่นตาตื่นใจกับผู้พบเห็นด้วยผ้าสีชมพูและทูลอยน้ำเหนืออ่าวบิสเคย์น ไมอามี ฟลอริดา ทั้งการเดินทางเรือและการดำรงชีวิตไม่ได้รับผลกระทบใดๆ จากผลงานของเขาเลย

The Pont Neuf Wrapped, Paris.1975-1985

ในปี 1985 สะพานที่เก่าแก่ที่สุดในปารีสชื่อ ปอง เนฟ (Pont Neuf) ถูกห่อหุ้มด้วยผ้าสีขาว ทองที่ส่องแสงแวววาวเหมือนกับงานประดับประดาแบบบาโรคทำให้เกิดความหรรหามีชีวิตชีวา การใช้ผ้าห่อคลุมด้านนอกของสะพานมันไม่มีผลกระทบต่อการจราจรที่อยู่บนสะพาน หรือกับเรือที่แล่นอยู่ด้านล่าง ความฉลาดล้าลึกของความคิดจินตนาการ พลังความกระตือรือร้นในการสร้างสรรค์ ผลงานของคริสโตนั้น ไม่เหมือนใคร สิ่งทั้งหมดนี้มีอยู่ในตัวของศิลปินคริสโต ยี่ ึ่งไปกว่านั้นในช่วงระยะเวลาห้าสิบปีของการสร้างสรรค์ผลงาน เขาไม่เคยหยุดนิ่ง ผลงานของเขาสามารถสะกดผู้ชมให้ งงัน มีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ศิลปะ และสิ่งแวดล้อม คริสโตมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงศิลปะ ในศตวรรษที่ 20 อย่างมาก ด้วยการนำเทคโนโลยีขั้นสูงเพื่อการสร้างผลงานศิลปะ

คริสโตมีผลงานอยู่ทั่วโลก บ่อยครั้งที่ผลงานของเขาได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจาก สถาปนิกและคนหลาย ๆอาชีพ นิสัยที่ไม่ชอบทำอะไรเหมือนใครของเขาทำให้เกิดผลงานที่น่า อัศจรรย์และง่ายต่อการเข้าใจ จากการเข้าถึงคนดูจำนวนมาก ผลงานของคริสโตเป็นการบูรณา การระหว่างเทคนิคที่ก้าวหน้าในศตวรรษที่ 20 ในยุคของอุตสาหกรรมและยุคหลังอุตสาหกรรม กับ ศิลปินผู้กระหายความงามจากธรรมชาติ คริสโตสร้างความเป็นจริงในโลกนี้ขึ้นมาใหม่ และแสดงให้เห็นว่าศิลปะมีค่าสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง เขาสร้างความงามความน่าประหลาดใจ ให้กับเมือง, ประเทศ, ป่าเขาลำเนาไพร, ฟาร์ม, ทุ่งนา, สวนสาธารณะ, ทะเล และหน้าผา เขาสร้างความ งามขึ้นระหว่างโลกของความจริงและศิลปะ

โครงการศิลปะของเขาใช้เทคโนโลยีก้าวหน้า เพื่อสร้างงานดูจ ประติมากรรมที่ยิ่งใหญ่ งาน ของเขาแตกต่างจากงานที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ ก็คือเราสามารถ จะเลือกชมอย่าง ไรก็ได้ไม่จำกัดพื้นที่ และเวลา ซึ่งในพิพิธภัณฑ์จะต้องมีภัณฑรักษ์ (Curator) คอยดูแลมี Story Board มีประวัติศาสตร์ มีป้าย มีเอกลักษณ์เฉพาะ ความเป็นเจ้าของ ผลงาน มีกฎข้อห้ามต่าง ๆ แต่ผลงานของคริสโตไม่ เป็นเช่นนั้นผลงานของเขา เราสามารถเยี่ยมชมได้ตลอดเวลาทั้ง กลางวันกลางคืน คริสโตได้สร้าง ความเป็นจริงทางศิลปะขึ้นมาใหม่ แต่บัดนี้ก็ยังไม่มีคำศัพท์ที่จะมาใช้อธิบายผลงานที่เขาสร้างขึ้น ได้ ผลงานแนวใหม่ของเขา ยังคงสร้างความลึกลับสับสนยากแก่การอธิบาย เขามีกระบวนการสร้างงาน และความ คิดที่ล้ำ หน้า กว่าใคร การสร้าง งานประติมากร รมที่ยิ่งใหญ่ที่ สัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในโลกแห่งความจริง แต่ก็ยังมีปัญหาคาใจคนบางคน คำถามสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับความ ถาวรของศิลปะเป็นปัญหาที่ทุกคนสงสัย งานแสดงของเขาอาจจะจัดแสดงเพียง 1 วัน หรือ อย่าง มาก 2 สัปดาห์ แต่กว่าได้มาซึ่งผลงานเหล่านั้นจะต้อง เตรียการอย่างน้อย 1 ปีหรือมากกว่านั้น สำหรับอุปกรณ์ผ้าใบ โลหะ การพบปะพูดคุยกับเจ้าของโรงงานและผู้ผลิต ที่จะสร้างองค์ประกอบ ของงานศิลปะที่มีความพิเศษและการขออนุญาตทางการและเจ้าของที่เป็นส่วนบุคคลซึ่งจะให้ผ่าน โดยถูกกฎหมาย ตัวอย่างเช่น ความปลอดภัยของประชาชน สุข ภาพและสิ่งแวดล้อม ใช้เวลา 1 ปี สำหรับการอธิบายโต้แย้งกับสาธารณะชนต่าง ๆ เหล่านี้แล้วทำไมเขาจึงใช้เวลาจัดแสดงน้อยนัก

ผลงาน ของเขา เป็นการร่วมมือระหว่างโรงงาน วิศวกร ทนาย ชลช ใช้คนเป็น 100 คนที่ ช่วยกันติดตั้งและดูแลรักษา การรื้อถอน พื้นที่ เหล่านี้จะต้องเกี่ยวข้องกับผู้นิยมมหาศาล

ผลงานของคริสโตเป็นเหมือนส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของพวกเขาหลังจากที่เขาได้สร้างงานไม่ว่าจะท่อเกาะ ชิ่งผ้าผ่านสวนสาธารณะ การห่อหุ้มอากาศ การห่อสะพาน การห่อสิ่งก่อสร้าง หลังจากเตรียมงาน แล้วแสดงงาน เก็บงาน แต่สิ่งที่เหลืออยู่ คือ ความทรงจำ ของคนที่พบมันครั้งแรกมากกว่า 1,000 คน นอกจากนั้นความทรงจำเหล่านั้นถูกบันทึกเป็นภาพยนตร์ การถ่ายทอดทางโทรทัศน์ อยู่ในหนังสือพิมพ์และสิ่งอื่นๆ อีกมากมายซึ่งเป็นลิขสิทธิ์ของเขาทั้งสิ้น เขาและผลงานของเขามีทั้งที่อยู่ในกลางเมืองและอยู่ในชนบทที่ห่างไกล งานที่ยิ่งใหญ่ของเขาจัดแสดงเพียงแค่ 1 วัน หรือ 1 สัปดาห์เท่านั้น แล้วมันก็หายไปเหลือไว้เพียงความทรงจำยิ่งไปกว่านั้น เขาสร้างงานหลากหลายรูปแบบและไม่เคยเป็นผลงานสะสมส่วนบุคคลของใครคนใดคนหนึ่ง สิ่งที่เขาได้สร้างขึ้นตกเป็นสมบัติของมหาชน ซึ่งไม่มีศิลปินคนไหนเคย ทำมาก่อน มันไม่ได้เป็นแค่ภาพยนตร์หรือหนังสือแคตตาล็อกเพียง 100 เล่ม หรือบทความแค่ 1,000 บท ที่เกี่ยวข้องกับงานของเขาและยังมีภาพถ่ายอีกเป็นล้านภาพ คริสโตเป็นคนที่ มีทักษะในการนำเสนอ ได้ดีมากและมีการตอบโต้อย่างหลักแหลมในการให้สัมภาษณ์ทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และแมกกาซีน สื่อต่างๆ ที่ถ่ายทอดที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่องานศิลปะของคริสโต คนเป็นพันเป็นหมื่นหรือเป็นล้านได้เห็นผลงานของเขา ผลงานของเขาถูกถ่ายทอดผ่านรายงานและการเป็นข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์คนเป็นพันเป็นล้านเหล่านั้นได้มีส่วนร่วมในผลงานของเขาด้วย

สำหรับคริสโตการพัฒนาทางสังคมนำไปสู่การพัฒนาทางศิลปะด้วย

คริสโตกล่าวว่า

พวกเราได้ใช้เทคโนโลยีในการสร้างผลงานศิลปะซึ่งมีความแตกต่างกัน ใน 2 สิ่งนี้ ในทางศิลปะต้องใช้ความคิด การออกแบบ บ.เด็กฝึกงาน นักเรียน ผู้ช่วย และคนทำงานพิเศษภายใต้แนวคิดร่วมมือกันคือสุนทรีย์ความงาม การปฏิบัติแบบ นี้มีมาตั้งแต่ยุคต้นของ เรอเนาซองค์และพัฒนามาจากระบบช่างฝีมือ และศิลปิน ยกตัวอย่างในอิตาลีตอนเหนือในคริสต์ศตวรรษที่ 14 การสร้างสรรค์งานที่ทำด้วยความจงรักภักดีและศรัทธาต่อพระเจ้า ศิลปะต้องการความชำนาญในหลายๆ ด้าน โดยไม่จำเป็นต้องใช้คนเก่งที่มีความสามารถเหมือนกัน แต่ต้องใช้คน ที่มีความสามารถ หลายๆ ด้านมาช่วยกัน บางคนต้องเตรียมป้าย บ้างเป็นช่างทอง บ้างเป็นช่างทาสี บ้างเป็นจิตรกร ทุกคนล้วนเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงาน

ต่อมาการสร้างสรรค์ผลงานมักเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลเช่น ลิทธีโรแมนติก แต่คริสโตยังยืนยันแนวคิดเดิมที่มีมาแต่ยุคสมัย เรอเนาซองค์ เช่น ลีโอนาโด ดา วินชี และรูเบนส์ คริสโตได้นำแนวคิดอันนี้มาใช้ในการเตรียมงานของเขาโดยใช้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ มาร่วมมือกันในศตวรรษที่ 20 เมื่อหลังการสะสมถาวรวัตถุเป็นสมบัติส่วนตัว หรือเป็นสมบัติของสาธารณะ ชนและเมื่อหลังการสร้างอนุสาวรีย์ เป็นความคิดแบบถาวรวัตถุ แต่การซื้อขายและสะสมผลงานของเขานั้นเป็นการซื้อขายแค่ภาพวาดและภาพพิมพ์และแบบร่าง (Model) เพื่อหาเงินไว้ใช้สำหรับการสร้างสรรค์ผลงานจริง

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 มาเซล ดูซอมป์ เกิดความคิดในการใช้วัตถุจริงทางศิลปะโดยการนำวัตถุจริงที่ใช้แล้วมาให้ความหมายเช่น นำโถปัสสาวะมาจัดแสดง ศิลปิน ริชาร์ด ลอง (Richard Long) ได้ใช้วัสดุอุปกรณ์ธรรมชาติ เช่น น้ำ โคลน หิน ต้นไม้ มาสร้างให้เกิดมิติใกล้ไกลเป็นงานแลนด์สเคป (Landscape) โดยใช้วัสดุธรรมชาติเพื่อสื่อให้เห็นว่ามนุษย์ดำรงอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ธรรมชาติ จากการเริ่มต้นของศิลปะในศตวรรษนี้ เช่น การระบายสีแบบไร้เหตุผลของพวกโฟวิซึม ซึ่งใช้ประสบการณ์และความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้องโดยศิลปิน อังเดร เดอแรงแรง และ เฮนรี มาติส ศิลปะคิวบิซึม (Cubism) เป็นจุดเปลี่ยนแนวคิดแบบมุมมองเดี่ยวเป็นการพยายามชี้ให้เห็นจินตนาการการรับรู้จากมุมต่างๆ รอบๆ ตัวเรา ต่อจากนั้นรัสเซียก็มี Suprematism และ Constructivists ก็ประกาศตัวเองออกมาเช่นกัน ช่วงหลังของศตวรรษ มีมินิมอลลิสต์ (Minimalist) กับ คอนเซ็ปทวลลิสต์ (Conceptualist) เป็นผู้นำศิลปะของความจริง ไม่มีรูปแบบ ไม่มีภาษาเกิดขึ้นโดยผ่านจินตนาการผ่านงาน Surrealism ดาดา (Dada) Hard Edge และอื่นๆ อีกมากมาย

ยุคหลังสงครามโลกศิลปะเจริญเติบโตขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนเช่น พิพิธภัณฑสถาน แกลเลอรี ตลาดการค้าศิลปะเจริญเติบโตขึ้น แต่ในความเป็นจริงศิลปินเกิดขึ้นมาก่อนการบันทึกประวัติศาสตร์ของมนุษย์ การให้ค่าสิ่งต่างๆ ที่บอกว่าอะไรงามไม่งามเกิดขึ้นทีหลังโดยฝีมือของพ่อค้า หรือผู้ที่กำหนดราคาป็นราคาเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ แล้วอะไรคือความงามที่แท้จริง สิ่งที่ว่านี้ หมายถึง บริบทที่ทำให้เกิดความสำคัญขึ้นมาจาก สิ่งที่พวกเขากำหนดไว้ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 คนมีความหวังความฝันมากมายต่อความเป็นจริง และศิลปะก็ไม่ได้เป็นเพียงแค่สัญลักษณ์ของความเชื่อความศรัทธาเท่านั้น ศิลปะมีแนวทางเป็นของตนเองที่จะอธิบายโลกด้วยตนเอง

Marina แสดงความเห็นว่

คริสโตคือศิลปินที่ไม่มีใครเลียนแบบได้ งานของเขามีพลังและมีค ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ในการถ่ายทอดผ่านงานศิลปะ ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมอุตสาหกรรม หรือหลังอุตสาหกรรมสังคมทุนนิยมหรือประชาธิปไตย โดยการสอบถามการติดต่อประสานงานกับคนอื่น การคำนวณ ฯลฯ

ด้วยเหตุนี้คริสโต มี 3 สิ่งที่ประสบความสำเร็จ คือ 1) เขาสร้างความงามที่แปลก ใหม่และสามารถดำรงอยู่ได้บนโลกใบนี้ 2) ตัวเขาคือ ศิลปะ : ความเป็นศิลปะ : นักวางแผน, นักปฏิบัติ คริสโตทำให้การมองโลกในความเป็นจริงดีขึ้นสร้างทัศนคติที่ดีต่อโลกใบนี้ทำให้เราเพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น ท้ายสุด 3) เขาเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ที่เราพบเห็น เช่น สะพาน กำแพง ฟ้า น้ำ ฯลฯ ที่มีอยู่จริงให้เป็นผลงานศิลปะโดยเขาใช้วัสดุร่วมสมัยในปัจจุบัน เช่น ถังน้ำมัน , พลาสติก, ผ้าในลอน, คอนกรีต, สายเคเบิล และโลหะมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน มากไปกว่านั้น คริสโตยังคงดำรงอยู่ ร่วมสมัยในโลกความเป็นจริง เวลาจริง สถานที่จริง ความร่วมสมัยระหว่างธรรมชาติกับงานศิลปะจะดำรงอยู่ หมุนไปไม่ว่าจะเป็นกลางวันกลางคืน ตลอด 24 ชม.ตลอดเวลา พระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้าสายปายค่าจวบจนกลางคืน เมื่อเขาคิด โครงการขึ้นหลังจาก นั้น 1 ปีที่ต้องทำการศึกษาวางแผน กำหนดเป้าหมาย วิธีการ ต้องเข้าใจเรื่องของความปลอดภัยของประชาชนความต้องการของประชาชน

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้มันต้องเกี่ยวข้องกับธุรกิจ กิจวัตรประจำวัน การให้ความร่วมมือ คริสโตคือคนที่อยู่เบื้องหลังความยิ่งใหญ่ทั้งหมดที่กล่าวมา คริสโตศิลปินที่เป็นแบบฉบับที่ดีที่สุดของเรา การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในปี 1956 ถึง 1968 ความขัดแย้งในโลกตะวันตกและตะวันออกหมดไป ในอุตสาหกรรมโฆษณาแข่งขันกันอย่างสูง การบรรจุหีบห่อเพื่อเสนอภาพลักษณ์สินค้าทุกสิ่งเกิดขึ้น ศิลปิน Andy Warhol กลายเป็นศิลปินดังของยุคนั้น Pop art เกิดขึ้น คริสโตสร้างสรรค์ผลงานห่อหุ้มเพื่อประชดประชันสังคมป๊อป โดยวิธีการห่อหุ้มพลาสติก กระดาษหนังสือพิมพ์ ผ้าขาว เพื่อเตือนใจคนดูให้นึกถึงเนื้อหาของวัตถุมีใช้ภาพลวงจากภายนอก งานนิทรรศการ ศิลปะ Documenta ปี 1968 ศิลปินหัวก้าวหน้ามากมายมารวมกัน เขาได้สร้างงานห่อหุ้มอากาศ (Air Package) ซึ่งสูงประมาณ 280 ฟุต

แนวคิดของคริสโต

การห่อหุ้มเป็นกิจกรรมปรกติ ที่เราสัมผัสตลอด เวลา นับตั้งแต่เด็กเกิดใหม่ตัวเล็กๆ ก็ถูกห่อหุ้มพันผ้าเอาไว้เพื่อให้เกิดความอบอุ่น หรือจบจนกระทั่งเราตาย ศพก็จะถูกห่อผ้าเหมือนดังเป็นมัมมี่ ขณะที่ชีวิตเราก็ถูกห่อหุ้มด้วยเสื้อผ้าหลากหลายสี หรือเมื่อบาดเจ็บเราก็หุ้มบาดแผล ด้วยผ้าพันแผล เป็นต้น การห่อหุ้มมีหน้าที่มากมายมีความหมายหรืออาจจะเป็นสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การห่อหุ้มอาจจะเป็นการป้องกัน การห่อหุ้มอาจจะหมายถึงความหรรษาเกียรติยศชื่อเสียง หรือแสดงให้เห็นสถานภาพของสิ่งนั้นหรือ แสดงอัตลักษณ์หรือเป็นสิ่งที่ดึงดูดสายตาหรือเป็นการป้องกันการปลอมแปลงก็เป็นได้ ดังนั้น คริสโตจึงห่อหุ้มทุกอย่างตั้งแต่กล่อง ,หนังสือ,ต้นไม้,รถ,ขวด ฯลฯ จากของเล็กๆถึงของใหญ่ แม้กระทั่งอากาศที่ว่างเปล่า เมื่อเรามองผลงานห่อหุ้มที่ยิ่งใหญ่ของเขาเราก็จะพบกับความหมาย ที่แฝงอยู่ มันจะทำให้เราตื่นตากับสิ่งที่พบเห็นเหล่านั้น

(Marina Vaizey เขียน ชาติชาย อนุกุล แปล. 2550: 7-18)

ย้อนกลับมามองกิจกรรม การห่อของ ไทย ที่มีแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ บ้าง จะพบว่า ประเทศไทย ได้มีกิจกรรมห่อหุ้ม เหมือนกัน การห่อนั้นเพื่อสร้างความหมายบางประการ ให้กับพื้นที่ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง เช่น การบวชป่า การบวชป่าเป็นพิธีที่สร้างขึ้นโดยใช้ผ้าสีเหลืองมา ห่อมัดกับ ต้นไม้เพื่อแสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้ต้นไม้ต้นนี้ได้บวชเหมือนกับผู้ชายบวช เมื่อบวชแล้วก็จะกลายเป็น พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ห้ามทำลายเป็นการปกป้องคุ้มครองป่าได้ทางหนึ่ง ตัวอย่างที่ดีในการบวชป่ามีหลาย พื้นที่ เช่น

ชาวบ้านสะเอียบ อ.สอง จ.แพร่ กว่า 300 คนได้ร่วมจัดพิธีบวชป่าสืบชะตาแม่น้ำยมซึ่งทำในวันที่ 6 เดือนธันวาคม 2549 งานดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพต่อแม่น้ำซึ่งมีบุญคุณต่อชาวบ้านและชุมชนและเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ กับชาวบ้านในการปกป้องพิทักษ์รักษา แม่น้ำ ให้มีความอุดมสมบูรณ์หล่อเลี้ยงลูกหลาน นตลอดไป การบวชป่าเนื่องจากการตระหนักในคุณค่าป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อปกป้องป่าแม่น้ำที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์มาโดยตลอดทั้ง ผัก เห็ด หน่อไม้ สมุนไพร ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นซูเปอร์ มาเก็ตของชุมชนได้ปฏิบัติ กันมาจน กลายเป็นประเพณีของชุมชน เมื่อพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จชาวบ้านแต่ละคนได้นำผ้าเหลืองที่เตรียม มาไปมัดยังต้นไม้เพื่อแสดงให้เห็นว่าต้นไม้ต้นนี้ ป่าแห่งนี้ ได้บวชแล้ว เปรียบเหมือนผู้ชายอายุ 20 ปี ก็จะบวชเพื่อแทนคุณพ่อแม่ซึ่งถือว่าเป็น กุศลบายเพื่อปกป้องต้นไม้ใครจะมาตัดทำลายมิได้ เพราะเปรียบเหมือนทำลายพระสงฆ์และทำลายพุทธศาสนา(ออนไลน์. 2551)

การบวชป่า

จะเห็นได้ว่าการบวชป่าของไทยนั้นมีลักษณะเป็นศิลปะ การห่อ แบบ Packaging Art เช่นเดียวกันกับผลงานของคริสโต แต่จะต่างกันที่วัตถุประสงค์ เท่านั้น แต่จะมีบางสิ่งที่คล้ายกันคือ การสร้าง ความหมายให้ พื้นที่ และความหมาย แฝงของการบวชป่า นั้น ก็ เพื่อการปกป้อง ป่า เป็นความร่วมมือของคนหลายฝ่าย เป็นพลัง มวลชน เป็นพิธีกรรมและท้ายสุด สิ่งที่เป็นผลพลอยได้ คือ เรื่องของศิลปะความงามที่เป็นเรื่องจริงของจิตใจซึ่งหลายคนอาจคิดว่า สิ่งที่เห็นอาจ ไม่ใช่งานศิลปะ เพราะเราต่างถูกสอนให้ แยกศิลปะออกจากชีวิตว่าเป็นคนละเรื่องกัน แต่โดยแท้จริงแล้วศิลปะคือสิ่งที่ผูกพันอยู่กับเราอย่างไม่ออก หรือนอกจากที่ผู้วิจัยกล่าวยังมีประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจเกี่ยวกับ ศิลปะการห่อหุ้มที่ถูกนำมาใช้ในทางการเมือง ศาสนาและพิธีกรรมอีกมาก เช่น

การห่อตามความคิดความเชื่อแบบไทยที่เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองและศาสนา

คนไทยนิยมเอาผ้าเหลือง หรือผ้าแดง ไปห่มให้พระพุทธรูปไม่ว่าจะเป็นขนาดเล็กจนกระทั่งถึงขนาดใหญ่รวมไปถึงเจดีย์ พระปราสาท ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมทางศาสนา เพื่อเป็นการปกป้องสิ่งสำคัญทางศาสนาอาจมีความหมายแฝงไว้ด้วยการอยากขึ้นสวรรค์หรือการได้บุญมาก ส่วนในทางการเมืองของไทยในยุคที่เกิดความขัดแย้งทางความคิดอย่างรุนแรงเรื่องระบอบประชาธิปไตย ประชาชนแตกแยกแบ่งกลุ่มออกเป็นสีต่างๆ เช่น สีเหลือง สี แดง สีชมพู กลุ่มหลากสี มีการนำผ้าสีแดงไปห่ออนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อต้องการเรียกร้องให้รัฐบาลยุบสภาคืนอำนาจให้กับประชาชน ในปี 2553 หรืออาจมีความหมายที่ลึกซึ้งซึ่งมากกว่านั้น การแสดงออกเหล่านี้ล้วนแฝงด้วยความหมาย และมีความงามและ อาจเรียกได้ว่าเป็นงานศิลปะ การห่อแบบ Wrapped Art หรือ Packaging art ได้เช่นกัน

นอกเหนือจากจะเป็นเรื่องพิธีกรรมแล้วสิ่งเหล่านี้ก็คือศิลปะประเภทหนึ่งซึ่งต้องสร้างให้เกิดความงามวิจิตรบรรจง แนวคิดนี้คล้ายกับแนวคิดในยุคหลังสมัยใหม่ ผู้วิจัยคิดว่า ไม่ว่าจะเป็งานใด ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นในโลกล้วนมีคุณค่า ความหมาย และความงาม โดยเท่าเทียมกัน ศิลปะแท้จริงไม่ได้แปลกแยกจากชีวิต ดังที่นิยามกัน มาตั้งแต่ยุคฟื้นฟู (renaissance) แต่ศิลปะมีมานาน มากเกินกว่าจะนิยามได้ ศิลปะอยู่กับชีวิต ใกล้กันจนไม่สามารถแยก ศิลปะ ออกจากชีวิตได้ เหมือนปลาไม่สามารถแยกน้ำออกจากชีวิตได้ฉันใด ศิลปะกับชีวิตก็ไม่สามารถแยกจากกันได้ฉันนั้น

ในประเด็นความคิดและศิลปะหลังสมัยใหม่ที่ผู้วิจัยพยายามเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการห่อของไทยก็เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมการห่อนั้นมีอยู่ทั่วไปในทุกที่ทั่วโลก มีความเป็นสากลที่สามารถสื่ออารมณ์ความรู้สึกได้ เหมือนกัน เช่นการห่อเด็ก การห่อศพ การห่อของกินของใช้ ฯลฯ การห่อย่อมหมายถึงการปกป้อง การคุ้มครอง การห่ออาจหมายถึงการปิดบังซ่อนเร้นอำพราง การห่ออาจหมายถึงความหรรษา สวยงาม การห่อสามารถกระตุ้นความสงสัยอยากรู้อยากเห็นของคน วัสดุที่นำมาห่ออาจก่อให้เกิดความรู้สึก ต้านบวกหรือตันลบ ขึ้นชมหรือขยะแขยงก็ได้ ความรู้สึกเหล่านี้เป็นความรู้สึกระดับพื้นฐานที่ทุกชาติทุกภาษาล้วนเข้าใจได้ ดังนั้นการทำความเข้าใจในแนวคิดที่แตกต่างทางวัฒนธรรมในด้านการห่อ ที่เป็นงานศิลปะหลังสมัยใหม่ หรืองานศิลปะกับพื้นที่ จะทำให้รู้ถึงความหมายหรือจุด มุ่งหมายที่กลุ่มคนหรือศิลปินต้องการสื่อสารกับผู้ชม ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อต้องการให้ทราบว่าการห่อทุกชนิดเป็นงานศิลปะไม่ว่ารูปร่างที่ห่อออกมาจะสวยงามหรือไม่ก็ตาม

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	ชาติชาย อนุกุล
วันเดือนปีเกิด	22 มิถุนายน 2512
สถานที่เกิด	จังหวัดลพบุรี
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 88 หมู่ 10 ตำบลหนองโดน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี 18190
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ ระดับ 7
สถานที่ทำงาน	รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000 โทรศัพท์ 036 - 422607 - 9 โทรสาร 036 - 411150
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2528	มัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนพระนารายณ์ จ.ลพบุรี
พ.ศ. 2531	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ จากวิทยาลัยเทคนิคลพบุรี
พ.ศ. 2533	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (จิตรกรรมสากล) จากวิทยาเขตเพาะช่าง
พ.ศ. 2535	ศิลปศาสตรบัณฑิต (จิตรกรรม) จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
พ.ศ. 2546	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ทัศนศิลป์ : ศิลปะสมัยใหม่) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2554	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ค.ศ. 2006	Cert .in Product Design and Technology Edit Cowan University. Perth Australia.

ประวัติการแสดงผลงาน

- ศิลปกรรมร่วมสมัยศิลปินรุ่นเยาว์ ครั้งที่ 8
- จิตรกรรมบัวหลวง ครั้งที่ 14
- จิตรกรรมสีน้ำมัน โรงแรมแม่น้ำ
- นิทรรศการศิลปะสมัยใหม่ หอศิลป์เพาะช่าง
- นิทรรศการ Vision in Modern Art หอศิลป์ มศว.
- นิทรรศการ 76 ปี อารี สุทธิพันธ์ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
- นิทรรศการโฉมหน้าศิลปิน สีลมแกลเลอรี
- นิทรรศการ 77 ปี อารี สุทธิพันธ์ หอศิลป์ มศว.
- นิทรรศการ หนูด ศิลปะบนเรือนร่าง สีลมแกลเลอรี